

ICMPD

International Centre for
Migration Policy Development

Savunmasızlıkların Tespiti

Suriye'deki Savaşın ve Mülteci Durumunun İnsan
Ticareti Üzerindeki Etkisi

*Suriye, Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak Üzerine
bir Çalışma*

Savunmasızlıkların Tespiti

Suriye'deki Savaşın ve Mülteci Durumunun İnsan
Ticareti Üzerindeki Etkisi

*Suriye, Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak Üzerine Bir
Çalışma*

Hazırlayan: Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (ICMPD), Viyana - Avusturya

Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı, İnsan Ticaretini İzleme ve İnsan Ticaretiyle Mücadele Merkezi (J/TIP) tarafından talep ve finanse edilmiştir.

Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (ICMPD) • Aralık 2015

Raporu Kaleme Alan:

Claire Healy

Araştırma Ekibi:

Zaid Khaldoun Adelby, Erica Aiazzi, Vanessa Iaria, Fulya Memişoğlu, Şenay Özden

ICMPD Ekibi:

Nedaa Amraish, Lukas Gehrke, Melita Gruevska Graham, Elisa Trossero

Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (ICMPD)

Gonzagagasse 1

A-1010 Viyana

Avusturya

www.icmpd.org

Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (ICMPD)

Tüm hakları saklıdır. Bu yayın eser sahibinin izni olmadan kısmen de olsa çoğaltılamaz, kopyalanamaz, fotokopi, kayıt veya herhangi bir bilgi depolama ve erişim sistemi de dâhil olmak üzere elektronik veya mekanik herhangi bir şekil veya yolla iletilemez.

Önerilen atıf ibaresi: ICMPD (2015). *Savunmasızlıkların Tespiti: Suriyedeki Savaşın ve Mülteci Durumunun İnsan Ticareti Üzerindeki Etkisi - Suriye, Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak Üzerine bir Çalışma*. Viyana: ICMPD.

Bu yayın, S-SJTIP-14-GR-1022 sayılı proje şartları dâhilinde Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı, İnsan Ticaretini İzleme ve İnsan Ticaretiyle Mücadele Merkezi (J/TIP) tarafından sağlanan destekle hazırlanmıştır. Burada ifade edilen görüşler yazara ait olup Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı'nın görüşlerini yansıtmayabilir.

Sayfa düzeni: Marc Rechdane

Avusturya'da Druck and Graphikservice GmbH - DGS tarafından basılarak ciltlenmiştir.

ISBN:

978-3-902880-65-9 EN (print)

978-3-902880-66-6 EN (pdf)

978-3-902880-67-3 AR (print)

978-3-902880-68-0 AR (pdf)

978-3-902880-69-7 TR (print)

978-3-902880-70-3 TR (pdf)

978-3-902880-71-0 İraqi KR (print)

978-3-902880-72-7 İraqi KR (pdf)

Teşekkür	5
Önsöz	6
1. Giriş	9
1.1 Çalışmada Kullanılan Terimler	14
1.2 Metodoloji	19
1.3 Literatür Taraması	22
1.4 Yasal Çerçeve	24
1.5 Kurumsal Çerçeve	40
2. Referans Alınan Dönemde Göç ve İnsan Ticareti	47
2.1 Göç Profili	47
2.2 İnsan Ticareti Güzergâhları	51
2.3 İnsan Ticaretinin Boyutu	55
2.4 İnsan Ticareti Biçimleri	58
3. Yerinden Edilme Bağlamı, 2011-2015	77
3.1 Suriye’de Ülke İçinde Yerinden Edilme ve Hareketlilik	77
3.2 Suriye Mülteci Hareketler	83
3.3 Irak’ta Uluslararası Bağlamda ve Ülke İçinde Yerinden Edilme	92
3.4 Diğer Mülteci, Göçmen ve Vatansız Topluluklar	94
4. İnsan Ticareti Karşısında Savunmasızlığın Bulunduğu Durumlar	97
4.1 Genel İnsani Durum	99
4.2 Hukuki Statü	104
4.3 Çocukların Korunmasına İlişkin Hususlar	110
4.4 Çocuk İşçiliği	115
4.5 Erken Evlendirme	119
4.6 Cinsiyet Bazlı Ayrımcılık ve Şiddet	123
4.7 İnsan Ticaretiyle Mücadele Çabaları	126
4.8 Göç Alternatiflerinin Eksikliği	129
4.9 Ev Sahipliği Yapan Topluluklar Üzerindeki Etkisi	130
5. Suriye, Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak Üzerinde İnsan Ticaretinin Etkisi	137
5.1 İnsan Ticareti Güzergâhları	138
5.2 İnsan Ticaretinin Boyutu	141
5.3 İnsan Ticaretinin Biçimleri	149

6. Sonuç	217
7. Öneriler	229
Ek 1: Saha Araştırması	241
Ek 2: Kaynakça	254

ICMPD, bu Çalışmaya yaptıkları katkılardan ötürü birçok kişiye teşekkürü bir borç bilir. Araştırma Koordinatörü Dr. Claire Healy'e araştırmanın koordinasyonu ve bu raporun kaleme alınması çerçevesindeki çabalarından; çalışmaya konu ülkelerdeki araştırmaları yürüten Zaid Khaldoun Adelby, Erica Aiazzi, Dr. Vanessa Iaria, Dr. Fulya Memişoğlu ve Şenay Özden'e de çalışmaya konu ülkelerde araştırmaları gerçekleştirmedeki çabaları ve sundukları değerli bilgi ve analizlerinden ötürü özellikle teşekkür ederiz.

ICMPD ayrıca Çalışmanın Hakem Değerlendirmesini sağlayan Prof. Dr. Ibrahim Awad, Dr. Elżbieta M. Goździak ve Albert Kraler'e araştırmaya ilişkin yönlendirmeleri ve yararlı eleştirilerinden ötürü en derin şükranlarını sunar.

ICMPD proje ekibi ise, bu Çalışmanın tamamlanmasını mümkün kılan araştırma faaliyetlerinin koordinasyonu ve yönetiminde kilit bir rol oynamıştır. Araştırmanın uygulama aşamasında kesintisiz destek sunan Nedaa Amraish, Lukas Gehrke, Melita Gruevska Graham ve Elisa Trossero'ya da teşekkür etmek isteriz.

Son olarak, ICMPD bu rapora katkıda bulunmak için bilgi ve deneyimlerini paylaşan kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları, uluslararası kuruluş yetkililerinin yanısıra, yerel yetkililere, gazetecilere, akademisyenlere ve Irak, Lübnan, Suriye ve Türkiye'de aracılık yapan diğer tüm kişilere müteşekkirdir. Onların araştırma faaliyetine cömertçe ve istekli bir biçimde katılımı olmasaydı bu Çalışmadaki önemli bulguların birçoğu gün yüzüne çıkmayacaktı.

ICMPD bu Çalışmanın bulgularının Suriye'deki krizden etkilenenlerin durumuna ilişkin bir iyileşmeye katkısı sağlamasını ümit etmektedir.

Dört yılı aşkın süredir devam eden çatışmada, artan sayıda Suriyeli evlerini terk ederek ülke içinde yerinden edilmiş kişiler veya Suriye sınırları dışında sığınacak yer arayan insanlar haline gelmiştir. Ülkeden kaçmak zorunda kalanların büyük çoğunluğu, halen komşu ülkeler olan Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak'ta ikamet etmektedir. Kapsamlı araştırmalar ve analizlerden hareketle, elinizde bulunan *Savunmasızlıkların Tespiti* adlı çalışmada, savaşın ve mülteci krizinin çok zaman göz ardı edilen bir boyutu ele alınmaktadır: insan ticareti. Bu Çalışmada, Suriye'deki savaşın ve mülteci tablosunun Suriye'de ve komşusu olan ülkelerde insan ticareti üzerindeki etkisinin ne olduğu sorusu ele alınmaktadır.

Bu Çalışma, bu alandaki ilk çalışma olup, savaşın başladığı dönemden itibaren yerinden edilmiş kişilerle ilgili olarak ülke içinde ve sınır ötesinde karşılaşılan tabloyu ve konunun özelliklerini irdelerken, bir yandan da bu kişilere ev sahipliği yapan ülkelerdeki düzenlemelere değinmektedir. İnsan ticaretine karşı savunmasızlıklara ilişkin araştırmanın sonuçları ve insan ticareti vakalarına ilişkin göstergeler ortaya konularak analiz edilmektedir. Bu Çalışma, Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (ICMPD) tarafından gerçekleştirilen ve Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı, İnsan Ticareti İzleme ve İnsan Ticaretiyle Mücadele Merkezi (J/TIP) tarafından mali destek sağlanan Suriye'deki Savaşın ve Mülteci Krizinin İnsan Ticareti Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi (İngilizce kısaltmasıyla AIS-TIP) projesi sonucunda hazırlanmıştır.

Araştırmanın başlıca sonuçlarından biri, söz konusu olan istismarın büyük kısmının örgütlü uluslararası gruplardan ziyade aile üyeleri, tanıdıklar ve komşular tarafından gerçekleştirilmesidir. Savaşın yerinden ettiği aileler ve topluluklar, çoğu zaman istismar olarak nitelendirilebilecek durumlar dışında kayda değer bir hayatta kalma alternatifine sahip olamamaktadır. Dolayısıyla, karşılaştıkları savunmasızlıklar hem istismar etme, hem de istismara uğrama ihtimalini artırmaktadır. Söz konusu savunmasızlıkları ortaya çıkaran başlıca faktörler, bizzat yaşanan insani krizle ve bu insanlara ev sahipliği yapan ülkelerde yasal oturma ve çalışma izni almada karşılaşılan zorluklarla bağlantılıdır. Ayrıca, Suriye'deki savaşın sonucu olarak, dünyanın en fazla sayıda mülteciye ev sahipliği yapan ülkesi Türkiye'nin ve nüfusuna oranla en yüksek miktarda mülteciyi ağırlayan ülkeninse Lübnan olduğu bir tabloda, evlerinden olan insanlar kadar ev sahipliği yapan toplumlar da gittikçe savunmasız hale gelmektedir.

Dolayısıyla hem devletlerden, hem de ulusal ve uluslararası düzeyde devlet

dış örgütlerden araştırma sonuçlarını dikkate almalarını ve bunlardan hareketle oluşturulan  nerileri hayata geçirmeye yardımcı olmalarını beklemeliyiz.

Bunlar arasında, insan ticaretini önlemeye yönelik özel tedbirler ile BM'nin yeni Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri  rneğinde olduğu gibi, çocukların ve kadın haklarının korunması ve özellikle savunmasız gruplara korumaya yönelik çalışmalar gibi daha genel insani sorunlara yönelik düzenlemeler sayılabilir.

İnsan ticaretine mücadelenin, savaşa ve yerinden edilen insanlara yönelik insani müdahalenin ayrılmaz bir bileşeni olduğunu düşünüyoruz. Suriye'deki savaş ve mülteci krizi bağlamında insan ticareti karşısında savunmasızlığın ele alınması, insan ticareti mağduru kişilerin korunması ve insan tacirlerinin yargılanması bu sorunu çözme sorumluluğumuzun bir parçası olmakla kalmayıp, aynı zamanda bu insanların genel itibarıyla içinde bulundukları ümitsiz durumu bir nebze olsun hafifletmeye, güvenlik, toparlanma ve rehabilitasyonlarını sağlamaya ve şiddetten ve istismardan uzak bir hayat yaşama ihtimallerini güçlendirmeye de katkıda bulunacaktır.

Gabriela Abado
ICMPD Genel Müdür Vekili

Suriye’de 2011’den bu yana devam eden çatışma ve şiddet ortamı, büyük insani acılara ve hayat kayıplarının yanı sıra, yerinden edilen insanlarla ilgili karmaşık bir krize neden olmuştur. Suriye’ye komşu ülkelerden dördü, savaştan zarar görmüş bu ülkeden kaçan mültecilere ev sahipliği yapan dünya genelindeki ülkeler arasında başı çekmektedir. 2015 Eylül sonu itibarıyla Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak’ta BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) nezdinde aktif kaydı olan neredeyse dört milyon Suriyeli mülteci bulunmaktadır. Ayrıca, altı buçuk milyondan fazla Suriyeli de kendi ülkelerinde yerinden edilmiş durumdadır. Yurtdışına kaçan Suriyelilerin ve vatansız kişilerin tümü, BMMYK veya ulusal makamlar nezdinde kayıtlı değildir (NRC, Nisan 2015a). Buna ek olarak, ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin tümü de bu çerçevede kayıt altına alınmış değildir. Dolayısıyla, bu rakamların tüm durumlarda gerçekte daha da yüksek olması muhtemeldir.

Şiddet olaylarının yanı sıra, çatışmanın kendisi ve komşu ülkelerde neden olduğu mülteci krizi de yoksulluğu, “sorunlarla mücadele” etmek için başvurulacak gayri resmî ekonomik faaliyetleri ve savaşa dayalı vurgunculuğu artırarak, kriz nedeniyle evlerinden olan insanları istismara ve çeşitli insan ticareti biçimlerine karşı savunmasız hale getirmiştir. Suriye’deki savaşın ne zaman sona ereceği ve ülke içinde yerlerinden edilmiş kişilerin (IDP’ler) evlerine ne zaman dönebileceği konusundaki belirsizliklerin yanı sıra, yurtdışındaki Suriyeli mültecilerin kendi ülkelerine dönüp dönemeyeceği, onlara ev sahipliği yapan ülkelerin mültecilerin barınma, sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlere ve gelir elde etme imkânlarına erişim sağlamada ihtiyaçlarını ne kadar karşılayabileceği konusunda da belirsizlik bulunmaktadır.

2014’ün ortaları itibarıyla, Suriye ve Irak’ın bazı kesimlerindeki durum, DAESH’in (İŞİD/ISIS/ISIL/IS)¹, daha geniş bir bölgeyi ele geçirmesiyle daha da kötüleşerek şiddet olaylarına ve bu bölgelerde yaşayanların yanı sıra, daha çok Suriyeli ve Iraklı insanın yerinden edilmesine sebep olmuştur.

1 DAESH çeşitli kaynaklarda Irak Şam İslam Devleti (İŞİD), Irak ve Levant İslam Devleti (ISIL) veya İslam Devleti (IS) olarak da geçmektedir. DAESH, örgütün “*al-Dawla al-Islamiya fi Iraq wa al-Sham*” şeklindeki Arapça isminde oluşturulan bir kısaltmadır ve bu Çalışmada örgüte atıfta bulunmak üzere kullanılacaktır.

Harita 1: Çalışmaya Konu Ülkeler: Irak, Ürdün, Lübnan, Suriye ve Türkiye

Kaynak: www.maps.google.com, erişim tarihi, 20.04.2015.

Çalışma Hakkında

Bu Çalışmada, Suriye'deki savaşın ve mülteci krizinin Suriye ve yakın bölgedeki insan ticareti üzerine etkileri değerlendirilmektedir. Çalışmada ele alınan beş ülke –Suriye, Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak (özellikle Irak Kürdistan Bölgesi; yani KR-l'e odaklanarak)– mültecilerin ve ülke içinde yerlerinden edilen insanların yaşadığı krizin boyutu dikkate alınarak seçilmiştir. Bu satırların kaleme alındığı dönemde (Ekim 2015) özellikle ülkenin kuzeyinde yoğunlaşan yaklaşık 6,6 milyon kişi Suriye içinde yerinden edilmişken, Türkiye de bilhassa ülkenin güneydoğusu ve güneyindeki illerde 1,9 milyon kadar kayıtlı Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Suriye'nin batıdaki komşusu olan ve rakam bazında ikinci büyük mülteci grubuna ev sahipliği yapan Lübnan'da ise 1,1 milyondan fazla kayıtlı Suriyeli mülteci bulunmaktadır. Suriye'nin güneydeki komşusu Ürdün'de halen Suriye'deki savaştan kaçan 630.000 kadar kişi yaşamaktadır.

Son olarak, Suriye'nin doğu sınırında bulunan Irak'ta, Suriyelilerin çoğunluğu, federal devlette özerk bir bölge olan Irak Kürdistan Bölgesi'nde (KR-I)² yaşamaktadır. Ülkede genelindeyse, toplam 250.000 kadar Suriyeli mülteci bulunmaktadır. Bununla birlikte, bu rakamlar Suriye'den komşu ülkelere kaçıp BMMYK kayıtlarına veya Türkiye'nin durumunda, ulusal yetkililerin kayıtlarına geçmemiş kişileri kapsamamaktadır. Ayrıca, bu tablo, Suriye'den komşu ülkelere yeni ulaşan veya bölgenin dışına çıkan, Suriye içinde yerinden edilmiş ve bazı durumlarda Suriye'ye çeşitli nedenlerle dönüş yapan mültecilerle birlikte çok dinamik bir hal almıştır. **Bu çalışmada ele alınan beş ülke, yerinden edilmiş Suriyeli nüfusun büyüklüğüne göre sıralanmaktadır: Suriye, Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak.**

² Irak Kürdistan Bölgesi, Dohuk, Erbil (Hewler), Süleymaniye ve yeni (2014 başında) kurulan Halepçe dâhil olmak üzere dört eyaletten oluşan özerk bir bölgedir.

İnsan ticaretiyle mücadele politikaları veya girişimlerini incelemekten ziyade, söz konusu insan ticareti biçimlerini, bunlardan kimlerin etkilendiğini ve failerin kimler olduğunu anlamayı amaçlayan bu araştırmanın odaklandığı konu, başlı başına insan ticareti konusudur. Çalışma kapsamına giren ülkelerdeki insan ticareti biçimleri ve insan ticareti karşısında savunmasızlık durumları çalışmanın konusunu oluştururken, ilgili durumlarda, bu ülkelerden kaynaklı veya bu ülkeler üzerinden yapılan insan ticaretine de atıfta bulunmaktadır. Çalışma kapsamına giren ülkelerde, insan ticaretiyle mücadele mevzuatı, kurumları, politikaları ve faaliyetleri aşağıda kısaca incelenecek olup, bunlara Çalışmanın geri kalanında yalnızca insan ticareti olgusunu anlamada gerekli olduklarında atıfta bulunulacaktır. Bu yaklaşımın altında yatan neden, kız ve erkek çocuklarının, kadınların ve erkeklerin ticareti ve istismarıyla mücadelede en önemli adımın bu olguyu anlamak olduğu kanaatidir.

Çalışmanın etkilerinin değerlendirilmesi noktasında; çalışmanın kronolojik kapsamı, referans tarih olarak alınan 2011 başındaki tablonun 2011-2015 sonu arasında ortaya çıkan tabloyla karşılaştırılmasını mümkün kılar. Savaş öncesindeki durumu daha iyi anlayabilmek üzere, bu Çalışma, referans dönem olarak atıfta bulunan 2001-2010 dönemini kapsamaktadır. Aşağıda Metodoloji bölümünde belirtildiği gibi, referans dönemine ilişkin analiz, esas itibarıyla ikincil araştırma ve verilere dayanmaktayken, savaşın başladığı tarihten sonraki dönem için birincil kaynaklara da başvurulmuştur. Araştırma, 2014 sonlarında başlamış ve tüm saha araştırmaları, 2015 boyunca Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak'ta gerçekleştirilmiştir.

Proje Hakkında

Bu Çalışma, Suriye'deki savaşın ve mülteci krizinin Suriye ve çevre ülkelerde insan ticareti üzerindeki etkisini değerlendirmeyi ve bulgulardan hareketle uygulanabilir önerilerde bulunmayı amaçlayan bir araştırma projesinin sonucunda ortaya çıkmıştır. Genel amaç, Suriye'deki savaşın ve mülteci krizinin; Suriye ve mülteci hareketlerinden en çok etkilenen ülkelerdeki (Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak) insan ticareti üzerinde yarattığı etkiye ilişkin bilgi düzeyini artırmak ve geliştirmektir. “*Suriye’deki Savaşın ve Mülteci Krizinin İnsan Ticareti Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi (İngilizce kısaltmasıyla AIS-TIP)*” projesi Amerika Birleşik Devletleri, Dışişleri Bakanlığı, İnsan Ticareti İzleme ve İnsan Ticaretiyle Mücadele Merkezi (J/TIP) tarafından finanse edilmekte ve Viyana, Avusturya merkezli bir uluslararası kuruluş olan Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (ICMPD) tarafından yürütülmektedir.

Araştırma, Viyana’da ICMPD bünyesinde bulunan bir koordinasyon ekibinin yanı sıra Suriye, Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak’ta ülkelere özel kaynak ve saha araştırmalarını yürüten beş araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Çalışma, aynı zamanda ICMPD içinden ve dışından olmak üzere iki aşamada hakem değerlendirmesine tabi tutulmuştur. Proje, bu Çalışmanın yayınlanması ve paylaşılması yoluyla, insan ticareti ve insan ticaretine karşı savunmasızlığa ilişkin acil ve kısa vadeli eylemlere yönelik güvenilir bilgi ve veri sağlayarak ve insan ticaretinin tespit edilebilmiş ve edilememiş mağdurları ile bölge ve ötesindeki insan ticaretine karşı savunmasız diğer grupların ihtiyaçlarını karşılamak için orta ve uzun vadeli insan ticaretiyle mücadelede faaliyet önerileri sunarak, bölgede faaliyet gösteren ilgili tarafların insan ticaretine yönelik müdahalesini güçlendirmeye katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Proje Ekim 2014’te başlamış olup, saha araştırmaları Ocak-Ekim 2015 döneminde gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın son hali ise, Aralık 2015’te Türkiye’de (İstanbul) gerçekleştirilen uluslararası bir konferansla sunulmuştur. Bu Çalışmanın 7. Bölümü’nde yer alan Öneriler, 2016’nın ilk yarısında ele alınarak gereken durumlarda genişletilecek ve uyarlanacaktır. Araştırmanın ülkelere özgü bulgularını geliştirmek amacıyla çalışmaya konu ülkelerde ve bölge dışında bir dizi çalıştay gerçekleştirilecektir.

Çalışmanın Yapısı

Bu Çalışma aşağıdaki bölümlerden oluşmaktadır:

Birinci Bölüm: Giriş

Çalışmanın birinci bölümünde **kullanılan terimler** ve uygulanan **araştırma metodolojisi** açıklanırken, bir yandan da **literatür taraması** ve hem uluslararası düzeyde hem de araştırmaya konu ülkelerde **ilgili yasal ve kurumsal çerçeve** ortaya konmaktadır.

İkinci Bölüm: Referans Alınan Dönemde Göç ve İnsan Ticareti

İkinci bölümde Suriye’deki savaştan önceki dönemde göç hareketleri ve insan ticaretiyle ilgili tablo analiz edilerek, referans alınacak koşulların ortaya konması amaçlanmaktadır.

Üçüncü Bölüm: Yerinden Edilme Bağlamı, 2011-2015

Üçüncü bölümde, Suriyelilerin ve etkilenen diğer grupların uluslararası ölçekte ve ülke içinde yerinden edilmeleri ve göçleriyle ilgili güncel gelişmelere yer verilmektedir.

Dördüncü Bölüm: İnsan Ticaretine Karşı Savunmasızlığın Söz Konusu Olduğu Durumlar

Dördüncü bölümde, insan ticaretine karşı savunmasızlığın söz konusu olduğu durumlar incelenmektedir.

Beşinci Bölüm: Suriye, Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak Üzerinde İnsan Ticaretinin Etkisi

Beşinci bölümde bu Çalışmanın ele aldığı başlıca konu irdelenmektedir: Suriye'deki savaşın ve mülteci krizinin Suriye, Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak'taki insan ticareti üzerindeki etkisi.

Altıncı Bölüm: Sonuçlar ve Öneriler

Çalışmanın son bölümünde, araştırmanın ulaştığı sonuçlar ve bulguları üzerinden yapılabilecek müdahalelerle ilgili olarak ortaya koyduğu öneriler dile getirilmektedir.

1.1 Çalışmada Kullanılan Terimler

Bu Çalışmada, 1951 BM Mülteciler Sözleşmesi ve 1967 Protokolünde yer verilen **mülteci** tanımı esas alınmaktadır. Bu çerçevede mülteci,

“ırkı, dini, milliyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan veya söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; yahut milliyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsı” ifade eder.

Her ne kadar halen geldikleri ülkenin dışında bulunan Suriyelilere ev sahipliği yapan dört ülkenin devletleri Sözleşme hükümleri kapsamında resmi mülteci statüsü tanınmamışsa da, ev sahipliği yapan dört ülkedeki Suriyelilerin bir kısmının BMMYK kayıtlarına geçmemiş olduğuna bakılmaksızın BMMYK tarafından mülteci olarak görüldükleri dikkate alınarak, bu Çalışmada söz konusu kimseler **Suriyeli mülteciler** olarak anılacaktır. Geldikleri ülkenin dışında veya uluslararası bir hudutta bulunan ve Sözleşme kapsamında mülteci statüsüne geçmek için başvuruda bulunan kimseler, **iltica başvurusunda bulunan kimse** olarak

anılacaktır. **Zorunlu göç** terimi, genellikle bir insanın zulüm, şiddet veya belirli bir siyasi durumdan ötürü bir ülkeyi terk etmek durumunda kalması halini ifade etse de, ülke içindeki yerinden edilme durumlarını veya doğal afet ya da iklim değişikliği nedeniyle ülke içinde meydana gelen yerinden edilme durumlarını da kapsayabilir.

Bunların yanında, **izlemedeki kişiler** BMMYK tarafından geri dönmüş mülteci, vatansız kişi ve ülke içinde yerinden edilmiş kişi statüsünde değerlendirilen kişileri kapsar. **Geri dönmüş mülteciler**, spontane olarak veya örgütlü bir biçimde geldikleri ülkeye kendi rızaları ile geri dönen eski mültecilerdir. **Vatansız kişiler**, herhangi bir ülkenin uluslararası bağlamda tanınan milliyetine sahip olmayan kişilerdir. **Ülke içinde yerinden edilmiş kişilerse**, evinden kaçmak zorunda bırakılan, ancak aynı ülkenin sınırları içinde başka bir yerde yaşamına devam eden kişilerdir. Ülke içinde Yerinden Edilme Konusundaki BM İlkeleri (OCHA (BM İnsani İşler Koordinasyon Ofisi), 2004) ülke içinde yerinden edilmiş kişileri şu şekilde tanımlamaktadır:

“silahlı çatışmalar, genelleştirilen şiddet olayları, insan hakları ihlalleri veya insanların neden olduğu felaketlerin sonucu olarak evlerinden veya ikamet ettikleri yerlerden kaçmak ve bu yerleri terk etmek zorunda veya mecburiyetinde bırakılan, ancak uluslararası bağlamda tanınan bir Devlet hududunu geçmemiş kişiler veya gruplar.”

Kampta yaşayan mülteciler, bir mülteci kampı veya benzeri bir ortamda (gayri resmî çadır yerleşkeleri de dâhil olmak üzere) yaşayan kişileri ifade eder. Kamp tanımı içinde “yerinden edilmiş kişilere yönelik planlı olarak kurulmuş veya mültecilerce oluşturulmuş kamplar, toplanma merkezleri, transit merkezlerini ve geri dönüş merkezlerini kapsar. Çatışma veya doğal afet nedeniyle yerinden edilmiş kişilerin geçici sığınma evi bulmak durumunda kaldığı hallerde devam eden ve yeni ortaya çıkan durumlarda uygulanan bir tanımdır”.³

Filistinli mülteciler, BM Yakındoğu’daki Filistinli Mültecilere Yardım Kuruluşu (UNRWA) tarafından “1 Haziran 1946 ile 15 Mayıs 1948 tarihleri arasında normal ikamet yerleri Filistin olan ve 1948’deki çatışma sonucunda hem evlerinden hem de geçim kaynaklarından olan kişiler” olarak tanımlanır. Çatışmadan kaçarak Lübnan ve Ürdün’e sığınan Filistinli mülteciler, BMMYK’dan ziyade UNRWA’nın sorumluluğunda olup, bu gruptaki kişilerden Türkiye’ye sığınanlar devletin geçici koruma programı kapsamında yer alır. Irak’ta ise BMMYK’nın programı kapsamındaki mülteciler olarak değerlendirilirler.

3 Bkz.: Norveç Mülteciler Konseyi (NRC) ve Kamp Yönetimi Projesi (CMP) (2008). *Kamp Yönetimi Araçları*. Oslo: NRC/CMP.

2000 Yılında İmzalanan Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Özellikle Kadınların ve Çocukların Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına ilişkin EK Protokol (BM İnsan Ticareti Protokolü) Madde 3 uyarınca **İnsan Ticareti**:

“Kişilerin; istismar amaçlı olarak ve tehdit yoluyla, kuvvet veya diğer zorlama, kaçırma, sahtekârlık, kandırma biçimleri kullanılarak, güç veya savunmasızlığa yol açan bir durumla veya başkası üzerinde denetim yetkisine sahip kişilere veya başkalarına rızalarını kazanmak için maddi kazanç veya fayda sağlanarak görevlendirilmesi, taşınması, devri, barındırılması veya kabulüdür. İstismar terimi asgari olarak, diğer kişilerin fuhuşla istismar edilmesini veya diğer cinsel istismar biçimlerini, zorla çalıştırmayı veya hizmet ettirmeyi, esareti veya esaret benzeri uygulamaları, köleliği veya organların alınmasını kapsar.”

Yetişkinlere ilişkin insan ticareti faaliyetlerinde bu tanım istismar amacıyla kullanılan bazı belirli yollarla gerçekleştirilen belirli fiilleri kapsar biçimde değerlendirilir. Öte yandan, çocuklara ilişkin insan ticareti faaliyetlerinde, kullanılan yollar dikkate alınmaksızın istismar amacıyla gerçekleştirilen belirli fiiller kapsam dâhilinde değerlendirilir. 1989 BM Çocuk Hakları Sözleşmesi uyarınca, **çocuk**, 18 yaşından küçük tüm kişileri kapsayan bir terim olarak kullanılmakta olup, bu kişiler metinde cinsiyetlerine göre yer yer kız veya erkek çocuğu olarak anılabilmektedir. Bu Çalışmada “mağdur” terimi yerine, sıkı sıkıya yasal terimler olmadıkları için; “**insan ticaretine maruz kalan kişi**”, “insan ticaretine maruz kalan yetişkinler” ve “insan ticaretine maruz kalan çocuklar” terimlerinin kullanımı tercih edilmektedir.

İnsan ticareti, Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesinde tanımlanan **örgütlü suç grupları** tarafından da gerçekleştirilebilen bir suçtur. Söz konusu gruplar:

“doğrudan veya dolaylı olarak mali veya diğer bir maddi çıkar elde etmek amacıyla belli bir süreden beri varolan ve bu Sözleşmede belirtilen bir veya daha fazla ağır suç veya yasadışı eylemi gerçekleştirmek amacıyla birlikte hareket eden, üç veya daha fazla kişiden oluşan yapılanmış bir grup anlamına gelir”.

2000 tarihli Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Ticaretine Karşı Ek Protokol uyarınca **göçmen kaçakçılığı**;

“doğrudan veya dolaylı olarak, mali veya diğer bir maddi çıkar elde etmek için, bir kişinin vatandaşlığını taşımadığı veya daimi ikametgâh sahibi olmadığı bir Taraf Devlete yasadışı girişinin temini anlamına gelir”.

Her ne kadar bu Çalışma kapsamında mülakat yapılan kişilerin birçoğu tarafından “kaçakçı” sıfatıyla anılsalar da, belirli bir ülke içerisinde **yer değiştirme işlemlerini yöneten**, ancak uluslararası hudutların yasadışı biçimde geçilmesinde bir rol almayan kimseler, uluslararası hukuka göre göçmen kaçakçısı olarak değerlendirilememektedir. Bu nedenle, bu tür kimseleri göçmen kaçakçılarından ayırt edebilmek için Çalışmada bu kişilere yer değiştirme işlemlerini yöneten kişiler olarak atıfta bulunmaktadır.

Metinde geçen Arapça Terimlerin Listesi

Dallala: Rehber.

Kafala: Göçmen işçilerin göçünü ve istihdamını düzenleyen sponsorluk sistemi.

Maktoum: Kayıtsız veya kayıtlarda bulunamayan. Suriye doğumlu ancak vatansız olan bir Kürt alt grubunu ifade eder.

Mishyar: Turist evliliği. Ayrıca bkz.: *Zawaj al-Mishyar*.

Mukhtar: Mahalli idare yetkilisi.

Muta nikâhı: Bazı Şii Müslüman topluluklarda yapılan geçici evlilik.

Nafaqa: Nafaka.

Qadi: Hâkim.

Shari'a: Kuran ve Hadisler başta olmak üzere İslami metinleri esas alan İslami hukuk sistemi.

Shawish: Yönetici veya çiftliklerde ustabaşı. Ayrıca bkz: *Moraqeb*.

Sheikh: Müslümanlar arasındaki dini liderler.

Zawaj bil wakala: Vekâleten nikâh.

Yasadışı göçmenler, varış ülkesinde yasalar çerçevesinde ikamet etmek ve/veya çalışmak için izinleri olmayan kişileri ifade eder.⁴ Bu kişilerin sığınma süreci akamete uğramış, vizeleri veya izinlerinin süresi dolmuş olabileceği gibi, ülkeye girişleri de yasadışı yollardan gerçekleşmiş olabilir. Bir kişinin vatandaşı olduğu veya ikamet iznine sahip olduğu bir ülke dışında bir ülkeye gereken yasal izinler veya vizeler olmaksızın giriş yaptığı durumlar, **yasadışı sınır geçişi veya yasadışı giriş** olarak değerlendirilir.

Sınır Geçiş Noktaları (BCP'ler) ülkenin resmi mercilerinin, bir kişinin ülkeye giriş için gereken izinlere sahip olup olmadığını belirlemek üzere belgeleri kontrol ettiği, geçici veya kalıcı mahiyetteki resmi geçiş noktalarıdır. İnsanlar sınırları resmi olmayan geçiş noktalarında da geçebilmektedir. **Yasadışı göç** kapsamında yasadışı yollardan ülkeye girişin yanı sıra, izni veya

4 Bkz: www.picum.org, erişim tarihi 02.10.2015.

vizesinin süresi dolduğu için varış ülkesinde ikameti yasadışı konuma düşen kişiler, bir ülkeden izinsiz olarak geçiş yapan kişiler veya çalışma izni olmaksızın varış ülkesinde çalışan kişiler değerlendirilir.

Çalışmanın kronolojik kapsamı bağlamında, **referans alınan tarih** 2011'in başını ifade ederken, **referans alınan dönem** 2001 ile 2010 arasındaki dönemi ifade etmektedir. Savaşın ve nüfusun yerinden edilmesinin etkisi bağlamında Çalışmanın **etki dönemi** 2011'den 2015 sonundaki yayın tarihine kadarki dönemi kapsar.

Bu çalışmada kullanılan coğrafi ve siyasi terimler arasında **Irak Kürdistan Bölgesi (KR-I)** Irak Federal Devleti içinde Dohuk, Erbil, Süleymaniye ve yeni kurulan (2014 başı) Halepçe vilayetlerinden oluşan özerk bir bölgeyi ifade eder.

Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi (GCC) Bahreyn, Kuveyt, Katar, Umman, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirliklerinden (BAE) oluşmaktadır. **MENA ülkeleri** terimi, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki ülkeleri ifade eder. **Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)** Sovyetler Birliğinin dağılma sürecinde kurulmuş ve bazı eski Sovyet Cumhuriyetlerinden oluşan bölgesel bir örgüttür. Üyeleri arasında Ermenistan, Azerbaycan, Belarus, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Rusya, Tacikistan ve Özbekistan bulunmaktadır. Türkmenistan ve Ukrayna da Ortak Üye statüsündedir.

Özgür Suriye Ordusu (FSA) Suriye'deki önde gelen silahlı muhalefet gruplarından birisidir.

Demokratik Birlik Partisi (PYD), Kürtçe adıyla *Partiya Yekîtiya Demokrat* Suriye'deki Kürtlerin kurduğu bir muhalefet partisidir.

Halk Koruma Birlikleri (YPG), Kürtçe adıyla *Yekîneyên Parastina Gel* PYD'nin de üyesi olduğu Kürt Yüksek Komitesinin başlıca silahlı kanadıdır.

Nusra Cephesi (Jabhat al-Nusra) Suriye'de faaliyet gösteren silahlı bir islamcı muhalefet grubudur.

DAEŞ Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) adıyla da anılan bir örgüttür. "DAEŞ" örgütün Arapça ismi olan "*al-Dawla al-Islamiya fi Iraq wa al-Sham*"ın kısaltması olarak üretilmiş bir terim olup bu çalışmada söz konusu gruba atıfta bulunmakta kullanılacaktır.

Peşmerge Irak'ın 2005 tarihli Anayasası uyarınca KR-I'nın resmi ordusu olarak tanınan silahlı gücü ifade eder.

Kürdistan İşçi Partisi (PKK), Kürtçe adıyla *Partiya Karkerên Kurdistanê*) Türkiye ve KR-l’de faaliyet gösteren militan bir Kürt örgüttür.

1.2 Metodoloji

Bu Çalışmada, **alanda birincil kaynaklarla yapılan araştırmaları ikincil kaynaklardan yapılan okumalarla ve uzaktan yapılan istişarelerle bir araya getiren ve nicel ve nitel kaynakları analiz eden disiplinlerarası bir metodoloji uygulanmıştır.** BM İnsan Ticareti Protokolünün 3. Maddesinde “insan ticareti” tanımı yapılmakta olup, bu tanım bu araştırmanın hem ülke içinde hem de ülke dışında insan ticareti faaliyetleri hakkındaki incelemesinin sınırlarını çizer. Çalışmanın dördüncü bölümünde de ortaya konduğu üzere, Suriye’de ve komşu ülkelerde insan ticaretine maruz kalan kişilerle kriz nedeniyle insan ticareti ve istismara karşı savunmasız kalan kişiler arasında ülke içinde yerlerinden edilen kişiler ve şiddetten ve/veya Suriye’deki savaşın sosyo-ekonomik etkisinden etkilenen topluluklar; Suriyeli veya diğer uyruklu mülteciler; vatansız kişiler; yasal ve yasadışı göçmenler ve bunlara ev sahipliği yapan topluluklar sayılabilir.

İkincil araştırmalar kapsamında ilgili literatür, raporlar, çalışmaya konu ülkelerde hazırlanan resmî belgeler ve istatistikler incelenmiş ve bu çerçevede çeşitli kaynakların ampirik araştırma, resmi veriler ve diğer metotlara dayanması bağlamında ne denli güvenilir oldukları da dikkate alınmıştır. Daha sonra, bu çalışmalar sahadaki araştırmaların sonuçlarıyla bir araya getirilmiştir. Sahada mülteciler, yerinden edilmiş kişiler ve savunmasız grupları yeterli düzeyde temsil eden bir örnekleme araştırma yapmanın, etkilenen grupların çeşitliliği ve çalışılması gereken insan sayısının yüksekliğinden kaynaklanan lojistik zorlukları dikkate alınarak, **nicel ve nitel veriler ve bilgiler doğrudan doğruya uluslararası örgütler, ulusal ve yerel makamlar, uluslararası, ulusal ve yerel STK’lar ve insani yardım örgütleri, gazeteciler ve diğer medya kaynakları, araştırmacılar ve ilgili bilgileri elinde bulundurduğu düşünülen diğer araçlardan sağlanmıştır.** Mülakat yapılan kişilerden daha yüksek sayıda potansiyel haber kaynağı ile iletişime geçilmiştir. Bunun nedeni de, iletişime geçilen haber kaynaklarından bazılarının konuyla ilgili bilgiye sahip olmaması veya araştırmaya katılmaya sıcak bakmamasıdır.

Dolayısıyla, araştırmanın sonuçları, bu Çalışma bağlamında insan ticaretine maruz kalan insanlar, Suriyeli mülteciler ve ülke içinde yerlerinden edilen kişilerle bizzat istişare edilmediği ve bunun yerine söz konusu gruplardan ayrı bir kademeyi oluşturan kurumlar, örgütler ve bireylerle, etkilenen gruplarla doğrudan temas

içinde olmalarına dayanarak mülakatlar yapıldığı göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir.

Katılımcıların bilgilendirilip rızası alınarak, **standart bir mülakat ilkeleri kümesi doğrultusunda yarı yapılandırılmış mülakatlar yüz yüze, telefonla, Skype kanalıyla ve e-posta yazışmaları ile gerçekleştirilmiştir. Bu Çalışma için toplam 168 mülakat ve toplantı gerçekleştirilmiş olup** bunlar aşağıda (XXNN) şeklinde bir atıf şeması içerisinde atıf konusu edilmiştir. Bu şemada XX çalışmaya konu ülkenin kodunu (Suriye: SY; Türkiye: TR; Lübnan: LB; Ürdün: JO; ve Irak: IQ) ve NN mülakat numarasını temsil etmektedir. Mülakat yapılan kişilere tümüyle anonim kalma, yalnızca bağlı oldukları kurumun adıyla anılma veya isimleri, unvanları ve bağlı oldukları kurumun adıyla tam olarak belirtilme seçenekleri sunulmuştur. Her bir durumda araştırmaya katılan kişilerin tercihlerine saygı gösterilmiştir. Suriye bağlamında mülakat yapılan kişilerin çoğu kişisel güvenlikleri saikiyle anonim kalmayı tercih etmiştir. Bu ayrıntılara, Çalışmada atıfta bulunulan mülakatların kodlarıyla birlikte Ek 1’de yer verilmektedir.

Analizde tümevarımcı bir yaklaşım uygulanmıştır. Bunun bir nedeni insan ticareti konusunailişkin nicel verilerine eksikliğiye, birdiğernedenidetümevarımcı yaklaşımın önceden oluşturulan kategorilerin ötesine geçen gözlemleri kolaylaştırmasında yatmaktadır. Önceden tanımlı insan ticareti biçimleri bulunmadığı için mevcut türler incelemelerde ortaya çıkan tablodan hareketle irdelenmiştir.

Teorik açıdan doyum noktasına ulaşılan kadar sahada birincil araştırmalara devam edilmiştir. Yani araştırmalar mülakatlar ve istişarelerde artık yeni bilgilerin elde edilemediği noktaya kadar sürdürülmüştür. Doyum noktası, daha fazla veri ve bilgi toplama aktivitesi yapılsa da çalışma konusuna yeni ve kayda değer bir katkıda bulunulmasının artık mümkün olmayacağı noktayı ifade eder.

Bölgede istatistik toplamının ve yönetiminin önünde ciddi engeller bulunmaktadır. Bunlar arasında çeşitli devlet kurumlarının kapasite eksikliği, bürokratik sorunlar ve devamlı mülteci akışının hassas görülen ve global düzeyde haberlere konu edilirken yeterince değinilmeyen bazı konularda bilgi almada zorluklara yol açması ilk akla gelenler arasındadır. Bunlara Suriye’de devletin dağılma sürecinde oluşu ve ülkede hukukun üstünlüğünün ortadan kayboluşu da eklenebilir. Bu sıkıntıyı aşabilmek için eldeki nicel veriler sahada birincil kaynaklardan elde edilen nitel bulgularla karşılaştırılarak insan ticareti konusunda resmi istatistikler veya anketlerdeki hazır sorular yoluyla ulaşılabilecek bilgilerden daha tam ve güncel bir veri kümesi oluşturma yoluna gidilmiştir. Bu kapsamda mevcut nicel veriler göz ardı edilmemiş, aksine sahada birincil kaynaklardan elde edilen nitel verilerle

tamamlanacak bir kaynak olarak değerlendirilmiştir. Nitekim bu Çalışmanın da ortaya koyduğu üzere, araştırmalarda tespit edilen ve insan ticareti emarelerine rastlandığı düşünülen ve dolayısıyla daha derinlemesine irdelenmesi önerilen bir kaç vaka resmi istatistiklerde de yer almaktadır.

Türkiye, Lübnan ve Ürdün’le ilgili araştırmaları yapanlar o ülkelerde ikamet eden kişilerken, Suriye ve Irak’a ilişkin saha araştırması çalışmaları için daha farklı bir metodoloji uygulanmıştır. Suriye ve Irak’a ilişkin araştırmaları yürüten araştırmacılar diğer üç ülke için kullanılan tür kaynaklarla çalışmalarını yürütmüşlerse de, özellikle Suriye bağlamında güvenlik sorununu dikkate alarak istişare ve bilgi taleplerini uzaktan gerçekleştirmiş ve bu çalışmaları Suriye’de fiilen faaliyet gösteren ve diğer ülkelerde, özellikle de Lübnan, Ürdün ve Türkiye’de şubeleri bulunan kurumlar ve/veya araştırmacının kullanımına açık iletişim kanalları ve Suriye dışında kurulu kurumlar ile yürütmüşlerdir. Irak için kullanılan yaklaşım da Bağdat’taki güvenlik sorunlarından ötürü benzer bir mahiyetteyse de, Irak Kürdistan Bölgesi’ne (KR-I) iki saha araştırması gezisi yapmak mümkün olabilmiştir. Bilgilerin doğruluğunu teyit etmek amacıyla **farklı kaynaklardan alınan veriler doğru ve geçerli olup olmadıklarını belirlemek için karşılaştırılmıştır.**

Karşılaştırmada kullanılan yöntem bir kaynaktan veya bir araştırma aracından elde edilen bilginin başka kaynaklardan veya araştırma araçlarından elde edilen bilgiyi destekler veya teyit eder mahiyette olup olmadığını irdelemektedir. Örneğin mülakatlardan elde edilen bilgiler bazen belgelerin veya istatistiklerin tahlilinden elde edilen bilgilerle sorgulanmış veya teyit edilmiştir. Aynı şekilde belgelerden veya istatistiklerden gelen bilgiler de mülakatlarda öğrenilen bilgilerle teyit edilmiştir. Öte yandan bilgilerin çelişkili olduğu durumlarda yöntemler arasında bir uzlaşma aramak ve her bir kaynağa ve araştırma aracına atfedilen nispi ağırlığı dikkate almak gerekmiştir.

Bu çalışmada beş ülke için masa başında ve alanda yapılan araştırmalarla derlenen bulgular, bölgenin geneline ilişkin olarak yazılı kaynaklardan elde edilen bilgilerle bir araya getirilmiştir. Akabinde politikalarla bağlantılı sonuçlara ulaşılmış ve çalışmaya konu ülkelerdeki mevcut insan ticaretinin yanı sıra insan ticareti karşısındaki kısa ve uzun vadeli savunmasızlıklara ilişkin eylem odaklı öneriler geliştirilmiştir. Araştırma sorusunu tatmin edici bir biçimde yanıtlayabilmek üzere istenen nitelikte ampirik analizler için gereken zamanı sağlarken bir yandan da bölgede hızla gelişen siyasi ve insani tablonun aciliyeti de dikkate alan bir planlama ile çalışılmıştır.

1.3 Literatür Taraması

Savaşlar ve büyük çaplı nüfus hareketleri bağlamında insanların güvenliği ile ilgili olarak çatışma bölgesindeki ölüm ve yaralanmaların da ötesinde çok sayıda sorun ortaya çıkmaktadır. İnsan ticareti bir insan hakkı ihlali olsa da çatışmalar ve mülteci hareketlerini ele alan literatürde bu güne kadar yeterli ilgiyi gördüğünü söylemek mümkün değildir. Aksine, insan ticareti konusundaki araştırmalara devam eden çatışmalar ve sığınmacı krizleri bağlamında çok nadiren rastlanmaktadır. Çalışmaya konu ülkelerin tümünde ve bölgenin genelinde bilhassa Suriye'deki savaşın başlangıcından bu yana insan ticareti konusuna özel olarak eğilen çalışmalar yok denecek kadar azdır. Böylesi bir bilgi eksikliği, *Kriz Dönemlerinde İnsan Ticareti ve İstismarla Mücadele* başlıklı IOM Brifing Makalesine göre,

“çok zaman hem normal dönemlerde ve daha da önemlisi kriz durumlarında insan ticaretine verilecek yanıtla ilişkin çabaları kadük bırakmaktadır. Dolayısıyla insan ticareti trendleri üzerinde krizlerin etkisini değerlendirmek imkânsız değilse bile oldukça güçtür” (IOM, 2015: 5).

Bales'e göre insan ticaretini tetikleyen etkenler arasında ekonomik baskılar, siyasi istikrarsızlık ve geçiş süreçleri, suç örgütlerinin açgözlülüğü ve sosyal ve kültürel etkenler sayılabilir. Bir yandan da yerinden edilmiş nüfus da istismar ve insan ticareti karşısındaki mevcut savunmasızlıklara artıran bir etken olarak görülmektedir (Bales, 2007). Ancak bu ifadeyi destekler nitelikte yayınlanmış ampirik araştırmalara pek rastlanmamaktadır. Özellikle iç savaşların neden olduğu ülke içinde ve dışında yerinden edilme durumu yetim kalanların ve sokaklarda yaşayan çocukların bilhassa insan ticareti karşısında savunmasız olması sonucunu doğurmaktadır (Bales, 2007; Ray, 2008). Yakın dönemde yapılan bir araştırmaya göre Lübnan'daki Suriyeli ve Lübnanlı sokak çocukları da bu kuralın bir istisnası değildir (Consultation and Research Institute, 2015). Öte yandan tabii afetlerin hemen ertesinde çocuk ticaretine eğilen araştırmalarda, 2004'te Asya'yı vuran tsunami, 2005'te Pakistan'da meydana gelen deprem, 2008'de Myanmar'ı etkileyen kasırga ve 2010'daki Haiti depremi sonrasında ticaret faaliyetlerinde bir artış olduğu yönünde pek bulgu yer almamaktadır (Montgomery, 2011).

Steele (2006), savaştan etkilenen insanların göç etmek için daha fazla risk almaya hazır olmasından ve insan ticareti yapan grupların da savaş ortamında suç işlemeyi daha kolay bulmasından ötürü savaşların barışa nazaran insan ticaretini daha kolay

bir hale getirdiğini belirtir. Bu ise *‘diğer tüm değişkenler eşit olduğunda, iç savaşın suç örgütlerinin eline geçen fırsatları artırırken bireylerin alternatiflerini de azaltarak insan ticaretini kolaylaştırıcı bir etki yaptığı’* şeklinde okunabilir (Steele, 2006: 78). Öte yandan bu konudaki araştırmaların büyük kısmı ampirik çalışmalardan ziyade teoriktir.

Suriye’deki savaşın ekonomik etkisi dikkat çekici bir boyutta olup, 2013 sonu itibarıyla her dört Suriyeli’den üçünün yoksulluk sınırının altında yaşadığı ve nüfusun yarısından fazlasının da çok yoksul bir hayat sürdüğü ve “hane halkının hayatta kalabilmesi için gereken en temel gıda ve gıda dışı ihtiyaçları ancak temin edebildiği ” söylenebilir (UNRWA, 2014). Finansal sıkıntıların yaşandığı bu gibi durumlar ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin ve mültecilerin hayatta kalmak ve para kazanabilmek için riskli stratejilere başvurmaları ve böylece istismar ve insan ticaretine daha açık bir hale gelmeleri sonucunu doğurur. Ayrıca, Suriye bağlamında, çatışmaların başlamasından önce de ülke içinde yerlerinden edilen kişiler ve mülteci statüsünde olan grupların başka ülke içinde yerlerinden edilen kişilere ev sahipliği yapar duruma gelmesi de ciddi nüfus hareketleri ve bunların işgücü piyasasına ve zorunlu ihtiyaç maddelerinin fiyatlarındaki enflasyona etkileri ile birlikte değerlendirilmelidir (Zetter & Ruaudel, 2014).

Ankara’da kurulu bir araştırma merkezi olan Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi’nin (ORSAM) Nisan 2014’te yayınlanan ve bu çalışmada da sık sık atıfta bulunulan bir raporunun (Orhan, 2014) yayınlanması, Suriyeli mültecilerin komşu dört ülkedeki genel durumunu anlayabilmek bağlamında önemli bir kilometre taşı olmuştur.

Suriyeli mülteci nüfusun, özellikle de kadınların ve çocukların iktisadi ve sosyal savunmasızlıkları da komşu ülkelere mülteci akışının hızlanması sonrasında bir dizi raporda ele alınmıştır (IRC, 2013; Save the Children, 2013; BMMYK, 2014; UNICEF, 2014; Uluslararası Af Örgütü, 2014).

2006’da BMMYK insan ticareti alanındaki rolüne ilişkin kılavuz belge yayınlamıştır. Kuruluş bir yandan mültecileri ve konuyla ilgili kişileri insan ticaretine karşı savunmasızlıktan koruma ihtiyacına işaret ederken, bir yandan da insan ticaretine maruz kalmış bulunan ve yola çıktıkları ülkede yargılanmaktan veya yeniden insan ticaretine maruz kalmaktan korkan kimselerin mülteci statüsüyle sığınma hakkına başvurabilmesini sağlamanın da önemini vurgulamıştır (BMMYK, 2006). Ancak Suriye’deki Suriyeli ülke içinde yerlerinden edilen kişilerin ve komşu ülkelerdeki mültecilerin durumuna ilişkin olarak başvurulacak tedbirler halen *“acil durum tedbirleri”* mahiyetinde kalmaktadır (Mackreath, 2014: 20). Halen Suriye’deki savaş

bağlamında insan ticareti ve insan ticareti karşısında savunmasızlıkla ilgili bilgiler genel bir tabloyu yansıtmaktan uzak anekdot bazlı ve belirli vakalarla ilgili bilgiler olup mülteciler ve insan ticaretine maruz kalan kimselere karşı yükümlülüklerin yerine getirilmesi için daha ayrıntılı bir analize gerek duyulmaktadır. Bu Çalışma da tam olarak mevcut insan ticareti vakalarını ele almak ve yeni vakaların ortaya çıkmasını engellemek amacıyla insan ticareti karşısında savunmasızlığı ortadan kaldırmak amacını güden kısa, orta ve uzun vadeli programlara ampirik bilgi girdi sağlamayı amaçlamaktadır.

1.4 Yasal Çerçeve

Uluslararası Koruma

Hem uluslararası hem de çalışmaya konu ülkelerde ulusal düzeydeki yasal çerçeve Suriyelilerin ve ilgili ülkelerdeki savunmasız diğer grupların durumu açısından önemlidir. Çalışmaya konu dört ülkeden yalnızca Türkiye 1951 BM Mülteciler Sözleşmesi ve 1967 Protokolünü imzalamışsa da, Protokolün coğrafi kapsamını Avrupa'nın ötesini de kapsayacak şekilde genişleten hükümleri kapsam dışı bırakmıştır.

Türkiye Protokolü imzalarken aşağıdaki çekinceyi koymuştur:

“Katılım belgesinde Türkiye Cumhuriyeti Devletinin [...] Mülteciler Sözleşmesinin [...] hükümlerini yürürlükte tutarak, Sözleşmeyi yalnızca Avrupa’da meydana gelen olaylar sonucunda mülteci durumuna düşecek kişiler açısından uygulayacağı belirtilmiştir.”⁵

Dolayısıyla, **söz konusu ülkelerin hiçbiri Suriye’deki savaştan kaçan kişilere Sözleşmede yer alan mülteci tanımını uygulamamaktadır.**

Türkiye haricinde çalışmaya konu ülkelerin tümünün (Suriye’nin üyeliği halen askıya alınmış olsa da) üyesi olduğu Arap Birliği,⁶ BMMYK ile müzakerelerde bulunmuş

5 Bkz.: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=V-5&chapter=5&lang=en#EndDec, erişim tarihi 30.09.2015.

6 “Arap Birliği 22 Arap ülkesinin üyesi olduğu bölgesel bir devletlerarası örgüttür. 22 Mart 1945’te Üye Devletler arasındaki bağları güçlendirmek, politikalarının koordinasyonunu sağlamak ve ortak çıkarlarını savunmak amacıyla kurulmuştur.” Arap Birliği Üyesi Devletler şunlardır: Cezayir, Bahreyn, Komorlar, Cibuti, Mısır, Irak, Ürdün, Kuveyt, Lübnan, Libya, Moritanya, Fas, Umman, İşgal Altındaki Filistin Toprakları, Katar, Suudi Arabistan, Somali, Sudan, Suriye Arap Cumhuriyeti, Tunus, Birleşik Arap Emirlikleri ve Yemen (El Fegary, Temmuz 2015: 6).

ve bunun sonucunda Kasım 1992'de kabul edilen *Arap Dünyasında Mültecilerin ve Yerlerinden Edilmiş Kişilerin Korunması Beyannamesi* ve LAS tarafından 1994'te kabul edilmesine rağmen çalışmaya konu ülkelerin hiçbiri tarafından onaylanmamış bulunan *Arap Ülkelerinde Mültecilerin Durumunu Düzenleyen Arap Sözleşmesinin* hazırlanması mümkün olmuştur (Arap Birliği, 2008; Sadek, 2013). BMMYK daha sonra LAS ile müzakereleri sürdürmüş ve bunlar sonucunda iki taraf Haziran 2000'de bir anlaşma imzalamıştır (Arap Birliği, 2008). Ayrıca, aşağıda da görüleceği üzere hem Ürdün hem de Lübnan BMMYK ile kurumun o ülkelerdeki görev alanı ve faaliyetlerini düzenleyen mutabakat zabıtları imzalamıştır.

Bölgede BM'nin mülteciler çerçevesine katılımın düşük düzeyde oluşu mülteci sorunlarının pratikte ulusal mevzuata göre düzenlenmesi sonucunu doğurmaktadır.

Ülke	Ulusal Mevzuat
Suriye	<u>Suriye</u> 'de 1984 tarihli 1350 sayılı Karamame uyarınca tüm Arap devletlerinin vatandaşları ülkeye vizeden muaf biçimde giriş yapabilmektedir. Ancak 2007 tarihli 30 sayılı Kararname ile vize şartı Iraklılara yönelik olarak tekrar getirilmiştir.
Türkiye	2013'te ülkenin göç hususlarını tek elden düzenleyen ilk kanunu olan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunun kabulüne kadar <u>Türkiye</u> 'de yabancıların durumunu ⁷ düzenleyen çok sayıda yasal düzenleme bulunmaktaydı. Bunlar arasında Pasaport Kanunu (1950), Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun (1950) ve Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (1994) sayılabilir. ⁸ 2013'te çıkarılan Kanun, AB'nin 2001 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği, ⁹ doğrultusunda geçici korumaya atıfta bulunsa da bunun Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan başka bir yönetmelik ile düzenlenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Söz konusu kanunda ayrıca mülteci statüsü ('Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar' - Md. 63), şartlı mülteci statüsü ('Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar' - Md. 64) ve ikincil koruma ('ne mülteci ne de şartlı mülteci statüsünün şartlarını sağlayamayan yabancılar veya vatansız kişiler' - Md. 65) arasında da açık bir ayrıma gitmektedir.

7 Yabancı terimi '*Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile herhangi bir vatandaşlık bağı olmayan kişileri*' ifade eder. Bkz.: Memişoğlu, 2014.

8 2013 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ülkeye giriş kuralları, vize düzenlemeleri, çalışma ve ikamet izinlerinin yönetimi ile ilgili kapsamlı bir yasal çerçeve oluşturur. Mültecilerin, sığınma talebinde bulunanların ve insan ticareti mağdurlarının evvelce ikincil mevzuatla düzenlenen bireysel hak ve hürriyetlerinin kapsamını genişletir. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanun, 2013. Erişim adresi: www.refworld.org/docid/5167fbb20.html, erişim tarihi 02.03.2015. Kanunun ayrıntılı bir analizi için bkz.: Memişoğlu, 2014.

9 Bkz.: Büyük sayıda yerinden edilmiş kişi ile karşılaşılması durumunda geçici koruma vermeye yönelik asgari standartlara ve söz konusu kişilerin yerleştirilmesinde ve daha sonra ortaya çıkacak sonuçlar bağlamında Üye Devletlerin çabaları arasında dengeyi sağlamaya yönelik tedbirler hakkında Konsey Yönetmeliği 2001/55/EC.

Lübnan	<u>Lübnan</u>'a yabancıların girişini düzenleyen başlıca kanun 1962 tarihli Yabancıların Lübnan'a Girişi, Lübnan'da Kalışı ve Ülkeden Çıkışını Düzenleyen Kanundur. Bu kanunun 26. maddesi uyarınca Lübnan vatandaşı olmayan kişiler, geldikleri ülkede hayatları veya özgürlükleri tehlike altındaysa sığınma talebinde bulunabilirler. Ancak 32. maddeye göre bu gibi kişiler ülkeye sığınma amacıyla girmiş olsalar dahi ülkeye izinsiz girmekten ötürü cezai yaptırımla karşı karşıya kalabilirler (Global Detention Project, Haziran 2014).
Ürdün	<u>Ürdün</u>'de 1952 Anayasasının 21. Maddesi olağanüstü durumlarda siyasi sığınma talebi sonucunda mülteci statüsü tanımaktadır. BMMYK tarafından tanınan mültecilerin Ürdün'e girişi ve Ürdün'de ikameti Tabiiyet Kanunları (1954, 1987) ve Yabancıların Ülkeye Girişi ve Ülkede İkameti Hakkında Kanun (1973) ile düzenlenmektedir. 1998'de Ürdün BM Mülteciler Sözleşmesinde yer alan bazı ilkelerin uygulanması alanında işbirliği sağlamak üzere BMMYK ile bir mutabakat zaptı imzalamıştır (Olwan, 2006).
Irak	<u>Irak</u>'ta bu alanda yürürlükte olan yasal düzenlemeler 1971 tarih ve 51 sayılı Siyasi Mülteciler Kanunu ve 2009 tarih ve 21 sayılı Göç ve Yerinden Edilen Kişiler Bakanlığı Kanunudur. Siyasi Mülteciler Kanunu yalnızca siyasi mültecilerle ilgili olsa da 2009 tarihli kanunda daha geniş bir mülteci tanımına yer verilmektedir. Ancak koruma altındaki kişilerin hakları açıklığa kavuşturulmamıştır.

Suriyeli mültecilere yönelik özel hükümler

Suriyeli mülteciler ile Suriye'den gelen vatansız kişiler genellikle ev sahipliği yapan ülkelerdeki sınırlı siyasi sığınma haklarına başvurmak veya Türkiye bağlamında Avrupa vatandaşlarına Sözleşme ile tanınan mülteci statüsünden yararlanmak için gereken şartları taşımamaktadır. Dolayısıyla araştırmaya konu dört ülkenin her birinde bu kişiler Suriye'deki savaşın çıkmasından önce ve o tarihten bu yana, zorunlu göç hareketinin başladığı tarihten itibaren çıkarılan **belirli ve özel amaca yönelik düzenlemelere** tabidir.

Türk hükümetinin Mart 2012'de,¹⁰ Suriyeli mültecilere yönelik 'sığınma evinde geçici koruma' sağlanacağını ilan etmesiyle beraber, bu kişilerin yasal statüsü biraz

10 30 Mart 2012 tarih ve 62 sayılı Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge

daha açıklığa kavuşmuştur. Bu statüde belgeleri olsun olmasın hem kamplarda kalan hem de kamp dışındaki tüm Suriyeli mültecilere, Suriye'den gelen Filistinli mültecilere¹¹ ve Suriye'den gelen vatansız kişilere koruma ve yardım sağlanması öngörülmektedir. Ayrıca bu düzenleme ile herhangi bir sınırlama olmaksızın kalma, zorla geri göndermeye karşı koruma ve karşılama düzenlemelerine erişim hakkı tanınmıştır. 13 Ekim 2014'te¹² çıkarılan özel bir Geçici Koruma Yönetmeliği ile Suriyelilerin eğitim ve sağlık hizmetleri de dâhil olmak üzere sosyal hizmetlere erişimi, finansal destek, tercümanlık hizmetleri ve işgücü piyasasına erişimi konularında yasal çerçeve çizilmiştir.

Yönetmelikte insan ticaretine maruz kalan kişiler için ek tedbirlere başvurulacağı vurgulanmıştır. Ayrıca sosyal hizmetlerden ve mali yardımdan yararlanmak için ikamet yerinin kaydettirilmesi şartı getirilmiştir.

Ocak 2015'te Suriyelilere vize uygulaması başlatılana kadar Suriyelilerin **Lübnan'a** vizesiz geçişi mümkündü. O tarihe kadar Lübnan'a resmi bir sınır geçiş noktasından giren Suriyeliler ücretsiz olarak altı ay ikamet izni başvurusunda bulunabilmekte ve bu izin yine ücretsiz olarak altı ay daha yenilenebilmekteydi. Bir yılın sonunda mültecilerin Lübnan'ı terk edip tekrar giriş yapması veya izni yenilemek için yıllık 200 ABD Doları ücret ödemesi gerekmekteydi (NRC, 2014).

Ürdün hükümeti insani nedenlerden ötürü 2012'ye kadar Suriyelilerin ülkeye girişine izin vermiş olup *'potansiyel bir güvenlik riski olarak görülen veya sınırı yasadışı yollardan geçenler dışında Suriye sınırından geçip gelen herkes mülteci olarak değerlendirilmekteydi'* (Al-Kilani, 2014: 30). Ürdün mülteci kamplarında ikamet eden Suriyelilere kampta ikamet ettiklerine dair kimlik belgeleri verilmiş olup, kentsel ve kırsal alanlarda ev sahibi topluluklar arasında yaşayan Suriyelilere ise İçişleri Bakanlığı tarafından ücretsiz güvenlik kimlik belgeleri verilmiştir. Söz konusu belgeler bu kimselere insani nedenlerden ötürü Suriye'de sınırsız süreyle kalma hakkını verir.

Temmuz 2012'de **Irak** Bakanlar Kurulu Nineveh ve Anbar vilayetlerindeki hudut kapılarını Suriyeli mültecilere açma, kamplar oluşturma ve mültecilere gereken hizmetleri ve sağlık hizmetlerini verme yönünde karar almıştır.

11 Filistinli mülteciler UNRWA düzenlemeleri doğrultusunda "1 Haziran 1946 ile 15 Mayıs 1948 tarihleri arasında normal ikamet yerleri Filistin olan ve 1948'deki çatışma sonucunda hem evlerinden hem de geçim kaynaklarından olan kişiler" olarak tanımlanır.

12 Geçici Koruma Yönetmeliği. Türkçe metne erişim adresi: www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15-1.pdf, erişim tarihi 10.03.2015.

Yasal Çerçeve

Ev sahipliği yapan ülkelerde mülteciler mevzuatı

1951 BM
Mülteciler
Sözleşmesi ve
1967 Protokolü

Mültecilere
ilişkin ulusal
mevzuat

Suriye'deki
duruma yapılan
müdahale

Türkiye

Taraf olmuşsa da sözleşmenin yalnızca Avrupa'da uygulanacağı yönünde coğrafi sınırlama çekincesi koymuştur.

Pasaport Kanunu (1950), Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun (1950), Koruma Yönetmeliği (1994), Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013)

Suriyeli mülteciler için ilan edilen 'geçici koruma' (Mart 2012) ile herhangi bir sınırlama olmaksızın kalma, zorla geri göndermeye karşı koruma ve karşılama düzenlemelerine erişim hakkı teminat altına alınmıştır. Geçici Koruma Yönetmeliği (Ekim 2014) sosyal hizmetlere, mali yardıma, tercümanlık hizmetlerine ve iş gücü piyasasına erişim sağlanmıştır.

Lübnan

Taraf değildir

1962 tarihli Yabancıların Lübnan'a Girişi, Lübnan'da Kalışı ve Ülkeden Çıkışını Düzenleyen Kanun

Ocak 2015'te Lübnan'a giriş yapan Suriyelilere vize uygulanmaya başlanmıştır. Bundan önce Suriyeliler 6 ay ikamet izni için ücretsiz başvuru yapabilmekteydi. Söz konusu izinler 6 aydan sonra yenilenebiliyordu. 1 yıldan sonraki yenilemeler ise ancak Lübnan'dan çıkıp tekrar girme veya 200\$ ücret ödeme yoluyla yapılabilmekteydi.

Ürdün

Taraf değildir

1952 tarihli Ürdün Anayasası Md. 21 (yalnızca siyasi sığınmacılar bağlamında)

Tabiiyet Kanunları (1954, 1987)

Yabancıların Ülkeye Girişi ve İkametine İlişkin Kanun (1973)

BMMYK ile yapılan Mutabakat Zaptı (1998)

2012'ye kadar Suriyelilere insani zeminde giriş yapma imkânı tanınmıştı. Mülteci kamplarındaki Suriyelilere kamp kimlik kartı verilmişti. Ev sahipliği yapan topluluklar arasında yaşayan Suriyelilere ise güvenlik kimlik kartı verilmek suretiyle Ürdün'de süresiz olarak kalma hakkı tanınmıştı.

Irak

Taraf değildir

1971 Siyasi Mülteciler Kanunu (yalnızca siyasi sığınmacılara uygulanır)

2009 tarih ve 21 sayılı Göç ve Yerinden Edilen Kişiler Bakanlığı Kanunu ile daha geniş kapsamlı bir mülteci tanımı getirilmişse de hakları konusu açıklığa kavuşturulmamıştır.

Temmuz 2012 - Nineveh ve Anbar'daki hudut kapıları Suriyeli mültecilerin geçişine açılmıştır.

İnsan Ticaretiyle Mücadele

Çalışmaya konu ülkelerin tümü 2000 tarihli BM Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ve İnsan Ticaretinin Önlenmesi ek Protokolünü onaylamıştır. Öte yandan Ürdün Göçmen Ticareti Protokolünü onaylamamış olan tek ülkedir. Türkiye aynı zamanda 2005 Avrupa Konseyi İnsan Ticaretiyle Mücadele Sözleşmesini 2009'da imzalamışsa da henüz sözleşmenin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde resmi kabulü gerçekleşmemiştir.

Tablo 2: UNTOC ile TIP ve SOM Protokollerinin Onaylanma Durumu

İmzalayan Ülke	Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi	İnsan Ticaretiyle Mücadele Protokolü	Göçmen Ticareti Protokolü
Suriye	2009	2009	2009
Türkiye	2003	2003	2003
Lübnan	2005	2005	2005
Ürdün	2009	2009	-
Irak	2008	2009	2009

Arap Birliği İnsan Hakları Arap Beyannamesi 2008'de yürürlüğe girmiş olup çalışmaya konu tüm Arap Birliği üyelerince onaylanmıştır (Ürdün 2004; Suriye 2007; Lübnan 2011; Irak 2012).

Madde 9 insan organlarının ticaretini genel itibariyle yasaklayan bir düzenleme getirirken, Madde 10 şu hükümleri içermektedir:

"1. Her türlü kölelik ve insan ticareti faaliyeti yasak olup kanunlar kapsamında müeyyideye tabidir. Kimse hiçbir durumda kölelik veya esaret altında yaşamak zorunda bırakılamaz.

*2. Fuhuş veya cinsel istismar amacına yönelik zorla çalıştırma ve insan ticareti faaliyetleri ile diğer kişilerin fuhuş yoluyla veya başka herhangi bir yolla istismarı ile çocukların silahlı çatışmalarda istismarı yasaktır."*¹³

13 Arap Birliği, İnsan Hakları Arap Beyannamesi, 22 Mayıs 2004, 12 Int'l Hum. Rts. Rep. 893 (2005)'de yeniden basım, yürürlük tarihi 15 Mart 2008.

1984 Tarihli İşkence ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı BM Sözleşmesi **çalışmaya konu tüm ülkelerce onaylanmıştır (Türkiye 1988, Ürdün 1991, Lübnan 2000, Suriye 2004, Irak 2011).**

Ulusal düzeyde Türkiye 2002’de Ceza Kanunu’na insan ticaretini suç haline getiren bir madde eklerken, çalışmaya konu diğer ülkeler de geride kalan altı yıllık dönemde insan ticaretiyle mücadele alanında yasal düzenlemeler yapmışlardır.

Tablo 3: İnsan Ticareti İle Mücadele Alanında Ulusal Mevzuat

Ülke	İnsan Ticaretiyle Mücadele düzenlemeleri	
Suriye	3 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname	2010 tarihli ve 3 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Suriye insan ticareti faaliyetini İnsan Ticareti Protokolündeki tanım doğrultusunda yaparak açık tanımın kapsamını <i>“çocuk pornosu ile maddi veya manevi çıkar veya ayrıcalık sağlama veya bunlara ilişkin vaatler karşılığında yasadışı amaçlarla yasadışı edimleri”</i> de kapsar biçimde genişletmiştir. ¹⁴
Türkiye	Ceza Kanunu Madde 80	Türkiye Ağustos 2002’de Ceza Kanununa yeni maddeler ekleyerek göçmen ve insan ticaretini suç haline getirmiştir. 2005 tarihli yeni Ceza Kanunun 80. Maddesi (İnsan Ticareti) hem cinsel istismar hem de zorla çalıştırma amacına yönelik insan ticareti faaliyetlerini yasaklar. ¹⁵ Ayrıca, insan ticaretiyle mücadeleye yönelik yeni bir kanun taslağı da hazırlanmış olup yakında Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulması beklenmektedir. ¹⁶

14 Arapça’dan tercümesi Suriye’ye ilişkin çalışmaları yürüten araştırmacı tarafından yapılmıştır. 5237 sayılı Ceza Kanunu. Erişim adresi: http://www.justice.gov.tr/basiclaws/Criminal_Code.pdf, erişim tarihi 15.01.2015.

15 Bkz.: Türkiye’deki Avrupa Birliği Delegasyonu (2015). Avrupa Kaynakları Merkezi, Haber Arşivi.

16 Erişim adresi: <http://avrupa.info.tr/resource-centre/news-archive/news-single-view/article/18-october-eu-anti-traffickingday-1.html>, erişim tarihi 15.03.2015.

Lübnan	164 sayılı kanun	2011'de Lübnan Parlamentosu, Lübnan Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda insan ticareti suçları ile ilgili değişiklikler getiren İnsan Ticaretiyle Mücadele Kanununu (164 Sayılı Kanun) kabul etmiştir. Söz konusu kanun BM Uyuşturucu ve Suç Ofisine (UNODC) göre BM Protokolünde ele alınan her türlü istismarı kapsar mahiyettedir (UNODC, 2014a).
Ürdün	9 sayılı kanun	2009'da Ürdün İnsan Ticareti protokolünü onaylayıp 2009 tarih ve 9 sayılı İnsan Ticaretiyle Mücadele Kanunu ile iç hukukun bir parçası haline getirmiştir. Kanun BM Uyuşturucu ve Suç Ofisine (UNODC) göre BM Protokolünde ele alınan her türlü istismarı kapsar mahiyettedir (UNODC, 2014a).
Irak	28 sayılı kanun	2012 tarih ve 28 sayılı İnsan Ticaretini Önleme Kanununun yanı sıra Irak'ın 2005 Anayasası da zorla çalıştırma, kölelik, köle ticareti, kadın ve çocuk ticareti ve fuhuşu yasaklamaktadır. Irak'ın Irak Kürdistan Bölgesi'ndeki (KR-I) tablo ise daha farklı olup, Kürdistan Ulusal Meclisi (KNA) merkezi hükümetin çıkardığı yasayı henüz onaylamamıştır. ¹⁷

Kadın Hakları ve Evlilik

1979 tarihli Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması BM Sözleşmesi (CEDAW) çalışmaya konu beş ülkenin tümü tarafından onaylanmıştır (Türkiye 1985, Irak 1986, Ürdün 1992, Lübnan 1997, Suriye 2003). Türkiye ayrıca 2002'de Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesinin yetkisini tanıyan Protokolü de onaylamıştır. Aynı zamanda Türkiye onaylama/katılım sırasında çekince getirmemiş olmasıyla çatışmaya konu diğer ülkeler arasında da ayrı bir yere sahiptir. Getirilen çekincelerin büyük kısmı CEDAW'ın 2, 9 ve 16. maddeleri ile ilgilidir.

¹⁷ Bu araştırma bağlamında mülakat yapılan kişilerden biri olan bir KNA üyesi yerel STK'larca yakın tarihte önerilen bir insan ticaretiyle mücadele kanunu taslağının Kürdistan parlamentosunda onaylanması için çaba göstermektedir. Irak ve KR-I bağlamında mevcut tabloda karşılaşılan sorunlar söz konusu meclis üyesinin ve uluslararası ve ulusal STK'ların ilgili tasarının onaylanması yönündeki çabalarının gerçekleşmesini geciktirmektedir (IQ06)

CEDAW'a ilişkin çekinceler

Suriye	Seyahat ve ikamet hürriyeti ile ilgili olarak Madde 2, Madde 9.2, Madde 15.4; çocukların nişanlanması ve evlenmesinin yasal sonuçları ile ilgili olarak Madde 16.1 (c, d, f, g) ve Madde 16.2 bağlamında <i>“İslam’da Şeriat hükümleri ile çelişen düzenlemelere ilişkin çekince”</i> .
Lübnan	Kadınların çocuklarının uyruğu üzerinde eşit hakka sahip olması ile ilgili olarak Madde 9.2 ve çocukların velayeti, evlat edinilmesi ve kişisel hakları konusunda ebeveynlerin evlilik bağının tesisi ve çözülmesi sırasındaki hakları –soyadını seçme, meslek seçme hakları da dâhil olmak üzere– ile ilgili olarak Madde 16.1 (c, d, f, g) bağlamında çekinceler.
Ürdün	Ebeveynlerin hakları ve kişisel haklar (d, g) ve evlilik bağının çözümü durumunda nafaka ve tazminat hakları ile ilgili olarak Madde 9.2 ve Madde 16.1 hükümleri ile bağlı olmayı kabul etmemiştir.
Irak	Kadınlara karşı ayrımcılığın yasal çerçeveden çıkarılması için gereken yasama değişikliklerine ilişkin Madde 2 (f, g) ve Madde 16 [evlilik] hükümleri ile bağlı olmayı kabul etmemiştir. ¹⁸

Söz konusu çekinceler çalışmaya konu ülkelerde kadın haklarının korunmasına ilişkin pratiğe dönük mülâhazaları yansıtmakta ve kadınların uluslararası hukuk bağlamındaki haklarının tanınmasının önünde engel teşkil etmektedir. Aşağıda da görüleceği üzere erken evlilik oranları, zorla evlendirme amacıyla insan ticareti ve cinsel istismara yönelik insan ticaretinin bir tezahürü olarak zorla evlendirme açısından **evlilik bağlamında kız çocukları ve kadınların yeterli korumaya sahip olmaması** durumundan etkilenmektedir. Annelerin çocuklarının velayetini alma hakları üzerindeki kısıtlamalar da çocukların insan ticareti ve istismara maruz kalması sonucunu doğurabilmekte ve bunlar doğum sırasında nüfusa kaydettirme ile ilgili olarak karşılaşılan sorunlardan ötürü katmerlenmektedir.

18 “2. Taraf Devletler kadına karşı ayrımcılığın her türlüşünü kınar ve gecikmeksizin ellerindeki her türlü mekanizma ile kadına karşı ayrımcılığı ortadan kaldırmaya yönelik politikaları yürürlüğe koyarlar. Bu bağlamda Taraf Devletler;

[...](f) Yasama çalışmaları, kadına karşı ayrımcılık teşkil eden mevcut kanunların ve yönetmeliklerin değiştirilmesi veya yürürlükten kaldırılması ve gelenek ve uygulamalara son verilmesi de dâhil olmak üzere uygun her türlü tedbiri almayı;

(g) Ülkede kadına karşı ayrımcılık teşkil eden her türlü cezai düzenlemeyi yürürlükten kaldırmayı kabul ederler.”

Ayrıca, Suriye’de (1975 tarih ve 34 sayılı Kanunla değişik 1953 Medeni Hal Kanunu), Irak’ta (188 sayılı Medeni Hal Kanunu), Ürdün’de (2010 tarih ve 36 sayılı Medeni Hal Kanunu) ve Lübnan’da (resmi olarak tanınan çeşitli dini topluluklara yönelik 15 farklı Medeni Hal Kanunu), **bir yanda hukuki ve cezai düzenlemelerle, öte yanda medeni hal ile ilgili olarak farklı hukuk sistemlerini uygulamaktadır.** Bu çerçevede karşılaşılan diğer sorunlar arasında medeni hal kavramı kapsamında evlilik, boşanma, nafaka, velayet, evlat edinme ve aileyle ilgili diğer hususlar söz konusudur.

Suriye’de medeni hal konularında yetkili mahkemeler Sünni ve Şii Müslümanlar için Şeriat mahkemeleri, Dürziler için *Madhabi* mahkemeleri, Hristiyanlar içinse *Ruhi* mahkemeleridir. Lübnan Anayasası da medeni halle ilgili konularda mezheplerin yasal konumunu tanımaktadır.

Öte yandan, 2002 tarihli Türk Medeni Kanunu birçok kişi tarafından Türkiye’de kadın-erkek eşitliği bağlamında yeni bir sayfa olarak görülmekte olup, çeşitli kadın hakları örgütlerinin uzun süre boyunca yaptığı çalışmaların bir sonucu olarak özellikle kadının aile ile ilgili konularda yasal statüsünü geliştirmiş olmasıyla dikkat çekmektedir (Çelik-Levin, 2007; İlkaracan ve Amado, 2011). Kadına karşı şiddete ilişkin yasal çerçevede de iyileştirmeler sağlayabilmek için 2012’de 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Kanunu kabul edilmiştir.

Suriye’de evlenmek için rüşt yaşı erkeklerde 18, kadınlarda 17 ise de Medeni Hal Kanununun 45. Maddesi Şeriat kadılarının 15-17 yaş grubundaki erkek çocukları ve 13-16 yaş grubundaki kız çocuklarının erkek vasilerinin oluru ile evlenebilmesine izin vermesine olanak tanımaktadır. 82. Madde ise 17 yaşından küçük erkek çocuklarının ve 15 yaşından küçük kız çocuklarının evliliklerinin resmi kayda geçirilemeyeceği düzenlemesini içermektedir.

**İnsan Hakları Evrensel
Beyannamesi Madde 16.2
“Evlenme akdi ancak
müstakbel eşlerin serbest
ve tam rızasıyla yapılır”
hükümünü içermektedir.**

Bu ise **Irak**’taki her iki cinsiyet için de resmi evlilik yaşının 18 olduğu ancak yargı kararı ve ebeveynlerin oluruyla 15-17 yaşındaki çocukların Medeni Hal Kanunu (Md. 7) uyarınca evlenebildiği durumla benzerlik içermektedir.

Ayrıca Irak’ta zorla evlendirmenin tespiti durumunda cinsel münasebetin gerçekleşmemiş olması durumunda evlilik geçersiz sayılsa da, cinsel münasebetin gerçekleşmiş bulunduğu hallerde geçerli sayılmaktadır (UN Women, 2014). Bunlara ek olarak Irak’ın kırsal kesimlerinde birçok yerde etnik yapıların, aşiretlerin, ailelerin veya dini yapıların liderlerinin

arabuluculuğu ve aldıkları kararlar medeni ve cezai konularda resmi mahkemelerin kararlarının yerini tutmaktadır (Allawi, 2010; Hepburn, 2014). Öte yandan Şubat 2014'te Irak cinsel şiddet konusunu da ele alan 1325 sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararının (2000) uygulanmasına yönelik bir ulusal eylem planı benimseyen ilk Arap ülkesi olmuştur.

Lübnan'da yasal evlilik yaşı da mezhepten mezhebe farklılık göstermekte olup, tüm dini gruplar 18 yaşından küçük kız çocukların evlenmesine izin vermektedir (UNICEF, 2011). Çocuk evliliğini engellemeye yönelik bir kanun tasarısı yakın zamanda Lübnan Parlamentosuna sunulmuş olup, bu raporun kaleme alındığı tarih itibarıyla bir komisyondan geçmiş bulunmaktadır. Söz konusu kanun hem bir çocuk yargıcının hem de yasal bir vasinin oluru olmadıkça 18 yaşından küçüklerin evlenmesini yasaklamaktadır. Kanuna uygun hareket etmeyen dini liderleri ilk etapta para cezası beklemekte olup, aynı şekilde davranmaya devam etmeleri durumunda hapis cezası ile de karşılaşabileceklerdir (LB20). 2010 tarih ve 36 sayılı **Ürdün** Medeni Hal Kanunu (Bölüm 2, Md. 5-13 'Evliliğin Şartları') evlilik için 18 asgari yaş sınırı getirmektedir.

Öte yandan aynı kanunda Şeriat kadınlarının 15-17 yaş grubundaki kız ve erkek çocuklarının evliliğine hamilelik gibi olağandışı durumlarda izin verebilmesine de olanak tanımaktadır. Nadir durumlarda Şeriat kadınları 15 yaşın altındaki kız ve/veya erkek çocuklarının taraf olduğu bir evliliğe izin verebilmekte ve böyle durumlarda evliliğin resmi kayda geçirilmesi kız çocuğun 15 yaşına varmasına kadar ertelenmektedir (UNICEF, 2014).

CEDAW Madde 16'ya göre kadınlar “eşlerini serbestçe seçme ve ancak serbest ve tam rızaları ile evlilik akdi içine girme” açısından erkeklerle aynı hakka sahip olup “çocukların nişanlanması ve evlendirilmesi herhangi bir hukuki netice doğurmaz”.

Türkiye'de 2002'de yürürlüğe giren yeni Medeni Kanunla her iki cinsiyet için de asgari evlilik yaşı 17 olarak belirlenmiştir (Madde 124) ve evlilikte her iki tarafın da rızası aranmaktadır (Madde 142). Kanun ayrıca evlenmeye zorlanan kadınlara ve kız çocuklarına evliliğin ilk beş yılı içerisinde suç duyurusunda bulunma ve evliliğin iptali için başvuruda bulunma hakkı getirmektedir (Madde 149-152). Medeni Kanun ilgili resmi nikâha ilişkin belgelerin sunulmadığı durumlarda dini nikâhın gerçekleştirilmesini de yasaklamaktadır (Madde 143).¹⁹ 2005 tarihli Ceza

19 Türk Medeni Kanunu (4721 sayılı). Erişim adresi: www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4721.html, erişim tarihi 20.08.2015.

Kanunu da çok eşli veya hileli evlilikleri suç haline getirmektedir. Ayrıca resmi nikâh olmaksızın dini nikâh yaptıranlar için 2-6 ay arasında hapis cezaları öngörmektedir (Madde 230).

Çocuk Hakları

Çalışmaya konu ülkelerin beşi de 1989 BM Çocuk Hakları Sözleşmesini (CRC) onaylamıştır. Türkiye, Lübnan ve Irak aynı zamanda Çocukların Satışı, Çocukların Fuhuşa Zorlanması ve Çocuk Pornosu Protokolünü de onaylarken Türkiye, Suriye ve Irak Silahlı Çatışmalarda Çocukların Rolü Protokolünü de onaylamıştır. Lübnan bu ikinci protokolü de imzalamışsa da, henüz parlamentosundan geçirmemiştir. Bunlara ek olarak Türkiye Avrupa Konseyinin Çocuk Haklarının Kullanılması Avrupa Sözleşmesini 2002’de onaylamıştır.

Tablo 4: Çocuk haklarıyla ilgili önemli yasal düzenlemelerin onaylanması

İmzalayan Ülke	1989 BM Çocuk Hakları Sözleşmesi (CRC)	Çocukların Satışı, Çocukların Fuhuşa Zorlanması ve Çocuk Pornosu Protokolü	Silahlı Çatışmalarda Çocukların Rolü Protokolü
Suriye	1993	-	2003
Türkiye	1995	2000	2000
Lübnan	1991	2004	-
Ürdün	1991	-	-
Irak	1994	2007	2007

Türkiye’de 2005’te korunmaya muhtaç çocuklara ilişkin prosedür ve ilkeleri uluslararası standartlara getirme amacıyla yönelik olarak 5395 sayılı Çocukların Korunması Kanunu yürürlüğe girmiş olup özellikle suç mağduru olan çocuklara gereken hassas muamele ve korumanın sağlanmasına yönelik düzenlemeler, çocuk mahkemelerinin sayısında artış ve sivil toplum örgütlerince çocukların korunmasına yönelik düzenlemeler içermektedir. İlgili STK’larla koordinasyon içinde hareket eden Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü Türkiye’nin ilk Çocuk Hakları Strateji Belgesini 2012-2016 dönemini kapsamak üzere hazırlamıştır.

Lübnan Medeni Kanunu, CRC ile uyum içerisinde 18 yaşından küçük her insanı çocuk tanımı kapsamında değerlendirmektedir. Öte yandan Filistinliler de dâhil olmak üzere çocuk mültecilerin korunması alanında halen kat edilmesi gereken mesafeler söz konusudur (Manara Network, 2011).

Yukarıda da belirtildiği üzere medeni hal kanunları çoğu zaman çocukların çıkarlarını göz ardı etmek suretiyle çocukların haklarını etkilemektedir (Human Rights Watch, 2015).

Ürdün hükümetinin birinci çocuk hakları Ulusal Eylem Planı 1994 başında yayınlanmış ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve ilgili diğer BM kurumlarının desteği ile uygulanmıştır (Gharaibeh & Hoeman, 2003).

Irak'ta çocukların korunması alanındaki önemli kanunlar halen hazırlık aşamasında olup, bunlar arasında Çocukların Korunması Kanunu taslağı, Çocuk Parlamentosu Kanunu taslağı, Çocuk Refahı Komisyonu Kanunu taslağı ve 78 sayılı Reşit Olmayan Çocukların Refahı Kanunu (1980) değişiklik taslağı sayılabilir.

1989 BM Çocuk Hakları Sözleşmesini imzalayan devletler “Taraf Devletler, [...] çocuk evliliği de dâhil olmak üzere [...] çocukların sağlığı için zararlı geleneksel uygulamaların kaldırılması amacıyla uygun ve etkili her türlü önlemi” almayı da taahhüt etmiştir.

Çalışma Mevzuatı

4857 sayılı **Türk İş Kanunu** ile 15 yaşından küçük çocukların çalıştırılması yasaklanmıştır.²⁰ Yasadışı işçi göçü ve iş alanında istismarın önlenmesine yönelik yeni düzenlemeler 2003'te yürürlüğe konmuş olup bunlarla yabancıların yasalar çerçevesinde istihdamı kolaylaştırılırken bir yandan da kayıtsız işçi çalıştırmaya yönelik cezalar artırılmış, sistem de Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bünyesinde merkezi bir yapıya kavuşturulmuştur. Çalışma hürriyetinin ‘*şiddet veya tehditlere başvurmak veya kanuna aykırı fiillerle*’ ihlali de Ceza Kanununda (Madde 117) altı ay ile iki yıllık hapis cezasına tabidir. 2005'te Türkiye ILO'nun da desteğiyle çocuk işçiliğin en kötü biçimlerini 2015'e kadar, özellikle mevsimlik tarım işçiliği, kentlerde kayıtsız işçilik, kırsal alanda çocuk işçiler ve sokaklarda çalışan çocuklar bağlamında ortadan kaldırmayı amaçlayan Ulusal Bağlayıcı Politika ve Program Çerçevesini (TBPPF) kabul etmiştir.

²⁰ Kanun 14 yaşını tamamlamış ve ilköğretimden mezun olmuş çocukların fiziksel, akli ve ruhi gelişimlerine zarar vermeyen hafif işlerde çalıştırılmasına olanak tanımaktadır. Bkz.: Türk İş Kanunu Md. 71.

Lübnan İş Kanunu (Md. 22 ve 23) 8 yaşından küçük çocukların çalışmasına izin vermemekte olup, 13 yaşından küçük çocukların sanayide ağır işlerde veya benzeri işlerde çalışması da yasaktır. Buna ek olarak, 13 ile 16 yaş grubundaki çocuklar, ancak doktor raporuyla fiziksel olarak zorlayıcı işlerde çalıştırılabilir. 14-18 yaş grubundaki çocuklar için de doktor muayenesi şartı aranır ve bu çocuklar günde altı saatten fazla veya geceleri çalıştırılmayacakları gibi iki iş günü arasında en az 13 saat dinlenmeleri şartı getirilmiştir (Manara Network, 2011).

1996 tarih ve 8 sayılı **Ürdün** İş Kanununun 74. Maddesine ve kanunda daha sonradan yapılan değişikliklere göre 18 yaşından küçük çocuklar tehlikeli, yorucu veya sağlığa zararlı işlerde çalıştırılmaz.

Irak iş mevzuatı göre çalışmak için en az 15 yaşında olma şartı aranır;²¹ 15-17 yaş grubundaki çocukların yapabilecekleri işlere ilişkin olarak da kısıtlamalar getirilmiştir. Irak'ta iş mevzuatı 1987 tarih ve 71 sayılı Irak İş Kanunu ile düzenlemekte ise de 17 Ağustos 2015'te yeni bir Irak İş Kanunu kabul edilmiştir.

Yeni kanunla çocuk işçiliği ile ilgili yeni sınırlamalar getirilerek işyerinde ayrımcılık ve cinsel istismara karşı koruma sağlanmış ve ayrıca toplu sözleşme ve grev hakkı da teminat altına alınmıştır. 1971 tarih ve 39 sayılı Sosyal Güvenlik Kanunu da işveren ve çalışanlar arasındaki ilişkiyi düzenleyen hükümler içermektedir.

1994'te Lübnan ve Suriye Çalışma Alanında bir İkili Anlaşma imzalamış olup, bu anlaşmaya göre;

“her iki Devletten işçiler diğer Devlette her iki devlette yürürlükte bulunan kanun, yönetmelik ve direktifler uyarınca sağlanan ayrıcalık, hak ve yükümlülüklerden yararlanır. İki ülkenin Çalışma Bakanları da her iki ülkede işçi güvenliğini sağlamaya yönelik tedbirleri tespit etmek üzere çaba gösterir.” (CLDH, 2013).

Evlerde çalıştırılan yabancı işçilerin çalışmaya konu ülkelerde istismarı ile ilgili olarak tespit edilen sorunlar bağlamında yakın zamanda çıkarılan kanunlar Ürdün ve Suriye'de çalışma haklarını geliştirme amacını gütmektedir.

- Suriye'de 2013'te çıkarılan 65 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve 2644 sayılı Kararla evlerde çalıştırılan yabancı işçilerin istihdamına aracılık eden

21 Erişim adresi <http://ar.parliament.iq/LiveWebsites/Arabic/PassedLaws.aspx> (in Arabic), erişim tarihi 30.10.2015, ve: www.ilo.org/dyn/travail/docs/749/Labour%20Code%20of%201987.pdf (İngilizce), erişim tarihi 30.10.2015. Ayrıca bkz.: www.iraq-jccme.jp/pdf/08/08.pdf (İngilizce), erişim tarihi 30.10.2015.

kurumlar ile söz konusu işçilerin çalıştırılmasına ilişkin şartlar düzenleme altına alınmıştır.

- Ürdün'de 1998 tarihli ulusal İş Kanunu 2008'de çıkarılan 48 sayılı kanunla evlerde çalıştırılan işçileri de kapsar şekilde genişletilmiştir.

Öte yandan Lübnan'da ülke dışından gelerek evlerde çalıştırılan işçiler İş Kanunu kapsamı dışında bırakılarak çalışmaları ile ilgili her türlü güvenceden mahrum bırakılmıştır (LB20). Ağustos 2014'te bir mahkeme göçmen bir işçinin pasaportuna el koyan bir işverene para cezası vermiş olup (Wansa, 14 Ağustos 2014), bu çerçevede kimlik belgelerine el koymayla mücadelede söz konusu kararı emsal göstermek imkânı doğmuştur (LB03).

Fuhuş ve Dilencilik

Lübnan ve Türkiye istisna olmak üzere çalışmaya konu ülkelerin tümünde İslami Hukuk hükümleri **fuhuş** fiilini yasaklamaktadır (Mattar, 2011).

- **Suriye**'de 1961 tarih ve 10 sayılı Fuhuşla Mücadele Kanunu fuhuşu yasaklar.
- **Türkiye**'de 2006'da Ceza Kanununda yapılan bir değişiklikle fuhuşa zorlama insan ticareti kapsamına dâhil edilmiştir.

Fuhuşa yönelik tedarik faaliyetleri de 227. Madde kapsamında suçtur. Ceza Kanununda fuhuşun bir suç olarak tanımlanmadığı, ancak ikincil mevzuat (1961 tarihli Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü) ile düzenlemeye tabi tutulduğu belirtilmelidir.

- **Lübnan**'da fuhuş geniş düzenlemelere tabidir. Teorik olarak 1931 tarihli bir Kanunla ülkede seks işçiliğinin koşulları (asgari 21 yaşında olmak, seks işçilerinin tıbbi muayeneden geçmesi ve seks işçiliğinin yalnızca ruhsatlı genelevlerde yapılması şartları) belirlenmiştir. Öte yandan devlet 1960'ların sonunda beri genelev ruhsatı vermeyerek fuhuş *fiili olarak* yasadışı hale getirmiştir. Ceza Kanunu fuhuş yapan veya fuhuşu kolaylaştıran kişiler için (erkek seks işçileri kanunda ele alınmasa da) bir aydan bir yıla kadar hapis cezası öngörmektedir (Human Rights Watch, 2013).
- 1960 tarih ve 16 sayılı **Ürdün** Ceza Kanunu fuhuşun yanı sıra fuhuş tedariki, fuhuşa aracılık etme ve genelev işletmeyi de suç olarak tanımlamaktadır.

- Fuhuş **Irak** Ceza Kanunu kapsamında suç olarak tanımlanmıştır. 1988 tarihli Fuhuşla Mücadele Yasası fuhuştan hüküm giyen kimseler için üç aydan iki yıla kadar hapis cezası öngörmektedir. Kadın pazarlama ve fuhuştan hüküm giyen kimseler için Devrim Komuta Konseyi'nin 234 sayılı Emri ile ölüm cezası getirilmiştir. Geçici Koalisyon Otoritesi (CPA) 2003'te tüm ölüm cezalarının yerine ömür boyu hapis cezası uygulanması yönünde karar almıştır (Minwalla, 2011). Hapishanelerdeki kadınların önemli bir kısmı fuhuştan hüküm giymiş olup, Irak kanunlarına göre fuhuşa zorlanmak geçerli bir savunma olarak kabul edilmemektedir (Minwalla ve Portman, 2007).

Lübnan Ceza Kanunu ile **dilencilik** de suç olarak tanımlanmış olsa da 422 sayılı Kanun dilencililiği çocuğu tehlikeye atan bir durum olarak değerlendirir (Terre des hommes, 2011). 2014'te Lübnan Parlamentosu fuhuşa ve dilencililiğe zorlama ile ilgili suçları da kapsar mahiyette bir aile içi şiddet yasası çıkarmıştır (Human Rights Watch, 2014a). **Irak** Ceza Kanununun 390. maddesi dilencililiği yasaklar. Dilencilik Ürdün'de de Ürdün Ceza Kanunu'nunun 389. maddesi uyarınca bir ihlal olarak tanımlanmış olup başka birini dilencililiğe zorlayan kişilerin aynı kanunun bir diğer hükmü ile bir yıla varan hapis cezasına çarptırılabilmesi mümkün kılınmıştır. Sadece **Türkiye**'deki Ceza Kanunu, dilencilik eylemini suç saymasa da, 'çocukları, beden veya ruh bakımından kendini idare edemeyecek durumda bulunan kimseleri dilencilikte araç olarak kullanan' kişiler için hapis cesası öngörmektedir (Madde 229).

1.5 Kurumsal Çerçeve

Suriyeli mülteciler

Avrupa dışından gelen (Sözleşmeye tabi olmayan mültecilerin) **Türkiye'de** mülteci statüsünün belirlenmesinde Türk makamları BMMYK ile işbirliği içinde çalışarak yerleştirilebilecekleri üçüncü bir ülke aramaktadır. 2013 tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu göç ve uluslararası koruma işlerinin idaresini İçişleri Bakanlığı bünyesinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne (**GİGM**) vermiş olup söz konusu kurum 2014'te tam anlamıyla faaliyete geçmiş bulunmaktadır.²² Suriye mülteci krizinin başlangıcından bu yana Başbakanlığa bağlı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (**AFAD**) esasen Suriye'den gelen mültecilere yönelik mülteci kamplarının kurulması ve yönetiminden sorumlu başlıca kurum halini

²² GİGM taşra teşkilatı tam olarak Mayıs 2015'te faaliyete geçmiştir (TR41).

almıştır (Memişoğlu ve Ilgıt, 2014). 2014'teki Geçici Koruma Yönetmeliği ile AFAD'ın sorumluluk alanı genişletilmiş olup Suriye'den gelen mülteci akınının koordinasyonundan sorumlu çatı kurum ve başlıca yetkili merci haline gelmiştir. Bu çerçevede kamplar dışındaki mültecilerin ihtiyaçlarını da karşılamak üzere diğer ulusal ve yerel makamlarla da gittikçe artan bir işbirliği içinde çalışmaktadır (TR48).

Lübnan 2003'te BMMYK ile bir mutabakat zaptı imzalamıştır. Söz konusu mutabakat zaptına göre Lübnan BMMYK'nın mülteci statüsünü tespit prosedürlerini tanımlısa da mültecilerin altı ay içerisinde güvenli bir üçüncü ülkeye yerleştirilmesi beklentisi içinde hareket etmekte olup, bu sürenin ancak üç ay daha uzatılmasına izin verilmektedir (BMMYK, 2010). Öte yandan bu mutabakat zaptı Lübnan'da Suriyelilerin halen içinde bulunduğu durum ölçüsünde bir krize yanıt vermek üzere hazırlanmamıştır. **BMMYK** dışında Lübnan'da Suriyeli mültecilere ilişkin krize insani yanıtın koordinasyonu büyük ölçüde Lübnan İnsani Yardım Yüksek Konseyi tarafından gerçekleştirilmektedir.

BMMYK'nın Ürdün'ün başkenti Amman'da Körfez Savaşından kaçan Iraklı mültecilerin mülteci statüsünün tespitini kolaylaştırmak ve yardım sağlamak amacıyla bir ofis açışı 1991'de gerçekleşmiş olsa da, Ürdün BMMYK ile ilk resmi işbirliği anlaşmasını 1997'de yapmıştır. (De Bel-Air, 2007). 1998'de **BMMYK** ve Ürdün Hükümeti 1951 BM Mülteciler Sözleşmesinde yer alan ilkelerin bazıları bağlamında işbirliği yapmak amacıyla bir mutabakat zaptı imzalamıştır (Olwan, 2006).

Irak Göç ve Yerinden Edilen Kişiler Bakanlığı 2003'te kurulmuş olup ülke içinde ve yurt dışında bulunan yerinden edilmiş Iraklılar ile Irak içerisindeki yabancılar da dâhil olmak üzere yerinden edilmiş kişiler ve göçmenlerden sorumludur.

Temmuz 2012'de alınan bir Bakanlar Kurulu Kararını takiben Irak Hükümeti Göç Bakanının başkanlığında, Milli Güvenlik Konseyi, Sağlık Bakanlığı ve Ulaştırma Bakanlığı'nın temsil edildiği bir **Yardım Komitesi** kurmuştur. Ayrıca satın alma, kamp inşaatı ve sağlık hizmetlerinin sağlanması alanında destek vermek üzere çeşitli destek komiteleri de kurulmuştur. **BMMYK** da Irak'ta Suriyeli mültecilerin ülkeye girişinin yönetimi alanında faaliyet göstermektedir.

Suriye'de ülke içinde yerlerinden edilen kişilerin yaklaşık %17'si BM İnsani

İşler Eşgüdüm Ofisinin (OCHA) genel koordinasyonuna tabidir.²³ **Mültecilere ev sahipliği yapan dört ülkede de Suriyelilerin çoğunluğu resmi mülteci kamplarının dışında yaşamaktadır.** Lübnan bu grup için herhangi bir resmi mülteci kampının kurulmasına izin vermemişken, Irak'ta kamplarda yaşayan mülteciler kayıtlı tüm mültecilerin %39'u düzeyindedir. Ürdün'de bu rakam %19, Türkiye'de ise %15 düzeyindedir. Yine de kalacak yer temininde yaşanan güçlüklerden ötürü ev sahipliği yapan ülkelerin bazılarında birçok mülteci gayriresmî çadır kentlerde yaşamaktadır.

İnsan Ticaretiyle Mücadele

Çalışmaya konu ülkelerde insan ticaretiyle mücadele kanunlarının çıkarılmasını takiben insan ticaretiyle mücadele amacıyla İçişleri Bakanlıklarında konuyla ilgili birimler, bakanlıklar arası komiteler ve Adalet Bakanlığında bir daire kurulmuştur.

- **Suriye bir Ulusal İnsan Ticareti Komitesi** kurmuştur. Ancak devam eden çatışmalardan ötürü, devletin ülkenin büyük kısmında kontrolü yitirmiş olmasının ışığında insan ticareti çalışmalarını yürütmek ve insan ticaretini izlemek bağlamında zorluklarla karşılaşmakta olup (Charron, 2014) bir yandan da resmi ve gayriresmî hudut kapılarının birçoğu devletten başka farklı silahlı grupların kontrolü altındadır (Al-Abed, 17 Temmuz 2014). Suriye İçişleri Bakanına göre komşu ülkelerle işbirliği eksikliği ve Interpol gibi uluslararası kuruluşların Suriye'de faaliyet gösterememesi de insan ticaretiyle mücadele çabalarına balta vurmaktadır (Qiblan ve Hammoud, 2 Ekim 2015).
- İnsan ticaretiyle mücadelede faaliyet gösteren başlıca **Türk** makamları arasında **İçişleri Bakanlığı (Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı, GİGM), Dışişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü), Sağlık Bakanlığı ve bu kurumların taşra teşkilatları** sayılabilir.²⁴ GİGM insan ticareti alanında koordinasyon

23 Bu rakam, 2014 sonu itibarıyla ülke içinde yerinden edilmiş 7,6 milyon Suriyelinin bulunduğu tahmini ve kamplarda yaşayan 1.233.000 Suriyeli ülke içinde yerlerinden edilen kişi bulunduğu verisinden hareketle hesaplanmıştır. Bkz: OCHA İnsani Yardım Ülke Ekibi (Aralık 2014). *2015 Strategic Response Plan Syrian Arab Republic*. Erişim adresi: http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/2015_SRP_Syria_EN_AdvanceCopy_171214.pdf, erişim tarihi 06.11.2015.

24 Ulusal paydaşların sorumlulukları, insan ticareti mağduru kişilere yönelik kimlik tespiti süreci ve Ulusal Referans Mekanizması (NRM) hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. ICMPD (2013) ve Sever ve ark. (2012).

görevini üstlenmiş olup **İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Dairesi Başkanlığı** adıyla yeni bir hizmet birimi kurmuş bulunmaktadır. Bu önemli kurumsal değişiklikle kolluk kuvvetlerinin insan ticareti alanındaki bazı önemli sorumlulukları GİGM'nin merkez ve taşra teşkilatına aktarılmaktadır. Söz konusu sorumluluklar arasında başı çekenler kimlik tespiti ve koruma süreçleri gibi mağdurlarla ilgili hizmetlerdir (TR41).

- **Lübnan**'da ulusal polis teşkilatı olan **İç Güvenlik Kuvvetleri (ISF)** insan ticareti olaylarından sorumlu olup soruşturmaların başlangıç aşamasını yürütmektedir. **Genel Güvenlik Genel Müdürlüğü (DGSG)** İçişleri Bakanlığı'nın Lübnan vatandaşı olmayan kişilerin mağduru olduğu insan ticareti vakalarında müdahil olan bir birimdir. **Çalışma Bakanlığı** göçmen işçilere yönelik işçi bulma kurumlarının ruhsatlandırılması bağlamında bir rol üstlenmiş olup, **Sosyal İşler Bakanlığı** da savunmasız kişileri ve ülke çapında suç mağduru olan kimseleri korumak amacıyla 200 kadar Sosyal Gelişim Merkezi işletmektedir. Bakanlığın **Çocuklar Yüksek Konseyi** de çocuk ticareti de dâhil olmak üzere çocuk haklarıyla ilgili konulardan sorumludur (ICMPD, 2013a).
- **Ürdün İnsan Ticaretini Önleme Ulusal Komitesi** 2009'da diğer önemli paydaşlarla işbirliği içinde ulusal insan ticaretiyle mücadele stratejisinin geliştirilmesi ve uygulanmasına yönelik bir denetim kurumu olarak tesis edilmiştir (İnsan Ticaretini Önleme Ulusal Komitesi, 2013). 2009'da İçişleri Bakanlığı da insan ticareti suçlarının araştırılması, yargıya intikal ettirilmesi ve hükme bağlanmasını sağlamak ve konuyla ilgili denetimler gerçekleştirmek üzere bir **İnsan Ticareti Dairesi** kurmuştur. **İçişleri Bakanlığı Genel Sekreterliği ve Kamu Güvenliği Müdürlüğü (PSD)** de yine İçişleri Bakanlığı bünyesinde insan ticareti vakalarının ilk aşamadaki soruşturma, tespit ve yargıya intikal işlemlerini yürütmektedir. Ocak 2013'te Çalışma Bakanlığı ve PSD Cezai Soruşturma Dairesi arasında imzalanan bir mutabakat zaptını takiben **İnsan Ticareti İle Mücadele Birimi (CTU)** kurulmuştur (JO21).

Çalışma Bakanlığı Genel Sekreterliği de insan ticaretiyle mücadele birimine eğitilmiş çalışma denetmenleri sağlamaktadır (İnsan Ticaretini Önleme Ulusal Komitesi, 2013).

- **Irak** İçişleri Bakanlığı bünyesinde bir **İnsan Ticaretiyle Mücadele Dairesi** kurmuş olup, İçişleri Bakanının başkanlık ettiği **İnsan Ticareti İle Mücadele Merkezi Komitesi (CCCT)** insan ticaretiyle ilgili konularda istişarelerde bulunmaktan sorumludur (IQ09). İnsan Ticareti Kanununun 2. Maddesi

kapsamında bir İdari Kararla tesis edilen Merkezi Komite iki tez toplanarak söz konusu kanunun yürütmesini kolaylaştırıcı Yürütme Kararlarını hazırlamıştır.

Çalışmaya konu ülkelerin bir kısmında insan ticaretiyle mücadele ve butür faaliyetlerin önlenmesi ve insan ticareti mağduru kişilere sığınma evi sağlanması için, ulusal eylem plan ve stratejileri uygulamaya konmuştur. **Türkiye**'de Dışişleri Bakanlığı başkanlığında İnsan Ticaretiyle Mücadele Ulusal Görev Gücünün oluşturulması sonrasında 2003'te iki Ulusal Eylem Planı kabul edilerek planların uygulanması 2006 ve 2008'de tamamlanmıştır (Türk Dışişleri Bakanlığı, 2011).²⁵ Ulusal eylem planları 'Koruma, Önleme ve Yargılama' programlarının ve insan ticaretini önleme ve insan ticaretiyle mücadele politikalarının zeminini oluşturmaktadır (Sever ve ark., 2012).

İnsan ticareti ulusal eylem planlarının uygulanması sonrasında İstanbul (2004), Ankara (2005) ve Antalya'da (2009) insan ticareti mağduru kişiler için üç sığınma evi oluşturulmuştur. Bu sığınaklar İçişleri Bakanlığı ile ortaklık kurmuş olan başlıca üç ulusal STK ile işbirliği içerisinde işletilmektedir. Söz konusu STK'lar İstanbul'da İnsan Kaynaklarını Geliştirme Vakfı (İKGV), Ankara'da Kadın Dayanışma Vakfı (KDV) ve Antalya'da Antalya Aile Danışmanları Derneği'dir (AFCA).²⁶ Kolluk kuvvetleri insan ticareti mağdurlarını tespit etmekle sorumlu olup sığınakları işleten STK'lar yalnızca önceden kimliği tespit edilen ve yardım ve koruma sağlanan insan ticareti mağdurları ile muhatap olmaktadır (ICMPD, 2013). 2005'te bir acil durum yardım hattı (157) kurulmuştur. Bu hatta ilk etapta sadece Türkiye içinden ulaşılabilirken 2007'den itibaren uluslararası erişime de açılmıştır.

Lübnan'da ulusal insan ticaretiyle mücadele eylem planı Eylül 2015 itibarıyla henüz resmi olarak kabul edilmemişse de, bilinçlendirme alanında çalışmalar uygulamaya konulmuştur (ICMPD, 2013a).

2014'te Lübnan Barosu İnsan Hakları Enstitüsü insan ticareti mağdurlarının korunmasını ve bu suçları işleyenlerin yargıya intikal ettirilmesini kolaylaştırmak üzere insan ticareti göstergelerini yayınlamıştır (Institute for Human Rights of the Bar Association, 2014). Lübnan ayrıca insan ticaretine konu kişilere yönelik bir sığınma evi sistemi de oluşturmuştur.

25 2008 tarihli Ulusal Eylem Planı AB'nin Türkiye'ye Yönelik 2003 Mali Destek Programı kapsamında 'İnsan Ticaretiyle Mücadele Kurumlarını Güçlendirme Projesi' çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Erişim adresi: www.mfa.gov.tr/turkey-on-trafficking-in-human-beings.en.mfa, erişim tarihi 15.01.2015.

26 Ödenek yokluğundan ötürü, Ankara ve İstanbul'daki sığınma evleri dönem dönem kapalı kalmıştır. Ekim 2015 itibarıyla her üç sığınma evi de açıktır. GİGM'nin sığınakların finansman yükünü devralması öngörülmekte ise de STK'larla gereken protokoller metin kaleme alındığı tarih itibarıyla henüz imzalanmamıştır (TR51).

2010 yılında **Ürdün** hükümeti IOM'nin de desteğiyle 2010-2012 dönemine ilişkin olarak insan ticaretinin önlenmesi stratejisini uygulamaya koymuştur. İnsan Ticaretiyle Mücadele Ulusal Stratejisi 11 Şubat 2010'da Ulusal İnsan Ticaretiyle Mücadele Komitesi tarafından onaylanarak 2 Mart 2010'da yürürlüğe girmiştir (İnsan Ticaretini Önleme Ulusal Komitesi, 2015). Ürdün'deki Komite ayrıca 14 Temmuz 2011'de Sığınma Evi Yönetmeliği taslağını onaylayarak taslağı kabul süreci için gereken prosedürleri gerçekleştirmek üzere Mevzuat ve Mütalaa Dairesine sunmuştur (İnsan Ticaretini Önleme Ulusal Komitesi, 2015). Toplumsal Kalkınma Bakanlığı Sivil Savunma Dairesi bünyesinde 2014'te kurulan CTU ise insan ticareti mağdurlarına yönelik sığınma evlerinin işleyişini düzenleyen 2012 tarih ve 30 sayılı Kararname uyarınca faaliyet göstermektedir.

Bu çalışma için saha araştırmalarının yapıldığı dönemde, Mayıs 2015'te Ürdün Toplumsal Kalkınma Bakanlığı Ürdün'de insan ticareti mağduru kişiler için açılacak ilk daimi sığınma evinin Eylül 2015'te açılabilmesi için bir binanın düzenlenmesi konusunda çalışmalarını yürütmektedir. Toplumsal Kalkınma Bakanlığı İnsan Ticaretiyle Mücadele Dairesi Başkanına göre sığınma evinin düzenlenmesi için gereken ödenek Amerika Birleşik Devletlerinden sağlanan bir hibe ile temin edilmiştir (JO19). Daimi sığınma evinin açılışına kadar insan ticareti mağduru kimseler geçici olarak Toplumsal Kalkınma Bakanlığı tarafından işletilen ve aile içi şiddetle cinsiyete karşı şiddet mağduru kadınlar için oluşturulan bir sığınma evinin özel bir bölümüne yerleştirilmekteydi.

Irak'ta 2012 tarihli İnsan Ticaretiyle Mücadele Kanununun uygulaması ilk başlarda zayıf kalmışsa da 2014'te bu konuda kolluk kuvvetleri ve yargı teşkilatında bilinçlendirme ve kapasite oluşturma çalışmalarının yürütülmesi ile hız kazanmaya başlamıştır. Yüksek Adli Konsey tarafından iki hâkim insan ticareti dosyalarına bakmak üzere görevlendirilmiş olup, İçişleri Bakanlığı bünyesinde de özel birimler bu işle ilgili olarak görevlendirilmiştir (IQ17). Irak'ta henüz insan ticaretiyle mücadeleye yönelik bir ulusal eylem planı bulunmamaktadır. Her ne kadar insan ticareti mağduru kişiler için bir sığınma evi tesis edilmişse de, ülkede yönlendirme sistemi henüz çalışmadığı için bu sığınakta henüz kimseye hizmet verilmemiştir. Irak makamlarına göre CCCT bu konuda IOM gibi uluslararası kuruluşlarla çalışmalarını sürdürmektedir (IQ16).

2.1 Göç Profili

Söz konusu ülkelerden yurtdışına göçler irdelendiğinde, çalışmaya konu ülkelerin yurtdışında büyük ölçekli diasporaları olduğu görülmektedir. Bunlar arasında Lübnan ve Irak başı çekerken AB, ABD ve Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi (GCC) ülkeleri diasporanın en yoğun bulunduğu ülkeler olarak öne çıkmaktadır. Irak ayrıca 2000'li yıllarda farklı vilayetler arasında ekonomik kalkınmanın eşit gitmemesi ve güvenlik alanında istikrarsızlıklar nedeniyle, bilhassa 2003'te ABD'nin başını çektiği işgal sonrasında önemli ölçüde ülke içinde yerinden edilme ve hareketlilikle karşı karşıya kalmıştır.

Arap Birliği'nin yakın zamanda yayınladığı resmi bir makalede Arap Birliği bölgesindeki göç hareketleri Arap ülkelerinde 2010 sonundan itibaren başlayan devrimler ve istikrarsızlık dönemi öncesindeki tablonun ışığında ele alınarak, bu Çalışmada referans alınan dönem bağlamında Akdeniz çevresindeki Arap ülkelerinden neredeyse sekiz milyon kişinin yurtdışında yaşadığı tespiti yapılmıştır. Söz konusu kişilerin büyük çoğunluğu AB'de veya GCC ülkeleri başta olmak üzere başka bir Arap ülkesinde yaşamaktaydı. Lübnan dışarıda yaşayan vatandaşlarının toplam nüfusuna oranı açısından başı çekerken (%12) Suriye'de bu oran en düşük düzeyde (%2) kalmıştır (El Fegary, Temmuz 2015). Bu nispeten düşük orana rağmen Suriye, tıpkı Lübnan gibi ülke dışına göçlere kaynaklık etmiş ülkeler arasında önemli bir yerde olup, Ondokuzuncu Yüzyıldan bu yana bu ülkeden Amerika Birleşik Devletleri, Arjantin, Brezilya ve diğer Güney Amerika ülkeleri, Lübnan, Mısır ve Batı Avrupa ile Batı Afrika'daki diğer ülkelere göç ederek yerleşen birçok göçmen bulunmaktadır.

Referans alınan tarih öncesinde tahminen 600.000 kadar Suriyeli göçmen Lübnan, Ürdün ve GCC ülkelerinde tarım, inşaat ve hizmet sektörlerinde çalışmakta idi (Kahale, 2003; Kane, 2011).

Aynı dönemde **Suriye** bir yandan da evlerde çalışan işçi çeken bir ülke ise de, 2010 itibarıyla komşusu olan ülkelere kıyasla bu bağlamda nispeten az sayıda (15.000) işçi çekmiştir (Kane, 2011). Bu işçiler büyük ölçüde Güney ve Güneydoğu Asya (Filipinler, Endonezya, Sri Lanka ve Bangladeş) ve Doğu Avrupa (Etiyopya ve Sudan) kökenlidir (Kahale, 2003). 2001'e kadar Suriye'de yabancıların ev işlerinde çalıştırılması kanunlarla yasaklanmış olup, göçmenler yasadışı işçi bulma

kurumları tarafından Suriye'ye Ürdün ve Lübnan'dan karayolu ile kaçak olarak sokulmaktaydı (Kahale, 2003).

2001'de Suriye hükümeti yabancı göçmen işçilerin ev işlerinde çalıştırılmasını yasal hale getirse de Filipinler, Endonezya, Sri Lanka, Doğu Timor ve Etiyopya işgücü göçünü yönetmeye yönelik kapsamlı kuralların bulunmamasından ötürü vatandaşlarının Suriye'ye çalışmak için gitmesini yasaklamıştır (Kahale, 2003; ABD Dışişleri Bakanlığı, 2009). Dolayısıyla bu ülkelerden evlerde çalışmak üzere gelen işçilerin Suriye'ye kaçak yollardan sokulması devam eden bir uygulama olmuş ve bu bağlamda işçilerin geldikleri ülkelerde araçlar da rol almıştır (Kahale, 2003). Suriye ayrıca aşağıda 3. Bölümde de görüleceği üzere Iraklı, Filistili ve Sudanlı mültecilere de ev sahipliği yapan önemli ülkeler arasında bulunmuştur.

Türkiye'de uzun zamandır, özellikle Türk kökenli olduğu düşünülen göçmen ve mültecileri kabul etme geleneği bulunmaktadır (Kirişçi, 1996). 1923'ten 1995'e kadarki dönemde Balkanlar, Kafkaslar ve Orta Asya'dan 1,6 milyon kadar etnik Türk ve Müslüman etnik kökenli grupların Türkiye'ye göç etmiş olduğu tahmin edilmektedir (Kirişçi, 2000). 2010'a gelindiğinde Türkiye'de yaşayan 1,4 milyon kişinin ülke dışında doğmuş olduğu söylenebilir. Ancak bunların büyük çoğunluğu Türk vatandaşı olup yurtdışına göçmüş olan kişilerin çocuklarıdır. Ülke 2007 itibarıyla yasal yollardan ülkede bulunan ve ikamet tezkeresi olan 207.076 göçmene ev sahipliği yapmaktaydı (Steinmayer ve Hamada, 2011). Referans alınan dönemde döngü halinde gerçekleşen göçler, Türkiye yönünde yasal ve yasadışı göç hareketleri arasında dikkati çekmekteydi. Esas itibarıyla Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ve Balkanlardan gelen göçmenler "bavul ticareti"²⁷ ile iştigal etmekte ve evlerde, seks ve eğlence sektöründe, tarım ve inşaat sektörlerinde çalışmaktaydı (İçduygu ve Yüksek, 2012).

2000'lerin başından itibaren Türkiye'ye yasadışı yollardan gelen göçmenlerin yapısında bir değişiklik olmuş ve Ukrayna veya Moldova gibi ülkelere gelen göçmenler esas itibarıyla inşaat veya ev işlerinde çalışırken İran ve Irak başta olmak üzere Ortadoğu, Afganistan, İran, Bangladeş ve Pakistan başta olmak üzere Orta ve Güney Asya'dan gelen göçmenlerse çoğu zaman Türkiye'yi Avrupa'ya göç ederken bir durak olarak görmeye başlamıştır (Steinmayer ve Hamada, 2011). Türkiye'deki yasadışı göçmenlerin bir kısmı sığınma başvurusu reddedilen kişiler olup, bunlar geldikleri ülkeye dönmek yerine iş aramayı tercih etmiştir (IOM, 2008). 2011 öncesinde Suriyeliler Türkiye'deki göçmenler arasında kayda değer bir rakamı oluşturmamıştır.

27 "Bavul ticareti" Türkiye'den tekstil ürünlerini genellikle havayolu kargosu ile gönderilen büyük partiler halinde satın alarak satıcının geldiği ülkede satma işlemini ifade eder.

Lübnan'da göçmen işçilerin büyük çoğunluğu tarım ve inşaat sektörlerinde, vasıfsız işlerde, bakım işlerinde, ev işlerinde ve eğlence sektöründe çalışmakta olup bunların büyük çoğunluğu Sudan ve Mısır kökenliydi. Iraklı ve Filistinli mülteciler de ülkedeki Lübnan vatandaşı olmayan gruplar arasında önemli bir kesimi oluşturmaktaydı. Savaştan önceki dönemde vize istenmediği için Lübnan'a giriş çıkışları kolay olan Suriyeli göçmenler çoğu zaman tarım ve inşaat sektörlerinde çalışmaktaydı. Ortadoğu dışından gelen göçmenler ya geldikleri ülkelerde bir iş sözleşmesi imzalamak ve Lübnan'a yasal yollardan veya Suriye-Lübnan sınırından yasadışı yollardan ülkeye giriş yapmak suretiyle gelmekteydi (Young, 2000). Bunlara ek olarak, bazı Sahra Altı Afrikalı mültecilerin Lübnan'a Libya üzerinden deniz yoluyla getirildiği de bilinmektedir (LB33).

Doğu Avrupa, Kuzey Afrika, Güney ve Güneydoğu Asya ve Sahra Altı Afrika'dan kadınlar Lübnan'a ev işlerini yapmak üzere göç ediyordu. Ancak tıpkı Suriye'de olduğu gibi Filipinler, Nepal, Madagaskar ve Etiyopya vatandaşlarının Lübnan'da ev işlerinde çalışmasını yasaklamıştır (Hamill, 2011). Bu nevi yasakların yürürlükte olduğu durumlarda göçmenler çoğunlukla Lübnan'a transit ülkeler üzerinden gelmekteydi. Ev işlerinde çalışmak için gelen göçmen işçiler vizesiz gidebildikleri Kuala Lumpur, Hong Kong, Singapur veya Bangkok gibi Doğu ve Güneydoğu Asya merkezlerinden transit geçiş yaparak Beyrut'a Bahreyn, Abu Dabi veya Dubai gibi GCC ülkeleri üzerinden ulaşmaktaydı. Bu bağlamda KAFA adlı STK Filipinler'de Manila Havaalanında rahibe kılığında Hong Kong'da dini bir seminere katılmak üzere yolculuk ettiklerini söyleyen altı kadının yakalanması örneğini ortaya koymuştur (Hamill, 2011).

Bazı Etiyopyalılar da Addis Ababa'dan Beyrut'a giderken Körfez Ülkeleri veya Kahire üzerinden aktarma yoluna başvurmuştur. Transit amacıyla kullanılan diğer ülkeler arasında Sudan, Kenya, Cibuti ve Yemen yer almakta olup, birçok göçmenin Hartum'a karayoluyla ulaştığı bilinmektedir. Alınan bilgiler Etiyopya'nın getirdiği yasağın Sudanlı havalimanı ve göç makamlarınca uygulanmadığını göstermektedir. Hindistan iki ülke arasında vize uygulanmadığı için Nepalli göçmenlerin geçişte kullandığı başlıca ülkedir. Karayoluyla Hindistan'a giden göçmenler önce bir Körfez Ülkesine, sonra da Lübnan'a uçmaktaydı (Hamill, 2011).

Ürdün'ün 2004 nüfus sayımına göre ülkede ikamet eden toplam nüfusun %7,7'si, yani 342.273 kişi Ürdün uyruklu olmayan kişilerdi. Bunların neredeyse üçte biri Filistinli mülteciler olup, geri kalanlar Irak, Suriye, Mısır ve diğer Kuzey Afrika ülkelerinden gelmişlerdi (Di Bartolomeo, Fakhoury ve Perrin, 2010). İkibinli yılların başında Ürdün'ün tekstil sektöründeki hızlı büyüme özellikle Asya'dan, Güney Asya (Hindistan, Bangladeş ve Sri Lanka), Doğu Asya (Çin) ve Güneydoğu

Asya'dan (Filipinler, Endonezya ve Vietnam) kayda değer bir göçmen işçi akımını tetiklemiştir. Bu işçiler genellikle ülkeye uçakla gelmekte ve normal vize ile giriş yapmaktaydı. Suriye ve Lübnan örneklerinde olduğu gibi 2008 - 2012 döneminde Filipinler, hem Filipinler hem de Ürdün'deki işçi bulma kurumlarının yanıltıcı faaliyetlerinden ötürü vatandaşı olan kadınların çalışma amacıyla Ürdün'e seyahat etmesini yasaklamıştır (JO23). Nitelikli Sanayi Bölgeleri (QIZ) olarak da anılan Serbest Ticaret Bölgelerinde de tam olarak bilinmeyen sayıda önemli bir göçmen işçi grubunun istihdam edildiği bilgiler arasındadır (Ürdün Çalışma Bakanlığı, 2009; Tamkeen, 2011; JO23).

Saddam rejiminin 2003'te devrilmesi sonrasında **Irak'ta** çok sayıda göçmen işçi bulma kurumu kurulmuş olup (Harroff-Tavel ve Nasri, 2013), Bangladeş ve Filipinler gibi Güney ve Güneydoğu Asya ülkelerinden ve bazı durumlarda da Somali'den göçmenler Irak'a çalışmak için gelmekte ve kadınlar ev işleri ve temizlik alanında çalışırken erkekler inşaatlarda çalışmaktaydı (Minwalla ve Portman, 2007). 2003'ten sonraki dönemde Irak Kürdistan Bölgesi - KR-I inşaat, ev işleri ve servis sektörlerine bir işçi akışına sahne olmuştur (Harroff-Tavel ve Nasri, 2013). Bu göçmenlerin birçoğu Filipinler, Nepal ve Etiyopya'dan gelen işçilerdir (Minwalla ve Portman, 2007).

Irak aynı zamanda şiddetten kaçan ve iş arayan vatandaşlarının, özellikle erkeklerin ülke içinde ciddi oranda yer değiştirmesine de sahne olmuştur. 2005-2006 döneminde Irak Kürdistan Bölgesi'ndeki ücretler ülkenin geri kalanındaki ücretlerin %150 ila %200'ü dolayında olup bölgenin nispeten daha istikrarlı kentlerinde bir inşaat patlaması yaşanmıştır. Örneğin Nisan 2006'da Irak Kürdistan Bölgesi'nde Süleymaniye pasaport ve ikamet dairesi Kürdistan Bölgesi dışından gelen 6.000 kadar Iraklının kaydını yapmıştır (Minwalla & Portman, 2007).

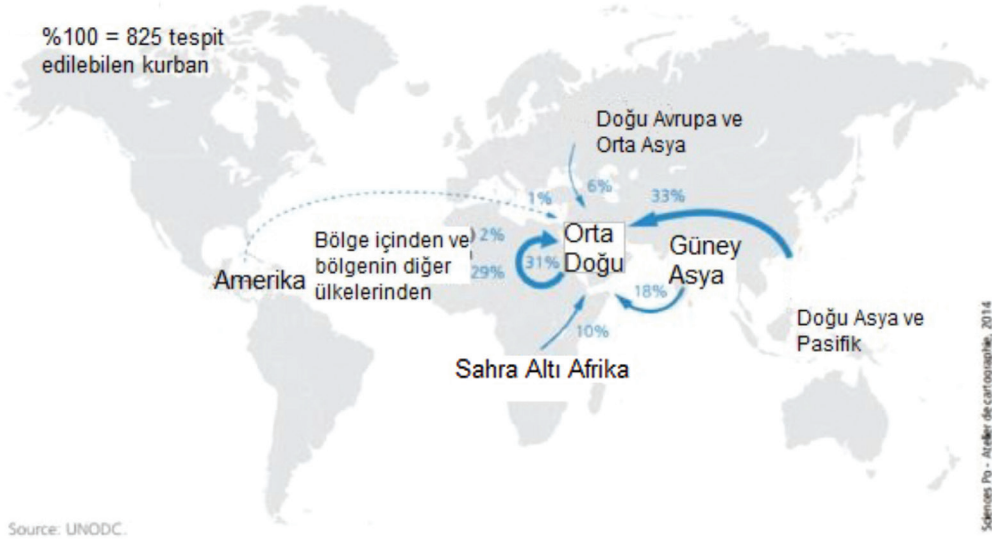
2.2 İnsan Ticareti Güzergâhları

Referans alınan dönemde çalışmaya konu ülkelerde cinsel istismar, ev işlerinde çalıştırma ve işgücü olarak istismar amacıyla insan ticareti yapılmış olup, mağdurlar genellikle Güney ve Güneydoğu Asya kökenlidir. Suriye ve Lübnan'a **Doğu Afrikalılar** da kaçak yollardan sokulurken Türkiye, Suriye, Ürdün ve Lübnan **Doğu Avrupa** ülkelerinden kaçak göçmen akışına sahne olmuştur. Kuzey Afrikalıların Lübnan ve daha az oranda da olsa Türkiye'ye kaçak yollardan sokulduğu belirlenirken BDT ülkelerinden gelenler Türkiye'deki insan ticareti mağdurları arasında başı çekmekteydi. Rusların da Suriye'ye kaçak yollardan

sokulduğu gör÷lmekteydi. Çalışmaya konu ÷lkelerde **Iraklılar** da Ürd÷n, Türkiye ve Suriye'ye veya bu ÷lkeler üzerinden üç÷ncü ÷lkelere kaçak yollardan götür÷lürken aynı dönemde Suriyelilerin de Lübnan'a kaçak yollardan götür÷ldüğu belirtilmiştir. Lübnan ve Irak vatandaşları ve bu ÷lkelerde ikamet eden kişilerin de aynı ÷lkelerde özellikle cinsel istismar amacıyla **÷lke içinde insan ticaretine konu** edildiği anlaşılmaktadır.

Aşağıdaki haritada 2010-2012 döneminde Ortadoğu'da uluslararası insan ticaretine konu olduğu belirlenen kişilerin geldiği başlıca bölgeler gösterilmektedir. Bunlar arasında Doğu Asya ve Pasifik (%33), diğer Ortadoğu ÷lkeleri (%29) ve Güney Asya (%18) başı çekmektedir. Ortadoğu'da insan ticaretine maruz kaldığı tespit edilen kişilerin sadece %2'sinin ÷lke içinde insan ticaretine konu olduğu anlaşılmıştır (UNODC, 2014). Nitekim Ortadoğu içindeki ve bölge ile Türkiye arasındaki insan ticareti yolları çalışmaya konu ÷lkelerde 2000'li yıllarda göze batır mahiyetteydi.

Harita 2: Ortadoğu ya İnsan Ticareti Yoluyla Getirilen Kimselerin Geldikleri Bölgeler

Kaynak: UNODC, 2014: 84. Veriler Ürdün ve Lübnan'ı kapsamakta ancak Irak ve Suriye'yi kapsamamaktadır.

Referans alınan dönemde çalışmaya konu ülkelere kaçak yollardan getirilen önemli bir grubu Iraklılar oluşturmaktaydı. Irak'ın güney vilayetleri olan Basra ve Bağdat'tan çok sayıda kadın ve kız çocuğunun Suriye ve Ürdün'ün yanı sıra BAE ve Suudi Arabistan'a da kaçak yollardan sokulduğu anlaşılmaktadır (IQ5; Goedert, 2011). Bölgenin en önemli uluslararası seks pazarı olarak görülen Birleşik Arap Emirliklerine (BAE) uzanan uluslararası insan ticareti rotası havayolu üzerinden işlemekte ve bu bağlamda Dubai önemli bir varış noktası olarak dikkat çekmekteydi (OWFI, 2010). Irak'ta Kadınların Özgürlüğü Örgütü (OWFI) adlı STK, 2003-2008 döneminde Irak'ta kaybolduğu tahmin edilen 2.000 ila 3.500 kadar kadın ve kız çocuğunun yaklaşık olarak %25'inin Suriye, Türkiye ve Ürdün gibi komşu ülkelere ve GCC ülkelerine kaçırıldığını veya Irak Kürdistan Bölgesi yönünde bir ülke içi ticaret rotası üzerinden taşındığını tahmin etmektedir (Minwalla ve Portman, 2007; Sarhan, 2007; Minwalla, 2011). Ülkenin diğer bölgelerinden Iraklıların Irak Kürdistan Bölgesi'ni transit geçiş noktası olarak kullanarak oradan Suriye, Ürdün ve Türkiye gibi komşu ülkelere ve GCC ülkelerine gittikleri bilinmektedir. OWFI ayrıca Musul üzerinden Suudi Arabistan yönünde insan ticaretinin yapıldığını da belirtmişse de buna ilişkin ayrı bir bilgi veya rakam vermemiştir (Minwalla ve Portman, 2007;

OWFI, 2010). Iraklılar ayrıca Ürdün üzerinden AB'ye ve diğer bölgelere de kaçak yollardan götürülmüştür (Chatelard, 2003).

Iraklı kadınlar ve genç kızların çocuklarının referans alınan dönemde Suriye'deki genelevlerde sıklıkla görüldüğü bildirilmiştir (Micha ve ark., 2011). Savunmasız Iraklı mülteci kadınlar ve genç kızlar, Suriye'de fuhuş yoluyla ticari cinsel istismarda kullanılmak amacıyla insan ticaretine maruz bırakılmıştır (BMMYK, UNICEF & WPF, 2006; Women's Commission, 2007). OWFI 2008'de Irak'tan Suriye'ye beş, BAE'ye beş ve Ürdün'e bir kadın ticareti vakasını bildirmiştir (OWFI, 2010).

Referans alınan dönemde Irak içinde insan ticareti genellikle Bağdat ile Irak'ın orta ve güney kesimlerinden Irak Kürdistan Bölgesi'nde Süleymaniye ve Erbil yönünde tezahür etmekte olup ikinci planda da Musul, Kerkük ve Basra gibi kentlere bir akış söz konusuydu (IQ5; OWFI, 2010; Minwalla ve Portman, 2007; Goedert, 2011). OWFI (2010) 2008'de Irak Kürdistan Bölgesi'ne beş, Musul'a iki, Basra'ya da iki ülke içi insan ticareti vakasını kayıtlarına geçirmiştir. Araştırmaya bilgi sağlayan kaynaklardan biri de 2003 öncesinde Irak yönetimince Kürt kadınların kaçırıldığından bahsetmiştir (IQ17).

Seks işçileri ve ticari cinsel istismar mağdurlarına destek olan Lüblanlı bir STK olan Dar al-Amal'ın verdiği bilgilere göre **Suriye ve Ürdün'den Lübnan'a kadınlar ve genç kızlar** cinsel istismar amacıyla da götürülmüş olup, ülke içinde de Lübnanlı ve Filistinli kadınların cinsel istismar amacıyla insan ticaretine maruz kaldıkları ifade edilmiştir (alıntı: IRIN, 7 Mart 2006). Bu araştırma bağlamında mülakat yapılan bir kişi de Halep'ten Suriyeli kadınların ve genç kızların 2011 öncesinde de Lübnan'a cinsel istismar amacıyla kaçak yollardan götürüldüğünü teyit etmiştir (LB23).

Yukarıdaki UNODC (BM Uyuşturucu ve Suç Ofisi) verileri açıkça göstermektedir ki, **Güney ve Güneydoğu Asya ile Doğu Avrupa'nın bazı bölgeleri, Kuzey Afrika ve Doğu Afrika çalışmaya konu ülkeler bağlamında önemli kaynak bölgeler olarak öne çıkmaktadır**. 2001 öncesinde **Suriye**'ye ev işlerinde çalıştırılacak işçilerin getirilmesi halen yasakken bu işçiler Ürdün ve Lübnan üzerinden ülkeye kaçak yollarla sokulmaktaydı (Kahale, 2003). Daha sonraki dönemde de, yukarıda da belirtildiği üzere bu işçilerin geldiği ülkelerin bazıları vatandaşlarının çalışmak üzere Suriye'ye gitmesini yasaklamıştır. Bu ülkelere ev işlerinde çalışmak üzere gelen göçmen işçiler GCC ülkelerinde aktarma içeren birden fazla uçak bileti almak, sahte pasaport kullanmak ve turist vizesi almak gibi çeşitli yollarla Suriye'ye kaçak yollardan getirilmiştir (Kahale, 2003). Suriye aynı zamanda Irak, Mısır, Rusya, Ukrayna, Somali ve Fas'ın yanı sıra Güneydoğu Asya ülkelerinden genç kız ve kadınların GCC ülkelerinde (Suudi Arabistan, Kuveyt ve BAE), Avrupa

ve Lübnan'da sınıraşan fuhuş şebekelerince cinsel istismar amacıyla ticaretinde de transit ülke konumunda yer almıştır (ABD Dışişleri Bakanlığı, 2010). Rus ve Doğu Avrupalı kadınlar da cinsel istismar amacıyla Suriye'ye kaçak yollardan sokulmuştur (SY04).

UNODC'nin *İnsan Ticareti Konusundaki Global Raporuna* göre 2010 - 2012 döneminde **Lübnan**'da tespit edilen insan ticareti mağdurlarının sayıları şu şekildedir: Suriye'den 40, Doğu Avrupa'dan 7, Lübnan'dan 6, diğer MENA (Ortadoğu ve Kuzey Afrika) ülkelerinden 6 ve diğer ülkelerden 3 (UNODC, 2014a). Lübnan'a ev hizmetlerinde çalıştırılmak için getirilen insan ticareti mağdurları Filipinler, Sri Lanka, Nepal ve Etiyopya gibi Güney ve Güneydoğu Asya ile Doğu Afrika ülkelerinden getirilirken "sanatçı vizesi" ile cinsel istismar amacıyla getirilen kadınlar genellikle Doğu Avrupa ülkeleri, Tunus ve Fas'tan getirilmekteydi. İnsan ticareti süreci genellikle kaynak ülkede işin niteliği hakkında verilen yanlış bilgilerle başlamaktaydı. Komşu ülke Suriye'de olduğu gibi, birkaç ülkenin, kendi vatandaşlarına evde hizmetçilik yapmak için Lübnan'a göç etmeyi yasaklamasından ötürü, bazı göçmenler insan ticareti yoluyla veya kaçak olarak Lübnan'a getirilmiştir (Hamill, 2011).

Rapora konu dönemde Ürdün'e insan ticareti yoluyla Filipinler, Sri Lanka, Endonezya, Hindistan ve diğer Güneydoğu Asya ve Güney Asya ülkelerinden insan akışı olmuştur. Bu kadınlar genellikle normal giriş vizesi ve havayoluyla ülkeye giriş yapmakta ve akabinde pasaportlarına insan ticaretini yürüten kişilerce (işçi bulma kurumları ve işverenler) el konularak istismar görmekteydiler (Tamkeen, 2011). 2012'de Tamkeen adlı STK'nın çalışanları Ürdün'e sahte pasaportlar kullanarak evde hizmetçilik yapmak için geldiklerinde 13 ila 17 yaşında olan 35'ten fazla Endonezyalı kadınla görüşmüştür (JO23).

Irak'ta Bangladeş ve Filipinler gibi Güney ve Güneydoğu Asya ülkelerinden ve bazı durumlarda da Somali'den gelen bazı yabancı işçilerin evlerde hizmetçi olarak çalıştırmak üzere istismar ve insan ticaretine maruz kaldığı görülmüştür (Minwalla, 2007). Medyada yer bulan haberlere göre bazı işçi bulma kurumları Güneydoğu Asyalı göçmenlerin Irak'a geçişinde Ürdün'ü transit ülke olarak kullanmakla itham edilmiştir (IRIN Middle East, 27 Ocak 2009).

Türkiye Karadeniz bölgesindeki ülkelerden insan ticareti için bir varış noktası olarak görülmekte olup **mağdurlar genellikle BDT ülkeleri ve Doğu Avrupa kaynaklıdır**.²⁸ Ukrayna, Moldova, Rusya ve Romanya'dan insanların İstanbul'a ve

28 Bkz.: Global Alliance against Traffic in Women (GAATW), (tarih belirtilmemiştir). 'HRDF: Migration and Trafficking in Turkey'. Erişim adresi: www.gaatw.org/members/featured-members-of-the-forthnight/731-hrdf-migration-and-trafficking-in-turkey, erişim tarihi 20.03.2015

ülkenin Akdeniz ve Ege bölgelerine kaçak yollardan getirildiği, bir yandan da Rusya, Azerbaycan ve Gürcistan'dan insanların Rusya'daki Soçi Limanı veya Türkiye'deki Trabzon limanı üzerinden Türkiye'nin Karadenize kıyısı olan diğer kentleri ve doğu ve iç Anadolu bölgesindeki şehirlerine kaçak olarak götürüldüğü belirlenmiştir.

Azerbaycan, Kırgızistan, Gürcistan ve Rusya'dan (Dağıstan) başka kişiler de Türkiye'nin kuzeydoğusu yoluyla Antalya ve İstanbul gibi büyük kentlere kaçak işçi olarak götürülmüştür. Ayrıca Türkiye'nin kuzeydoğusu ve İstanbul üzerinden Ege sahiline de bir akış tespit edilmiştir (Atauz ve ark., 2009)

2004-2008 döneminde Türkiye'de IOM'den yardım alan insan ticareti mağdurlarının büyük çoğunluğu Moldova, Ukrayna ve Rusya kökenlidir (IOM, 2013). 2008'den itibaren özellikle Azerbaycan, Özbekistan, Türkmenistan ve Kırgızistan gibi Orta Asya ülkelerinden gelen insan ticareti mağdurlarının sayısında bir artış olurken insan ticareti mağduru Moldova, Ukrayna ve Rusya vatandaşlarının oranında düşüş yaşanmıştır (ABD Dışişleri Bakanlığı, 2009). 2007'de Türkiye'de tespit edilen üç insan ticareti mağduru Fas, Tunus ve Sri Lanka kökenli olup bunlar yukarıda bahsi geçen başlıca kaynak bölgelerin dışında ülkeler olarak dikkat çekmektedir (Dündar & Özer, 2012).

2.3 İnsan Ticaretinin Boyutu

Referans alınan 2001-2010 döneminde çalışmaya konu beş ülkede insan ticaretinin boyutunu tespit etmenin önündeki başlıca engel **insan ticaretiyle mücadeleye yönelik önemli yasal düzenlemelerin çalışmaya konu ülkelerin dördünde ancak söz konusu dönemin sonuna doğru yasalашmış olmasıdır** ki bu durum Giriş kısmında da dile getirilmiştir.

Bu durumun veri toplamaya, insan ticareti mağduru insanların tespiti ve bunlara yardım edilmesi ve insan ticareti vakalarının soruşturularak yargıya intikal ettirilmesine yönelik sistemler ve altyapının eksikliği açısından da sonuçları söz konusudur. **Öte yandan Türkiye bağlamında insan ticaretini suç haline getiren düzenlemelerin Ceza Kanununa eklenmesinin 2002'de gerçekleşmesi sayesinde daha ayrıntılı verilere ulaşmak mümkün olabilmişse de**, devlet

teşkilatında insan ticaretiyle mücadele alanındaki yetkilerle ilgili yakın tarihte yapılan değişiklikler referans alınan dönemle 2011 sonrası dönemin kıyaslanmasını güçleştirmektedir.

Yine de literatürde 2001'den 2010'un sonuna kadarki dönemde insan ticaretinin boyutuna ilişkin bazı göstergelere rastlanmaktadır. Bunlara ek olarak, aşağıda 2.4. kısımda da görüleceği üzere, resmi istatistiklerin dışındaki kaynaklar da söz konusu on yıllık dönemde insan ticareti olgusu ile ilgili daha tam bir tabloya ulaşmayı mümkün kılmaktaysa da referans alınan dönemde insan ticareti konusunda ayrıntılı ampirik araştırmalara nadiren rastlanmaktadır.

2010 başına tekabül eden referans tarihi öncesinde **Suriye** makamları insan ticareti konusunda herhangi bir resmi istatistik yayınlamamıştır. İnsan ticareti mağdurlarına hizmet vermek ve yardımcı olmak üzere uzman sağlık hizmetlerinin ve sığınakların bulunmayışı da tablonun boyutunu değerlendirmeye yönelik çabaların başarı şansını azaltmaktadır (IRIN, 2 Şubat 2009). Özellikle Suriye'de cinsel istismara yönelik insan ticareti faaliyetleri bağlamında, organize suç örgütlerinin mağdurlarının birçoğu söz konusu durumları kendilerini istismar edenlerce şiddet veya ceza görmekten veya polis veya göç makamları tarafından tutuklanmaktan veya sınırışı edilmekten korktukları için bildirmemektedir (Sinjab, 2007). Yinede 2003 sonrasında Suriye'ye gelen Iraklı mültecilerin sayısındaki artışın ışığında medyada ve bazı yerel STK'larda 4.000 ila 5.000 Iraklı kadının ve genç kızın fuhuşa karıştığı ve bu alanda cinsel istismar gördüğü yönünde tahminler yapılmaktadır (Hassan, 2007; Dakkak, 2007). Bir raporda referans tarihi itibarıyla Suriye'deki genelevlerdeki seks işçileri ve cinsel istismara uğrayan insanların %95'inin Iraklı olduğu ve bunların çoğunun yetişkin olmayan kız çocukları olduğu tahmini dile getirilmiştir (Micha ve ark., 2011).

İşçi olarak kullanılmak üzere çocuk ticareti ve çocuk işçiliğinin en kötü tezahürleri hakkında bu dönemde Suriye'deki tabloya dair istatistikler de benzer biçimde yetersizdir. Suriye Toplumsal İşler Bakanlığı, ILO ve UNICEF tarafından ülkedeki Suriyeli, Filistinli ve Iraklı çocuklarla ilgili olarak Nisan 2010-Şubat 2011 döneminde gerçekleştirilen *Suriye'de Çocuk İşçiliğinin En Kötü Tezahürlerine İlişkin Ulusal Araştırma* nicel bir yaklaşımdan ziyade nitel bir yaklaşım benimsemiştir. Öte yandan 2000 yılındaki verilere dayanarak Çalışma 261.000 kadar çocuğun, yani 10-17 yaş grubundaki çocukların %17,8'inin çalışmakta olduğunu ve bunların %7,8 kadarının aileleri dışında işletmelerde çalıştığını tahmin etmiştir (ILO & UNICEF, 2012).

2004-2010 döneminde **Türkiye**'de toplam 1.165 kişinin insan ticareti mağduru olarak belirlendiği ve yetkili makamlar ve İKGV adlı STK tarafından yardım

gördüğü kayıtlara geçirilmiş olup (Dündar ve Özer, 2012) 2005-2009 döneminde 157 acil yardım hattı üzerinden de insan ticareti mağduru 165 kişi tespit edilmiştir (IOM, 2013). İçişleri Bakanlığı'nın insan ticaretiyle mücadelede ulusal düzeyde işbirliği yaptığı başlıca üç STK'dan biri olan Kadın Dayanışma Vakfı (KDV) adlı Türk STK'sı tarafından işletilen sığınma evi 2005-2009 döneminde 199 kişiye yardım sağlamıştır (KDV, 2010). Bu üç kurumdan ikincisi olan İKGV de 2008-2011 döneminde insan ticareti mağduru olduğu tespit edilen 149 yabancı kadın ve genç kıza destek sağlamıştır. 2004-2006 döneminde tespit edilen ortalama insan ticareti mağduru sayısı yılda 247 olsa da, bu rakam 2007-2010 döneminde 106'ya düşmüştür (Dündar ve Özer, 2012). Ülke içinde insan ticareti mağduru olduğu tespit edilen kişilerin sayısında da benzer biçimde düşüş görülmüştür (TR01).

Lübnan Adalet Bakanlığı tarafından 2008'de yayınlanan bir raporda Lübnan'da insan ticareti "küçük" bir sorun olarak nitelenmiş ve yıllık ortalama 60 vaka görülen ülke yalnızca insan ticareti bağlamında bir varış ülkesi olarak değerlendirilirken insan ticareti mağduru olan kişilerin gerçek sayısını belirlemenin önündeki güçlükler de not düşülmüştür (Lübnan Adalet Bakanlığı, 2008).

UNODC'nin Lübnan "Ahlak Dairesi" (ISF'nin Ahlakın Korunması Masası olduğu anlaşılmaktadır) verilerine dayanarak verdiği rakamlara göre 2010'da 3 insan ticareti vakası soruşturulmuş ve 9 insan ticareti mağduru (3 genç kız ve 6 kadın) tespit edilmiştir. 2010-2012 döneminde Lübnan'da resmi rakamlara göre toplam 62 kişi insan ticareti mağduru olmuştur (UNODC, 2014a).

2000'li yıllarda Ürdün'deki insan ticaretine ilişkin fazla bir veri bulunmamaktadır. Bunun nedeni de, insan ticaretiyle mücadele kanununun ancak 2009'da yasalaşmış olması, yetkili mercilerin insan ticareti suçlarını aktif bir biçimde tespit etme, soruşturma ve yargıya intikal ettirme yönünde çaba göstermemiş olması (Olwan, 2011); istismarın genelde ev ortamlarında vuku bulması (Gharaibeh & Hoeman, 2003); ve insan ticareti mağduru kişilerin durumu ilgili mercilere bildirmeleri halinde muhafazakâr bir toplumda sosyo-kültürel dışlanma ile karşılaşmaktan korkmaları (WCRWC, 2007) olarak gösterilebilir. Ürdün Ulusal İnsan Ticaretiyle Mücadele Komitesi tarafından UNODC'ye sağlanan verilere göre 2010'da 26 insan ticareti vakası soruşturulmuş olup toplam 54 şüpheli ve 81 insan ticareti mağduru tespit edilmiştir (UNODC, 2014a).

Söz konusu dönemde, **Irak**'ta insan ticareti konusunda herhangi bir veri bulunmasa da, Heartland Alliance ve OWFI adlı STK'ların tespit ettiği vakalar mevcuttur (IQ17; Minwalla ve Portman, 2007; OWFI, 2010). Çalışmaya konu diğer ülkelerde de olduğu üzere kadınların ve genç kızların insan ticaretini bildirmelerini zorlaştıran

sosyo-kültürel etkenlerin yanında Irak özelinde mağdurların ve STK çalışanlarının güvenlik endişeleri ve cinsiyet bazlı şiddet ve töre cinayetleri gibi sorunlar da dikkati çekmektedir (IQ04).²⁹ Öte yandan yukarıda da belirtildiği üzere söz konusu dönemde Suriye, Ürdün, Türkiye ve GCC ülkelerine insan ticareti yoluyla kadınların ve genç kızların götürüldüğüne dair emareler bulunmaktadır. Mezhepler arası çatışmaların zirve yaptığı 2005-2008 döneminde kaçırma faaliyetlerinin boyutu da çok ciddi düzeye ulaşmış olup bunlar sonucunda Bağdat'ın 'kadınlara kapalı alan' olarak anılır olduğu bir tablo ortaya çıkmıştır (OWFI, 2010; Minwalla ve Portman, 2007). OWFI tarafından 2008'de Iraklı kadınların ve genç kızların yurtdışına kaçak yollardan götürüldüğü toplam onbir uluslararası insan ticareti vakası kayda geçirilmiş olup bunların yanında ülke içinde de dokuz insan ticareti vakasına rastlanmıştır (OWFI, 2010).

2.4 İnsan Ticareti Biçimleri

2011 öncesinde çalışmaya konu ülkelerde belirlenen insan ticareti vakaları, bu araştırmada uygulanan insan ticareti biçimlerine ilişkin sınıflandırma bağlamında aşağıda Şekil 1'de de gösterildiği gibi genellikle cinsel istismar, evlerde hizmetçilik, yetişkin ve çocukların işgücü istismarı, dilencilik yoluyla istismar, zorla evlendirme ve silahlı çatışmalarda istismar amaçlı yapılmış olup münferit evlat edindirme ve Lübnan'da organ ticareti vakaları da diğer insan ticareti biçimlerini oluşturmuştur.

Referans alınan tarih olan 2010 sonu öncesinde **Suriye**'de en sık rastlandığı raporlanan insan ticareti uygulamaları Rus ve Doğu Avrupalı kadınların ve genç kızların cinsel istismar ve fuhuş amacıyla kullanımı olup, bunun yanı sıra Suriyeli ve Iraklı Şii Müslüman kadınların ve genç kızların geçici bir nikâha (*muta nikâhı*) zorlanması da sık rastlanan bir uygulama olmuştur (SY04). Bununla birlikte, referans alınan dönemde Suriye'de yetişkinlerin ve çocukların işgücü istismarı ve evde hizmetçilik amacıyla insan ticaretiyle karşılaşması da rapor edilmiştir.

Türkiye'de 2009 ve 2010 yıllarına ilişkin veriler, resmi olarak tespit edilen mağdurların büyük çoğunluğunun cinsel istismar amaçlı insan ticaretiyle karşılaştığı görülmektedir. Bunun yanı sıra kişilerin işgücü amaçlı olarak kaçak getirildiği bazı durumlara da rastlanmıştır. Bu dönemde tespit edilen 160 insan ticareti

29 1990'larda töre cinayetleri modern Irak'ın tarihindeki en yüksek düzeye ulaşmıştır. Irak Kürdistan Bölgesi'nde faaliyet gösteren yerel bir grubun verilerine göre dokuz yıllık dönemde 9.000 kadar töre cinayeti gerçekleşmiştir. Ayrıca 2000 yılının sonlarında 200 kadar Iraklı kadın fuhuş suçlaması ile *Fedayeen Saddam* (Saddam Hüseyin'e bağlı milis kuvvetleri) tarafından öldürülmüştür (OWFI, 5 Mart 2010).

mağdurundan 155'i cinsel istismar, 5'i ise işgücü istismarı mağduru. Başka bir insan ticareti türünden mağdur olan kimse bildirilmemiştir (Emniyet Teşkilatı ve Yabancılar Dairesi'nden alınan verilere atıfla: ICMPD, 2013; Dünder ve Özer, 2012).

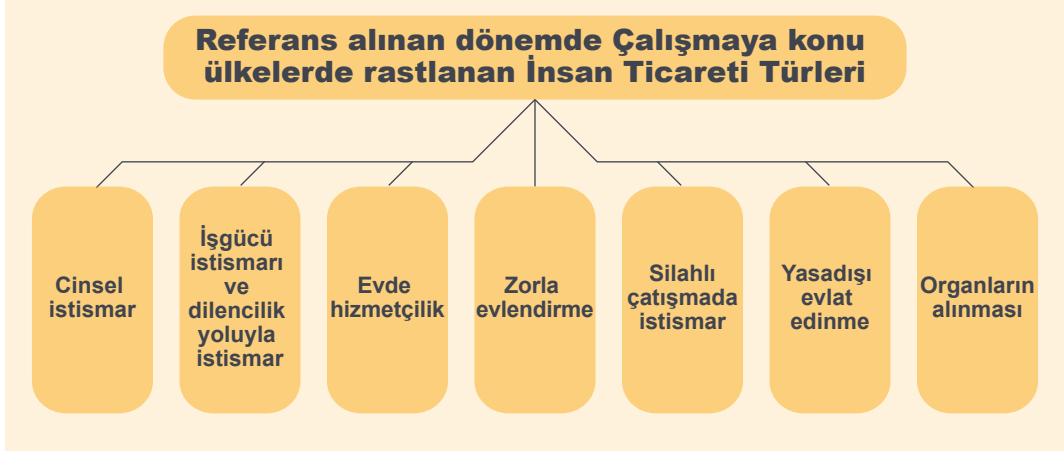
2000'li yıllarda **Lübnan**'da tespit edilen yetişkin ticareti vakaları da büyük ölçüde cinsel istismar amacına hizmet etmekteyken bunun yanı sıra ev işlerinde çalıştırılmak üzere getirilen mağdurlara da rastlanmıştır. Lübnanlı çocuklar ise ülke içinde cinsel istismar ve işgücü istismarında kullanılmak üzere insan ticaretine maruz kalmıştır (Huda, 2006; Adalet Bakanlığı, 2008; ABD Dışişleri Bakanlığı, 2009). Lübnan Adalet Bakanlığı ayrıca yabancı erkek ve kadınların işgücü olarak istismarına ve organları için insan ticareti mağduru haline gelen kişilere de değinmektedir (Lübnan Adalet Bakanlığı, 2008). Caritas Lübnan Göçmen Merkezinin insan ticareti mağdurlarına hizmet veren sığınma evi, 2008-2010 döneminde çoğunlukla (189 mağdur) ev işlerinde çalıştırılmak üzere getirilen mağdurlara destek sağlamışken; bunu cinsel istismar amacıyla getirilen 70 kişi ve zorla çalıştırılmak üzere getirilen 26 kişi izlemiştir. Öte yandan ISF'nin 2009-2010 dönemine ait resmi istatistiklerinde yalnızca yetişkin ve çocukların cinsel istismar amacıyla insan ticaretine konu olduğu vakalar kayıtlara geçirilmiştir (ICMPD, 2013a).

Referans alınan dönemde **Ürdün**'de tespit edilen başlıca insan ticareti uygulamaları özellikle Doğu Avrupa, Kuzey Afrika ve Irak kökenli kadınların ve genç kızların maruz kaldığı cinsel istismar vakaları ile Güney ve Güneydoğu Asya ülkeleri ile Çin'den gelen göçmenlerin Ürdün'ün Nitelikli Sanayi Bölgelerinde (QIZ) maruz kaldıkları işgücü istismarı dikkati çekmektedir.

Çocuk işçi çalıştırmanın en kötü uygulamalarının görüldüğü bir yapıda çocuklar da istismara maruz kalırken Sri Lanka, Filipinler ve Endonezya'dan göçmenler ev işlerinde çalıştırılmak üzere insan ticaretine konu edilmişlerdir.

Benzer biçimde **Irak**'ta da 2011 öncesi dönemde en yaygın biçimde tespit edilen insan ticareti türü fuhuş amacıyla kullanılmak üzere cinsel istismara maruz bırakmaya yöneliktir. İşgücü istismarı ve cinsel istismar amacıyla yapılan insan ticareti faaliyetleri uluslararası bir STK olan Heartland Alliance tarafından tespit edilen insan ticareti uygulamaları arasında başı çekmektedir (Minwalla ve Portman, 2007).

Şekil 1: Referans alınan dönemde Çalışmaya konu ülkelerde rastlanan İnsan Ticareti Türleri

Cinsel İstismar

Referans alınan dönemde çalışmaya konu ülkelerde fuhuş amacıyla cinsel istismara yönelik insan ticareti faaliyetleri, genellikle Ortadoğu ve Körfez ülkeleri ve ayrıca Türkiye'yi kapsayan bölge içerisinde sık rastlanan bir olgu olarak bildirilmiştir. Iraklı ve Suriyeli kadınlar ve genç kızlarınsa, bilhassa etkilendiği görülmüştür. Türkiye dışında çalışmaya konu ülkelerin tümünde, Iraklı kadınların ve genç kızların cinsel istismar amacıyla insan ticaretine maruz bırakıldığı bildirilmiş olup, birçok vakada bu kişilerin mülteci veya ülke içinde yerinden edilmiş kişi statülerinden ötürü bilhassa insan ticareti karşısında savunmasız olduğu anlaşılmıştır. Kadınların ve genç kızların cinsel istismar amacıyla Kuzey Afrika ve Doğu Avrupa'dan Lübnan, Ürdün, Türkiye ve Suriye'ye; Orta Asya'dan ise yine Lübnan ve Türkiye'ye kaçak yollardan getirildiği de bildirilmiştir. Irak, Lübnan ve Ürdün örneklerinde, cinsel istismar amacıyla ülke içinde insan ticareti vakalarına da rastlanmıştır.

2003'te Irak'ın ABD liderliğindeki güçler tarafından işgalinden bu yana, **Iraklı mülteci kadınlar ve genç kızlar** cinsel istismar amacıyla Suriye, Ürdün, Lübnan ve Körfez Arap Ülkeleri'nde insan ticaretine maruz bırakılmıştır. Buna maruz kalan kadınlar ve genç kızlar, genellikle 12-38 yaş grubunda olup, ya kalabalık ve fakir ailelerden gelen ya da ailelerinin yetişkin erkek üyelerini Irak'taki şiddet olayları sırasında kaybetmiş ve eşlerini yitirmiş veya dul kalmış yalnız kadınlardır (Weiss,

2007; Micha ve ark., 2011; Minwalla ve Portman, 2007; OWFI, 2010; Chatelard, 2003; WCRWC, 2007). Iraklı kadınların ve genç kızların maruz kaldığı cinsel istismarın büyük ölçüde Bağdat'taki genelevlerde meydana geldiği bildirilse de, kadınlar ve genç kızlar yurtdışında fuhuşa zorlanarak ticari bağlamda cinsel istismar amacıyla zorla veya hileli biçimde evlendirilerek akabinde insan ticaretine maruz kalmışlardır (OWFI, 2010; IQ05; Huda, 2006). **Iraklı yetişkin ve genç erkekler de Beyrut'un belirli kesimlerinde cinsel istismar amacıyla insan ticaretine maruz bırakılmışlardır** (LB32).

Suriye'deki Iraklı Mültecilerin Durumuna İlişkin Müşterek bir Değerlendirmede Iraklı mülteci kadınların ve genç kızların fuhuş yoluyla istismarına yönelik olarak seks işçiliği ve insan ticaretine maruz kaldıkları başlıca üç mekanizmaya rastlanmıştır: bir bireyin istismarı yoluyla fuhuş, aile üyelerinin istismarı yoluyla fuhuş ve organize sınır aşırı suç örgütlerince cinsel istismar (BMMYK, UNICEF ve WFP, 2006). Bazı vakalarda aynı ailenin birçok üyesinin, özellikle de kadınların ve genç kızların, eve seks için para ödeyen müşteriler getiren erkek akrabalarının kontrolü altında olduğuna şahit olunmuştur. Bazı Iraklı genç kızların ebeveynlerince Suriye sınırının ötesine uzanan fuhuş ağlarına, daha iyi bir hayat yaşayabilmeleri bahanesiyle satılmadan önce dahi Irak'taki erkek akrabaları tarafından cinsel istismara uğradığı görülmüştür (Hassan, 2007; Sarhan, 2007; Micka ve ark., 2011; Minwalla ve Portman, 2007; OWFI, 2010). Bazı Iraklı genç kızlar aileleri tarafından Suriye, Ürdün ve Körfez Arap Ülkeleri'ne kaçak yollardan götürülmüş veya Irak içerisinde geçici evlilik (*muta*) yapmak zorunda bırakılmıştır. Bu uygulama bazı Şii Müslüman gruplar arasında kabul görse de bazen Sünni gruplarda da rastlanmakta olup gerek Suriye'deki savaş öncesinde, gerekse sonrasında ticari cinsel istismara amacıyla sık başvuru alan bir yol olarak dikkat çekmektedir (Lyon, 2007; OWFI, 2010; Minwalla, 2011; IQ05).

Bazı kaynaklara göre **Suriye'nin** başkenti Şam'da gece kulüplerinde dansöz ve hayat kadını olarak çalışan Iraklı kadınlar ve istismara uğrayan kadınlar ve genç kızlar, gece kulübünde müşteri bulabilmek için kulübün sahibine bir ücret ödemek zorunda kalmaktaydı (Hassan, 2007). Suç örgütlerinin de taraf olduğu vakalarda, yoksul Iraklı ailelere kız çocuklarını satmaları için 6.000 ABD Doları civarında peşin ödeme teklifleri yapıldığı bilinmektedir. Diğer bazı vakalarda, Iraklı kadınlar ve genç kızlar Suriye'de ev işlerinde çalıştırılmak vaadiyle kandırılmış ve ülkeye getirildikten sonra fuhuşa zorlanmıştır (IRIN, 17 Mart 2008). İnsan tacirleri, bakire genç kızları Irak'tan ve Körfez Ülkeleri'nden gelen varlıklı müşterilere yüksek fiyattan satmaktaydı (Sarhan, 2007).

Ürdün'de ülkeden transit geçiş yapan veya oraya yerleşen Iraklı mülteci kadınlar ve genç kızlar da cinsel istismar amacıyla insan ticaretine maruz kalmıştır (Chatelard, 2003; WCRWC, 2007). Ürdün içerisinde bu kişiler genellikle doğu Amman'daki yoksul kesimlerde yaşamakta olup içinde bulundukları sıkıntılı insani durumdan ötürü ve bazı vakalarda da kaçakçılardan yararlanarak batı ülkelerine sığınma talebinde bulunmak istemeleri nedeniyle uluslararası insan ticareti örgütlerinin elinde cinsel istismara açık bir hale gelmişlerdir (Chatelard, 2003; WCRWC, 2007). Bu tablo 2011'den bu yana Suriyeli mültecilerin karşı karşıya kaldığı ve aşağıda 4. Bölümde özetlenecek durumun habercisi olarak değerlendirilebilir.

Göçmenlerin kaçak yollardan ülkeye sokulmasına ve yasadışı göç vakalarına özellikle Iraklı kadınların ve genç kızların ağa düşürülerek cinsel istismarı bağlamında rastlanılmaktadır. Iraklıların Suriye'den Lübnan'a yasadışı yollardan sokulması sırasında bu süreci yürüten gruplar, Iraklı kadınları ve çocukları kaçırarak, bu kişilerin eşleri veya babalarından fidye isteyebildiğinden, bu süreç insan ticareti olarak değerlendirilebilir (Save The Children, İsveç, 2011). Ürdün'ün başkenti Amman'ın merkezindeki sahte seyahat acenteleri batı ülkelere vize imkânı sunduklarını duyurarak ve bu ülkelere göç alanında danışmanlık sağladıklarını belirterek Iraklı mülteci kadınları ve genç kızları cinsel istismar amacıyla ağlarına düşürmek yoluna gitmiştir. Avrupa'ya yasadışı yollardan gidebilmenin maliyetini soran Iraklılara, kendilerini ve ailelerini Ürdün'den kaçak yollardan çıkarabilmek için gereken parayı kazanana kadar seks işçisi olarak çalışmaları teklif ediliyordu. Çalışma saatleri önceden belirlenmekte olup Iraklı kadınlar çalışarak kazandıkları parayı kadın tüccarlarına vermektedir. Kadın tüccarları da çalışan kadınların seyahat belgelerini, ancak kadınlar kendi yerlerini alacak başka bir kadın getirdikten sonra onlara geri vermektedir (Chatelard, 2003).

Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve özellikle Dubai'de Iraklı kadınların ve genç kızların fuhuş ve seks amacıyla kaçak yollardan getirildikleri yerler arasında sayılabilir (OWFI, 2010). Irak içinde insan ticareti vakalarına ilişkin raporlar, referans alınan tarih itibarıyla cinsel istismara uğrayan Iraklı kadınlar ve genç kızlara odaklanmaktadır (OWFI, 2010; Goedert, 2011). OWFI 2008'de cinsel istismar ticareti amacıyla ve yetişkin seks işçisi olarak çalıştırılmak üzere insan ticaretine maruz kalan toplam 25 kadın ve 47 genç kız ile mülakatlar yapmıştır. Bir akrabalarının cinsel saldırısı da dâhil olmak üzere, cinsiyete dayalı şiddet nedeniyle ailelerinden kaçan kadınlar ve genç kızlar bilhassa savunmasız durumda olup, beş vakada ebeveynler, kızlarını ticaret amacıyla cinsel istismar kapsamında çocuk ticaretine maruz bırakmışlardır (OWFI, 2010).

Irak'ta insan ticareti yaptığı tespit edilen kişiler genellikle organize suç örgütlerinin üyeleri olup, çoğu zaman erkekler arasından çıksalar da bazı vakalarda kadınların da bu tür edimler içinde olduğu görülmüştür. Bu tür örgütler arasında özellikle mezhepler arası çatışmanın en üst düzeye çıktığı 2005-2008 döneminde kadınları ve genç kızları cinsel istismar amacıyla komşu ülkelere kaçırarak gruplar sayılabilir (IQ06). Kaçırma operasyonlarına genelde Irak'ın güneyinde (Basra ve Felluce) ve Bağdat'ta rastlanırken, söz konusu dönemde kadınların ve genç kızların genellikle Kürdistan Özerk Bölgesi ve Bağdat'a götürüldükleri tespit edilmiştir. Savunmasız kadınlar ve genç kızlar, özellikle aile içi şiddetle karşılaşan kadınlara yönelik sığınakların personeline hedef alınmıştır (OWFI, 2010). Bazı olağandışı vakalarda, insan tacirleri zihinsel engelli kadınları cinsel istismarda kullanmak için şebekelerine dâhil ederek bu kimselerin zayıflıklarından faydalanmışlardır (IQ05; IQ06).

Suç örgütleri Irak'ta kadınları ve genç kızları masaj salonları kisvesi altında cinsel olarak istismar etmekte veya söz konusu kadınlar ve genç kızlar, onları kendilerine katılmak üzere ikna eden ve hâlihazırda fuhuş ağırları içinde yer alan başka kadın gruplarınca istismara maruz kalmaktadır (IQ05; IQ06). Irak'ta insan tacirlerinin başvurduğu yöntemler arasında güç kullanımı veya güç kullanma tehdidi, zorlama, kaçırma, hile, pasaportlara el koyma, kandırma ve makamın veya zaafların suiistimali, tecavüz ve cinsel saldırı, hareket özgürlüğünün kısıtlanması, fiziksel saldırı ve işkence sayılabilir (Minwalla, 2011; IQ05). OWFI (2010) insan tacirlerinin Irak'ta 11-15 yaş grubundaki kızları 1-4 milyon Irak Dinarı (ID) (yaklaşık 800-3600 ABD Doları) gibi rakamlara sattığını belirtmektedir. Aynı rapora göre, uluslararası insan tacirleri ise 11-15 yaş grubundaki kızları Irak dışında ortalama 7 milyon ID (yaklaşık 6000 ABD Doları) gibi bir fiyata satmaktadır.

Suriye ve Ürdünlü kadınlar ve genç kızlar da Lübnan'da ticari cinsel istismar amacıyla insan ticareti mağduru haline gelmiş olup, bazen zorla veya hileli evlendirmeye bu yola sevk edilmişlerdir. Lübnan'da yaşayan Filistinliler ve Lübnanlı kadınlar ve genç kızların da bu duruma düştüğü görülmüştür (IRIN, 7 Mart 2006; LB23; ABD Dış İşleri Bakanlığı, 2011). Kadınların seks işçiliği ve kadınlar ve genç kızların fuhuş kapsamında ticari cinsel istismarı **Suriye'de** de yaygın olarak görülmekteydi. Bu çerçevede, müşterilerin büyük bir kısmı genellikle yaz aylarında Suriye'ye seyahat eden Suudi Arabistanlı erkeklerden oluşmaktaydı (SY04).

Cinsel istismar amacıyla **Suriye'de** insan ticaretine maruz bırakılan insanlar arasında Iraklı kadınlar ve genç kızlara ek olarak, **Doğu Avrupa'dan**, özellikle Rusya ve Ukrayna'dan ve **Kuzey Afrika** özetinde de Fas'tan getirilen ve yirmili yaşlarının başlarında olan kadınlardan bahsetmek mümkündür. Bu kadınlar

genellikle geldikleri ülkelerde oryantal dans eğitimi almış olup oteller, gece kulüpleri ve benzeri eğlence yerleri ile normal iş sözleşmeleri yaparak kabare dansözleri ve gösteriyle eğlendiren kişiler olarak çalışmak üzere ülkeye getirilmekteydi. Bu kadınlar daha sonra hile, tehdit, pasaportlarına el koyma, fiziksel ve cinsel şiddet ve hareket özgürlüğünün kısıtlanması gibi yollarla cinsel istismara maruz bırakılmaktaydı (Anglin, 17 Eylül 2014; Kane 2011; Harroff-Tavel ve Nasri, 2013; ABD Dış İşleri Bakanlığı, 2009; 2010).

2011'e gelindiğinde **Lübnan**'da sanatçı vizesi ile çalışan 6.000'den fazla kadın bulunmaktaydı (ICMPD, 2013). Komşu Suriye'de de olduğu gibi, Lübnan'a "sanatçı" vizeleriyle "süper gece kulüplerinde" eğlence alanında çalışmak üzere gelen birçok kadın, gece kulübü işletmecileri tarafından cinsel istismar amacıyla insan ticaretine maruz bırakılmaktaydı. Bu kadınların çoğu Suriye'de de olduğu gibi, Ukrayna, Moldova, Rusya, Romanya ve Belarus gibi Doğu Avrupa ülkelerinden ve ayrıca Fas ve Tunus gibi Kuzey Afrika ülkelerinden gelmekteydi (ICMPD, 2013; Huda, 2006; ABD Dış İşleri Bakanlığı, 2009). Türkiye'de de 2007 yılında Fas ve Tunus'tan insan ticareti yoluyla geldiği tespit edilen iki kişi belirlenmiştir (Dündar ve Özer, 2012).

"Sanatçı" vizesine sahip kadınlar kandırılarak manken, masöz, dansöz veya barmenlik sözleşmeleriyle ülkeye sokulmuş ve akabinde hareket özgürlükleri kısıtlanmış ve kimlik belgelerine el konulmuştur. Borç batağı da bir tehdit şekli olarak kullanılırken, ücretlerin ödenmemesi de bu bağlamda bir araç haline gelmiştir (LB01; ABD Dış İşleri Bakanlığı, 2009). Kadınlar çalıştıkları gece kulüplerinde cinsel temasa izin verilmemesinden ötürü, genellikle iş saatleri dışında kaldıkları otellerde fuhuşa zorlanmıştır. Gece kulübünü işletenler çoğu zaman kadınların serbest zamanlarındaki hareketlerini de kontrolü altında tutmuştur (ICMPD, 2013).

Lübnan, ayrıca diğer Ortadoğu ülkelerinde fuhuşa zorlanan Doğu Avrupalı kadınlar ve çocuklar için bir transit geçiş ülkesiydi (ABD Dış İşleri Bakanlığı, 2010). Lübnan Adalet Bakanlığı'nın (2008) cinsel istismar amaçlı insan ticaretine ilişkin resmi verilerine göre, kovuşturulan insan tacirlerinin büyük çoğunluğu erkekler olup 1 kadına 22 erkek oranı söz konusudur.

Cinsel istismar amacıyla **Türkiye**'de insan ticaretine maruz bırakılan kadınlar ve genç kızlar ekseriyetle BDT ülkelerindendir (Moldova, Ukrayna, Rusya, Azerbaycan, Özbekistan, Türkmenistan ve Kırgızistan) (ABD Dış İşleri Bakanlığı, 2009; Dündar ve Özer, 2012; IOM, 2013). Referans alınan dönemde, Türkiye'de bu alandaki faaliyetlerde genellikle kadınların eğlence veya hasta bakımı sektörlerinde çalışma vaadiyle kandırılması *yönteminin izlendiği* bildirilmiştir (TR50). İKGV adlı STK

tarafından yardım sağlanan ve araştırma amacıyla mülakat yapılan mağdurların yüzde 46'sı Türkiye'ye çocuk bakıcısı veya evde hizmetçi olarak çalışacaklarını düşünerek geldiklerini ifade etmiştir (Dündar ve Özer, 2012).

Türkiye'deki bazı göçmen kadınlar daha sonra şiddet, pasaport ve kimliklerine el konulması ve zorla belge imzalatılması gibi yollarla cinsel istismara maruz bırakılmıştır (Öztürk ve Ardor, 2007). Yabancı kadınlar, insan ticaretine maruz bırakıldıkları tespit edildiğinde sınır dışı edilmeyeceklerinin genellikle farkında değildir (Dündar ve Özer, 2012). Bu kadınlara iş teklifini götürenler ve aracılık edenler de genellikle mağdurlarla aynı ülkenin vatandaşı olan kadınlar olup, çoğu vakada mağdurların önceden tanıdığı kimseler oldukları da görülmüştür. Ayrıca evlenme vaadiyle kandırdıkları yabancı kadınları Türkiye'ye getiren bazı Türk erkeklerine de rastlanmıştır. Araştırmada mülakat yapılan ve bu alanda araştırmalar yapan bir kişi, Emniyet Teşkilatının açıkladığı verilere dayanarak, bu profile bir değişim olmadığını belirtmiştir (TR50). İnsan ticaretinin pençesinden kurtulmaya çalışan ve İKGV adlı Türk STK'sından yardım gören insan ticareti mağduru kadınlar ve genç kızlar, insan tacirlerinin elinden kaçarak kurtulduklarını, bir fuhuş müşterisinin yardımcı olduğunu, baskınlarda kolluk kuvvetleri tarafından veya 157 Yardım Hattına yapılan aramalarla bulunabildiklerini dile getirmişlerdir (Dündar ve Özer, 2012).

Cinsel istismar amacıyla ülke içinde insan ticareti konusunda ise Irak'ta bu duruma maruz kalan Iraklılarda olduğu gibi, Lübnanlı kadınlar ve genç kızlar da Lübnan içinde ticari amaçla cinsel istismar mağduru olmuştur. Bu araştırma kapsamında mülakat yapılan bir hukuki hizmetler uzmanı, Lübnanlı kadınların fuhuşa aile üyeleri, genellikle de kocaları tarafından zorlandığını, bu kimselerin ya kadını bir kadın tüccarıyla iletişime geçirdiği veya doğrudan doğruya seks müşterileriyle bağlantı kurarak sokakta fuhuş veya 'adrese teslim' fuhuş hizmetleri sunduğunu ifade etmiştir (LB35; ABD Dış İşleri Bakanlığı, 2009; 2011).

İşgücü İstismarı ve Dilencilik Yoluyla İstismar

Referans alınan dönemde çalışmaya konu ülkelerin beşinde de işgücü istismarına yönelik vakaların çoğu, çocuk işçiliğin en kötü tezahürleri ve kötü çalışma şartları, inşaat ve tarım sektörleriyle fabrikalarda görülmüş olup, Suriye'de servis sektörü de bu açıdan dikkat çekmiştir. Lübnan ve Ürdün'de çocukların dilencilik ve diğer sokak-bazlı faaliyetlerde kullanılmasına da rastlanmış olup, Lübnan örneğine özel ayrıntılı verilerde Filistinli ve Iraklı mülteci çocukların yanında, Suriyeli ve vatansız çocukların bilhassa etkilendiği ortaya konmuştur.

2011 öncesinde Suriyeliler **Lübnan**'da inşaat ve tarım sektörlerinde çalışmaktaydı. Suriyelilerin Lübnan'a giriş yapmak için vize alması gerekmediği gibi herhangi bir sponsor bulmaları da şart koşulmuyordu. Ayrıca Suriye ve Lübnan arasında diledikleri gibi seyahat edebilmekteydiler. Yine de Lübnan'da tarım sektöründe çalışan Suriyeli erkekler genellikle çalışma alanında gerekli haklar tanınmamaktaydı, bunun nedeni de Lübnan İş Kanununda tarımdaki işlere yer verilmemiş olmasıdır. Lübnan'da Bekaa Vadisinde ve deniz kıyısındaki Akkar yöresinde ikamet eden Suriye ve Lübnan kökenli vatansız kişiler de tarım alanında istismara maruz bırakılmaktaydı.

Fabrikalarda işgücü istismarı amacıyla yabancı erkek ve kadınların insan ticaretine maruz kalması da Ürdün'de referans alınan dönemde dikkat çeken bir sorun olarak görülmüştür. Çin, Bangladeş, Hindistan, Sri Lanka, Vietnam ve Somali'den gelen erkekler ve kadınlar Nitelikli Sanayi Bölgelerindeki (QIZ) fabrikalarda işgücü istismarına maruz kalmaktaydı. Bu bağlamda, başvuru alan yöntemler arasında pasaportların alıkonulması, maaşların ödenmemesi ve fiziksel istismar sayılabilir (Tamkeen, 2011; Ürdün Çalışma Bakanlığı, 2009; ILO, 2008). Nitelikli Sanayi Bölgeleri dışındaki birçok göçmen, özellikle de inşaat ve tarım sektörlerinde çalışan Mısırlı ve Suriyeliler de istismara maruz kalmaktaydı (ITUC 2008; Tamkeen, 2009; 2011). Öte yandan, bu istismar vakalarının ne ölçüde işgücü istismarı veya işgücüne yönelik insan ticareti olarak değerlendirilebileceği konusunda net bir şey söylemek çok mümkün değildir.

Bilhassa 2003 öncesi dönemde **Irak**'taki işgücü ticareti hakkında çok kısıtlı veri, bilgi ve araştırma mevcuttur. Ancak 2003'ten sonra inşaat sektöründe yaşanan hızlı gelişme, yukarıda da belirtildiği üzere işgücü istismarı vakalarına rastlanması sonucunu da beraberinde getirmiştir. Ancak bu vakaların çoğu iş alanında ihtilaflar olarak değerlendirilmiştir. Benzer biçimde, referans alınan dönemde **Türkiye**'de de işgücü istismarı amacıyla insan ticareti vakalarının sık tespit edildiğini söylemek mümkün değildir.

Mevcut literatürden hareketle, **referans alınan dönemde çalışmaya konu ülkelerde karşılaşılan çocuk işçiliğinin en kötü tezahürleriyle istismar amacıyla çocuk işçiliği vakalarının ne kadarının çocuk ticaretini de içerdiğini tespit etmek mümkün değildir.** Suriye'de rastlanan çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri genellikle fabrikalarda, tarımda ve hizmet sektöründeki aile işletmelerinde istismara maruz kalan 10-17 yaş grubundaki Suriyeli, Filistinli ve Iraklı erkek çocukları etkilemekteydi (IRIN 2006; 2008; UNICEF, 15 Ekim 2010). Bu bağlamda, konu olan kalabalık ve yoksul ailelerden gelen ve çoğu zaman okulu terk ederek evlerini geçindirmeye yardımcı olmak amacıyla yasadışı işgücü piyasasına

katılan çocuklardır (UNICEF, 15 Ekim 2010). Sağlıksız ortamlarda uzun saatler boyunca çalışan çocukların birçoğu, ciddi sağlık sorunları ile karşılaşmanın yanı sıra, işverenlerinin elinde cinsel ve fiziksel şiddet de dâhil olmak üzere çeşitli istismar biçimleriyle karşı karşıya kalmıştır (IRIN, 2006). Çocukların işgücü istismarı amacıyla ticarete ve çocuk işçiliğinin en kötü tezahürlerine maruz kalmaları genellikle Suriyeli, Filistinli ve Iraklı ebeveynleri ve akrabalarının elinde gerçekleşmiş olup, bu kimseler kalabalık ve yoksul ailelerin evi geçindiremeyen ve çocukları okutmak yerine işe göndermeyi tercih eden aile reisleridir. Çocuklara iş veren kimselerin çoğu fabrika, atölye ve çiftlik sahipleri olup, bu kişiler çocuklara günde 2 ABD Doları gibi çok düşük ücretler ödemektedir (IRIN, 14 Aralık 2009; ILO ve UNICEF, 2012).

Mevsimlik tarım işçiliği, sokaklarda çalışma ve küçük ve orta ölçekli işletmelerde tehlikeli koşullar altında çalışma 2007 yılında **Türkiye**'de çocuk işçiliğinin en kötü tezahürleri olarak sınıflandırılmıştır. TÜİK ve ILO tarafından 1994, 1999, 2006 ve 2012'de ortaklaşa gerçekleştirilen dört araştırmada çocuk işçiliği (6-17 yaş grubu) konusunda kapsamlı bir ulusal veri kümesi oluşturulmuştur. Bu çerçevede, çocukların hangi sektörlerde çalıştırıldığı ve çalışma koşulları tespit edilmiştir (TÜİK, 2013). 1999-2006 dönemindeki düşüş eğiliminden sonra 2006'dan itibaren kayıtlara geçen çocuk işçiliği vakalarında artış görülmüştür. Çalışmada ulaşılan sonuçlara göre, genel istihdam oranı 2006'da ve 2012'de (erkek ve kız çocuklarında) yüzde 5,9 düzeyinde kalmış olsa da, aynı dönemde 6-14 yaş grubunda iktisadi faaliyetlere katılan çocukların oranı yüzde 2,5'ten yüzde 2,6'ya yükselmiştir (TÜİK, 2013).

Örneğin, referans alınan dönemde ülkenin güneyindeki Adana'da çocuklar sokaklarda, sanayide ve tarım alanında çalıştırılmaktaydı (TR04). Bu araştırma bağlamında mülakat yapılan kişilerden biri, 2007'de Adana'daki bir sanayi tesisine yaptığı ziyarette ağır makinelerle son derece güç şartlar altında çalışan 10-12 yaş grubundan 10-15 kadar çocuğa rastladığını dile getirmiştir (TR05).

Bir rapor kapsamında paylaşılan değerlendirmelere göre, **Lübnan**'daki Iraklı erkek çocuklarının yüzde 25'i çalışmaktaydı. Lübnan'daki Iraklı kız çocuklarının iktisadi faaliyetlere katılma oranı ise daha düşüktü (Danimarka Mülteci Konseyi, 2007). *Save the Children* adlı yardım kuruluşunun çalışmasında temasa geçilen Iraklı işçi çocukların yüzde 61'i asgari ücretten düşük bir ücretle çalışmaktayken, yüzde 98'i haftada 28 saatten fazla çalışıyordu (Save the Children İsveç, 2011). 2006 yılında **Irak**'ta 715.737 çocuğun, başka bir deyişle, genel çocuk nüfusunun yüzde 11'inin çocuk işçi kategorisinde olduğu ifade edilmekteydi (Dünya Bankası, 2015). Lübnan'da da özellikle Lübnanlı, Filistinli, Suriyeli ve vatansız çocuklar, çocuk işçiliği yoluyla istismara uğramaktaydı (Huda, 2006). 2011 öncesinde

çocuk işçiliğinin en kötü tezahürlerine maruz kalanların büyük çoğunluğu, Filistinli mülteci kamplarında yaşamakta olan çocuklardı ve sokaklarda çalışan çocukların yüzde 80'i Lübnanlı olmayan çocuklardan oluşmaktaydı (ABD Çalışma Bakanlığı, 2011). ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) verilerine göre, 10-14 yaş grubundaki çalışan erkek çocukların yüzde 49'u ve çalışan kız çocukların yüzde 47'si, 15-18 yaş grubundaki çalışan erkek çocukların yüzde 52'si ve çalışan kız çocukların da yüzde 29'u Lübnan'da belirlenmiş asgari aylık ücretin altında gelir oranlarına sahipti (ILO, 2004).

Ürdün'de işgücü istismarına maruz kalan ve tarım alanında, aile işletmelerinde ve kentlerdeki sanayi bölgelerinde (Gharaibeh ve Hoeman, 2003) çocuk işçiliğinin en kötü tezahürleriyle karşılaşan dezavantajlı konumdaki Ürdünlü ve Filistin kökenli Ürdünlü çocukların karşılaştığı fiziksel tehlikeler ve cinsel istismar vakaları kayda geçirilmiştir (NCFA ve Dünya Bankası 2004). Söz konusu çocuklar son derece düşük ücretlerle uzun iş günleri boyunca çalıştırılmaktaydı ve karşılaştıkları sağlıksız ve istismara açık çalışma koşulları fiziksel ve zihinsel gelişimlerini ciddi biçimde olumsuz etkilemiştir (NCFA ve Dünya Bankası, 2004; IRIN Middle East, 2 Temmuz 2006). Kayda geçen vakalarda ailelerin, akrabaların ve yasal vasiler ile çocuğu istismar eden işletme sahiplerinin *bizatihi* insan taciri olarak nitelendirilmeseler de gizli bir biçimde işbirliği içinde oldukları görülmüştür (Gharaibeh ve Hoeman, 2003; IRIN Middle East, 2 Temmuz 2006). Çocuk işçi sorunu genellikle 'çocukların alanlarında uzmanlaşması' olarak görülen bir uygulama çerçevesinde yoksul ebeveynlerin çocuklarının bazılarının okula gitmesine izin verirken, diğerlerini çalışmaya yönlendirdikleri bir tablo ile de bağlantılı olarak şekillenmekteydi (Gharaibeh ve Hoeman, 2003).

Lübnanlı ve yabancı çocukların dilencilik yoluyla istismarı Lübnan'da sıklıkla gözlemlenen bir olgu olup (Huda, 2006), medyada yer alan haberlerde Amman'da ve Ürdün'ün diğer kentlerinde trafik ışıklarında ve ticaret merkezlerinin yakınlarında dilencilik ve sokak satıcılığı yapan çocuklardan bahsedilmektedir. Ürdün'de çocukların dilencilik yoluyla istismarı yaz tatilleri döneminde artış göstermekte ve bu da okula devam eden çocukların ufak tefek şeyleri satmak veya dilenmek üzere sokaklara salındığına işaret etmektedir. Medyada yer bulan haberlere göre, bu şekilde istismar edilen çocuklar gruplar halinde çalışmak üzere organize edilmekte ve kentin en kazançlı bölgeleri rekabete neden olmamak amacıyla grupların arasında paylaşılmaktaydı (IRIN Middle East, 2 Temmuz 2006).

El Asmar (2013) tarafından aktarılan 2005 yılına ait bir demografik analizde, Lübnan'da sokaklarda çalışan ve dilenen çocukların büyük çoğunluğunun Lübnan vatandaşı olmadığı ve Suriyelilerle Filistinli mültecilerin sıklıkla görüldüğü ifade

edilmiştir. Lübnan'da çok sayıda Filistinli çocuğun Filistinlilere çalışma alanında uygulanan kısıtlamalardan dolayı ileride iş bulmaları güç olduğundan, okulu bıraktıktan sonra hemen çalışmaya başladıkları görülmüştür (Save the Children İsveç, 2011).

2000'li yılların başlarında, bir sosyal hizmetler görevlisi Lübnan sokaklarında çalışan ve dilenen çocukların Suriyeli, Filistinli, Kürt veya Mısırlı olduklarını ve “*son derece organize ve hiyerarşik*” bir dilencilik sistemi üzerinden istismara uğradıklarını ifade etmiştir (Chahine, 2003). 2010'da ABD Çalışma Bakanlığı tarafından hazırlanan Çocuk İşçiliğin En Kötü Tezahürleri Raporu da Lübnan sokaklarında çalışan çocukların, kazandıklarını “işverenlerine” vermek zorunda olduklarını, dolayısıyla birçok çocuğun organize örgütlerin mağduru olduğunu ve az sayıda olsa da aileleri tarafından dilencilik yapmaya zorlandıkları ifade etmiştir. *Raporda* çocuk işçiliğinin en kötü tezahürlerine maruz kalanların büyük çoğunluğu Filistinli mülteci kamplarında yaşayanlardan ve sokaklarda çalışan çocukların yaklaşık yüzde 80'inin Lübnanlı olmayan çocuklardan oluştuğu dile getirilmiştir (ABD Çalışma Bakanlığı, 2010).

Ayrıca, Bedevi etnik kökenden gelen vatansız çocukların sokaklarda çalışmak, ufak tefek şeyler satmak ve dilenmek üzere Wadi Khaled bölgesinden Lübnan'ın kentlerine getirildiği bilinse de, aşağıda 4. Bölümde de göreceğimiz üzere, Suriye'de krizin başlamasından sonraki dönemle kıyaslandığında o tarihlerde sokaklarda çalışan çocukların toplam sayısının çok daha az olduğu ifade edilmektedir. Lübnan içinde çocuklar genellikle doğrudan ebeveynleri veya ebeveynlerinden onları kiralayan insan ticareti çeteleri tarafından ülkenin kuzeyinden, sokak satıcısı veya dilenci olarak istismara maruz kalacakları büyük kentlere getirilmekteydi. (LB33). Ürdün'de Dilencilikle Mücadele Birimi, gerek 2010 yılının sonundan önce, gerekse o tarihten bu yana Ürdün'deki Dom kökenli grupların yanı sıra Suriye, Irak ve Yemen'den gelen Dom kökenli grupların dilencilik vakaları ile mücadele etmiştir (JO19; JO20). 2011 öncesinde Ürdün'ün Dilencilikle Mücadele Birimi tarafından tespit edilen bazı vakalarda, Ürdünlü Dom (Roma) kökenli bazı genç kızların babaları tarafından sabah 10 civarından akşam 7'ye kadar dilenmeye zorlandıkları, sonrasında da yine aileleri tarafından cinsel istismara uğrayacakları gece kulüplerine gönderildikleri belirlenmiştir. Başka örneklerde de Ürdünlü Dom kökenli yetim çocukların velayetinin amcalarına ve diğer aile üyelerine verildiği, onlarınsa bu çocukları istismara maruz bırakarak dilenmeye zorladıkları görülmüştür (JO20).

Evde Hizmetçilik

Referans alınan dönemde evde hizmetçilik yaptırılmak suretiyle insanların Suriye, Lübnan ve Ürdün’de insan ticaretine maruz bırakıldığı ve bu bağlamda bilhassa Güney ve Güneydoğu Asya ile Doğu ve Güneydoğu Afrika’dan gelen kadınların bu tür insan ticaretinden etkilendiği literatürde yer bulmuş bir tespittir. Suriye’de evde hizmetçilik yaptırılmak suretiyle kaçak yollardan ülkeye sokulan göçmenler, genellikle Güney ve Güneydoğu Asya (Filipinler, Endonezya, Bangladeş ve Sri Lanka) ve Doğu Afrika (Etiyopya ve Sudan) kökenli 19-62 yaş grubundan kadınlardı. Sudanlıların birçoğu zulüm ve savaştan kaçtıklarını ifade etmişlerse de, bu kişilere Suriye’de BMMYK tarafından mülteci statüsü tanınmamıştır. Sahip oldukları kaçak göçmen statüsü nedeniyle Sudanlılar çalışma izni alamamıştır. Bu nedenle de kadınlar ev işlerinde çalışırken erkekler de gayriresmî işgücü piyasasında geçici işlerde çalışır olmuştur (Kahale, 2003).

Öte yandan, Güney ve Güneydoğu Asya ülkelerinden gelen göçmen işçiler, Suriye’ye daha iyi ücretli ve daha kaliteli iş olanakları için göç etmişlerdir. Sudanlı göçmenlerin aksine, Güneydoğu Asya’dan ev işlerinde çalışmak için gelen kadınlar ya bekâr kadınlar ya da ailelerini ve çocuklarını memleketlerinde bırakarak Suriye’ye tek başlarına gelen kişilerdir. Gerek 2001’de Suriye’de göçmen işçilerin evlerde çalışmasını yasal hale getiren düzenleme öncesinde, gerekse sonrasında Güney ve Güneydoğu Asya ile Doğu Afrika kökenli göçmen kadınlar, Suriye vatandaşlarının sahibi olduğu işçi bulma kurumları aracılığıyla Suriye’ye getirilmiş olup, bu kurumlara göçmenlerin geldikleri ülkelerdeki aracılar da destek sağlamıştır. 2003’te yapılan bir IOM çalışmasında, Suriyeli müşteriler için göçmen ev hizmetçileri bulan en az 15 yasadışı işçi bulma acentesi tespit edilmiştir (Kahale, 2003).

Filipinler ve Endonezya’dan gelen bazı kadınlar kendilerine Körfez Arap Ülkeleri’nde çalışma olanakları vaat edilmesine rağmen, sonrasında Suriye’ye getirildiklerini fark ettiklerini belirterek kandırıldıklarını beyan etmişlerdir. Bu kadınların pasaportları da alıkonulmuş ve önceden sözleşmeyle belirlenen maaşlarının altında bir rakamla yeni sözleşmeler yapmak ve daha kötü çalışma saatleri ve işleri kabul etmek zorunda kalmışlardır. Özel sektördeki işverenler ve iş bulma acenteleri, bu kadınların gıdaya erişim, dinlenme, iş sağlığı ve güvenliği gibi temel haklarını ihlal etmiş ve işyerinden ayrılmalarını ve diğer göçmen işçilerle konuşmalarını yasaklamıştır. Bir IOM çalışmasında mülakat yapılan kadınların bazıları, işverenleri ve iş bulma acenteleri tarafından sözlü, fiziksel ve cinsel istismara uğradıklarını ve sonrasında da hastane masraflarını da kendileri karşılamak zorunda bırakıldıklarını ifade etmiştir (Kahale, 2003).

Lübnan STK'sı KAFA'nın verilerine göre, 2010 itibarıyla Lübnan Çalışma Bakanlığı tarafından resmi ruhsat verilmiş göçmen ev hizmetçisi istihdam eden işçi bulma kurumlarının sayısı 500'e yakındır. Bazı işçi bulma kurumları, iş olanakları arayan göçmenleri aldatma ve sosyo-ekonomik zaaflarını istismar etme yoluna gitmiştir. Bu süreçlerde, ülkeden ayrılma ve transit aşamalarında müdahil olan aracı acenteler, acente vekilleri ve diğer yardımcı kuruluşlar da rol almıştır (Hamill, 2011). ABD'de hazırlanan 2009 *İnsan Ticareti Raporunda* Lübnan, Asyalı ve Afrikalı kadınların ev hizmetçiliği yaptırmak amacıyla getirildiği bir ülke olarak nitelendirilmekte ve ev işlerinde çalıştırılan göçmen işçilerin yüzde 15'inin ev hizmetçiliği amacıyla insan ticaretine maruz bırakıldığı belirtilmektedir (ABD Dış İşleri Bakanlığı, 2009). Lübnan'daki göçmen ev hizmetçileri, temelde Güney Asya (Sri Lanka, Bangladeş ve Nepal), Güneydoğu Asya (Filipinler), Doğu ve Güneydoğu Afrika'dan (Etiyopya ve Madagaskar) gelmiştir. Bu kimseler, genellikle kandırılarak veya savunmasızlıklarından faydalanılarak Lübnan'a getirilmiş ve özel işverenlerin elinde maaşlarının ödenmemesi, kimlik belgelerinin alıkonması, uzun saatler çalıştırılma, işyerine hapsedilme ve diğer hareket kısıtlamaları, iş akdinin feshinin reddi ve oturma izninin yenilenmemesi gibi çeşitli istismar unsurları ile karşı karşıya kalmışlardır (ICMPD, 2013a; İnsan Hakları İzleme Örgütü, 2010; Hamill, 2011).

Sahte belge düzenlenmesi (çalışma izinleri, pasaportlar, vizeler, doktor raporları ve oturma izinleri) de sık rastlanan bir durumdur. Bu tür sahte belgelerle yakalanması durumunda, belgelerin sahte olduğundan haberi olmasa dahi yalnızca insan ticaretine maruz kalan kadın cezalandırılmaktaydı (Beydoun, 2006). İşçilerin *kafala* (sponsorluk) sistemi nedeniyle işverenlerine bağlı olması ve insan ticareti karşısında daha fazla savunmasız hale gelmesi sebebiyle, göçmen ev işçileri, işverenlerinden ayrıldıklarında Lübnan'da yasadışı işçi durumuna düşmekteydi. Lübnan'da 2011 yılında, ya işverenlerinden ayrılarak kayıtsız duruma düşen ya da başka nedenlerle kayıtsız işçi statüsü içinde olan binlerce kayıtsız göçmen ev işçisinin bulunduğu tahmin ediliyordu (Hamill, 2011). Aşağıda 5. bölümde de görüleceği üzere, *Kafala* sisteminin neden olduğu savunmasızlık durumu, halen Suriye, Lübnan ve Ürdün'de göçmen ev hizmetçilerini insan ticareti riskiyle karşı karşıya bırakmaktadır.

Yine referans alınan dönemde, Ürdün'e ekonomik nedenlerle göç eden yaklaşık 70.000 Endonezya, Sri Lanka ve Filipinler vatandaşı kadın, yüksek ücretli ev hizmetçiliği işi bulmayı vaat eden kurumlara yüksek miktarlarda para ödemiştir (Tamkeen, 2011). Bu kişilerin çoğu kandırılmış ve uluslararası ve Ürdün merkezli işçi bulma kurumları tarafından evde hizmetçilik veya fuhuş yoluyla cinsel istismar

amacıyla insan ticaretine maruz bırakılmışlardır (ITUC 2008; Tamkeen, 2009; 2011). Çoğunlukla göçmenleri Güney ve Güneydoğu Asya ülkelerinden Ürdün'e insan ticareti yoluyla getiren işçi bulma kurumlarının izlediği yöntem şu şekildedir: göçmenler işçi bulma kurumlarına ön ödeme yapmakta ve bu kurumlar da sahte veya yanlış bilgiler içeren seyahat belgeleri sağlamaktaydı. Lübnan ve Suriye'de de olduğu gibi, Ürdün'de, bu kişiler, pasaportlarının alıkonulması, hareket özgürlüklerinin kısıtlanması, yasal iş sözleşmelerinin bulunmaması, istismar teşkil eden çalışma koşulları, ücretlerinin ödenmemesi, tehditler, fiziksel ve cinsel istismar gibi tehlikelere maruz kalmaktaydı (Calandruccio, 2005; ITUC, 2008; Tamkeen, 2009; 2011).

Zorla Evlendirme

Suriye ve Irak'ta referans alınan dönemde rastlanan geçici evliliklere zorlanarak insan ticaretine maruz bırakma olgusuna, savaşın başlamasından sonra Suriye'de ve ayrıca Lübnan'da da rastlanır olmuştur. Bu durum aşağıda 5.3.2 başlığı altında daha ayrıntılı bir biçimde ele alınacaktır. Özellikle yaz aylarında, Suudi Arabistan'dan erkekler **Suriye**'ye gelerek erkeğin ülkeden ayrılması ile sona eren yasadışı bir evlilik türü olan “*zawaj al-mishyar*” (turist evliliği) veya “*mut'ah*” (geçici evlilik) nikâhına zorlanan ve bazıları sadece 15 yaşında olan Suriyeli ve Iraklı mülteci genç kızlarla evlenmekteydi. Suudi erkekler genellikle genç kızın babasına veya evliliği ayarlayan bir aracıya bu 'düzenleme' için bir ödeme yaparken, kız da barınma ve nafaka (geçim maliyeti) haklarından vazgeçmekteydi. Suudi elçiliği “*zawaj al-mishyar*” uygulamasını resmi bir evlilik olarak tanımadığı için, genç kız veya kadınların hamile kalması durumunda, Suriye'de kürtajın yasak olduğundan dolayı doğan çocuklar “*ab majhul*” (babası meçhul) statüsünde kayıt altına alınmaktaydı. Bunun sonucunda da, söz konusu çocuklar Suriye toplumunda ömürleri boyunca ayrımcılıkla karşı karşıya kalmaktadır. Birçok vakada, böylesi bir ayrımcılığın önüne geçmek için genç anneler bebeklerini dayıları, ablaları veya anne-babalarının adlarına kaydettirmiştir (SY04; IQ05; Micha ve ark., 2011).

2003 sonrasında **Irak**'ta da belirli dini liderlerin kolaylaştırıcı rol üstlendiği bir süreçte *mut'ah* evliliklerde bir artış görülmüş olup, bunun nedeni olarak da Irak'ta sayıları gittikçe artan dullar gösterilmiştir (IQ05). Iraklı bazı ailelerin, çocuklarına zorla geçici evlilikler yaptırarak 30.000 ABD Dolarına varan rakamlara çocuklarını sattıkları belirtilmiştir (Goedert, 2011). Kadın ve genç kızlar, çoğu zaman büyük bir aileye hizmet etmek için tüm gün yemek pişirmek ve temizlik yapmak zorunda kaldığından, zorla evlendirilme, bir tür evde hizmetçilik yoluyla istismarı da kapsamaktaydı (OWFI, 2010). Her ne kadar Irak'ta hem erkekler hem

de kadınlarda asgari evlenme yaşı 18 olarak belirlenmişse de, Giriş bölümünde de belirtildiği üzere, 15-17 yaş grubu için tanınan kontrollü evlilik olanağının da katkısıyla, UNICEF 2006'da 20-24 yaş grubundaki Iraklı kadınların yüzde 17'sinin 18 yaşından önce evlendiklerini ortaya koymuştur (UNICEF, 2011).

Öte yandan, **Lübnan**'da çocukların zorla evlendirilmesi Suriye'deki krizden önce sık rastlanan bir durum değildi. Yine de, Lübnanlı ve Filistinli kızların ülkenin belirli kesimlerinde erken evlilik yapmak durumunda kaldığı da bilinmektedir (Huda, 2006). Bu durum, özellikle Akkar ve Bekaa vadisi gibi belirli kırsal alanlarda yaygındır. Evliliklerde genellikle hem kız hem erkek on sekiz yaşından küçük olurken, bazı durumlarda kızın on sekiz yaşından küçük olduğu, erkeğinse en fazla bir kaç yaş daha büyük olduğu da görülmüştür (LB17). Lübnan'daki Filistinli mülteci kamplarında erken evliliğe şahit olunmuş ve bu evliliklerin genellikle kızları etkilediği, ancak bazı durumlarda erkeklerin de erken evlendirildiği anlaşılmaktadır (Al- Hroub, 2011; Save the Children, İsveç, 2011).

Silahlı Çatışmada İstismar

Referans alınan dönemde, çocuklar Suriye ve Lübnan'da Filistinli gruplar, Irak'ta isyancılar ve Türkiye'de de Kürdistan İşçi Partisi (PKK) tarafından silahlı çatışmalarda istismara maruz bırakılmıştır. Savaşın önceki dönemde **Suriye**'de resmi ordunun, silahlı çatışmalarda kullanmak üzere çocuk ticaretine taraf olduğu yönünde bir bulguya rastlanmasa da, 2010'dan önceki beş yıllık dönemde Suriye'de faaliyet gösteren Hamas, Fatah, Hizbullah ve Iraklı Baasçılar gibi devlet dışı silahlı grupların Suriye'de çocukları saflarına kattıkları dile getirilmiştir. Bu gruplar aynı zamanda onlara bölgedeki çatışmalarda ve çatışma dışı askeri operasyonlarda görev almak üzere eğitim verdikleri yönünde bazı endişeler dile getirilmiştir (Child Soldiers International, 2008).

Filistinli ve Lübnanlı çocuklar **Lübnan**'da çeşitli bölgelerinde silahlı çatışmalarda istismara maruz kalmıştır (Huda, 2006). Uluslararası Çocuk Askerlerin Kullanımını Durdurma Koalisyonu, belirli Filistinli grupların bazıları sadece 10 yaşında olan çocuklara askeri eğitim verdiğini ve Nisan 2007'de Filistinli milislerin Lübnan'daki en büyük Filistinli mülteci kampı olan Ayn al-Helweh'de yine çocuklara askeri eğitim verdiğini gözlemlemiştir (Save the Children, İsveç, 2011). Trablus'un belirli kesimlerinde de Sünni-Nusayri geriliminden ve toplum ve akran baskısından ötürü erkek çocukların silah taşıdığı bilinmektedir. Siyasi gerilimin yüksek olduğu ortamlarda, çocukların silahlı çatışmalarda istismar edilmesi bazen çocukların içinde yetiştiği topluluklarca da teşvik edilmiştir (LB42).

Temmuz 2006'da Lübnan'da Hizbullah ve İsrail ordusu arasındaki çatışmada çocukların çatışmaya katıldığını gösteren herhangi bir bulgu olmamasına karşın, Hizbullah'ın *Al-Mahdi* Tugayları'nın 15 yaşından küçük çocuklara askeri eğitim verdiği yönünde haberlere rastlanmıştır (Save the Children, İsveç, 2011). Akkar'daki STK'lar, Suriye'de krizden önceki dönemde dahi ciddi ideolojik bağları bulunan okullara atıfla endişelerini dile getirmişlerdir (LB37; LB39).

Türkiye'de PKK'nın 1994'ten bu yana 3.000 kadar çocuğu silahlı çatışmada kullandığı ve bunların yüzde 10'unun kız çocuğu olduğu tahmin edilmektedir (Sever ve ark., 2012; Uslu, 29 Nisan 2012; Child Soldiers International, 2008). **Irak'ta** da 2003-2008 döneminde silahlı milisler ve isyancılar yetişkinleri ve çocukları suç teşkil eden eylemlere veya terör eylemlerine katılmaya zorlamışsa da, bu yönde çok fazla bulguya rastlanmamaktadır. Uluslararası bir STK olan Heartland Alliance tarafından bildirilen vakalarda, kocaları tarafından intihar bombası eylemlerine zorlanan kadınlar ile terör eylemine katılmamaları durumunda özel hayatlarıyla ilgili sırlarının ifşası veya cinsel faaliyet sırasında çekilmiş videolarının yayınlanması tehdidiyle karşılaşan kadınlar ve genç kızlardan bahsedilmektedir (Minwalla ve Portman, 2007).

Bu çalışma için Lübnan'da mülakat yapılan bir kişi, 2010 yılında bir doktordan duyduğu **yasadışı bir evlat edinme** öyküsünü aktarmıştır. Bu örnekte, doktorun bir arkadaşı hamile olan ancak çocuğu doğurmaktan korkan bir göçmen ev hizmetçisini istihdam etmiştir. Bu durumda, kadının özel işvereni arkadaşları arasında çocuğu evlat edinmek isteyen Amerikalı bir aile bulmuştur. Üvey anne hastanede kalırken, biyolojik anne bebek için 200-300 ABD Doları ödeme alıp ayrılmıştır (LB06).

Yasadışı evlat edinme Lübnan'da özellikle Lübnan İç Savaşı'nın devam ettiği dönemde (1975-1990) sık rastlanan bir olgu olarak dikkat çekmiştir. 10.000 kadar Lübnanlı çocuğun iç savaşın başladığı tarihten itibaren yasadışı yollardan evlat edinildiği tahmin edilmektedir (LB06). Lübnan'da çalışan göçmen işçilerin çocukları da yasadışı evlat edinme riskine maruz kalmaktalardı (Huda, 2006). Son yıllarda ve Suriye'deki kriz öncesinde Lübnan'daki yetimhanelerin neredeyse tümü göçmen işçilerin çocuklarına ev sahipliği yapmaktaydı (LB13).

Lübnan'da bekâr bir kadına veya genç kıza kürtaj yapmayı reddeden doktorların, bazı durumlarda bir manastır veya Hristiyan cemaat üzerinden evlat edinme olanağı sağladığı ve evlat edinen annenin biyolojik anne olarak kayıtlara geçirildiği bilinmektedir (LB06). Ayrıca, biyolojik annenin doğumla ilgili hastane masraflarını karşılayamadığı

durumlarda da bazı hastaneler evlat edinen anneyi doğum yapmış gibi göstermiştir.

Organların Alınması

Referans alınan dönemde organ ticareti ve/veya organların alınması için insan ticaretiyle ilgili bulgulara yalnızca Lübnan ve Irak'ta rastlanmıştır.

Lübnan gazetesi *The Daily Star*'ın haberine göre organ ticareti 2003 itibariyle bir sorun olarak görülmekteydi (Raad, 20 Ocak 2003).

Hazmieh merkezli Ulusal Biyoetik İstişare Komitesinin Genel Sekreteri birçok yoksul kişinin para karşılığında organlarını sattığını ve yerel gazetelerde de organ “bağışı” talep eden ilanların yayınlandığını dile getirmiştir. Bu vakaların organ ticareti mi, yoksa organların alınması amacıyla insan ticareti mi olduğunu belirlemek mümkün değildir. 2011 öncesi dönemde Lübnan'da gözlemlenen bir diğer vaka da, organlarının alınması amacıyla insan ticaretine maruz bırakılacak çocukları yetiştiren bir yetimhaneyle ilgilidir. En az on sekiz çocuğun bu olaya karıştığı ifade edilmiştir. Yetimhane, şu an kapalı durumdadır (LB31). Bağdat'ta referans alınan dönemde yasadışı organ ticaretinin gerçekleştiği ve mali sorunlarla boğuşan Iraklıların böbreklerini ve diğer organlarını sattığı yönünde medyada haberler yer bulmuşsa da, bu bağlamda insan ticareti söz konusu olup olmadığı yönünde açık bir ifadeye rastlanmamaktadır (Al Jazeera, 20 Temmuz).

3.1 Suriye’de Ülke İçinde Yerinden Edilme ve Hareketlilik

Parlamente düzenin hâkim olduğu bağımsız bir cumhuriyet olarak Suriye’nin geçmişi Suriye ve Lübnan üzerindeki Fransız mandasının sona erdiği 1946’ya dayanır. Baasçı bir askeri darbenin akabinde 1963’te Suriye Arap Cumhuriyeti kurulmuş ve ülke o tarihten 2011’e kadar Olağanüstü Hal çerçevesinde yönetilmiştir. Bu süreçte sosyalist Baas Partisinin ‘Düzeltilici Devrim’ söylemi kapsamında Hafız Esad Kasım 1970’te yönetimi devralmıştır. 2000 yılında Beşar Esad babasının yerine ülkenin başına geçmiştir. 2011’de savaşın başlamasından önceki on yıllık dönemde Suriye’nin komşularıyla ilişkilerinde sıkıntılar zaman zaman kendisini göstermiştir. 2005’e kadar Suriye’nin Lübnan’da silahlı birlikleri mevcuttu. Ayrıca, Irak ile Suriye neredeyse çeyrek yüzyıl süren bir aranın ardından, 2006 sonunda yeniden diplomatik ilişki kurmuşsa da, 2009-2010 döneminde ilişkileri tekrar kopmuştur.

Çatışmanın ilk emareleri Mart 2011’de Suriye’nin başkenti Şam’da ve güneydeki Dera kentindeki protestolarda görülmüştür. Aynı yılın Mayıs ayında Suriye Ordusu başkentin banliyölerine ve Dera, Banyas ve Humus gibi kentlere girmiştir. 2011 sonunda Şam’daki bir askeri üsse Suriye hükümetine muhalif güçlerce saldırılmış ve bunu tam anlamıyla bir savaş ortamı izlemiştir. DAESH’in Suriye’nin kuzeybatısındaki Halep’ten Irak’ın doğusundaki Diyala’ya kadar geniş bir bölgeyi 2014 ortalarında ele geçirmesi ise çatışmada önemli bir dönüm noktası olmuştur.

Suriye’de Mart 2011-Nisan 2014 döneminde çatışma nedeniyle ölümü kayda geçenlerin sayısı İnsan Hakları Veri Analizi Grubu (HRDAG) tarafından BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği için hazırlanan bir rapora göre 191.369’dır. Ancak HRDAG bu rakamın asgari rakamı yansıttığını ve birçok ölümün kayıtlara geçmediğini dile getirmektedir (Price, Gohdes ve Ball, 2014).

Eylül 2015 itibarıyla Suriye’de 6,6 milyon ülke içinde yerinden edilmiş kişi (IDP) bulunduğu tahmin edilmektedir (OCHA, 2015). Ülke içinde göçler, Suriye içinde göçe teşvik ve ülke içinde insan ticareti rotaları savaşın değişen cephelerine, ülkenin belirli bölgelerinin Esad rejiminin ve farklı muhalif grupların kontrolünde olmasına ve ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin geldikleri ve vardıkları yerlere göre çeşitlilik göstermektedir.

Birçok ülke içinde yerinden edilmiş kişi ve mülteci statüsü talebinde bulunan kişi savaşın başlamasından bu yana birçok kez göç etmek durumunda kalmıştır. Araştırma kapsamında bilgi veren kaynaklardan biri Halep vilayetinde bir köyden yakın zamanda Türkiye'nin Hatay kentinde Kırıkhan'a gelen bir grup Suriyelinin yaşadıklarından bahsetmiştir:

"Halep'ten önce İdlib'e, sonra Humus'a, sonra da Kamışlı'ya kaçtık. PYD'den,³⁰ DAESH'ten, Özgür Suriye Ordusundan ve Esad Rejiminden kaçtık. Artık kaçmaya takatimiz kalmadı. Ne ekmeğimiz kaldı ne başka bir şeyimiz" (TR16).³¹

Ülke içinde yerinden edilme durumu dışında ülkeden kaçmak ve yurtdışına sığınmak isteyen Suriyeliler de belirli göç yollarına düşmüşlerdir (bkz. aşağıdaki Şekil 2). Bu ise savaşla parçalanmış ülkede oturdukları yerlerden yola çıkarak Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak sınırlarına ulaşmaya çalışmalarına neden olmuştur. Birçok Suriyeli kontrol noktalarından kaçınabilmek için Suriyeli Bedevi gruplardan yardım talep etmiştir. Bu gruplarsa insanların çöldeki yollardan kamyonlarla bir Bedevi köyünden bir diğerine götürülmesini sağlamaktadır (JO11). Cephelerdeki değişimler ve sürücüler ve yolcuların maruz kaldığı tehlikelerdeki artışın gerektirdiği hallerde sürücüler ve *"dallala"* (en güvenli kaçak göç yolları hakkında bilgi sağlayan rehberler) bu durumdan yararlanarak Suriye'den kaçmak isteyenlere daha yüksek fiyatlar uygulamaktadır.

30 PYD Suriye'deki Kürtlerin oluşturduğu bir muhalefet partisi olup Demokratik Birlik Partisi (Kürtçe *"Partiya Yekîtiya Demokrat"*) isminin kısaltmasıdır.

31 Mülakatın orijinali Türkçe olup çeviri Ülkeye ilişkin araştırmayı yürüten araştırmacıya aittir.

Harita 3: Suriye'deki Vilayetler ve Uluslararası Sınırlar

Kaynak: www.ezilon.com/maps/asia/syria-maps.html, accessed 03.11.2015.

Suriyeliler **Türkiye**'ye ülkenin hemen her yöresinden gelmekte ve bilhassa belirli bir bölgede şiddet olayları artış gösterdiğinde en yakın sınırdan geçiş yapmaktadırlar (TR13; TR48). Mülakat yapılan kişilere göre Türkiye'ye ulaşan yollar arasında en tehlikelileri Suriyeli Kürt Halk Koruma Birliklerinin sınır geçiş noktalarını kontrolü altına aldığı yollardır: Suriye'nin Haseke vilayetindeki Kobani'den (Ayn Al-Arab) Türkiye'nin Şanlıurfa vilayetindeki Mürşitpınar'a ve yine Haseke'deki Ras al-Ayn'dan Şanlıurfa'da Ceylanpınar'a geçiş hattı (SY01; SY07). Mülakat yapılan kişilerden biri Türkiye'ye kaçmak için sınırı geçmek isteyen kişilere Türk askerlerinin ateş açtığını ve ölümler olduğunu bildirmiştir (SY07). Ayrıca Tel Abyad'tan kaçan ve Türkiye'ye Akçakale sınır kapısı üzerinden Haziran 2015'in başında geçmek isteyen Suriyeliler ise DAESH güçlerince 6 km ötede durdurulmuş ve geçmelerine izin vermek için kendilerinden para talep edilmiştir (TR09).

Araştırmada bilgilerine başvuru alan bir başka kaynak DAES'in ve Özgür Suriye Ordusunun (FSA) para karşılığı sınırı geçmek isteyenlere yardımcı olduğunu teyit etmiştir (TR13). Çatışmanın başlarında Türkiye sınırı yönünde ülke içinde meydana gelen hareketler ekseriyetle ücretsiz biçimde nakil vasıtaları ve minibüsler sağlayan FSA üyeleri tarafından desteklenmiştir. Daha sonraki dönemlerde ise insanların Türkiye'ye ya imkânlarıyla ya da beraber seyahat ettikleri arabası olan başka kişilerin yardımıyla gelmeye çalıştıkları ve bu durumlarda kişi başına 150.000-200.000 SYP (yaklaşık 800-1.060 ABD Doları) ücret ödedikleri görülmüştür (SY12).

Suriye ile Türkiye arasında iki yönde de sınırdan akış görülmüş ve bazı Suriyelilerin arazilerinde hasadı gerçekleştirmek üzere özellikle Halep ve Humus vilayetlerine dönüş yaptıkları tespit edilmiştir. Suriyelilerin sıklıkla sınırdan yasadışı geçişlerine sahne olan bir başka yer de Kilis olup, halen Suriye'de yaşayan yaşlı akrabalarına mali destek sağlamak üzere gittiklerine rastlanmıştır (TR17; TR18; TR28). Suriye'deki üniversitelerde öğrenim gören ve sınavları için ülkeye giderek sonra tekrar Türkiye'ye dönenler de görülmüştür (TR28).

2015'in başına kadar Suriye ve **Lübnan**'ı birbirine bağlayan resmi hudut kapıları Suriye tarafında açık olup Hizbullah ve Suriye rejiminin kontrolündeydi. Lübnan tarafında ise Genel Güvenlik Teşkilatı (DGSG) hudut kapılarını kontrol etmektedir. Ancak Mayıs 2015'ten itibaren birlikte hareket eden Suriye ordusu ve Hizbullah milisleri Şam'ın kuzeybatısındaki Zabadani'den Lübnan'da Baalbek'in güneydoğusu tarafına düşen Şam Kırsal Bölgesi (Rif Dimashq) vilayetindeki Qalamoun'da bulunan Asal Alward'a kadarki Suriye-Lübnan sınır bölgesinde DAES ve Nusra Cephesi ile çatışmalara girmiştir. Ayrıca Suriye'nin Humus kentinin güneybatısı ve batısında kalan Qusayr ve Talkalakh hudut kapıları çevresinde de çatışmalar olmuştur (Aziz, 11 Mayıs 2015). Bunlar da Kuzey yönünde Suriye'nin Lazkiye vilayetindeki Türkmen dağları ve Halep yakınlarında DAES'in kontrolü altındaki alanlar üzerinden Türkiye'ye göçmen akışını kolaylaştıran ve göçmen kaçakçılığını tetikleyen bir hareketi tetiklemektedir.

2015'in başından bu yana benzer bir değişim **Ürdün**'ün ülkenin kuzeybatısında Mafraq vilayetindeki Jaber ve Irbid vilayetindeki Ramtha'da bulunan son açık resmi sınır kapılarını ve doğuda Ruwashid'deki gayriresmî sınır kapılarını kapatması sonrasında da görülmüştür. Suriye'nin Dera vilayetinde o tarihte Nusra Cephesinin kontrolü altındaki alanlardan gelen gittikçe artan sayıda Suriyeli, Humus vilayetinde Tadmour (Palmira) ve Kuzey'de Halep'te DAES'in kontrolü altındaki alanlardan Türkiye'nin kırsal alanlarına açılan gayriresmî sınır geçiş noktalarının bulunduğu yerlere akmış ve göçmen kaçakçılarının hizmetlerine başvurmuştur (SY12). Suriye'nin batı kesimlerinden gelenler doğuya geçebilmek için daha yüksek fiyatlar

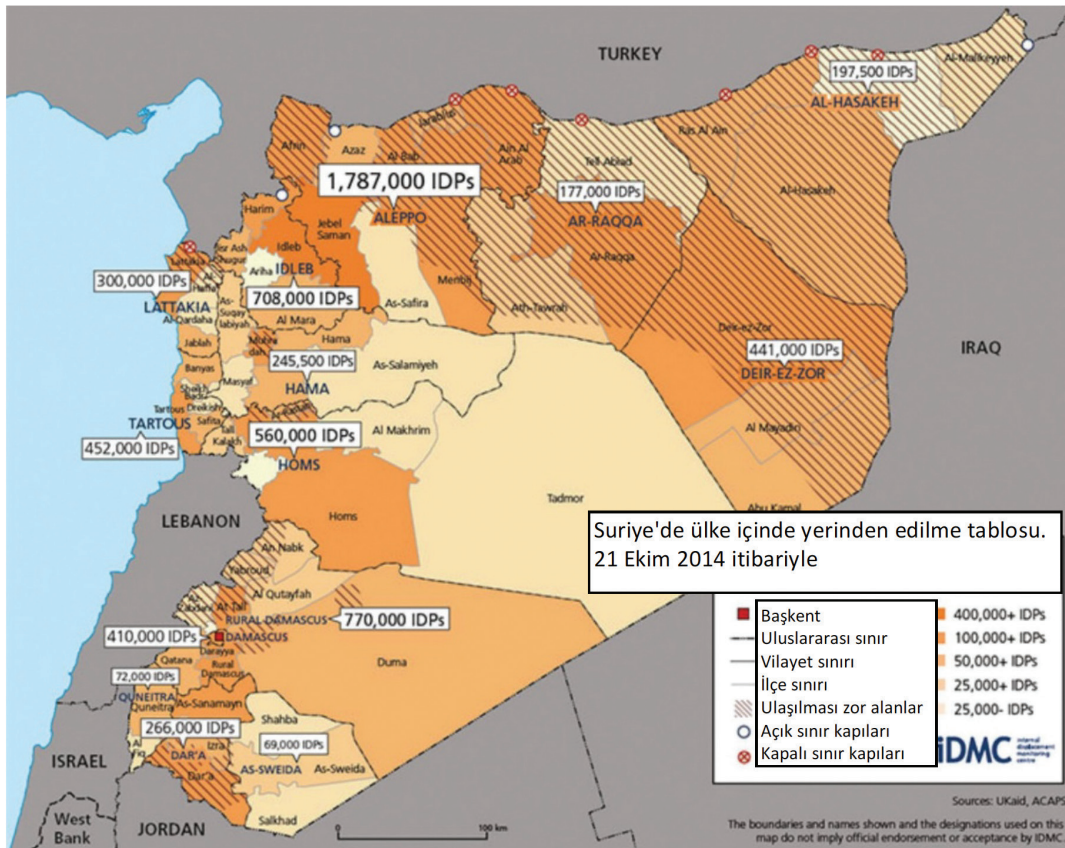
ödemek zorunda kalmaktadır. Bunun nedeni de yolun uzun olması ve halen rejim güçlerinin elinde bulunan ülkenin güneydoğusundaki Suwayda vilayetindeki kontrol noktalarından geçebilmek için gereken kimlik belgelerine sahip olmasının gerekmesidir (JO11;JO12). Bu ise tehlikeli bir yolculuk olarak görülmekte olup, ayrıca insanların yakın zamanda çatışmalara sahne olan çöl yollarında seyahat etmesini gerektirmektedir. Çöldeki seyahatten canlı çıkmak her zaman mümkün olamamakta ise de tam olarak kaç kişinin bu güzergâhta öldüğüne dair net bir veri de bulunmamaktadır (JO12).

Ürdün'ün Ramtha kentinin hemen doğusunda kalan Tiba ve Ramtha'nın kuzeyinde kalan Tal Al-Shihab adlı Suriye sınır köylerinden (ki her iki köy de sınıra yaklaşık olarak 3 km mesafededir) gelen göçmenlere sınıra yürürken rehberlik etmektedir. Bu çalışmaya katkıda bulunan bir kaynağa göre Ürdün sınırına kadar gitmek ve kontrol noktalarından kaçınmak için yetişkinlerin ödediği ortalama ücret 30.000 ila 50.000 SYP (yaklaşık 150-250 ABD Doları) civarında olup bu yolculuk Suriye'deki Bedevilerin yeterince büyük bir grup toplanana kadar mültecileri köylerinde bekletmelerinden ötürü bazen bir ay kadar sürebilmektedir (JO11).

Irak'ta Kürdistan Özerk Bölgesi- KR-I'ya kaçmış bulunan bazı Suriyelilerin Suriye'ye Peshkhabour hudut kapısından geri döndüğü ve bu çerçevede 2015'in ilk çeyreğinde toplam 4.173 kişinin kendi isteğiyle geri dönüş yaptığı belirtilmelidir. Bu kişilerin dönüş nedenlerini belirtirken BMMYK *"ailesinin yanına gitme, ailevi gelişmeler, sağlık nedenleri, iş bulamama ve Kürdistan Özerk Bölgesinde hayatın pahalı oluşu"* gibi nedenleri sıralamaktadır.³²

32 BMMYK (26 Nisan 2015). "Syrian Refugees Inter-Agency Regional Update." Erişim adresi: <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Syrian%20refugee%20crisis%20Inter-Agency%20Regional%20Update%2020150426.pdf>, erişim tarihi 16.10.2015.

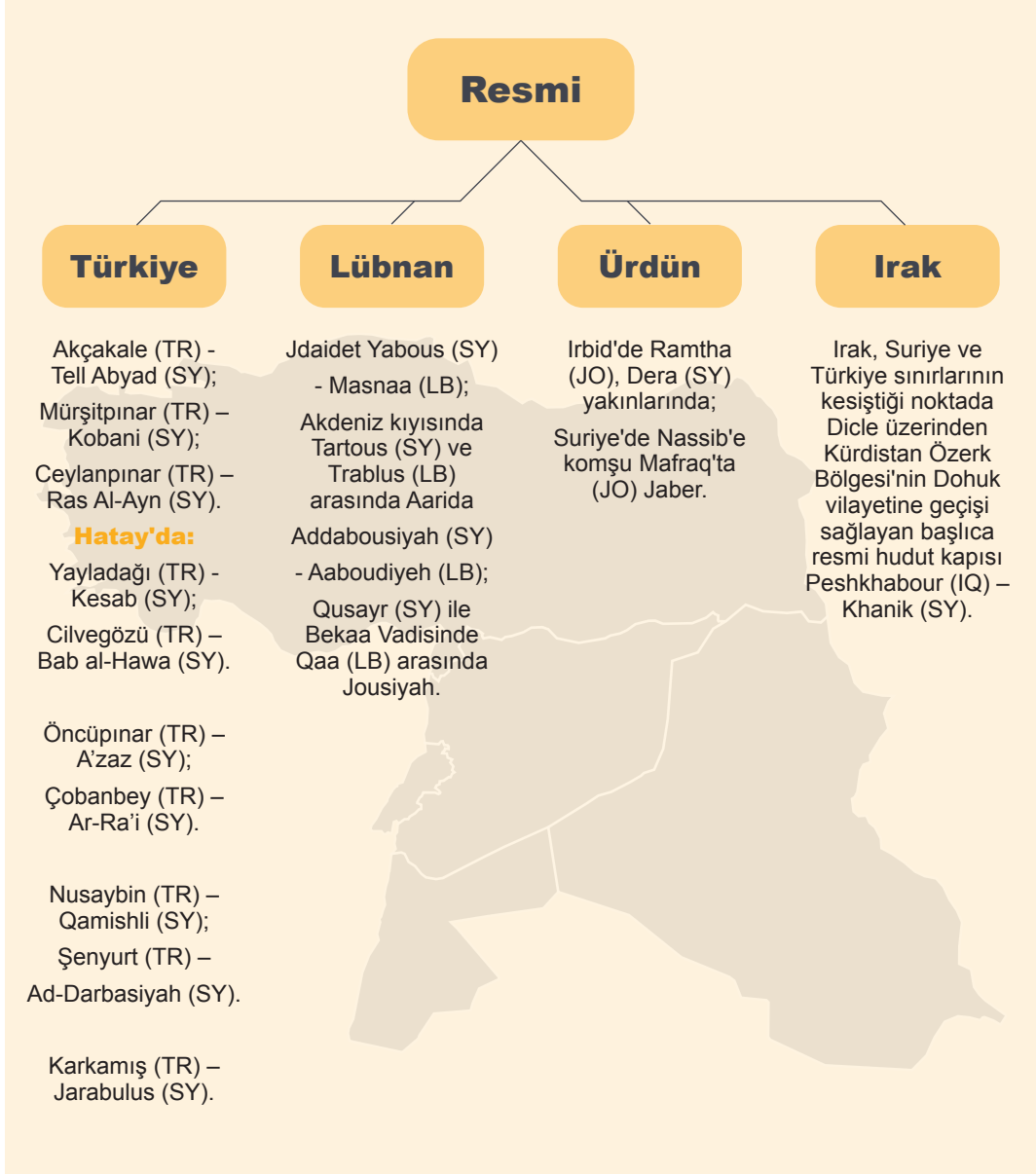
Harita 4: 21 Ekim 2014 itibariyle Suriye’de ülke içinde yerinden edilmiş kişiler

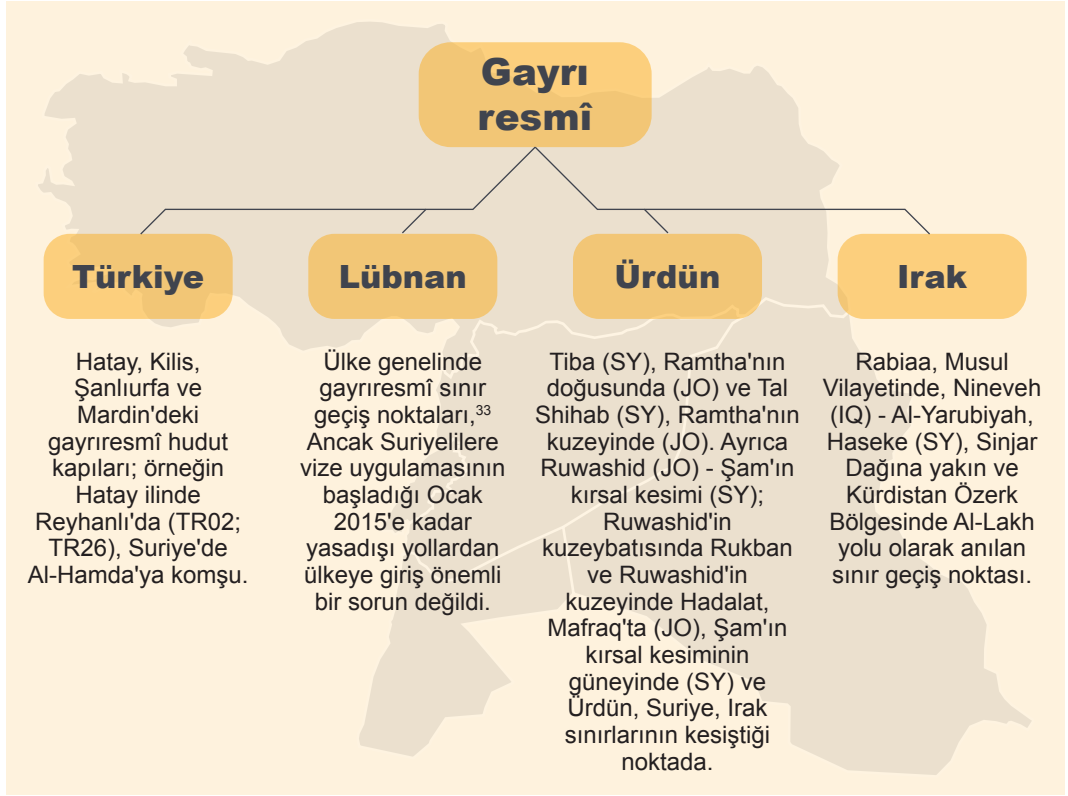
Kaynak: www.internal-displacement.org/middle-east-and-north-africa/syria/2014/displacement-in-syria-as-of-october-2014, erişim tarihi 06.11.2015.

3.2 Suriyeli Mülteci Hareketleri

Şekil 2: Suriye'den Kaçan Mültecilerin Kullandığı Resmi Hudut Kapıları

Şekil 3: Suriye'den Kaçan Mültecilerin Kullandığı Gayriresmî Hudut Kapıları

Kaçakçıların desteğiyle kullanılan yasadışı geçiş noktalarına çalışmaya konu ülkelerin dördünde de rastlandığı bildirilmiştir. Suriye'de Al-Hamda'ya komşu olan **Türkiye**'nin Hatay vilayetindeki Reyhanlı (TR02; TR26) savaştan önce Türkiye'ye petrol, sigara ve diğer ürünlerin kaçak yollardan sokulduğu bir yer olmasından ötürü (TR26) 'Kaçakçıların Yolu' olarak da anılmaktadır. Türkiye ve Suriye arasındaki diğer gayriresmî sınır geçiş noktaları da geçmişte mal kaçakçılığında kullanılmış olup o dönemde mal kaçakçılığı yapan grupların bugün göçmen kaçakçılığı işine girdikleri ve sınır muhafızları ile mevcut ilişkilerini ve bölge ile yollar hakkındaki bilgilerini kullandıkları tahmin edilmektedir (TR02). Reyhanlı - Al-Hamda üzerinden Türkiye'ye geçmek isteyen Suriyeliler 20 TL (6-7 ABD Doları) (TR26) kadar öderken diğer noktalarda kaçakçılık ücretleri 20TL'den 200 TL'ye kadar çeşitli rakamlara çıkabilmektedir (6-70 ABD Doları) (TR02).

33 www.mapaction.org/component/mapcat/download/2965.html?fmt=pdf, erişim tarihi 16.09.2015.

Uluslararası bir STK'dan konuşan bir yetkili Suriye'de karşılaştıkları Türk kaçakçıların yardımıyla Türkiye'nin Gaziantep vilayetine geçiş yapan mültecilere rastladığını belirtmiştir. Bazı kaçakçılar bu mültecileri ücret karşılığı İstanbul'a götürmeyi vaat etmişlerse de Kilis'te mültecileri bırakıp kaçtıkları bildirilmiştir (TR32). Türk makamlarının güvenlik nedeniyle sınırları kapattığı dönemlerde göçmen kaçakçılığı faaliyetleri özellikle önem kazanmaktadır (TR02).

Aralık 2014 ve Ocak 2015'te *Naharnet* (29 Ocak 2015) ve *Al Akhbar* (16 Aralık 2014) medya organları rüşvet karşılığında Suriye'den **Lübnan**'a göçmenlerin kaçışına olanak tanıyan bir güvenlik gücü çalışanı ve onunla iş yapan bir suç örgütünü haber yapmıştır. Lübnan'daki bazı Suriyeli mülteciler sınıra yakın yerlerde 'kaybolan' minibüslerde olan bazı aile üyelerinden bahsetmiş ve bunların nerede olabileceklerini bilmediklerini dile getirmişlerdir (LB44).

Türkiye'nin Reyhanlı bölgesinde olduğu gibi, **Ürdün**'de de Ramtha vilayetine Suriye'nin Dera vilayetinden şeker, et ve sigara gibi mallar savaştan önce Dera bölgesinde yaşayan Bahara kökenli kişiler tarafından gümrük vergilerinden kaçınmak için kaçak olarak sokulmaktaydı. Bu kişiler, resmi sınır kapılarının dışındaki noktalardan özel araçlarıyla ürünleri taşımakta olup, savaşın başlamasından sonra bu rota mülteci kaçakçılığı için de kullanılır hale gelmiştir. (Townsend ve Oomen, 2015).

başvurmuşlardır. Kürdistan Özerk Bölgesinde bahsi geçen gayriresmî sınır geçiş noktası olan Al-Lakh Yolu da göçmen kaçakçılarının kontrolü altındadır.

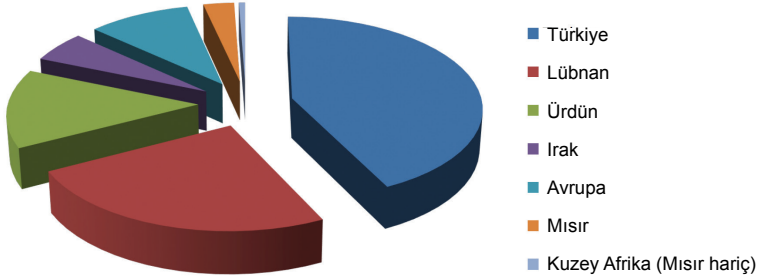
Ev Sahipliği Yapan Ülkelerde Mülteciler

Eylül 2015'den beri ev sahipliği yapan dört ülkede BMMYK nezdinde kayıtlı aktif 3.930.330 kadar Suriyeli mülteci bulunmakta olup (Türkiye'de BMMYK Türk yetkililerinin resmi verilerini esas almaktadır),³⁴ ayrıca Suriye içinde de 6,6 milyon ülke içinde yerinden edilmiş kişi söz konusudur. Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak birlikte yurtdışındaki Suriyeli mültecilerin %86,7'sine ev sahipliği yapmaktadır. Bunlara ek olarak Nisan 2011 - Ağustos 2015 döneminde 441.246 Suriyeli Avrupa ülkelerine sığınmış olup 159.147 Suriyeli mülteci de Mısır ve diğer Kuzey Afrika ülkelerinde bulunmaktadır.³⁵ Böylece ülkelerinden kaçarak başka ülkelere sığınan Suriyelilerin toplam sayısı 4.529.572 olarak hesaplanmaktadır.

³⁴ <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>, erişim tarihi 01.10.2015.

³⁵ 26.700 Suriyeli mülteci Mısır dışında diğer Kuzey Afrika ülkelerine sığınmıştır. <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>, erişim tarihi 01.10.2015.

Şekil 4: Kayıtlı Suriyeli Mülteciler

Ülkelerinden kaçarak başka ülkelere sığınan Suriyelilerin açık ara en büyük grubuna ev sahipliği yapan ülke **Türkiye**'dir. Türkiye en yüksek sayıda Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapmanın yanında dünya genelinde de mültecilere ev sahipliği yapma açısından liderliği elinde bulundurmaktadır. Suriye'den kaçan kayıtlı mültecilerin %42,8'i Türkiye'dedir. 2 Ekim 2015 itibarıyla resmi rakamlara bakıldığında Türkiye'de 2.072.290 Suriyeli mülteci bulunmakta olup, bunların %26,2'si genç kızlar, %28'i genç erkekler, %23'ü kadınlar ve %22,9'u erkeklerden oluşmaktadır.³⁶

2014 itibarıyla Suriyelilerin ülkeye akışı sayesinde **Lübnan** dünyada kişi başına düşen mülteci sayısının en yüksek olduğu ülke konumuna gelmiştir (BMMYK, 2014). Lübnan'da kayıtlı bulunan Suriyeli mülteci sayısı 2011 ortası itibarıyla 2.408 iken 2014'te 1.140.585'e yükselmiş ve en hızlı artış 2013 ile 2014 boyunca gerçekleşmiştir.³⁷ Lübnan'da Eylül 2015 sonu itibarıyla derlenmiş en son verilere göre 1.113.941 Suriyeli mülteci bulunmaktadır.³⁸ Ayrıca haberlere ve resmi kayıt politikasına bakıldığında Lübnan'da kayıtlara geçmemiş ciddi sayıda Suriyeli bulunması da muhtemeldir. 6 Mayıs 2015 itibarıyla BMMYK Lübnan hükümetinin talimatları doğrultusunda kayıtları askıya almış olup, o tarihten itibaren kayıt olmak için bekleyen kişiler Suriyeli mülteci rakamı içinde yer almamaktadır.

Mutlak rakamlara bakıldığında üçüncü büyük Suriyeli mülteci nüfusunu ağırlayan ülke olan **Ürdün** Eylül 2015 sonu itibarıyla 628.887 Suriyeli kayıtlı mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Bunların %25,2'si genç kızlar, %26,6'sı genç erkekler, %23,5'i

36 Syrian Regional Refugee Response Inter-agency Information Sharing Portal. Erişim adresi: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224>, erişim tarihi 15.10.2015.

37 www.syrianrefugees.eu, erişim tarihi 09/09/2015.

38 Syrian Regional Refugee Response Inter-agency Information Sharing Portal. Erişim adresi: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224>, erişim tarihi 15.10.2015

kadınlar ve %21,2'si erkeklerden oluşmaktadır. Ürdün'le sınırı olan Suriye vilayeti Dera'da yaşayan insanlar, 2011'de çatışmalar başladıktan sonra yürüyerek ve araçlarıyla sınıra akın etmeye başlamış olup bugün Ürdün'deki Suriyeli mültecilerin neredeyse yarısı Dera'a kökenlidir.³⁹

Eylül 2015 sonu itibariyle, BMMYK **Irak** 248.503 Suriyeli mülteciyi kayıt altına almış olup bu mültecilerin akışı tedrici bir biçimde 2012'nin ilk aylarında başlamıştır. Resmi rakamlara göre mülteci sayısı Temmuz 2012 sonunda 10.794'e ulaşmışken o tarihten itibaren hızlı bir artış göstermiştir. Coğrafi yakınlık ve dillerin benzerliği gibi nedenlerden ötürü Suriyeli mültecilerin çoğunluğu Kürdistan Özerk Bölgesinde (KR-I) konuşlanmış olup, köken olarak Suriye'nin kuzey ve kuzeydoğusundan gelen Suriyeli Kürtlerdir. Irak'taki tüm Suriyeli mültecilerin yalnızca 6.636'sı Kürdistan Özerk Bölgesi dışında, komşu vilayetler olan Anbar (4.512) ve Kerkük (781) ile Irak'ın geri kalanında konumlanmıştır (1.343).⁴⁰

39 UNHCR (30 Eylül 2015). "Registered Syrians in Jordan". Erişim adresi: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=107>, erişim tarihi 15.10.2015.

40 UNHCR Syrian Regional Refugee Response Inter-Agency Information Sharing Portal. Erişim adresi: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=103>, erişim tarihi 24.09.2015.

Tablo 5: Ülke bazında mülteci ve ülke içinde yerinden edilmiş kişiler (IDP)

	Toplam Nüfus	Toplam Alan (km ²)	2014 sonu itibariyle Suriyeli mülteciler/ yerinden edilmiş kişiler	Nüfusun %'si	30.09.2015 ⁴¹ itibariyle Suriyeli mülteciler/ yerinden edilmiş kişiler
Suriye	23.000.000	185.180	7.632.500 IDP	%30,4	6.600.000 IDP'ler ⁴²
			Dikkate alınması gereken diğer kişiler: 315.155 (160.000'i vatansız)		
Türkiye	76.667.864 ⁴³	783.562	1.700.000	%2,2	1.938.999
Lübnan	5.882.562 ⁴⁴	10.452	1.200.000	%20,4	1.113.941 ⁴⁵
Ürdün	6.459.000 ⁴⁶	96.188	650.000	%10,1	628.887
Irak	33.000.000	437.072	225.000	%0,7	248.503
KR-I	5.200.000		207.000	%4,0	
Toplam					3.930.330 mülteci

Türkiye'deki Suriyelilerin 260.000 kadarı halen on il ve ilçede bulunan 25 "koruma merkezinde" (kamp) ikamet etmekte olup, bu rakam Türkiye'deki toplam Suriyeli nüfusun yaklaşık olarak %15'ine tekabül etmektedir.⁴⁷ Kampların dışında yaşayanların büyük çoğunluğu Türkiye'nin güneyinde ve güneydoğusunda Suriye sınırına yakın olan Gaziantep, Kilis, Hatay, Şanlıurfa, Mardin, Adana ve Mersin gibi kentlerde yaşarken, İstanbul'da da 330.000 kadar bir Suriyeli nüfusun bulunduğu tahmin edilmektedir (HUGO, 2014). Daha yakın dönemde mülteci hareketleri Türk nüfusun göç hareketlerine benzer bir nitelik kazanmış ve Suriyelilerin bir

41 Kaynak: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>, erişim tarihi 01.10.2015.

42 Kaynak: www.unocha.org, erişim tarihi 01.10.2015.

43 2013 tah. Erişim adresi: www.turkstat.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist, erişim tarihi 10.03.2015

44 Temmuz 2014 tah. CIA World Factbook 2015. Erişim adresi: www.cia.gov/library/publications/the-worldfactbook/geos/le.html, erişim tarihi 27.04.2015.

45 "6 Mayıs 2015 itibariyle BMMYK Lübnan, Lübnan Hükümetinin talimatları doğrultusunda yeni kayıtları geçici olarak durdurmuştur. Dolayısıyla kayıt olmak için bekleyenler bu rakama dâhil değildir." Bkz.: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=122>, erişim tarihi 30.09.2015.

46 2015 tah. Dünya Bankası sitesi: <http://data.worldbank.org/country/jordan>, erişim tarihi 20.01.2015.

47 AFAD bu bilgileri düzenli olarak güncellemektedir. Erişim adresi: www.afad.gov.tr/tr/IcerikDetay1.aspx?ID=16&IcerikID=848, erişim tarihi 01.10.2015.

kısmı daha iyi iş ve eğitim olanakları bulmak üzere büyük kentlere göç etmiştir (TR33; TR36; TR38). Ülkenin batısındaki İzmir ile Mersin, Aydın, Muğla, Balıkesir ve Çanakkale gibi Ege ve Akdeniz kentleri de geçici barınaklar, parklar ve açık alanlarda yaşayan ve kaçakçıların yardımıyla Yunan adalarına geçmeyi bekleyen mültecilerin sayısında büyük artışa sahne olmuştur.

Türkiye'deki Suriyeli mülteciler için Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı çalışma izinlerinde esnek bir yaklaşım uygulamakta ve 100.000 TL (yaklaşık olarak 33.370 ABD Doları) nakit sermaye ve yabancı işgücü kotası sistemine uyum şartlarını uygulamamaktadır. Söz konusu şartlar işyerinde en az beş tam zamanlı Türk çalışanın istihdamını zorunlu tutmaktadır (TR42). Suriyeli mültecilerden çalışma izni bağlamında istenen başlıca şartlar giriş vizesi içeren bir pasaporta ve en az 6 aylık ikamet iznine sahip olmalarıdır (TR42).

Giriş kısmında da ortaya konduğu üzere Suriye'den kaçan kişiler **Lübnan**'da "mülteci" olarak tanımlanmamakta ve bu terimin yerine "yerlerinden edilmiş kişiler" terimi kullanılmaktadır (Pizzi, 6 Ocak 2015). Lübnan gayri resmî çadır kentlerde, kiralık odalarda veya evlerde yaşayan Suriyeli mülteciler için herhangi bir resmi kamp tesis etmemiştir. Suriyeli mültecilerin büyük kısmı Lübnan'ın kuzeyindeki Trablus, Suriye'ye komşu Bekaa Vadisi, ya da Beyrut ve Lübnan Dağı bölgelerine sığınmış olup, daha az sayıda Suriyeliye de ülkenin güney kesimlerinde rastlanabilmektedir.⁴⁸ Suriye'de belirli bir köy ya da mahalleden gelen kişilerin birlikte göç etmesi ve aynı gayri resmî çadır kente yerleşerek sosyal ağlarını koruması sıklıkla rastlanılan bir durumdur.

Lübnan içinde ise Suriyeliler Bekaa Vadisi ve Akkar'dan Beyrut, Trablus veya Saida gibi kentlere göç ederken kentten kırsal alana göçlere pek rastlanmamaktadır. Yine de gayriresmî çadır kentlerden birinde yaşayanların tümünün Bekaa Vadisi veya Akkar'dan başka bir kırsal alana göçtüğü kırsaldan kırsala göçlere zaman zaman rastlanmış olup, çalışma bağlamında kendisinden bilgi alınan bir uzman bunların altında bölgeler arasında toprak sahipleri arasındaki işçi anlaşmalarının yattığını düşünmektedir (LB39).

Ürdün'deki Suriyeli mültecilerin %17,5'i resmi kamplarda yaşamakta olup bunların çoğunluğu Mafrak vilayetinde halen 79.317 kişiye ev sahipliği yapan Zaatari Kampındadır.⁴⁹ Mülteci kamplarında ikamet eden Suriyelilere kampta ikamet ettiklerine dair kimlik belgeleri verilmiş olup, ev sahibi topluluklar arasında yaşayan

48 www.syrianrefugees.eu, erişim tarihi 09/09/2015.

49 UNHCR (30 Eylül 2015). "Registered Syrians in Jordan". Erişim adresi: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=107>, erişim tarihi 15.10.2015.

Suriyelilere ise güvenlik kimlik belgeleri verilmiştir. Söz konusu belgeler bu kimselere insani nedenlerden ötürü Suriye’de sınırsız süreyle kalma hakkını verir. Ancak 2013’ten bu yana Ürdün makamları Suriyelilerin ülkeye girişine kısıtlama getirmiştir (Sweis, 8 Ekim 2014).

Çatışmaların başladığı dönemde Ürdün’e Tiba ve Tal Shibab’dan geçiş yapan Suriyelilerin %90’ı Dera kökenliken daha sonraki dönemde Ruwashid bu açıdan öne çıkan sınır geçiş noktası haline gelmiş ve Suriye’den gelen mülteciler arasında Humus (halen Ürdün’deki tüm Suriyelilerin %16’sı), Şam’ın Kırsal Kesimi (%12,3), Halep (%8,2), Şam (%7,8) ve Deyrizor (%0,6) kökenliler Dera kökenlilerin yanında yer bulmaya başlamıştır.⁵⁰ Yeni gelenler genellikle Ürdün’e giriş yapmak için uzun süre beklemek zorunda kalmaktan şikâyet etmekte olup, bazı mülteciler 20 ila 50 gün arasında beklediklerini belirtmektedir. Ayrıca doğu sınırının Suriye tarafında, iki ülke arasındaki alanda karşılaştıkları zorlukları da dile getirmişlerdir (JO17).

Tehlikeler

Bir Arap Birliği yetkilisinin yakın zamanda yayınlanan bir makalede dikkat çektiği üzere çatışmadan kaçanların göç yolları son derece tehlikeli alanlardır:

“Arap ülkelerindeki mevcut durumun en tehlikeli sonuçlarından biri de çatışmalardan kaçmak için tehlikeli yollara başvurma ihtiyacının hissedilmesidir. Birçok Arap ülkesi çocukları ile seyahat eden göçmenlerin başvurduğu yasadışı göç yollarında önemli geçiş noktaları konumundadır. [...] Bu kişiler çoğu zaman insan kaçakçılarının hizmetlerine başvurmakta ve deniz veya karada birçoğunun canlı çıkamayacağı tehlikeli yolculukları göze almaktadırlar” (El Fegary, Temmuz 2015: 5).

Bu araştırmanın özellikle sınırlardaki tabloya ilişkin bulguları da bu görüşü destekler mahiyettedir. Mülakat yapılan bir kişi Suriye’de rehberler ve kaçakçıların istismar ve şiddet uygulamalarından bahsetmiş ve bu bağlamda kandırma, para ve malların çalınması, istenen yere ulaşmadan göçmenlerin terk edilmesi gibi vakalar dile getirilmiştir (SY12).

50 UNHCR (30 Eylül 2015). “Registered Syrians in Jordan”. Erişim adresi: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=107>, erişim tarihi 15.10.2015.

Suriye'nin Atme kampında yaşayan bir kadın, bir askerin fiziksel saldırısına uğradıktan sonra felç geçirdiğini bir STK'ya bildirmiştir (TR38). 2013'te Uluslararası Af Örgütü tarafından hazırlanan bir raporda Suriye-Türkiye sınırındaki sınır geçiş noktalarında ülkeye girişe izin vermeme, göçmenleri geri itme ve aşırı güç kullanımı gibi sorunlar ortaya konmuştur (2014). Bir STK da bu sınırda insan hakları ihlallerine dikkat çekmiş ve Suriyeli mülteci kadınların ve genç kızların sınırı geçmelerine izin verme karşılığında askerlerin cinsel tacizine maruz kaldığını bildirmiştir. Söz konusu STK iki çocuğuyla birlikte sınırı geçmeye çalışan bir adamın bir asker tarafından ciddi biçimde yaralandığı ve çocukların da tacize maruz kaldığı yönündeki bir ihbarı soruşturmuş ve kayda geçirmiştir. İlgili askerin bu iddiaları reddettiği belirtilmiştir. Suriyeli mülteciler kendilerine yapılan saldırıların sıklığı karşısında artık saldırılara alıştıklarını STK'lara bildirirler de herhangi bir resmi soruşturma açılmamıştır. Yine aynı mülakatta kadınların ve genç kızların tecavüz vakalarını bildirmeye çekindiği ifade edilmiştir (TR38).

2014 sonunda **Ürdün** devletinin Suriye ve Irak'ta DAES'e karşı koalisyona katılması sonrasında Suriye'nin Rakka, Deyrizor ve Haseke vilayetlerinden daha az sayıda mültecinin ülkeye girişine izin verilmeye başlanmıştır.

Ürdün bu alanlardan gelen mülteciler arasında DAES üyelerinin olabileceği endişesiyle güvenlik kaygılarını öne sürmektedir (JO06; JO17).

Suriye-Ürdün sınırında Suriye'ye geri iade edilen mültecilerin bulunması da uluslararası yardım kuruluşlarının personeli arasında endişe yaratmaktadır. Bu çerçevede Rakka, Deyrizor ve Haseke'den gelen mülteciler Ürdün'e doğudaki kapılardan giriş yapsalar da daha sonra batıdaki kapıdan

Bazı Suriyeliler ülke içinde göçü kolaylaştıran gruplar ve göçmen kaçakçılarının istismarına maruz kalmıştır.

Bu araştırma için yapılan bir mülakatta, FSA ile bağlantılı silahlı kişilerin Humus vilayetinde bir kadının başını çektiği bir ailenin Ürdün sınırına doğru Ürdün Nehri vadisinden yol almasına aracılık ettikleri bildirilmiştir.

Daha sonra bu kişiler seyahate devam etmek için büyük bir meblağ talep etmişlerdir. Aile bu tutarı ödemeyi reddettiğinde kızlarından biri rehberlik eden iki kişinin tecavüzüne uğramış, akabinde de aile terk edilmiştir. Dera vilayetine geri döndüklerinde aile durumu FSA liderlik kademesine bildirmiş olup söz konusu iki kişiye ceza verilmişse de, mülakat yapılan kişi söz konusu cezayı çok hafif bulmuştur (SY12).

Suriye'nin Dera vilayetine iade edilmişlerdir. Söz konusu vilayette ise akrabalarının olmayışı ve ülke içinde göç hareketlerini yönlendiren gruplar ve bölgeyi kontrolü altında tutan silahlı grupların elinde şiddete maruz kalabilmeleri tehlikeleri mevcuttur (JO17; JO02).

3.3 Irak'ta Uluslararası Bağlamda ve Ülke İçinde Yerinden Edilme

2003'te Irak'ın ABD liderliğindeki koalisyon güçleri tarafından işgali ve sonrasındaki mezhepler arası çatışmalarda **birçok Iraklı komşu ülkelere kaçmak durumunda kalmıştır**. Bu bağlamda en yüksek sayıda Iraklı Suriye'ye geçmiştir. Irak'ta güvenlik durumunun uzun süre bozuk gitmesi mültecilerin ellerindeki tasarruflarının ve diğer gelirlerinin zaman içinde eriyip bitmesi sonucunu doğurmuştur (Weiss, 2007).

Referans alınan tarih itibarıyla, **Suriye** hükümeti ülkede yaşayan yaklaşık 471.400 Iraklı mülteci bulunduğunu tahmin etsede, BMMYK Ocak 2012 itibarıyla yalnız 101.900 Iraklı mülteciye yardım sağlamaktaydı. 2012 sonu itibarıyla BMMYK'nın verdiği rakam 62,700 civarına düşmüştür.⁵¹ Bu kişiler, resmi olarak çalışmamaktadırlar. Dolayısıyla birçoğunun Suriye'deki savaştan kaçmak için gereken mali kaynakları bulunmamaktadır. Kaçabilenlerse Irak'a dönüş yapmakla başka bir ülke sınırına yönelmek arasında bir tercih yapmak durumundadır. Yaklaşık olarak 70.000 kadarı Irak'ta güvenli olmayan ve potansiyel tehlikeler içeren bir tabloya dönüş yaparken bir kısım ise diğer komşu ülkelere geçmiş ve iki kere yerinden edilmiş olmanın ayrımcılık görmenin ve diğer risklerin sıkıntıları ile karşılaşmıştır.

Irak'taki savaştan kaçanlar **Lübnan**'ın ancak sınırlı sayıda vize vermesinden ötürü Suriye'den bu ülkeye genellikle kaçak yollardan götürülmüştür. Bu gruptaki kişilerin Suriye'de kalmak yerine kaçak geçiş sırasında yakalanma riskine rağmen Lübnan'a geçmelerinin altında yatan başlıca nedenler Suriye'de iş imkânlarının sınırlı olması ve Iraklı Hristiyanlar özelinde de Lübnan'da kayda değer bir Hristiyan toplumunun bulunması olarak belirtilebilir (Save the Children İsveç, 2011). 2015 itibarıyla Lübnan'da BMMYK nezdinde kayıtlı ve aktif 6.100 Iraklı mülteci bulunmakta⁵² ise de ülkedeki Iraklı mültecilerin gerçek sayısının çok daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir. Irak'ın Kuzeyinden gelen ve esasen Iraklı Türkmenler ve Iraklı Yezidilerden oluşan ülke içinde yerinden edilmiş kişiler de Suriye üzerinden Türkiye'ye yönelmektedir (TR12; TR13).

51 Bkz.: www.unhcr.org/51b1d63cb.html, erişim tarihi 04.11.2015.

52 www.unhcr.org/pages/49e486676.html, erişim tarihi 16.09.2015.

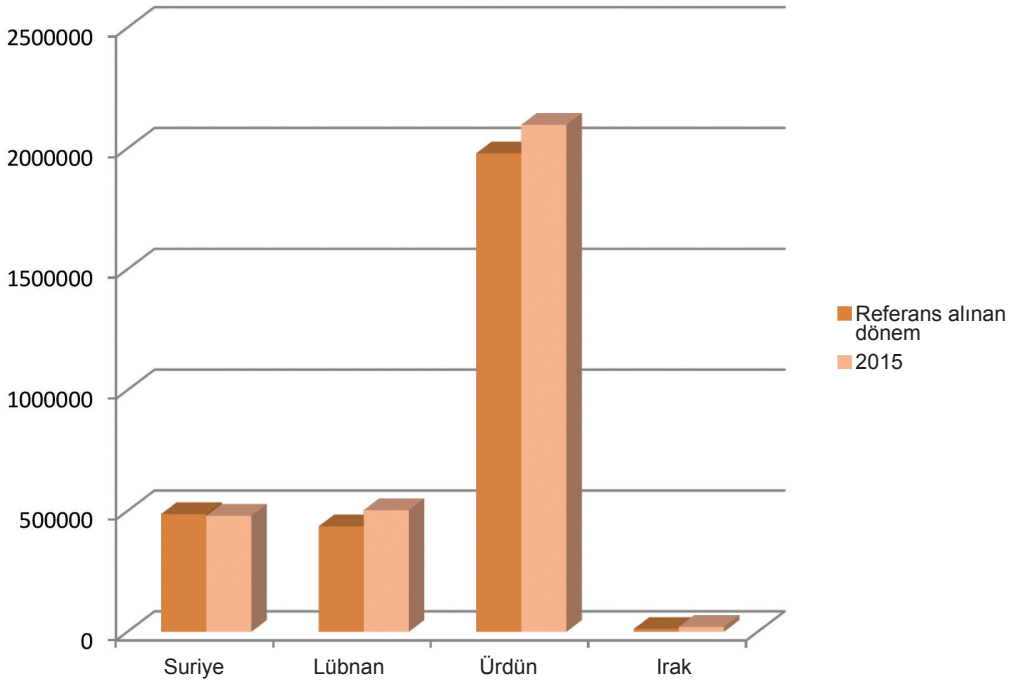
Irak'ta ülke içindeki hareketlerin niteliğinde de 2011'den bu yana bölgeden bölgeye ve ilgili etnik ve dini grup bazında değişiklikler söz konusudur.

Iraklı Sünni Müslümanlar, Hristiyanlar, Kürtler ve Yezidiler genellikle kuzeye, Kürdistan Özerk Bölgesine kaçarken Iraklı Şii Müslümanlar Şiilerin çoğunlukta olduğu güney Irak'a yönelmektedir (IQ13). 2014 sonu itibariyle DAESH, Suriye'nin kuzeyi ve kuzeydoğusundan uzanarak Irak'ın batısı ve kuzeybatısındaki Anbar ve Nineveh vilayetlerinde Musul kenti de dâhil olmak üzere belirli bölgelerin kontrolünü ele geçirmiştir. Bu ise Irak içinde yerinden edilen bir grup doğurmuş ve bu bölgelerden Irak'ın diğer vilayetlerine kaçışı tetiklemiştir. 2014 yazında Musul kenti DAESH'in kontrolüne geçerken Nineveh'in büyük kesimi ve Anbar vilayetinin bir kısmı da yine grubun kontrolüne girmiştir. Bu durumun sonucu olarak ortaya çıkan ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin Kürdistan Özerk Bölgesine ve Irak'ın diğer vilayetlerine akışı ise hem Irak Federal Hükümeti hem de Kürdistan Özerk Yönetimi üzerinde mali bir yük oluşturmuş ve güvenlik sorunlarını da artırmıştır (IQ13).

Eylül 2015 itibarı ile Irak'ın 102 ilçesinde toplam 3.430 noktada **3.182.736 ülke içinde yerinden edilmiş Iraklı** bulunmaktadır. Kürdistan Özerk Bölgesi kayıtlı ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin %27'si kadarına (852.660 kişi) ev sahipliği yapmaktadır (IOM Irak, Eylül 2015). Bunların birçoğu komşu Anbar, Nineveh ve Salah al-Din vilayetlerinden gelmiştir. Bu araştırma bağlamında mülakat yapılan bazı kuruluşlar Kürdistan Özerk Bölgesi içinde ve Irak'ın geri kalanında bu kişilerin durumu ile ilgili endişelerini dile getirmişlerdir. Mayıs 2015'in başından bu yana binlerce ülke içinde yerinden edilmiş kişinin Kürdistan Özerk Bölgesine girişi yasaklanmış olup bu kişiler Kerkük vilayetinin çöllerinde kalmaktadır (IQ13).

3.4 Diğer Mülteci, Göçmen ve Vatansız Topluluklar

Şekil 4: Suriye, Lübnan, Ürdün ve Irak'taki Filistinli mülteciler

Tablo 6: Suriye, Lübnan, Ürdün ve Irak'taki Filistinli mülteciler

	Suriye	Lübnan	Ürdün	Irak
Referans alınan tarih	486.946	436.154	1.979.580	11.500
2015	480.000	449.957 (+ 53.070 Suriye'den gelen Filistinli mülteci)	2.097.338	20.000
UNRWA Kampları	12	12	10	-

Kaynak: www.unrwa.org/syria-crisis, erişim tarihi 13.10.2015; www.unhcr.org/4fc880ae13.html, erişim tarihi 12.11.2015; UN, 2012.

Suriye’de savaşın başlangıcından önce dahi Türkiye dışında kalan çalışmaya konu ülkelerin tümünde çok sayıda **Filistinli mültecinin** bulunduğu bilinmektedir. Suriye’de UNRWA tarafından tanınan on iki Filistinli mülteci kampı bulunmakta idi. Bunlardan şam’ın varoşlarındaki Yarmouk Kampı ülkede en çok sayıda Filistinli mültecinin bulunduğu yerdı. Temmuz 1956 tarih ve 260 sayılı kanunla o tarihte ülkede bulunan Filistinli mültecilere çalışma, ticaret ve askerlik hizmeti açısından Suriye vatandaşları ile eşit haklar sağlanırken siyasi haklar ve mülk edinme hakkı bu kapsamın dışında bırakılmıştır. Bu kimselere “seyahat belgeleri” verilmiş olsa da diğer Arap ülkelerinden gelen kişilere tanınan düzeyde vatandaşlığa geçiş olanakları sağlanmamıştır. UNRWA Suriye’de “*artan şiddetin hareket ve erişimi güçleştirdiğini ve Filistinli mülteciler açısından ciddi sıkıntılar doğurduğunu*” dile getirmektedir.⁵³ 80.000 kadar Filistinli mültecinin 2011’den bu yana Suriye’den ayrıldığı tahmin edilmektedir. Bunlardan 53.000 kadarının Lübnan’a sığındığı, biroğununsa Lübnan’daki oniki Filistinli mülteci kampında yaşadığı tahmin edilmektedir (UNRWA, 1 Temmuz 2014).

Lübnan’da doğanlar ve uzun süre ikamet edenler de dâhil olmak üzere **Lübnan**’daki Filistinliler yabancı statüsünde olup işgücü piyasasında ayrıma maruz kalmaktadırlar. Bunun nedeni de Lübnan’ın iş mevzuatının karşılıklılık esasına dayanması ve Filistinlilerin tanınan bir devleti bulunmamasından ötürü Lübnanlı işçilere karşılık olarak çalışma haklarını veremeyecek olmasında yatmaktadır. 2005’ten önce Filistinlilerin yetmişten fazla meslekte çalışmasına izin verilmemekteyken, 2015 ortaları itibariyle yalnızca uzmanlık gerektirmeyen işlerde çalışmalarına izin verilmektedir (*The Daily Star*, 30 Nisan 2015). Lübnan’daki Filistinli mültecilerin yüzde 53 kadarı 12 resmi Filistinli mülteci kampında ikamet etmektedir (UNRWA, 1 Temmuz 2014).

Savaşın başladığı tarihte **Suriye’de 300.000 kadar vatansız Kürt** bulunmaktaydı. Ağustos 1962 tarih ve 93 sayılı Kararname ile yapılan olağandışı bir sayımla 120.000 Kürt (o dönemde Suriye’deki Kürtlerin %20’si) Suriye vatandaşlığından çıkarılmış ve bunlara “yabancı” kimlik kartları verilmiştir. Vatansız Kürtlerin arazi, ev veya iş sahibi olmasına, kamuda işe girmesine ya da doktor veya mühendis gibi meslekler edinmelerine izin verilmemektedir. Bu kişiler kamunun sağlık hizmetlerine erişememekte, Suriye vatandaşları ile resmi evlilik yapamamakta ve kendilerine herhangi bir resmi seyahat belgesi verilmemektedir.

Suriye doğumlu bir başka vatansız Kürt grubu ise Suriye’nin resmi belgelerinde “*maktoumeen*” (“kayıtsız” veya “kayıtlarda görünmeyen”) statüsünde anılmakta

53 www.unrwa.org/syria-crisis, erişim tarihi 13.10.2015.

olup, bunların ne kimlik kartı bulunmaktadır, ne de bu kişiler resmi nüfus kayıtlarına dâhil edilmektedir.

Suriye devletin Human Rights Watch’a Temmuz 1996’da verdiği bilgilere göre bu kategoride 75.000 civarında vatansız Kürt bulunmaktaydı. Suriye doğumlu “yabancı” statüdeki Kürt baba ve Suriye vatandaşı bir anadan doğan çocuklar ya da ebeveynlerinden biri “yabancı”, diğeri de *maktoum* statüsünde olan, ya da her iki ebeveyni de *maktoumeen* statüsünde olan çocuklar da bu statüde kabul edilir. Ancak Nisan 2011 tarihli bir başkanlık Kararnamesi ile Kürtlerin ayaklanmaya katılmasını engellemek amacıyla 100.000’den fazla vatansız Kürde vatandaşlık verilmiştir.

2000’li yılların başlarında 4.000 kadar **Sudanlı** da Suriye’ye sığınmış ve ülkede iş bulmaya çalışmıştır (Kahale, 2003). Ayrıca 2.400 kadar **Somalili mülteci** ve 1.740 **Afghan mülteci** de savaşın başladığı tarih itibariyle Suriye’de BMMYK kayıtlarında yer almaktaydı. 2012’de kriz içerisindeki Suriye’de 100.000’den fazla göçmen işçi bulunduğunu, bunların esasen **Endonezya, Filipinler ve Etiyopya** kökenli olduğunu ve 15.000 kadarının ülkeden ayrılmak için yardıma ihtiyaç duyduğu IOM tarafından bildirilmiştir. Bu kişiler şiddet olayları artınca işverenleri tarafından terk edilmiş olup çoğunun geçerli seyahat ve kimlik belgeleri bulunmamaktadır (IRIN, 20 Eylül 2012). 2014 itibariyle 2.000’den fazla Filipinli işçi Suriye’den Lübnan’a sığınmıştır (LB04). Ayrıca Lübnan’a geçen bazı varlıklı Suriyeli ailelerin evlerinde çalıştırdıkları göçmen işçileri de yanlarında götürdükleri ve bu işçilerin ev hizmetlerinde kullanılmak üzere insan ticaretine konu edildiği de ifade edilmiştir (LB04).

Benzer biçimde Suriyeli işverenleri tarafından Ürdün’e götürülen ev hizmetçisi statüsündeki Endonezyalı kadınların durumu, özellikle de gayriresmî sınır geçiş noktalarından vizesiz giriş yapanlar bağlamında yasadışı göçmen kabul edilmelerinden ötürü sıkıntı arz etmektedir (JO23). Suriyeli işverenleri tarafından Ürdün’e götürülen altı Endonezyalı kadın halen Ürdün’de, Endonezya elçiliğinde kalmakta olup bunlar ülkeye yasadışı yoldan girdikleri ya da vize süreleri dolduğu için ülkeden ayrılamamaktadırlar. Zira ülkelerine dönebilmeleri için Ürdün makamları tarafından göçmenlik statülerinin resmi olarak tanınması gerekmektedir. 2012’de yüzlerce Endonezyalı kadın kayıtdışı biçimde Suriye’deki çatışmalardan Ürdün’e geçiş yapmış olup Endonezya devleti bunların ülkelerine geri dönebilmeleri için Amman’dan bir uçak seferi düzenlemiştir (IRIN, 20 Eylül 2012).

2011'den bu yana Suriye'nin büyük kısmında ve 2014 ortalarından bu yana Irak'ın belirli kesimlerinde hâkim olan şiddet olayları bu bölgelerde yaşayanların ve çeşitli yollarla buralardan kaçanların hayatını etkilemiştir. **Bu kişilerin içinde bulunduğu karmaşık durum, savaş ve şiddetin yanı sıra, Suriye içinde ve diğer dört ülkede yasal statülerini korumak, iş aramak, gelir elde etmek, insani yardıma ve kamu hizmetlerine ulaşmak ve istismara maruz kalmaları durumunda yasal yollara başvurabilmek için kullanmayı öğrenmek zorunda oldukları zorunda oldukları yasal ve uluslararası sistemler vasıtasıyla da şekillenmektedir.** . Bazı gruplar bağlamında bu zorluklara, cinsiyet ayrımcılığı ve cinsiyet bazlı şiddet (kadınlar ve genç kızlar) ve ebeveynlerinden ve bakıcılarından ayrı düşmeleri ve doğum kayıtlarının olmaması gibi çocukların korunmasına ilişkin sorunlar (çocuklar) da eklenmektedir. Çocukların korunmasıyla ilgili sorunlar bir sonraki aşamada erken evlilik, çocuk işçiliği ve çocukların dilencililiğe zorlanması gibi sonuçlar da doğurmaktadır. Bu şartlarla karşı karşıya kalan kişiler ellerindeki en az kötü seçeneğin bölgeden kaçmak olduğunu düşünmektedir. Bunu yapabilecek olanaklara sahip kişilerse yasadışı göç faaliyetlerine karışmakta ve göçmen kaçakçılarına bağımlı kalmaları nedeniyle yine istismara açık bir hale gelmektedirler.

Geçinmek, barınmak ve kendileri ve aileleri için temel hizmetlere erişim için gerekli kaynaklara sahip olmayan bazılarının içinde bulunduğu ümitsiz durum bunları kendi aile fertlerini istismara itebilmektedir. Yine de bu bağlamda, istismarcı ve insan tacirlerinin tümünün savunmasız olduğunu söylemek de doğru olmaz. Zira kendi çıkarı için savaştan fayda sağlamanın ve savaşın neden olduğu savunmasızlık ve zaaflardan yararlanmanın bir tezahürü olarak istismar ve insan ticaretiyle iştil edenler de bulunmaktadır.

Tüm bu etkenler, aşağıda 5. bölümde de belirtildiği üzere çalışmaya konu olan ülkelerin beşinde insan ticareti oranlarını yükseltmekte ve bu da savaşın ve mülteci krizinin istenmeyen etkilerinden birini oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu bölümde bu savunmasızlık durumları ele alınmaktadır. Söz konusu savunmasızlık durumları, insan ticareti karşısında savunmasızlık ve insan ticareti faaliyeti arasındaki ilişki aşağıda Şekil 5'te gösterilmiştir.

Şekil 5: Genel Savunmasızlıklar, İnsan Ticaretine Karşı Savunmasızlıklar ve İnsan Ticareti Vakaları

Çalışmaya konu ülkelerde 2011'den bu yana yaşanan insan ticareti karşısında savunmasızlık durumları, Suriyeli mültecilerin ve ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin genel insani durumuyla ilişkilendirilebilir. Bu tablo **birçok durumda ciddi yoksullaşmaya ve geçinmek için gerekli temel ihtiyaçları sağlamada güçlük yaşanmasına** neden olmuş ve barınma, sağlık ve eğitim gibi vazgeçilmez hizmetlere erişimi engellemiş veya kısıtlamıştır. Böylesi durumların kökeninde ev sahipliği yapan dört ülkede **yasal statüden yoksun olmak, yasal statüye ilişkin kısıtlamalar ve yenilemede karşılaşılan güçlükler, bunların neden olduğu istihdam alanındaki zorluklar ve diğer gelir kaynağı yaratan fırsatlara ilişkin güçlükler** yatmaktadır. Eğitime erişim, doğum kaydı ve ailelerinden ayrı düşme gibi **çocukların korunmasıyla ilgili sorunlar** da çocukları daha savunmasız hale getirebilmekte ve erken evlilik, çocuk işçiliği ve çocukların dilenmeye zorlanması

durumlarının görülebilmesine neden olmaktadır. Kadınların ve genç kızların insan ticaretine karşı savunmasız olmasında, **Cinsel ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetin (CTCDŞ)** rolü de büyüktür.

İnsan ticaretiyle mücadele çabalarında yaşanan (önleme, koruma ve yargılama) eksikliklerden kaynaklanan insan ticaretine karşı koruma imkânlarının yetersizliği, özellikle Avrupa ülkelerine **güvenli ve yasal göç olanaklarının eksikliği**yle bir araya geldiğinde, daha fazla kişinin insan ticareti karşısında savunmasızlıkla karşı karşıya kalması sonucunu doğurmaktadır.

Ülke içinde yerinden edilme durumuyla karşılaşan veya göç etmek zorunda kalan Suriyeli ve Iraklıların yanı sıra, çalışmaya konu olan dört ülkede, bunlara **ev sahipliği yapan topluluklar** ve savaş başladığında Suriye’de bulunan göçmenler de, gerek savaş, gerekse hâlihazırdaki yoksulluk, yasal ve sosyal dışlanma durumlarından dolayı insan ticareti karşısında savunmasız konuma gelmişlerdir.

4.1 Genel İnsani Durum

Çalışmaya konu beş ülkede **Suriyeli mültecilerin ve ülke içinde yerlerinden edilmiş kişilerin karşı karşıya kaldığı çok ciddi yoksulluk**, bunları çeşitli istismar ve insan ticareti mekanizmalarının getirdiği riskle karşı karşıya bırakmaktadır. Uluslararası ve ulusal yardım kurumlarının sağladığı destek her zaman yeterli olamamaktadır. Bunun nedeni finansman yetersizliği ve kayıtlı mülteciler dışındakilerin hizmetlere erişimine ilişkin kısıtlamalarla, Suriye içinde yardımların adil bir biçimde dağıtımında karşılaşılan sorunlar olarak özetlenebilir. Yardım ve destek açısından , resmi kamplardaki nispeten az sayıdaki ülke içinde yerlerinden edilmiş kişiler ve mültecilere genele kıyasla fazla önem verildiği yönünde bir endişe söz konusudur (bkz. yukarıda 1.5 sayılı kısım). Suriye’de ve ev sahipliği yapan ülkelerde **mülteciler ve ülke içinde yerlerinden edilmiş kişiler kiralarnı ödemedede, evlerinin temel ihtiyaçlarını karşılamada, su, hijyen ve gıda temininde ve sağlık ve eğitim hizmetleriyle geçim kaynağı bulmaya erişimde sıkıntılar yaşamaktadır**. Ayrıca Suriye içinde gelir getiren işlere erişim olanağının olmaması ve ortaya çıkan ihtiyaç tablosunun yanında, kadınlar özelinde kültürel açıdan kabul gören mesleklere erişimin yetersizliği de öne çıkmaktadır (SY02).

Bir yanda ciddi yoksulluk ve birçok mülteciyle ülke içinde yerlerinden edilmiş kişilerin finansal kaynaklarının erimesi arasındaki etkileşim, diğer yanda gerek aynı gerekse nakdi insani yardım sağlamaya yönelik uluslararası ve ulusal çabaların

yetersizliği, çalışmaya konu ülkelerin tümünde birçok kişiyi çok olumsuz bir tablo ile karşı karşıya bırakmaktadır. Bu tablo karşısında bu kişiler borca girebilmekte, sorunlarının üstesinden gelmek için kayıt dışı işlerde çalışmak veya çocukların işe sokulması veya gelir getirici faaliyetlere yönlendirilmesi gibi riskli yollara yönelebilmektedir. Bu durum birçok kişinin barınma ve sağlık gibi elzem hizmetlere erişimini engellemektedir.

Yoksullaşma

2011'de çatışmaların başlamasından bu yana Suriye'de gittikçe artan sayıda kişi evlerini ve geçim kaynaklarını yitirmiş ve ciddi yoksulluğa düşmüştür. Suriyeli ülke içinde yerlerinden edilmiş kişiler ve diğer savunmasız gruplar, aynı zamanda savaş sırasında karşılaştıkları şiddet ve travmanın etkileriyle de başa çıkmak zorunda kalmaktadır. Bunlar zorla yerinden edilmiş olmanın verdiği riske ve istismara açık konumlarından ve Suriye içinde onlara ev sahipliği yapan toplulukların giderek bozulan yaşam koşullarından da etkilenmektedir.

Suriye'de birçok aile, hayatta kalabilmek için evlerini ve mallarını satmak zorunda kalmıştır (tabii o tarihe kadar yıkılmamışsa) (LB14). BMMYK tarafından 2013 ve 2014'te gerçekleştirilen risk değerlendirmelerine göre, **Lübnan'da gittikçe artan sayıda Suriyeli aile borç batağına saplanmakta ve yıldan yıla ortalama borç miktarı artmaktadır. Borç alınan paralarla gıda alınmakta ve kira ödenmektedir** (BMMYK, 2013; 2014). Öte yandan belirli alanlardaki riskler (gıda yokluğu veya gıda almak için gereken paranın olmaması) mültecilerin kurum nezdinde kaydının yapıldığı tarihten itibaren geçen dönem içerisinde azalma eğiliminde olup, (BMMYK, 2013) bu da risklerin yeni gelen ve henüz kayıt yaptırmamış mülteciler arasında daha yüksek olabildiğini göstermektedir.

Ürdün'deki Suriyeli mültecilerin birçoğu kentlerin yoksul kesimlerinden veya kırsal kesimden gelmekte olup, bu ülkede hayatta kalabilmek için genellikle insani yardım kurumlarının ayni ve nakdi destekleri, Suriye'deki mallarının satışından kalan paralar ve Ürdün'de kayıtsız çalışarak elde ettikleri gelirlerine dayanmaktadır. Mülteci kamplarında ve kamp dışında ev sahipliği yapan topluluklar arasındaki Suriyeli ailelerin birçoğu **çatışmaların yıllardır devam ediyor oluşu karşısında tasarruflarının tümünü artık tüketmiş oldukları** için ciddi ekonomik sıkıntı ile karşı karşıyadır (Ajluni ve Kavar, 2014; Stave ve Hillesund, 2015; NRC ve IRC, 2014).

Ürdün ve Lübnan'da da olduğu gibi, **Irak ve Türkiye'de** birçok Suriyeli mültecinin karşılaştığı ekonomik güçlükler de onların mevcut tasarruflarını tüketmiş ve

mal varlıkları savaşta yok olmuştur, dolayısıyla sadece kendilerine ev sahipliği yapan topluluklara dayanmaktan başka çareleri yoktur. Örneğin Suriye'nin Türkiye sınırındaki Kobani kenti yerle bir olmuştur. Bu araştırmaya katkıda bulunan kaynaklar, bu kentten evleri yıkıldığı için Irak ve Türkiye'ye kaçan kişilerin içinde bulunduğu sıkıntıları dile getirmiştir (IQ06; IQ02).

İnsani yardım sağlama

Ülke içinde yerlerinden edilmiş kişiler ve mültecilere insani yardım sağlama bağlamında karşılaşılan sorunlar, genellikle **ihtiyacı karşılar düzeyde finansman sağlanamamasından ve yardımın dağıtılmasındaki adaletsizliklerden kaynaklanmaktadır**. Ülke içinde yerlerinden edilmiş kişilere yönelik Suriye'de oluşturulan bazı kamplarda insani yardıma erişim bir kontrol ve saflarına katma stratejisi olarak kullanılmaktadır.

Araştırmaya **Suriye**'den katılım sağlayan bir başka kaynağa göre de Halep'ten gelen ülke içinde yerlerinden edilmiş kişilerin ve askerlerin ailelerine BM kurumları tarafından bağışlanan yardımın büyük kısmı ulaştırılırken, Humus kırsalından gelen kişiler rejim karşıtı olarak görülmekte ve yardımın dağıtımında ayrımcılık yapılmaktadır. Bunun sonucu olarak da rejim karşıtı olarak görülen ailelere daha az yardım ulaştırılmakta ve bunlar sıkıntıya düşmektedir (SY08).

Türkiye'nin bazı illerinde Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) resmi yardım kurumu olan AFAD'ın mülteci kayıt sistemine erişimi olmamasından dolayı insani yardıma ulaşma alanında koordinasyon eksiklikleri görülmüştür (TR02). Öte yandan bu koordinasyon sorunlarını çözmek amacıyla, AFAD sonraki dönemde, kayıt sürecini İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne devretmiş ve ulusal ve uluslararası STK'ların erişimine açık 'Elektronik Yardım.

Örneğin araştırmamanın katılımcılarından biri Şam'ın kuzeydoğusundaki kırsal bir kasaba olan Duma'da bulunduğu sırada, kasabanın rejime bağlı güçlerin kuşatması altında olduğunu belirtmiştir. Söz konusu kuşatma sırasında tüketim ürünlerinin fiyatları artmış ve kontrol noktalarında rejime bağlı askerler Duma'ya mal sokulmasına izin vermemiştir. Ekim 2013'e gelindiğinde kasabanın çevresindeki kuşatma çemberi tamamlanmış ve kimsenin kasabaya girmesine veya kasabadan çıkışlara izin verilmemeye başlanmasıyla, piyasadaki az sayıdaki malın fiyatı çok yükselmiştir. Duma ahalisi Duma'yı kontrolü altında tutan grup olan İslam Ordusu (katılarak maaş ve aileleri için aynı yardım temin etme yoluna gitmiştir (SY06)

Dağıtım Sistemini' geliştirmiştir (TR48). Nitekim nispeten çok sayıda Suriyeli mültecinin bulunduğu kentlerde bilgi alışverişi ve yardım dağıtımı alanında daha güçlü bir koordinasyon görülmüştür. Bunda uluslararası STK'ların kurduğu toplum merkezleri ve Türkler ve Suriyeli mültecilerce ortaklaşa veya sadece Suriyelilerce kurulan dernekler de önemli bir paya sahiptir (TR09; TR11; TR13). Örneğin Şanlıurfa'da Suriyeli mültecilerin kurduğu 29 gayriresmî insani yardım kurumunun yanında bir de çatı örgüt **bulunmakta olup, bu kapsamda tüm kurumlara bir platform sağlanmakta ve aralarındaki koordinasyon güçlendirilmektedir (TR08; TR11; TR09).**

Öte yandan Gaziantep'te mülakat yapılan bir kişi özellikle uluslararası STK'ların Gaziantep gibi bir kentte çalışmalarını yoğunlaştırmalarına karşın diğer kentlerdeki hizmetlerin yetersiz kaldığını ifade etmiştir (TR36). Türkiye açısından bugüne kadar yardımın maliyetinin 7,6 milyar ABD dolarını aştığı tahmin edilmekte olup, bu rakam Türkiye'de sekiz bakanlık için ayrılan toplam bütçenin üzerindedir.⁵⁴ 2012'de Türkiye destek için BM'ye başvurmuş olup, bunun sonucunda BM'nin mültecilere ev sahipliği yapan başlıca ülkelere yönelik Koordineli Bölgesel Yanıt Planlarına dâhil edilmesi sağlanmıştır.

Öte yandan **Lübnan**'da maddi yardım ve gıda yardımındaki azalma insani durumun bozulmasına neden olmuştur (LB36; LB39). Araştırmaya kaynak sağlamak için Ürdün'de mülakat yapılan pek çok kişi de, uluslararası insani yardımdaki azalmanın Suriyeli mülteci ailelerin giderek daha çok geçim sıkıntısına düşmesi sonucunu doğurduğu yönündeki endişelerini dile getirmiştir (JO06; JO17; JO05). Mülakat yapılan insani yardım sağlayıcı kurumlarından birinin de belirttiği üzere (JO12), Ürdün'de hayat pahalılığı göz önünde bulundurulduğunda uluslararası örgütlerin sağladığı destek Suriyeli mülteci ailelerin ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktır.

Temel hizmetlere erişim

Türkiye'de kayıtlı Suriyeli mültecilere temel hizmetlere erişim olanağı sağlanmakta ise de, araştırma için mülakat yapılan bir kişinin belirttiği üzere *"sorunun genel niteliği ve boyutu karşısında bu çabalar bütün ihtiyaçları karşılamaktan uzaktır"* (TR30). Ayrıca kamu hizmetleri ve kolluk kuvvetleri Türk vatandaşlarına hizmet vermek üzere düzenlenmiş olduğu için, formlar Türkçe hazırlanmış olup çalışanları da Arapça bilmemektedir. Bu açıdan mültecilerin gereksinimlerini karşılamakta sıkıntılar yaşanmaktadır (TR28).

⁵⁴ www.afad.gov.tr/TR/Index.aspx, erişim tarihi 27.11.2015.

Lübnan'da kritik konulardan biri de barınmadır. Bazı Suriyeliler küçük tek odalı dairelerde kalabalık aileler halinde yaşamakta ve güvenlik ve özel hayatın mahremiyeti sağlanamamaktadır. Kadınlar ve genç kızlar aynı dairede yaşayan diğer ailelerin erkeklerinin tacizine de uğrayabilmektedir. Tuvaletler de çok sayıda insan tarafından paylaşılmaktadır (LB08). Özellikle 2011 öncesinde de ülkenin en yoksul bölgeleri arasında sayılan Bekaa Vadisi ve Akkar'da Suriyeliler gayriresmî çadır kentlerde yaşamaktadır (UNDP Lübnan, 2012). BMMYK 2014'te **Bekaa Vadisinde 240 kadar gayriresmî yerleşim olduğunu tahmin etmektedir**. Bunlar on çadırdan yüzden fazla çadıra kadar değişik boyutlardaki yerleşimlerdir (Loveless, 2014; LB27). Haziran 2015 itibariyle **Akkar'da 600'den fazla gayriresmî çadır yerleşimi bulunmaktaydı**. Önceki yıldan bu yana bu yerleşimlerin sayısı ikiye katlanmıştır (LB38).

Çadır kentlerden toplu tahliyeler genellikle mal sahibiyle yerleşimde yaşayanlar arasındaki bir ihtilafla başlayan süreçler olduğu ve bunların altında genellikle yerleşimdeki grupların kirayı ödeyememesi yattığı için mal sahiplerinin gittikçe artan sayıda tahliyeye başvurması da mültecilerin ekonomik durumundaki bozulmayla ilişkilendirilebilir. Çadır kentlerin askeri tesislere yakın olduğu durumlarda Lübnan Silahlı Kuvvetleri veya belediyeler de tahliyeleri talep edebilmektedir. 2014'ten 2015'e gelindiğinde **tahliye sayısında artış gözlemlenmiştir** (LB43). Mültecilerin tahliye tehdidi nedeniyle karşı karşıya kaldığı güvensiz tablo, mültecilerin kızlarını yerel halktan biriyle evlendirmenin kendilerine tahliye sırasında bir nevi güvence sağlayacağını düşünmelerinden ötürü erken evliliklerin ve zorla evlendirmelerin sayısında da artışı beraberinde getirmiştir (LB25). Dahası, krizin başladığı tarihten bugüne arazi kiralari da düzenli olarak artmıştır. Bu nedenle gayriresmî çadır yerleşimlerinde yaşayan mültecilerin mal sahipleriyle pazarlık edebilme gücü de azalmış ve bu da onları zorla çalıştırma yoluyla istismara açık bir hale getirmiştir (LB42).

Lübnan'daki on iki resmi Filistinli mülteci kampında ve bunlara yakın yerleşimlerde de artan bir risk tablosu söz konusu olup, **bu kamplara Suriye'den ciddi bir Filistinli akışı meydana gelmiştir**. Öte yandan araştırma bağlamında mülakat yapılan birçok kaynak Suriye'den kaçan Filistinlilerin Lübnan'daki Filistinli ailelerinin üyeleri ile bir araya gelebildiğini ve böylece çoğu Suriyeliye kıyasla daha güçlü aile ve toplum ağlarının koruması altına girebildiklerini ifade etmiştir (LB10; LB18).

Lübnan'daki sağlık sisteminin büyük oranda özelleştirilmiş oluşu ışığında sağlık hizmetlerine erişim de bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. BMMYK nezdinde kayıtlı olmayan Suriyelilerin ya sağlık hizmetleri için Suriye'ye geri dönmesi ya da borçlanma veya sağlık hizmeti almama seçenekleri arasında tercih

yapması söz konusudur (LB26; LB38). Ayrıca Lübnan'ın bazı kırsal kesimleri ile bazı kentsel alanlarında kamu tarafından sağlanan su şebekeleri bulunmamaktadır. Bu nedenle **suyun özel teşebbüsten satın alınması** veya gayriresmî çadır yerleşimlerinde olduğu gibi mal sahibi tarafından sağlanması gerekmektedir. Bazı mal sahipleri su sağlama karşılığında mültecileri zorla çalıştırma yoluyla istismar etmekte veya cinsel istismara maruz bırakmaktadır. Su sıkıntısı Lübnan nüfusunu da etkilemekteyse de Lübnanlıların sosyal ağları sayesinde bu konuyla ilgili daha emniyetli mekanizmaları bulunmaktadır (LB42).

Irak'ta yeterli barınma ve özel hayatın mahremiyeti olanakları bulunmamasından ötürü mülteciler ve ülke içinde yerlerinden edilmiş kişiler arasında şiddet olaylarına rastlandığı belirtilmektedir. Bu bağlamda dile getirilen özel bir sıkıntı tuvaletlerin yerleşim alanlarından uzakta, tehlikeli yerlerde bulunmasından ötürü şiddet riskinin arttığı yönündedir (IQ12).

4.2 Hukuki Statü

Giriş bölümünde de belirtildiği üzere ev sahipliği yapan ülkelerde Suriye'deki savaştan kaçan insanların oturma izinleri konusunda ilgili ülkenin mevzuatı uygulanmaktadır. **Söz konusu mevzuat geçici düzenlemelere izin vermekte olup, bu da kısa vadede mültecilerin izinlerini yenilemede sorunlar yaşaması, uzun vadedeyse kalıcı oturma izni alma yönünde bir güvencelerinin bulunmaması gibi sıkıntılar doğurmaktadır. Bu çerçevede mülteciler geleceğe yönelik planlar veya yatırımlar yapamamaktadır.** Suriyeli mültecilerin hukuki statüsü, insani yardıma - çocukların eğitimi de dâhil olmak üzere - temel hizmetlere ve yasal ve düzenli iş olanaklarına ve geçimlerini kazanma imkânına erişimlerinde belirleyici rol oynamaktadır. Nitekim çalışmaya konu dört ülkede çok az sayıda Suriyeli mültecinin yasal çalışma izni bulunmaktadır. Mevcut işlerin gayriresmî işgücü piyasasında bulunması, bu piyasaların boyutu ve yasal çalışma izninin bulunmaması yetişkinleri bu alanda daha büyük ölçüde istismara ve insan ticaretine maruz bırakmaktadır. Bazı durumlarda işe yönelik ücretler maaş şeklinde ödenmemekte ve aynı bir ödeme yapılmaktadır. Bunlara örnek olarak çadır kirası karşılığında çalışma veya araziden tahliye edilmemek için güvence sağlamak amacıyla ailenin kızlarının erken yaşta evlendirilmesi gibi uygulamalar sayılabilir.

Suriyeli mültecilerin büyük kısmının kayıt dışı olduğunun tahmin edildiği **Lübnan'da** mülteciler yasal oturma izni almada ve bunu yenilemede sıkıntı yaşamaktadır.

Bazı kişiler ve aileler yenileme için istenen ücreti karşılayamamaktadır.⁵⁵ **Kayıt altında olmamaları da hareket özgürlüklerini** ve diğerlerinin yanı sıra, sağlık hizmetlerine erişememeleri gibi sorunlar doğurmaktadır(NRC, 2014). Oturma izinlerinin maliyetinden ötürü birçok aile yalnızca bazı aile fertlerine oturma izni alma yoluna gitmektedir (LB43). Güvenlik kontrol noktaları hukuki statüsü bulunmayan veya kısıtlı bir statüye tabi yetişkin erkeklerin hareket özgürlüğünü kısıtlamaktadır. Akkar'da geçici kontrol noktalarının sayısındaki artış Suriyeliler açısından sıkıntılara neden olmuştur (LB40). Kısıtlı hukuki statü nedeniyle hizmetlere erişimde yaşanan güçlükler, mültecileri, kontrol noktalarından geçebilen ve dolayısıyla hizmetlere erişimi olan diğer mültecilerce istismar edilme riskine maruz bırakmaktadır (LB07).

Suriyelilerin Lübnan'a girişi ve Lübnan'da hukuki statülerinin yenilenmesi konusundaki mevzuat Ocak 2015'te değiştirilmiş ve Lübnan devleti tarafından UNHCR'a 6 Mayıs 2015'ten itibaren Lübnan'a giriş yapan mültecilere ilişkin yeni kayıtları askıya alması talimatı verilmiştir (BMMYK, 25 Ağustos 2015). Artık Suriyelilerin Lübnan'a girişte turizm, eğitim veya tedavi gibi belirli kategoriler arasında bir seçim yapması zorunlu kılınmıştır. Bu kategoriler arasında "yerlerinden edilmiş kişiler" kategorisi ile "olağandışı" kategorisi dışında çatışmadan kaçanlara uygun bir kategori görülmemektedir (NRC, Nisan 2015a).

Kasım 2015'in ilk günlerinde yayınlanan bir haberde Lübnan'daki Suriyeli mülteci nüfusun üçte ikisinin halen aktif bir yasal statüsünün olmadığı tahmin edildiği dile getirilmiştir (Kullab, 2 Kasım 2015).

Suriye'den çatışmalar nedeniyle Lübnan'a kaçan Filistinli mültecileriyse hukuki statü açısından daha ciddi sorunlar beklemektedir (Uluslararası Af Örgütü, 2014). Yakın zamanda yapılan bir değerlendirmeye göre Suriye'den Lübnan'a gelen Filistinli mültecilerin büyük çoğunluğu (yüzde 86) Mart 2015 sonu itibarıyla geçerli bir oturma iznine sahip değildi. Dönemsel yenilemeye yönelik sağlanan olanakların kapsamı da çok çeşitlilik göstermekte ve bunlar genellikle kısıtlı bir süre yürürlükte kalmaktadır. Ayrıca ilgili kesimleri bilgilendirmek için gereken mekanizmalar bulunmamakta ve genel itibarıyla yenilemenin mümkün olduğu hallerde bile bunlar mültecilerin büyük kısmının ulaşamayacağı rakamlara mal olmaktadır (LB45; Tatwir, 2015).

Lübnan'da olduğu gibi Ürdün'deki Suriyeli mültecilerin de 2013-2014 döneminde yasal kayıtların yenilenmesi sürecinde düzenli göçmen statüsünü muhafaza etme bağlamında sıkıntılar yaşadığı belirtilmiştir. **Kayıt eksikliği mültecilerin yerel**

55 Her bir yenilemede yetişkin başına 200 ABD Doları ücret alınmaktadır.

makamlarca sağlanan kamu hizmetlerine ve BMMYK ile uluslararası STK'lar tarafından sağlanan hizmetlere ve yardıma erişimini etkilemektedir. Bu tür hizmetler STK'lar ile Planlama ve Uluslararası İşbirliği Bakanlığı arasında yapılan bir anlaşma uyarınca yalnızca Ürdün İçişleri Bakanlığı tarafından verilen geçerli bir kimliğe sahip mültecilere sunulmaktadır (JO08; JO10). 14 Temmuz 2014'ten bu yana BMMYK'a kayıt belgesi ve Ürdün makamlarınca verilen geçerli bir sponsorluk kaydı gösteremeyen Suriyelilere sığınma talebinde olan kişi belgesi verilmemesi yönünde bir talimat verilmiş bulunmaktadır. Bu yeni düzenlemenin kaç Suriyeliyi etkilediği tam olarak bilinmemektedir (JO10). Kayıt olmadan mülteciler tutuklanma, gözaltına alınma, mülteci kamplarına zorla geri götürme ve sınır dışı edilme gibi bir dizi riskle karşı karşıya kalmaktadır (JO08).

Lübnan ve Ürdün'de Suriyeli mültecilere ilişkin olarak uygulanan sponsorluk sistemleri bilhassa istismara açıktır. Lübnan'da sistemin finansörlük karşılığında Lübnanlıların Suriyelileri istismar edebileceği bir tablo ortaya çıkardığı yönünde endişeler dile getirilmiştir. Bazı durumlarda Suriyeli kadınların destekleyici bulmak ve dolayısıyla BMMYK nezdinde kayıt yaptırmadan ülkede yasal statüye kavuşmak amacıyla Lübnanlı erkeklerle evlendiği belirtilmiştir (LB28). Norveç Mülteciler Konseyi adlı kuruluş da Suriyelilerden ücret talep eden potansiyel Lübnanlı finansörlerden bahsetmektedir (NRC, Nisan 2015b). Akkar'da faaliyet gösteren bir STK Lübnan'da yasal statü karşılığında kadınların cinsel istismara uğradığını bildirmiştir (LB36).

2012'de **Ürdün** makamları da mültecilerin Zaatari Kampından çıkışını ve ev sahipliği yapan topluluklar arasında yerleşmesini düzenleyen bir sponsorluk prosedürünü uygulamaya koymuştur.

Bu çerçevede mültecinin Ürdün topraklarında oturması ve faaliyetlerinin yasal sorumluluğunu üstlenecek Ürdünlü bir sponsor bulması şartı getirilmiştir. Sponsorluk için uygulanan ücretler kişi başına 15 JOD (yaklaşık 21 ABD Doları) düzeyindedir (JO05; JO12; JO17). Temmuz 2013'e kadar dileyen herkes mülteci kamplarından Suriyelileri çıkarabilmekteydi ve bazı Ürdünlüler Suriyelilerin bunun karşılığında ciddi tutarlar ödemesini talep ederek karlı bir iş kurmuşlardı. Bazı durumlarda Ürdünlüler bir veya daha fazla Suriyeli kızla evlilik veya yakın ilişki karşılığında Suriyeli mülteci aileleri kamplardan çıkarmaktalardı (JO03; JO05; JO12; JO13; JO22). 2015'te sponsorluk sistemi neredeyse tümüyle askıya alınmıştır. Azrak Kampında sponsorluklar tamamen uygulamadan kaldırılırken, Zaatari'de yalnızca BMMYK tarafından tavsiye edilen çok az sayıda durumda uygulanmaya devam edilmiştir (JO05; JO12; JO17).

İstihdam

Türkiye'de geçerli bir pasaportu ve giriş damgası bulunmayan Suriyeli mültecilerin Ekim 2014'te Geçici Koruma Yönetmeliğinin yürürlüğe girmesine kadar **yasal olarak çalışma hakkı bulunmamaktaydı**. Kamp dışındaki mültecilerin ise yalnızca küçük bir kısmı yasal olarak çalışabiliyordu. 2011'den Temmuz 2015'e kadar sadece 5.148 Suriyeliye Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından çalışma izni verilmiştir (TR42). Bu da çalışmakta olan Suriyeli mültecilerin büyük çoğunluğunun halen kayıtsız işçi olarak çalıştığını göstermektedir (TR32; TR50; TR51). Ekim 2015 itibarıyla Suriyelilerin Türkiye'de işgücü piyasasına yasal yoldan erişimini kolaylaştıracak uygulama kararnamesi halen Türkiye Büyük Millet Meclisinde onay aşamasındaydı (TR32; TR43; TR44; TR50). Suriyelilere adil ücret ödenip ödenmediğini izlemeye yönelik bir mekanizma bulunmamaktadır (TR02; TR50; TR51) ve çalışma izni bulunmayan Suriyelileri çalıştıran işverenlere herhangi bir müeyyide uygulanmamaktadır (International Crisis Group, 2014).

Ocak 2015 itibarıyla **Lübnan**'da BMMYK nezdinde kayıtlı olan Suriyeli mültecilerin **Lübnan'da çalışmama yönünde taahhüt** imzalaması istenmekte olup, bu da mültecilerin cezai yaptırımlarla karşılaşmadan çalışabilmek için kayıtlarını sildirmeyi tercih etmesi sonucunu doğurmaktadır (NRC, Nisan 2015a).

Ürdün Çalışma Bakanlığı 2013'te **160.000 kadar Suriyelinin Ürdün**'de kaçak olarak çalışmakta olduğu tahmininde bulunmuştur (Hazaimah, 17 Mart 2013). Çoğu mültecinin geçerli oturma ve çalışma izinlerinin olmaması ışığında çok azının yasal iş sözleşmeleri ile çalıştığı söylenebilir. Dahası mültecilere göre çalışma izni ücretleri çok yüksek olup yalnızca belirli sektörlerdeki işler için temin edilebilmektedir (Iaria, 2014). Bazı Suriyeli mülteciler Ürdün makamlarınca kayıtsız çalışma gerekçesiyle gözaltına alınmış ve sınır dışı edilmişse de son dönemde kayıtsız çalışan mülteciler sınır dışı edilmek yerine Azrak Kampına gönderilmeye başlanmıştır (JO02).

Dahası, Ürdün'ün Suriye Krizine Yönelik Yanıt Planına (2015) göre, uluslararası STK'ların Suriyeli mülteciler için geçimlerini kazanmaya ve gelir elde etmeye yönelik faaliyetler düzenlemesine izin verilmemektedir. Bunun nedeni de mültecilerin kayıtlı işlerde çalışmasının Ürdünlülerin çalışma ve iş bulması şansını azaltmasından endişe edilmesinde yatmaktadır (ILO, 2014; 2015; JO02; JO05; JO10).

Birçok durumda bu Çalışma için saha araştırmalarından elde edilen nitel bilgilerden hareketle işgücü istismarı veya bu amaçla insan ticaretinin söz konusu olup olmadığı yönünde kesin bir yargıya varmak mümkün olmamıştır. Çalışmaya konu tüm ülkelerde yaygın bir durum olarak **kötü çalışma koşulları, düşük ücretler ve**

çalışmayla ilgili diğer istismar uygulamaları dile getirilmiştir. Ayrıca çalışmaya konu ev sahibi ülkelerin tümünde GSYH'nin önemli bir yüzdesinin kayıtdışı ekonomi kaynaklı olduğu dikkati çekmektedir. Ürdün istisna olmak üzere, Suriye, Lübnan ve Irak'ta kayıtdışı ekonominin kırsal kesimde kentlere kıyasla daha da yüksek olduğu tahmin edilmektedir (Angel-Urdinola ve Tanabe, Ocak 2012).

Tablo 7: Çalışmaya Konu Ülkelerde Kayıtdışı Ekonominin Boyutuna İlişkin Tahminler

Suriye ⁵⁶	Türkiye ⁵⁷	Lübnan ⁵⁸	Ürdün ⁵⁹	Irak ⁶⁰
%71	%31-45	%56	%44	%67

Çalışmaya konu ülkelerin dördünde de ülke vatandaşlarına ödenen ücretlerle Suriyelilere ödenen ücretler arasındaki farklar da dâhil olmak üzere, Suriyelilere asgari ücretin altında **adil olmayan ücretler ödendiği** dile getirilmiştir (Uluslararası Af Örgütü, 2014; Çelik, 3 Eylül 2012; Kirişçi, 2014; Orhan, 2014; Öztürkler ve Göksel, 2015; *Today's Zaman*, 28 Ekim 2014; TR07; TR22; TR29; TR35; TR36; TR51; JO11; IQ06; IQ12). Suriyeliler ayrıca **aşırı çalışma saatlerine ve küçük düşürücü ve istismara yönelik çalışma koşullarına maruz bırakılmaktadır** (Uluslararası Af Örgütü, 2014; Çelik, 3 Eylül 2012; Kirişçi, 2014; Orhan, 2014; TR29; JO10). Ev sahipliği yapan ülkede Suriyeliler yasal iş akitleri yapamadıkları için genellikle **herhangi bir akdi hak olmadan** çalışmak durumunda kalmaktadırlar (JO10; Iaria, 2014; ABD Dışişleri Bakanlığı, 2015).

Bu tür çalışma hakkı ihlallerinin meydana geldiği sektörler arasında inşaat, tarım, imalat, hizmet, temizlik, perakende, otel ve gıda, tekstil ve ayakkabıcılık sektörlerinin yanında elektrikçilik, tesisatçılık ve marangozluk gibi meslekler de sayılabilir (TR29; LB07; IQ06).

Bu çalışma için mülakat yapılan bazı kaynaklar **Suriyelilerin yasal statüsü ve çalışma izinleri alanındaki zorlukların insan ticareti ve istismar vakalarıyla doğrudan bağlantılı olduğunu ifade etmektedir**. Mültecilere ev sahipliği yapan ülkelerde resmi çalışma izni bulunmaması nedeniyle Suriyeli mülteciler işgücü istismarına daha açık bir hale gelmekte ve her türlü işi kabul etmek

56 Angel-Urdinola ve Tanabe, Ocak 2012.

57 Schneider ve Savaşan, 2005; *Today's Zaman*, 5 Mayıs 2015

58 Angel-Urdinola ve Tanabe, Ocak 2012.

59 UNDP, Planlama Bakanlığı ve İktisadi ve Sosyal Konsey, Ağustos 2012.

60 Angel-Urdinola ve Tanabe, Ocak 2012.

zorunda kalmaktadır (TR01; TR25; TR32; TR36). Örneğin sosyal hizmet görevlileri Ocak 2015 öncesinde Lübnan'da yeni düzenlemelerin yürürlüğe girmesi öncesinde çocuk işçiler konusunda ailelerle mutabakata varmanın daha kolay olduğunu bildirmektedir (LB40). Yasal statülerindeki sınırlamalar Suriyelilerin istismar vakalarını bildirmekten kaçınması sonucunu da doğurmaktadır. Mosaic adlı STK, Suriyeli cinsel istismar mağdurlarını korumada karşılaşılan başlıca sorunlardan birinin Lübnan'da oturma izinlerinin bulunmamasından ötürü avukata gitmeyi reddetmeleri olduğunu bildirmektedir (LB17).

Ürdün'den gelen bazı haberlerde resmi belgelerin bulunmayışı, sürdürülebilir gelir, barınma, gıda ve yeterli tıbbi hizmetlere erişimle bazı Suriyeli ailelerin kız çocuklarını korumak amacıyla "erken evliliği" değerlendirmesi arasında bir bağlantı olduğunu ortaya koymaktadır (Greenwood, 25 Temmuz 2013; UNICEF, 2014).

Suriye'de kafala diye bilinen sponsorluk sistemi göçmen ev hizmetçilerinin istihdamını düzenlemek amacıyla getirilmiş olup, bu gruptaki kişilerin savaş bağlamında insan ticareti ve istismarına daha açık bir hale gelmesine de neden olmuştur. Bu durum sistemin işverenlere işçilerin çalışması, oturma izinleri ve bu izinlerin yenilenmesi ve sözleşmelerin feshi bağlamında tam bir kontrol ve yetki sağlamasından kaynaklanmaktadır.

İşveren değiştirebilmek için göçmen işçinin mevcut işvereninden onay alması gerekmekte olup, **işçi işvereninden izin almadan ülkeden de ayrılamamaktadır.** İşverenin göçmen ev hizmetçilerine yukarıda bahsi geçen izinlerin herhangi birini vermemesi durumundaysa göçmen işçinin işverenin kararına itirazını dile getirebileceği yasal bir mekanizma bulunmamaktadır (SY13).

Mülakatlarda Türkiye'de Suriye sınırının kuzeyindeki Adana, Şanlıurfa ve Osmaniye'de gündelik işçilerin sabah erken saatte toplandığı kayıtdışı toplanma noktalarının bulunduğu dile getirilmiştir (TR07; TR09; TR12). Örneğin Şanlıurfa'da kayıtdışı işlerde ortalama gündelik ücret 100-150 TL (30-50 ABD Doları civarında) dolayındayken Suriyeli mültecilerin gelişinden bu yana bu rakam 30 TL (10 ABD Doları) düzeyine gerilemiştir (TR32). Suriyeli mülteciler çoğu zaman Şanlıurfa'da tarım sektöründe iş bulmakta ve bazı durumlarda günde 5 TL (yaklaşık 2 ABD Doları) ücretle çalışmaktadırlar (TR08).

4.3 Çocukların Korunmasına İlişkin Hususlar

UNICEF'e göre:

“2 milyondan fazla Suriyeli çocuk ülkeden ayrılmış olup halen Lübnan, Türkiye, Ürdün, Mısır ve Irak'ta mülteci olarak yaşamaktadır” (UNICEF, Eylül 2015).

Suriyeli çocuklar ev sahibi ülkede insan ticareti ve istismar risklerini artıran çeşitli hususlardan etkilenmektedir. Bunlar arasında eğitime erişim, doğum kaydı ve ebeveynlerinden ayrı bir biçimde göç gibi hususlar başı çekmektedir ve bunlar aşağıda ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Bu tablo çocuklar açısından riskli bir durum doğurabilmektedir. Bu çerçevede çocuk işçilik ve erken evlendirme gibi durumlar ortaya çıkabilmektedir. Bunlar da aşağıda ele alınacaktır. Ayrıca geride kalan iki bölümde de belirtildiği üzere insani tablo ve ebeveynlerin oturma izini ve çalışma durumu da çocukların maruz kaldıkları riskleri etkileyebilmektedir.

Eğitime Erişim

Okula gitmeyen çocuklar genel itibariyle istismara, özellikle de işgücü alanında ve dilencilik yaptırmak suretiyle gerçekleştirilen istismara daha açık olmakta ve çocuk haklarının ihlallerine de maruz kalmaktadırlar. **Suriye**'de gerek rejim güçlerinin elindeki alanlarda, gerekse muhalefetin kontrolü altındaki alanlarda yeterli sayıda faal durumda okul bulunmamaktadır. Dolayısıyla Suriyeli çocukların büyük çoğunluğu eğitime erişim imkânından yoksun kalmaktadır (SY01). Uzun süreli çatışma durumunda çoğu Suriyeli aile hayatta kalmaya öncelik vermekte ve eğitim ikinci plana atılmaktadır. Bu nedenle de bu aileler çocuklarını işe ve para kazanmaya yönlendirmekte ve okula göndermemektedir (SY02).

Bu kadar ciddi bir düzeyde olmasa da **Türkiye**'deki Suriyeliler açısından da eğitime erişim önemli bir sorun olarak görülmekte ve özellikle kamplar dışındaki Suriyeli mülteci çocuklar bu bağlamda sıkıntı yaşamaktadır (TR02; TR04; TR10; TR12; TR32; TR50; TR52). Kamplar dışındaki Suriyeli çocukların yalnızca yüzde 14'ü okula giderken kamplarda okul çağındaki çocukların yüzde 60'ı eğitim görmektedir (Uluslararası Kriz Grubu, 2014).

Milli Eğitim Bakanlığı Eylül 2014'te yayınladığı bir genelgeyle kamplar dışındaki Suriyeli mülteci çocukların devlet okullarına kayıt yaptırtmasını kolaylaştırmış

ve geçici eğitim merkezleri açmıştır. Bu okullara devam eden kamplar dışındaki Suriyeli mülteci çocukların sayıları yakın zamanda 6-12 yaş grubu için çeşitli kaynaklarda 110.000 ila 150.000 aralığında ifade edilmektedir. 400.000 ila 640.000 Suriyeli mülteci çocuğusa okula gitmediği dile getirilmektedir (Afanasieva ve Bektaş, 02.10.2015; *Hürriyet*, 29.09.2015).

İl Milli Eğitim Müdürlükleri tarafından kurulan geçici eğitim merkezlerinde **'iki vardiyalı' sistem** uygulanmakta olup, öğlene kadar Türk öğrenciler, öğleden sonra da mülteci öğrenciler eğitim görmektedir. Dersler Arapça olarak gerçekleştirilmekte ise de Türkçe dersleri de verilmektedir (TR52). Hatay, Mersin ve Şanlıurfa gibi diğer kentlerde ise genellikle Suriyeli mülteciler tarafından işletilen özel okullar ve eğitim merkezleri de bulunmaktadır. Bunlar arasında Katar ve Suudi Arabistan devletleri ve uluslararası vakıflarca finanse edilen bazı dini okullar da yer almaktadır (TR12).

Okullarda çocuklarına yer bulamamak dışında faktörler de Suriyeli mülteci ailelerin çocuklarını okula göndermemeye kararlarında etkili olmaktadır. Bunların arasında dil engeli, okula kayıt prosedürleri hakkında yanlış anlamalar, erken evlilik, çocuk işçiler, diğer ekonomik problemler ve Türkiye'den başka bir ülkeye geçme ümidiyle Türkiye'de mülteci olarak kaydolmaktan çekinmek (TR30) sayılabilir. Türkiye'nin milli eğitim sistemi dışında seküler eğitim veren okulların sayısının çok az oluşu da ebeveynlerin çocuklarını okula göndermemesinde rol oynamıştır (TR26).

Lübnan'da 2013'te 300.000 kadar mülteci çocuğun okula gitmediği tahmin edilmektedir (Watkins, 2013). Başış yapan taraflar ve Lübnan Eğitim Bakanlığı arasında koordinasyonda karşılaşılan güçlükler de **Suriyeli çocukların Lübnan'da 'ikinci vardiyaya' kayıt yaptırmada** gecikmelere neden olmuştur. Suriyeli çocuklar Lübnanlı çocuklarla birlikte ilk vardiyada da eğitim görebilseler de bu çerçevede okullar ancak tüm Lübnanlı çocuklar kayıt yaptırdıktan sonra kalan yerlere Suriyeli çocukları alabildiğinden kapasite sınırlıdır. 2014 sonbaharında Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan bir genelgeye göre okullar Suriyeli çocuklara ilk vardiyada yer vermek için oturma izni aramaya başlamıştır. 'İkinci vardiyada' okuldan çıktıktan sonra eve dönüş yolu Suriyeli çocuklar için tehlikeli olabildiği için kısa mesafelerde bile okul servisi temin etmek zorunlu bir hal almıştır (LB26).

Birçok Suriyeli öğrencinin Lübnan'da ulusal çapta düzenlenen sınavlara katılmak için gereken belgelere sahip olmaması ışığında Bekaa Vadisinde bir kurum ulusal sınavlara girmek üzere çocukları Suriye'ye götürüp geri getirme işini üstlenmiştir.

Her ne kadar bu kurumun amaçları olumlu olsa da böylesi kurumların çocukları istismar etmek üzere onlara farklı vaatlerde bulunabileceği yönünde endişeler dile getirilmiştir (LB26).

Türkiye'dekine benzer biçimde okula kayıt olmama ve okuldan ayrılmanın altında yatan başlıca nedenler arasında şunlar sayılabilir: ulaşım masrafları, ailenin ekonomik ihtiyaçları ve bununla bağlantılı çocuk işgücü sorunları, ebeveynlerin gözünde okulun önemli veya lüzumlu görülmeşi, Suriyeli çocukların Lübnan okullarına kaydında yaşanan güçlükler, müfredat farkları, eğitimde farklı dillerin kullanılması (Suriyeli çocuklar İngilizce veya Fransızca ders işlenmesine alışkın değildir) ve ayrımcılık (LB26; LB40).

Ürdün'de Suriyeli mülteci çocukların okuldan ayrı kaldıkları süreler, Suriye'de yaşadıkları bölge ve Ürdün'e varış tarihlerine bağlı olarak 3 ila 5 yıl arasında değişebilmektedir. Ürdün'deki Suriyeli çocukların büyük kısmı Suriye'nin güneyindeki Dera'a vilayetinden gelmekte olup, Ürdün'e sığınmadan önce de Suriye'de eğitime erişimlerinin olmadığı ve çatışmaların yoğun olarak etkilediği bölgelerde aylar hatta yıllar geçirmişlerdir. Dolayısıyla Ürdün'e gelmeden önce de kendi yaş gruplarındaki Ürdünlü çocuklara kıyasla eğitimde hâlihazırda geri kalmışlardır (JO06; JO15).

Benzer biçimde **Irak'ta Kürdistan Özerk Bölgesinde** de mülteci ve ülke içinde yerinden edilmiş çocuklara eğitim vermek için okullarda yeterli yer bulunmamaktadır (IQ12). Burada dil de bir engel olarak ortaya çıkmaktadır. Suriyeliler Arapça veya Krmançi Kürtçesi konuşurken, okullarda eğitim genellikle Sorani Kürtçesinde verilmektedir.

Doğum kaydı

Eğitime erişim eksiklerinin yanında çocuk haklarının ihlalini teşkil eden ve çocukları istismara açık bırakan bir diğer durum da doğum kayıtlarının yapılmamasıdır. Bu husus Suriye'de ve ev sahipliği yapan ülkelerde savaşın başlangıcından bu yana doğan ve gelecekte istismara ve insan ticaretine maruz kalabilecek çocuklar açısından bilhassa önemlidir. 2015 ortası itibarıyla BMMYK veri tabanında **37.000 kadar çocuğun Suriye'de doğmuş olduğu ancak doğum kaydının yapılmadığı yönünde veri bulunmaktadır**. Bu çocuklar ailenin nüfus belgelerinde kayıtlı olsalar da kişisel kimlik belgeleri bulunmamaktadır (JO17).

Türkiye Cumhurbaşkanı'nın yakın tarihteki bir basın toplantısında da belirttiği üzere Suriye'den nüfus akışının başladığı tarihten bu yana 60.000 kadar Suriyeli bebek **Türkiye'de** dünyaya gelmiştir (Haberler, 5 Ekim 2015).

Doğum kaydı eksikliği ve vatansızlık riski bu yeni doğan bebeklerin bir kısmını sorunlu bir konumda bırakmakta olup aynı zamanda yalnız yaşayan anneler için

Türkiye’de geçici koruma sürecine kayıt işlemlerinde sorunlar da doğurabilmektedir (Reynolds ve Grisgraber, 2015).

Lübnan’da Suriyeli aileler tarafından dünyaya getirilen ve doğum kaydı bulunmayan bebeklerin sayısı da endişelere neden olmaktadır. Nitekim kayıtsız kalan bebekler açısından onun adına uluslararası koruma talebinde bulunmak, temel hizmetlere erişim sağlamak ve vatansızlık riskinden kaçınmak daha güç olmaktadır. 2014’te Norveç Mülteciler Konseyi (NRC) adlı STK görüştüğü Suriyeli mültecilerin yüzde 92’sinin Lübnan’da çocuklarının doğum kaydı için gereken işlemleri tamamlayamadığını tahmin etmektedir (NRC, 2015). BMMYK ise Lübnan’da Suriyeli ebeveynlerden doğan çocukların yüzde 75 kadarının doğum kaydı bulunmadığını dile getirmektedir (Gatten, 23 Mayıs 2014). NRC’nin değerlendirmesinde, ayrıca doğum kaydının önünde önemli bir engel olarak bir önceki bölümde ele alınan Lübnan’da oturma izninin bulunmayışı dile getirilmektedir. Bu durum mültecilerin seyahat etmekten ve yerel makamlarla temasa geçmekten çekinmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu soruna çözüm olarak geliştirilen bir yaklaşım Suriye’ye geri dönerek doğumu orada kayıtlara geçirtmektir (NRC, 2015). Lübnan’da birçok Suriyeli çocuğun ve Suriye’den gelen Filistinli çocuğun doğum kaydının bulunmaması bunlar için yasadışı evlat edinmelerin yolunu açmak üzere sahte doğum kayıtlarının yapılabileceği yönünde bir endişeyi doğurmaktadır (LB13). Ayrıca, bu çocuklar bağlamında çocuk işçilik, cinsel istismar ve insan ticaretine karşı savunmasızlık da daha yüksek görülmektedir (Gatten, 23 Mayıs 2014).

Ürdün’de dünyaya gelen Suriyeli çocuklar arasında da 4.700 bebeğin doğum belgesi ve bildirimi olmadığı bilinmekte olup, BMMYK bu sorunu çözmek amacıyla çocukların aileleriyle iletişime geçmeye çalışmaktadır. Suriye’de doğan ancak doğum kaydı bulunmayan, daha sonrasında da Ürdün’e götürülen çocukların doğumu ancak yetkili Suriye makamları tarafından kayda geçirilebilmektedir. Suriye dışında bulunmalarından ötürü mültecilerin bu makamlarla doğrudan iletişim imkânları ve bunlara erişim olanakları bulunmamaktadır. Lübnan’da olduğu gibi, Ürdün’de de Suriyeli mülteciler arasında yüksek seyreden kayıtsız doğum rakamları, yasadışı evlat edinme ya da başka amaçlar taşıyan (JO17; JO13) çocuk ticaretinin önünü açan bir unsur olabilir.

Ailesinden ayrı düşen çocuklar

Türkiye’de ailesinden yönlendirilmekte ve Adana’daki Sarıçam kampının özel bir kısmına gönderilmektedir (TR46). Statüsü belirsiz çocuklar için ailelerin aranması

ve aileyle bir araya getirme süreçleri de çocuklar kamptayken yürütülmektedir (TR46; TR47). Ancak şu anda bu konuda herhangi bir istatistik bulunmamaktadır.

Suriye'deki kriz **Lübnan**'da, ülkeye Suriye'den yanında kimse olmadan ya da ebeveynlerinden ayrı olarak giriş yapan çocuklarla ilgili acil bir duruma neden olmuştur.

Suriyeli mülteciler bağlamında ailelerin bir araya getirilme oranı diğer mülteci krizlerine oranla oldukça yüksek görülmektedir. 2013'te bir araya getirilebilen ailelerin oranı %89 olarak gerçekleşmiş olup, bu da ancak az sayıda çocuğun ebeveynlerinden ayrı veya tümüyle yalnız başına kalmış olduğu anlamına gelmektedir. Ebeveynlerinden ayrı düşmüş erkek çocukların sayısı kız çocuklara kıyasla daha yüksektir. Bunun nedeni de kız çocukların aileleriyle veya en azından akrabalarıyla seyahat etmesi yönündeki eğilimdir (JO17).

Ayrıca çocuğun sınırı bir yetişkinin eşliğinde geçtiği durumlarda da aile bağlarıyla ilgili herhangi bir kontrol yapılmamaktadır (LB39). Lübnan'da ebeveynlerinden ayrı düşen çocuklar konusunda ilgili olarak uluslararası kuruluşlar ve STK'lar, bu çocukların aynı bölgeden gelen ailelerin yanına yerleştirilmesi ihtimalini değerlendirmiştir. Ancak bazı STK'lar bunu potansiyel tehlikeler içeren bir yaklaşım olarak görmektedir. Örneğin çocuk hakları alanında çalışan bir STK olan Himaya diğer ailelerin yanına verilen çocukların o ailelerin kendi çocuklarından farklı bir muamele gördüğünü ve bazı durumlarda ailelerin bu çocukları istismar ettiğini gözlemlemiştir (LB22).

Badael de bu araştırma için yapılan bir mülakatta, kaynakların kısıtlı olduğu bir durumda ailenin yanına verilen çocukların istismara açık oluşlarından ötürü tehlikeli bir duruma düştüklerini vurgulamıştır (LB06). Her ne kadar Suriye'den Lübnan'a gelen ve ebeveynlerinden ayrı düşmüş ve tümüyle yalnız kalmış Filistinli çocukların sayısı az olsa da, ebeveynlerinden ayrı düşmüş ancak akrabalarının yanında yaşayan çocukların sayısı daha yüksek olup, bu çocuklar bağlamında çocuk işçilik, okuldan ayrılma ve erken evlendirme gibi

riskler söz konusu olabilmektedir (LB45).

2014'te **Ürdün**'e tek başlarına veya nişanlılarının aileleri yanında gelen çok sayıda Suriyeli genç kız endişe yaratmıştır (JO17). Ürdün'de UNHCR'in Baş Koruma Görevlisi ebeveynlerinden ayrı düşmüş çocukların, Ürdün makamlarınca ya sınırda ya da BMMYK ve Ürdün makamlarınca ortaklaşa yönetilen Raba'a Al Sarhan kayıt merkezinde tespit edildiğini belirtmiştir.

Daha sonra bu çocuklar, ya ebeveynlerinden ayrı düşmüş ya da tümüyle yalnız kalmış çocuklar olarak kayıt altına alınmakta ve Zaatari ve Azrak mülteci kamplarının Uluslararası Kurtarma Komisyonu tarafından yönetilen özel kabul bölümlerine yerleştirilmektedirler. BMMYK ve ortak çalıştığı kurumlar aile üyelerini veya onları yanlarına alabilecek başka aileleri bulana kadar çocuklar bu alanlarda kalmaktadır. Ürdün'de Şariat düzeni çerçevesinde yasal olarak evlat edinmeye izin verilmemesine rağmen, Temmuz 2014'te Sosyal Kalkınma Bakanlığı tarafından alternatif aile yanına yerleştirme prosedürleri uygulamaya konmuştur (JO17).

Ayrıca ebeveynlerinden ayrı düşmüş Suriyeli çocukların Ürdün'e ve mülteci kamplarına akrabaları, komşuları veya aile dostlarının yanında geldiği de bildirilmektedir. Bu gerek aileler, gerekse toplumun tümü açısından bir çözüm stratejisi olarak görülmekte ve aynı yerden gelen mültecilerin birbirlerini korumak ve kollamak amacıyla yakın durmaya eğilimli olduğu bir tabloyu ortaya koymaktadır (JO10; JO02). Yine de çocukların okula kaydı ve diğer hizmetlere erişimi için resmi belgelere gerek duyulduğunda sorunlar çıkabilmekte (JO10; JO13) ve bazı durumlarda bu tablo çocuk açısından dezavantajlar içerebilmektedir.

4.4 Çocuk İşçiliği

UN Women'a göre insanların yerinden edildiği süre uzadıkça erkek çocukların çocuk işçi konumuna gelmesi ve kız çocukların da erken evlilikle karşı karşıya kalması ihtimali artacaktır (BM Kadın, 2013). Bu tablo aşağıdaki kısımlarda ele alınmıştır. UNICEF'in tahminlerine göre **Suriye'ye komşu ülkelerdeki her on Suriyeli mülteci çocuktan biri çocuk işçi durumundadır**. Bunların bir kısmı bu amaçla yapılan insan ticaretine de maruz kalabilmektedir (UNICEF, Mart 2014). Suriyeli çocukların kendilerine ev sahipliği yapan ülkelerde çalışmasının altında yatan başlıca neden, araştırmanın bu ülkelerden olan katılımcılarına göre, **Suriyeli yetişkinlerin çalışmasının önündeki engeller, Suriyeli yetişkinlerin bu ülkelerde hareket serbestisinin önündeki kısıtlamalar ve Suriyeli yetişkinlerin istihdamına yönelik ayrımcılık** olarak sayılabilir.

Suriyeli mülteci çocukların Türkiye'de geçici işler bulmasının daha kolay olduğu bildirilmektedir. Ancak önyargılar ve resmi çalışma izni almanın önündeki güçlüklerden ötürü yetişkinlerin böylesi işler bulması daha güç olabilmektedir (TR26; TR27; TR32). Benzer biçimde Lübnan'da da yetişkinlerin ülkedeki yasal statülerinin eksikliği veya bu statüye ilişkin sınırlamalardan kaynaklanan hareket kısıtlamaları, aileleri, çocuklarını, güvenlik noktalarından geçmek zorunda olan

yetişkinlerin kolaylıkla geçemeyeceği alanlardan geçmeyi gerektiren ve istismar içeren işlere göndermeye yönlendirmektedir (LB21). Ürdün'de de Suriyeli yetişkin mültecilerin birçok alanda çalışmasına izin verilmemektedir. Yakalanma ve tutuklanma endişesiyle ebeveynler veya çocukların yanlarına verildiği ailelerin reisleri çocukları ailenin geçimine katkıda bulunmak üzere çalışmaya ve para kazanmaya göndermektedir. Bunu yaparken de Ürdünlü iş müfettişlerinin ve diğer makamların kayıtdışı çalışırken tespit edilen Suriyeli mülteci çocuklara ve kadınlara karşı daha yumuşak bir tavır içinde olduğunu göz önünde bulundurmaktadırlar (JO02; JO03; JO06; JO11; JO22).

Suriyeli çocuklar, ev sahipliği yapan ülkelerde farklı sektörlerde çalışmaktaysa da bu sektörler arasında tarım başı çekmektedir (TR04; TR18; TR28; LB27; ILO Ürdün, Şubat 2014). Ancak mülakat yapılan kaynakların birinin belirttiği üzere tarım çocukların çalışması açısından diğer sektörlerle göre daha güvenli bir sektör olarak görülebilir. Zira tarımda çalışan çocuklar genellikle aile üyelerinin yanında çalışmaktadır (LB38). Suriyeli mülteci çocuklar ayrıca sokaklarda mendil ve diğer ufak tefek eşyaları satmakta, araç tamirinde ve sanayinde çalışmakta ve restoranlarda ve fırınlarda da istihdam edilmektedir (TR04; TR07; TR13; TR18; TR28; TR32; TR33; LB07; LB09; LB11; LB19; LB21; LB36; LB37; JO15). Lübnan'ın Bekaa Vadisinde çocukların çöp kutularından hurda demir veya plastik parçalarını topladığı da görülmüştür (LB09). Suriyeli mülteci çocukların Azrak kampında, uluslararası toplumun fonladığı uluslararası hizmet sağlayıcılarıyla anlaşmalı Ürdünlü inşaat şirketleri için prefabrik barınakların inşaatında, Türkiye'de de inşaat sektöründe çalıştıkları görülmüştür. (TR13; TR32).

Lübnan ve Ürdün'de Suriyeli çocukların mağazalarda ve araç yıkama noktalarında ve açık hava pazarlarında çalıştığı tespit edilmiştir (LB07; LB09; LB11; LB19; LB21; LB36; LB37; JO15). Bahsi geçen diğer sektörler arasında Türkiye'de terzi dükkânları, ayakkabı boyacılığı ve temizlikçilik, Lübnan'da ise elektrikçilik, boyacılık, tesisatçılık ve marangozluk gibi zanaatler dikkati çekmektedir (TR13; TR32; LB07; LB09; LB11; LB19; LB21; LB36; LB37).

Ürdün'deki Azrak kampında Suriyeli mülteci çocukların yaptığı başlıca işler arasında ailenin işine yardımcı olmak ve el arabasıyla taşımacılık yapmak, mal ve su yüklemek ve taşımak, (özellikle kızlar söz konusu olduğunda) kamp pazarında satılmak üzere yiyecek ve içecek hazırlamak ve sokak satıcılığı yapmak sayılabilir (UNICEF ve Save The Children, 2015). Çocukların daha düşük maaşa razı olmasından yaralanan bazı Ürdünlü işverenlerin bir yetişkine ödeyecekleri ücretle birden fazla çocuğu işe alıp çalıştırabildiği bildirilmiştir (JO15; JO06; JO12).

Çocuk işçi istismarında, erkek çocukların bilhassa savunmasız olduğu bilinmektedir. Örneğin okul çağındaki çocukların genellikle çırak olarak veya çiftliklerde çalışmasından ve okula kayıtlı erkek çocukların dahi düzenli olarak okula gelmemesinden ötürü Türkiye'nin Adana kentinde kız çocukların Suriyeli mültecilere yönelik geçici eğitim merkezlerinde kayıtlı öğrencilerin büyük kısmını oluşturduğu ifade edilmiştir. Öğretmenler bazı erkek çocuklarına ellerinin neden yara bere içinde olduğunu sorduğunda bazen 12-13 yaşındaki çocuklar dahi okuldan sonra çalışmak durumunda olduklarını ifade etmişlerdir (TR52). Mülakat yapılan başka kaynaklar da Türkiye'de 12 yaşın üzerindeki Suriyeli erkek çocukların önemli bir bölümünün çalıştığını teyit ederken (TR12; TR18), birçok kaynak ev sahipliği yapan toplumda çocuk işçiliğe tolerans gösterildiği gözlemini dile getirmiştir (TR04; TR12; Toplantı TR24). Ürdün'de de kızlara oranla erkek çocukları çocuk işçilikle daha büyük oranla karşı karşıya kalmaktadır.

Ayrıca çoğu kız çocuğunun ve 9-14 yaş grubundaki çoğu erkek çocuğunun ailelerinin yanında kalmasına rağmen 14-17 yaş grubundaki daha büyük erkek çocuklarının yalnız başına çalıştıkları durumlar da gözlemlenmiştir (JO07; JO15). Zaatarı Kampında çocuk işçiler konusunda yakın dönemde yapılan bir incelemede çalışan çocukların genellikle 7-17 yaş grubundaki erkek çocukları olduğu tespit edilmiştir (UNICEF ve Save The Children, 2015).

2007'de ILO Ürdün'de ülke çapında çocuk işçilerle ilgili bir anket uygulamış ve ülke genelinde 33.190 çalışan çocuk olduğu tahminini ortaya koymuştur (JO07). **Öte yandan Suriyeli mülteci krizinin başlamasından bu yana Ürdün'de çocuk işçi vakalarına çok daha fazla oranda rastlandığı** ILO bünyesinde çalışan bir kaynak tarafından dile getirilmiştir. Dahası, geçmiş yıllarda çocuk işçilerin genellikle 14-17 yaş grubunda olmasına karşın bugün 12 yaşında dahi çalışan çocuklara rastlanabilmektedir (JO07).

Irak'ın Kürdistan Özerk Bölgesi'ndeki Suriyeli mülteciler arasında da çocuk işçilerin yaygın biçimde bulunduğu bildirilmiş olup kentlerdeki çocukların yüzde 63'ünün, kamplardaki çocuklarınsa yüzde 30'unun çalışmakta olduğu ifade edilmiştir. Araştırmanın katılımcılarından birine göre bunun nedenleri arasında Arapça eğitim verilen okullara erişimdeki sorunlar, ailelerin çocukların ihtiyaçlarını ve okul masraflarını karşılayabilecek maddi gücünün olmaması, çocukların eğitim alamayacak durumda olması ve çocuk işçiliğin en kötü biçimleriyle çocuk ticaretine karşı savunmasız olunması sayılabilir (IQ15).

Çocukların Dilencilikte Kullanılması

Gerek Suriye'nin birçok kesiminde, gerekse çalışmaya konu ev sahibi ülkelerde hem yetişkinler hem de çocuklar arasında dilencilik sık rastlanan bir olgu olup, ülke içinde ve sınır aşırı mahiyette yerinden edilme durumuyla yakından ilintilidir. **Suriye**'den gelen bilgilere göre ülkede altı yaşından itibaren çocukların da kullanıldığı dilencilik faaliyetlerinde çatışmaların başlangıcından bu yana ciddi bir artış yaşanmıştır (Al Souria Net, 14 Nisan 2015; UN News Centre, 2 Temmuz 2015). Eldeki sınırlı miktardaki bulgular, büyük ölçüde rejimin kontrolündeki kamplarda yaşayan ülke içinde yerlerinden edilmiş çocukların ailelerinin yukarıda 4.1 sayılı bölümde de belirtildiği üzere, Suriye Arap Kızılayı kanalıyla BM'den ve rejimin kontrolündeki bölgelerde faaliyet gösteren diğer yerel STK'lardan yeterli desteği alamaması nedeniyle, bu açıdan savunmasız olduklarını (SY08) göstermektedir.

Suriye'nin Dera vilayetinde hem bölgenin yerli ahalisi hem de ülkenin çeşitli yerlerinden gelen ülke içinde yerlerinden edilmiş kişilerin çocuklar da dâhil olmak üzere dilencilik yaptığı görülmüştür. Bu kişiler genellikle kentler ve kasabalarda, sokaklarda, pazar yerlerinde ve özellikle Cuma günleri camilerin önünde dilenirken görülebilir.⁶¹

Bu çocuklar sokaklarda hem silahlı kişilerin hem de sivillerin hakaret, taciz ve istismarına açık bulunmaktadır. Bu tür dilencilik faaliyetleri suç örgütlerince organize edilmese de şiddetin, iş olanaklarının yokluğunun ve aşırı yoksulluğun hâkim olduğu bir tablo ile mücadele edebilmeye yönelik negatif bir yaklaşım olduğu değerlendirilmesi yapılabilir (SY12).

Türkiye'de de özellikle Gaziantep ve İstanbul'da, kampların dışında çocukların sıklıkla dilendikleri gözlemlenmekte olup bu çocukların Suriyeli olduğu varsayımı yapılmaktadır (TR30). Öte yandan Suriyeli mültecilerin gelişi sonrasında Suriyeli görünümüne bürünen Türk vatandaşlarının da daha büyük oranda dilencilığe başladıkları da belirtilmiştir (TR09; TR17). Çocukların da bu süreçlerin parçası olduğu durumlarda genellikle çocuklara yetişkinler ve diğer çocuklar da eşlik etmektedir. Ya da çocuklar gruplar halinde dilencilik yapmaktadır. Yalnız başına dilenen çocuklara ancak nadiren rastlanmaktadır (TR07).

Alabaster ve Saker (2012) **Suriye'deki çatışmalardan önce Lübnan'da Suriyeli çocukların yaz aylarında dilencilik yaptıktan sonra sonbahar gelince Suriye'de okullarına döndüklerini, ancak çatışmaların başlamasından sonra**

61 Müslüman toplumlarda dilencilere sadaka verilmesi İslam'ın beş şartından biri olan zekât veya sadaka kapsamında kişinin varlığının bir kısmını fakara ve ihtiyaç sahiplerine harcaması olarak değerlendirilebilmektedir.

tüm yıl boyunca Lübnan'da kalarak dilendiklerini bildirmektedir. Öte yandan 2015'te yayınlanan çalışmalarda, sokaklardaki çocukların neredeyse yüzde 61'inin Lübnan'a Suriye'deki kriz sırasında geldiği ve bunların büyük çoğunluğunun, yüzde 96 gibi bir oranla Suriyeli olduğu dile getirilmektedir. Sokaklardaki Suriyeli çocukların yalnızca yüzde 18 kadarının 2011 öncesinde Lübnan'da yaşadığı belirtilmiştir. Aynı araştırmalarda sokaklardaki çocukların birçoğunun, yaklaşık yüzde 70 kadarının erkek çocuklar olduğu tespiti ortaya konmuştur (Save the Children, ILO ve UNICEF, 2015). Bu çalışma için mülakat yapılan kişilerden biri Beyrut sokaklarında çalışan çocukların büyük çoğunluğunun Suriyeli olduğunu ve bu durumda hemen hiç Lübnanlı çocuk bulunmadığını teyit etmiştir (LB11; LB38).

Ürdün'de de çocukların yanı sıra kadınlar ve engelliler arasında da dilencililiğin yaygınlaştığı bildirilmiştir (JO20; JO19). Çocuk işçilerde olduğu gibi Suriyeli yetişkinlerin Ürdün'de kayıtlı işlerde çalışamaması ve Ürdün makamları tarafından gözaltına alınmak, tutuklanmak ve sınır dışı edilmekten korkmaları nedeniyle bazı Suriyeli ebeveynlerin çocuklarını ailenin geçimini kazanmak üzere bu işlere gönderdiği anlaşılmaktadır. Ürdün makamlarının çalışırken veya dilenirken görülen çocuklara karşı daha yumuşak bir tavır içinde olduğu yönünde genel bir anlayış hâkimdir (JO12). Dilencililiğin yanı sıra bazı Suriyeli çocuklar camilerin yakınlarında, trafik ışıklarında ve kalabalık caddelerdeki dükkânların önlerinde sakız gibi ufak tefek ürünleri piyasa fiyatının birkaç katına sattıkları görülmektedir (JO20; JO12).

Ürdün'de dilencilik yaptığı bildirilen diğer gruplar arasında Suriye'de mayınlar, roketler ve misket bombaları nedeniyle uzuvlarını kaybeden gerek erkek gerekse kadın engelli Suriyeli mülteciler de yer almaktadır. Bunlar genellikle uluslararası yardım örgütlerinden tedavi desteği almak üzere Ürdün'e gelmekteyse de sağlanan destek yeterli düzeyde değildir. (JO11).

Bu tür dilencilik faaliyetlerinin organize bir yapısının olmadığı ve büyük suç örgütleri şemsiyesi altında yapılmadığı, genellikle aile ölçeğinde veya bireysel olarak yürütüldüğü belirtilmektedir (JO20).

4.5 Erken Evlendirme

Giriş bölümünde de belirtildiği üzere Suriye, Lübnan, Ürdün ve Irak'ta çocukların evlendirilmesi belirli yaş gruplarında yasal olup farklı dini cemaatlere yönelik Medeni Hal Kanunlarına tabidir. Çalışmaya konu ülkelerde evlendirilen çocukların tüm çocuklara oranı aşağıda Tablo 8'de gösterilmektedir.

Tablo 8: Çocuk Evliliği Oranları

	Suriye	Türkiye	Lübnan	Ürdün	Irak
15 yaşından küçükler	%3	%3	%1	%1	%3
Tüm çocuklar	%13	%14	%6	%10	%17

Kaynak: UNICEF (2013). *The State of the World's Children*.

Araştırma kapsamında mülakat yapılan kaynakların bir kısmı kriz öncesinde Suriye'nin belirli bölgelerinde erken evliliklerin yaygın bir olgu olduğunu ifade etse de, yapılan analizler çatışmaların insanları yerlerinden etmesinin de bu durum üzerinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Yerinden edilmenin en büyük etkisi evlendirilen çocukların yaşında - özellikle de kız çocukların - yaklaşık on sekizden daha küçük yaşlara düşmesinde görülmüştür.

Suriye'deki belirli topluluklarda erken evliliklere kültürel ve dini bağlamda olumlu bir yaklaşım sergilenmektedir. Erken evliliklere genellikle Suriye'nin kırsal kesimlerindeki büyük ve yoksul tutucu ailelerde rastlanmakta olup, bu aileler fazladan bir aile ferdine bakmanın yükünden kurtulmak amacıyla kız çocuklarını evlendirme yoluna gitmektedir. Bu çerçevede evlenme yaşına gelmesine rağmen henüz evlenmemiş bir kız çocuğunun bulunması sosyal açıdan kabul edilemez bir durum olarak görülmektedir (SY12). Giriş bölümünde de belirtildiği üzere Suriye'de *Şariat Kadılarının* (hâkimler) 15 yaşından küçük kız çocuklarının evlenmesine izin vermeme yetkisi bulunsun da çoğu durumda çocuk gelinin düşüncelerini dikkate alınmadan, ailenin kararı doğrultusunda dini makamlar bu nevi erken evlilikleri onaylamaktadır (SY08). Çatışmada kocalarını kaybeden genç kadınlar ve kız çocukları evi geçindirecek erkeğin olmamasından ötürü alternatif gelir kaynakları bulmak zorunda kalmakta ve bu nedenle daha savunmasız hale gelmektedirler.

Türkiye'de erken evliliklere ilişkin resmi istatistikler bulunmamaktadır. Bunun nedeni de bu tür evliliklerin medeni nikâhtan ziyade dini nikâh şeklinde tezahür etmesidir (UNICEF, 2011; UNFPA, 2014). Mevcut çalışmalarda Türkiye'deki erken evliliklerin yoksulluk, 'töre', aile içi şiddet, okuma yazma bilmeme, toplumsal, dini ve kültürel baskılar gibi çeşitli etkenlerden kaynaklandığı dile getirilmektedir (Özcebe ve Biçer, 2013; UNICEF, 2011a). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'ndan uzmanlar, bilinçsizlik ve kültürel nedenlerden ötürü zorla evlendirme ve erken evlilik vakalarının genellikle bildirilmediğini ifade etmektedir (TR46; TR47). Gerek kültürel

gerekse ekonomik nedenlerden ötürü Türkiye’de Suriyeli mülteciler arasında sıklıkla erken evliliklere rastlanmaktadır (TR02; TR08; TR13; TR14; TR16; TR17; TR32; TR33; TR43; TR48). Şanlıurfa özelinde erken evliliklerin yalnızca Suriyeli mülteciler arasında gerçekleşmekle kalmayıp, özellikle kırsal alanlardaki Türk vatandaşlarının da bu evliliklere taraf olduğu bir tablo söz konusudur (TR08).

AFAD’ın verilerine göre **Türkiye’deki 15-18 yaş grubundaki Suriyeli kız çocuklarının yüzde 14’ü evlidir** (AFAD, 2014). Bu durum ise gerek Türk makamlarının gerekse BMMYK’nın mültecilerle halka açık toplantılar düzenlenmesi ve broşür dağıtımı gibi yollarla erken evlilik konusunda bilinçlendirmeye yönelik kampanyalar düzenlemesine neden olmuştur (TR28). Çocuk evlilikleriyle mücadelede uluslararası çabaları bir araya getiren Uluslararası Çocuk Gelinler (Girls Not Brides) platformunun da belirttiği üzere, 2014’te BMMYK tarafından gerçekleştirilen bir ankette Türkiye’deki Suriyeli mülteci genç kızlar arasındaki ortalama evlenme yaşının 13 ila 20 arasında olduğu belirlenmiştir. Ankete yanıt verenlerin birçoğunun ‘paraları olsa kızlarını bu kadar küçük yaşta evlendirme yoluna başvurmayacaklarını’ dile getirmesi de dikkat çekicidir.⁶²

Gayriresmî evlilikler yoluyla Suriyeli mülteci kadınların ve genç kızların erkekler tarafından bazen ikinci veya üçüncü eş olarak alındıkları da görülmüştür (TR13; TR32; TR08; TR43; TR47; TR49; TR50; TR51). Araştırmaya girdi sağlayan başka kaynaklar da Suriyeli mültecilerin gelişi sonrasında çok eşli evliliklerde artış olduğunu ve Suriyeli mülteci bir kadın veya genç kızın Türk bir erkeğin ikinci eşi konumuna geldiğini ve bu durumun özellikle savaşın ilk yıllarında yaygın olmasına karşın son dönemde düşüş eğilimi gösterdiğini dile getirmiştir (TR08; TR21).

Resmi istatistiklere göre Lübnan’da erken evliliklerde bir artış görülmesi de (Hartlaub, 22 Eylül 2014) çalışma kapsamında mülakat yapılan ve ülkede bu konuda çalışan kaynakların tümü Suriye’deki krizin başlangıcından beri erken evliliklerde ciddi bir artış olduğunu vurgulamıştır. Aynı kaynaklar bu durumla karşılaşılacak coğrafi bölgelerin de genişlediğini ifade etmiştir. Nitekim Suriye’deki kriz öncesinde erken evlilikler Bekaa Vadisi ve Akkar’ı kapsayan kırsal alanlarda (LB07) ve Filistinli mültecilerin kamplarında (LB18) görülen bir olgu olup, erken evlendirilen kız çocukların genellikle Lübnanlı veya Lübnan’da yaşayan Filistinliler oldukları bildirilmektedir.

⁶² Uluslararası Çocuk Gelinler (Girls Not Brides) Platformu. Erişim adresi: www.girlsnotbrides.org/child-marriage/turkey, erişim tarihi 28.08.2015.

Lübnan'ın çeşitli bölgelerine Suriyelilerin yerleştirilmesi sonrasında bu olgu Akkar ve Bekaa Vadisindeki belirli alanların ötesinde de görülmeye başlamış ve Suriyelilerin yoğun olduğu tüm bölgelerde özellikle dikkat çeker hale gelmiştir.

Özellikle Bekaa Vadisinde erken ve zorla evlendirme konusuna odaklanan bir STK olan KAFA, çocuk gelinlerin anneleriyle yaptığı görüşmelerde annelerin Suriye'de olsalar kızlarını bu kadar erken evlendirmeyeceklerini, ancak Lübnan'daki ekonomik durumun onları buna mecbur bıraktığını öğrenmiştir. Çocuk gelinlerin annelerinin birçoğu Suriye'de kendileri de çocuk yaşta evlendirilmiş kişiler olup bu uygulamaya olumlu bakmamaktadırlar. Yine de kızları için başka bir seçenekleri bulunmadığını dile getirmişlerdir. (LB25). Harvard Üniversitesi tarafından yapılan bir araştırma da aynı sonuca varmış ve mülteci gruplarının Suriye'nin kırsal alanlarında erken evliliğe sık rastlanmasına rağmen Lübnan'da evliliklerin daha da erken bir dönemde gerçekleştiğini ortaya koymuştur. Aynı araştırma, Lübnan'daki Suriyeli nüfus arasında evlenme oranlarının Suriye'de nüfusun genelindeki evlenme oranlarına kıyasla daha yüksek olduğunu vurguladıklarını belirtmiştir. (Harvard School of Public Health, 2014). Suriyeli genç kızların aynı topluluktan Suriyeli erkeklerle evlendirilmesi yaygın olarak rastlanan bir durumdur (LB25). Yine de ekonomik nedenler de aileleri, kızlarını kendi camiaları dışında erkeklerle evlendirmeye zorlayabilmekte olup, bu çerçevede Lübnanlı bir erkeğin, kendisi de yerinden edilmenin sıkıntılarını yaşayan Suriyeli bir erkeğe nazaran kızlarını daha iyi koruyabileceğini hissettikleri durumlarda bu yola saptıkları görülmektedir (LB08).

Suriye'deki savaşın ve bu bağlamda mültecilerin yerlerinden edilmelerinin Ürdün'de de genç kızları erken evliliğe yönlendiren mevcut baskıları artırdığı yönünde bulgular vardır (UNICEF, 2014). UNICEF Ürdün'ün derlediği verilere (2014) göre Ürdünlü genç kızlar ve Ürdün'deki Filistinli genç kızların erken evliliklerine kıyasla Suriyeli genç kızların yaptığı erken evliliklerin oranında bir artış gözlemlenmektedir. Aynı dönemde UNICEF verilerine göre tüm Suriyeli gelinler arasında 18 yaşından küçük kızların oranı 2011'deki yüzde 12 seviyesinden 2012'de yüzde 18'e, 2013'te yüzde 25'e, 2014'ün ilk çeyreğinde ise yüzde 32'ye yükselmiştir (UNICEF, 2014).

Ürdün'de bu araştırma bağlamında mülakat yapılan UNICEF Çocuk Koruma Uzmanı evliliklere ve doğum kayıtlarına ilişkin yasal çerçevenin muhtemel istismara ve mülteci haklarına tecavüze olanak tanıdığını dile getirmiştir (JO22). BMMYK erken evliliklerin kayda geçirilmesini savunurken bir ikilemle karşı karşıya kalmaktadır. Ancak bu evliliklerin bazıları doğumla da sonuçlandığı için, kimi durumlarda erken evliliğin kayda geçirilmesi çiftin yapacağı çocukların savunmasız hale gelmesini engellemek için en iyi yol olarak görülmektedir. Aksi halde çocuğun

Ürdün'deki yasal çerçevede herhangi bir statüye sahip olmadan kalması söz konusu olabilmektedir (JO17).

Irak'ta da erken evliliğin Suriyeli genç kızları zorlu yaşam şartlarından koruyabileceği yönünde bir algı söz konusudur (IQ05). Şubat 2014'te Irak Parlamentosu sekiz yaşına kadar kız çocuklarının evlenmesine izin verebilecek bir tasarı olan "Ja'fari Kanunu" tasarısını görüşmüştür. Uluslararası ve ulusal kuruluşlar bunun bir insan hakkı ve çocuk hakkı ihlali olacağı görüşünü dile getirmiş ve akabinde tasarının yasalaşması engellenmiştir (IQ05). Yine de bu tablo çok küçük yaştaki kızların zorla evlendirilmesine gösterilen tolerans düzeyini ortaya koymaktadır.

4.6 Cinsiyet Temelli Ayrımcılık ve Şiddet

Cinsiyet bazlı ayrımcılık ve Cinsel ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet (CTCDŞ), Suriye'de ve çalışmaya konu ülkelerin tümünde, Suriyeli mülteci kadınların ve genç kızların karşı karşıya kaldığı bir sorundur. Bu sorun, **böyle durumlarla karşılaşanların yetkili makamlardan destek almaya çekinmesi** nedeniyle de katmerlenmektedir. **Suriye**'de de kadınlar ve genç kızlar bir kez fuhuşa bulaştıktan sonra, özellikle de çevrelerinde bu durumun bilinmesi halinde, yerel toplum bünyesinde alternatif iş ve geçim kaynağı bulmaları imkânsız hale gelmekte ve fuhuş sarmalından kurtulmaları mümkün olmamaktadır (SY02).

Türkiye'de gerçekleştirilen bir ankete yanıt verenlerin çoğu bu konuları açık bir dille konuşmayı kabul etmemişlerdir (Mazlumder, 2014). Nitekim bu Çalışma için yapılan araştırmaya katılan kişiler de, Suriyeli mülteci kadınların ve genç kızların cinsel istismarıyla ilgili olarak benzer endişelerini dile getirmişlerdir (TR02).

CTCDŞ mağdurlarına hizmet veren sığınma evlerini yöneten bir STK'nın kadınların kendilerine genellikle fiziksel şiddetten kurtulmak için başvurduklarını ancak sığınma evinde birkaç ay geçirdikten sonra bazılarının cinsel istismar vakalarını da rapor etmeye hazır hale geldiklerini belirttiği **Lübnan**'da da tablo benzerdir (LB29). Bu durum, bu eylemlerde bulunan kişilerin genellikle aile üyeleri olmasıyla bağlantılı olabilir. Bir başka STK da kadınların ve genç kızların kendileri açısından potansiyel 'tehlikeler' arasında aile üyelerini saymaktan çekindiğini belirtmektedir (LB37).

Irak'tan bir kaynak da CTCDŞ vakalarının sosyal engeller ve etkilenen kadınların savunmasızlıklarından ötürü genellikle gerçek düzeyinde bildirilmediği görüşünü ortaya koymuştur (IQ12). Bunların yanında Irak'ta cinsel taciz ve tecavüzle karşı

karşıya kalan kadınlar kendi aileleri tarafından töre cinayetine mağdur gitmekten çekindikleri için bu durumları yetkili makamlara veya diğer kuruluşlara bildirmeye çekinmektedirler. Irak Kürdistanı'nda doğal nedenlerin ardında töre cinayetlerinin kadın ölümlerinde başı çektiği dile getirilmektedir (Dosky, 17 Mart 2013).

Bu konuda konuşmaya çekinilmesine rağmen **çalışmaya konu ülkelerde yaygın cinsel ve cinsiyet bazlı şiddet** olgusu Çalışma kapsamında mülakat yapılan birçok kaynak tarafından kadınların ve genç kızların insan ticaretine maruz kalma riskini artıran etkenler arasında sayılmıştır (SY12). Yedi üniversite mezunu ve üniversite öğrencisinden oluşan bir Suriyeli mülteci kadın grubu rejime bağlı güçlerce Suriye'de alıkonulmuş ve cinsel taciz ve tecavüze uğramıştır. Nitekim **Suriye'den ayrılmadan önce tecavüze veya cinsel istismara uğrayan kadınların ve genç kızların karşılaştığı yüksek riskler** dikkate alınmalıdır. Türkiye'ye ulaşmalarının ardından kadınlar ve genç kızlar Türkiye'deki erkeklerin cinsel teklifleri ile karşılaştıklarını ve bunların kendilerini emniyetsiz ve tecrit edilmiş hissettirdiğini dile getirmişlerdir (TR23). Türkiye'de gerek kamplarda gerek kamp dışındaki mülteciler arasında aile içi şiddete de sıklıkla rastlanılmaktadır (AFAD, 2014: 26).

Türkiye'de kampların dışındaki kadın mülteciler bağlamında herhangi bir mesleki yetkinliği veya deneyimi olmayan ve ancak sınırlı miktarda eğitim almış kadınların da mali sıkıntılarla karşılaştıkları bir ortamda, göç ve çatışmanın savunmasızlığı artırması ve bu kadınları risklerle karşı karşıya bırakmasının ışığında istismara daha açık hale gelebildikleri de bilinmektedir. Yakın tarihte yayınlanan bir AFAD raporunda kamplar dışındaki kadın mültecilere mali destek sağlanması ve kamplardaki kadın mültecilerin kamplarda mesleki eğitime teşvik edilmesi önerilmiştir (AFAD, 2014).

Lübnan'da mülakat yapılan bir kaynak CTCDŞ vakalarının sıklığını 4.1 sayılı bölümde de belirtildiği üzere ev sahipliği yapan ülkelerdeki Suriyeli mültecilerin hemen tümünün karşılaştığı bir durum olan ciddi maddi sorunlarla ilişkilendirmektedir (LB29). Yetersiz ve sıkışık barınma olanakları da kadınlar ve genç kızları cinsel tacize maruz bırakmaktadır (LB08). Ülke içinde yerinden edilme durumlarında CTCDŞ ile karşılaşma riskini etkileyen bir diğer etken de çatışmalara karışan kişilerin yaşadığı ve bazı durumlarda aile içi şiddete dönüşebilen akıl sağlığı sorunlarıdır (LB10).

Ürdün'deki Suriyeli kadınların savunmasızlıkları, ailelerinin yetişkin erkek fertlerinin veya yetişkin erkek akrabalarının ortamda bulunmaması durumunda özellikle artmakta ve aile reisi konumundaki kadınlar, kadınların çalışmasıyla ilgili sosyal normlardan ötürü ev sahipliği yapan ülkelerde iş bulamamaktadırlar. Ürdün'deki tüm Suriyeli mülteci ailelerin neredeyse üçte birinin başında bir kadın vardır ve

bunlar genelde hane başına beş çocuklu büyük aileler olarak sınıflandırılmaktadır (UNICEF ve Save the Children, 2015).

BM Kadın teşkilatı (UN Women) tarafından Irak'ın Kürdistan Özerk Bölgesi'nde yapılan bir ankete katılan Suriyeli mülteci kadınların yüzde 68'i istismara uğrayan bir tanıdıklarının olduğunu bildirirken yüzde 82'si her gün istismar veya şiddet korkusu içinde yaşadıklarını ve bundan ötürü yüzde 35'inin evden tek başına çıkmasına izin verilmediğini belirtmiştir. CTCDŞ vakaları ile karşılaşan Suriyeli mültecilerin Kürdistan Bölgesel Yönetimi (KRG) tarafından işletilen sığınaklara yönlendirilebilmesi mümkün olmaktadır.

Ne var ki bu sığınaklara ancak olayı polise bildirdikten sonra erişebilmektedirler (UN Women, 2014).

Irak Kürdistan Özerk Bölgesinde faaliyet gösteren Demokrasi ve İnsan Hakları Geliştirme Merkezi (DHRD) adlı yerel STK, Suriye'deki krizin başlamasından bu yana toplam 22 tecavüz vakası ile karşılaştıklarını bildirmiştir. Bunlara ek olarak 28 cinsel taciz vakası da kuruluşa ulaşmıştır (IQ04). Bu Çalışma kapsamında mülakat yapılan bir diğer kurum olan Kürdistan İnsan Hakları Komisyonu'na da şiddetle karşı karşıya kalan 28 vaka iletilmiş olup bunların 20'sinde genç kızların cinsel tacize maruz kalması söz konusudur. Kocalarının eşlerine evlilik içinde tecavüz ettiği ve fiziksel saldırıda bulunduğu birçok vaka da söz konusudur (IQ12). Suriyeli mültecilerin, özellikle de Suriyeli kadınların yerel toplumdan gördüğü muamelede istismar ve sözlü taciz de sıklıkla dile getirilen bir olgudur (UN Women, 2014).

Anayasada ayrımcılığın önlenmesine karşı hükümler bulunmasına karşın Türkiye'de mülakat yapılan bir kaynak da **Suriyeli mülteciler arasındaki lezbiyen, eşcinsel, biseksüel ve cinsiyet değiştiren (LGBT) bireylerin de savunmasız olduğunu**, zira Türkiye'de LGBT haklarını teminat altına alan ayrımcılığı önleyici bir yasal çerçevenin bulunmadığını ifade etmiştir. Mülakat yapılan kaynağın bağlı bulunduğu dernek çok sayıda LGBT mülteciye destek sağlamış olup bunları yerel LGBT topluluklarıyla iletişime geçirmiştir (TR32). Lübnan'dan araştırmaya girdi sağlayan bir kaynak da LGBT toplulukların, özellikle de transgender grupların sosyal ayrımcılık ve dışlanmaya maruz kaldığını, durumlarının iş bulmalarını ve ev tutmalarını güçleştirdiğini ve bunun da fuhuşa karışmalarına neden olabildiğini belirtmektedir (LB29). Bu kişiler aileleri tarafından da dışlanmakta ve homofobik ve transfobik şiddete maruz kalabilmektedir (LB17).

Lübnan ve Irak'ta **zihinsel engelli kişiler de cinsel istismara karşı savunmasız olup** istismardan bahsedememelerinden ötürü, bu durum gerek erkek gerekse kadınları etkilemektedir. Suriyeli mülteciler arasındaki engelliler 2015'e kadar yardım

programlarının odağında yer bulamamışlar ve bu durum onları diğer Suriyelilerden daha da kötü bir sosyo-ekonomik bir tablo ile karşı karşıya bırakmıştır (LB41; IQ05; IQ06).

4.7 İnsan Ticaretiyle Mücadele Çabaları

Bir sonraki bölümde de ele alınacağı üzere Suriyeli mültecilerin ve ülke içinde yerlerinden edilmiş kişilerin karşılaştığı insan ticareti vakalarının çok azı çalışmaya konu beş ülkedeki yetkili makamlarca tespit edilebilmiştir. Özellikle **insan ticaretine maruz kalan kişilerin belirlenmesi** alanında gereken yönlendirme mekanizmaları ülke bazında ancak yeni yeni oluşturulmaktadır. Ayrıca birçok Suriyeli mülteci sosyal ve kültürel nedenlerden ötürü maruz kaldıkları insan ticareti gibi suçları polise bildirmekten çekinmektedir. Bu çekingen tutumun altında yatan bir diğer neden de bazı insan ticareti vakalarında **yetkili makamlara başvuran bir mağdurun insan ticaretine konu bir insan olarak koruma sağlanmak yerine cezai sorumlulukla karşı karşıya kalabilmesidir**. Bu kişiler yukarıda 4.2 sayılı bölümde de belirtildiği üzere yaygın bir durum olan gerekli izinler olmadan kayıtdışı çalışmaktan ötürü de cezai işleme maruz kalabilirler. Harroff-Tavel ve Nasri'nin (2013) de belirttiği üzere Suriye'de ve komşu ülkelerde hâlihazırda yürürlükte olan mevzuat ve uygulamalar insan ticaretine maruz kalan kişilere ancak kısıtlı bir tazminat imkânı sağlamakta olup, insan ticareti mağdurlarının yeterli koruma ve yardıma erişimini sağlayabilmek ve insan ticareti yapan grupları belirleyip yargı önüne çıkarmak için yapılması gereken daha çok şey vardır.

Öte yandan **Türkiye**'de GİGM insan ticaretine maruz kalan kişilerin belirlenmesi sürecinde bir STK, çevirmenler ve psikologlarla birlikte çalışmakta olup, bunun koruma sağlama yönünde olumlu bir adım olduğu ifade edilmiştir (TR41; TR49). GİGM'nün merkez ve taşra teşkilatı daha aktif bir rol üstlendikçe ve Avrupa Konseyi İnsan Ticareti Sözleşmesi'nin onaylanmasını takiben yeni eylem planlarının uygulamaya geçirilmesiyle insan ticaretiyle mücadele çabalarının hız kazanması beklenmektedir (TR47; TR49).

Öte yandan **Lübnan**'da STK'ların yaptığı çalışmalara rağmen insan ticareti mağdurlarına ulusal düzeyde koruma sağlayan bir mekanizma bulunmamakta olup özellikle mağdurlara sığınma evi sağlamakta güçlük çekilmektedir. İnsan ticareti mağdurları belirlendikten sonra sığınma evi bulma süreci kendiliğinden yürümekte olup sığınakların farklı kriterleri bulunmakta ve bazen kapasiteleri dolu olmaktadır. Sığınma evi bulunamaması durumunda mağdurlar sorun

giderilene kadar gözaltında tutulmaktadır (LB35; LB48). Akkar'dan yerel bir STK bölgede daha fazla sığınma evi sağlanması için çaba göstermektedir (LB36).

Benzer biçimde **Ürdün** Dilencilikle Mücadele Birimi'nden mülakat yapılan bir uzman da insan ticaretiyle mücadele kanunlarının yürürlükte olmasına rağmen bunların uygulamasının halen yeterli düzeye ulaşmadığını ve özellikle dilencilik vakalarının insan ticareti olarak değerlendirilmediğini ifade etmiştir.

Dilencilikle Mücadele Ekiplerinin basit dilencilik vakalarıyla insan ticareti unsurları içeren dilencilik vakaları arasında ayırım yapmakta güçlük çektiğini dile getirmiştir (JO20). Bunlara ek olarak Ürdün'deki iş müfettişleri Ürdün'ün kırsal kesiminde aşiretlere ve toplum kesimlerine dayanan karmaşık siyasi yapılardan ötürü büyük çiftliklerde işgücü istismarı olup olmadığını izlemeye güçlük çekmektedir. Özel çiftliklerin önemli aşiretlerin üyelerine ait olduğu durumlarda İş Müfettişleri çiftliğe gidip işgücü istismarı veya çocuk işçi olup olmadığını tespit etmeye çekinmektedirler. Çalışma Bakanlığı, müfettişleri tüm çiftliklerde denetim yapmaya teşvik etse de yeterli insan kaynağı bulunmaması da çalışmalarını güçleştirmektedir (JO07).

Irak'ın Kürdistan Özerk Bölgesi'nde de karşılaşılan insan ticareti vakalarını sistemli bir biçimde tespit etme ve izlemeye yönelik araçların bulunmaması, Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin insan ticareti konusunda mevzuatının bulunmayışıyla bir arada değerlendirildiğinde şahısları bu alanda savunmasız bırakmaktadır. Her ne kadar Irak'ta 2012'de insan ticaretiyle mücadeleye yönelik bir kanun yasalaşmış ise de Giriş kısmında da belirtildiği gibi, bu çalışmanın kaleme alındığı tarih itibarıyla, Kürdistan Özerk Bölgesi'nde henüz bu kanun onaylanmamıştır. Buna ek olarak Irak genelinde de insan ticaretiyle mücadele kanununu yürütebilecek yeterli kapasite bulunmamakta olup, özellikle bu kanunu yürütme ve yargının çeşitli kademelerine ulaştırmaya yönelik olarak insan ticaretini tespit, izleme ve insan ticaretiyle mücadele alanında eğitim ve workshop çalışmalarına gereksinim duyulmaktadır (IQ12).

Ne ölçüde olduğunu belirlemek mümkün olmasa da, **birçok insan ticareti vakası, iş veya göç mevzuatının ihlali veya fuhuş veya dilencilik vakaları olarak yargıya intikal ettirilebilmektedir**. Böyle durumlarda insan ticaretine maruz kalan kişinin kandırılarak veya zorla yaptığı bir fiilden dolayı cezai sorumlulukla karşı karşıya kalması ve insan ticaretiyle mücadele mevzuatının cezalandırmayı engellemeye yönelik hükümlerinin ihlali söz konusu olabilmektedir.⁶³

63 Bkz. örneğin: AGİT, İnsan Ticaretiyle Mücadele Özel Temsilciliği ve Koordinatörlüğü (2013). *İnsan Ticareti mağdurlarının cezalandırılmamasına yönelik hükmün etkili biçimde uygulanmasına yönelik politika ve yasama önerileri*. Viyana: AGİT. SEC.GAL/73/13.

Suriye'de fuhuş yasa dışı olduğu için, fuhuş amacıyla insan ticaretine maruz kalan kadınlar ve genç kızlar genellikle suçlu olarak görülmekte ve insan ticareti mağduru olarak korunma sağlanmak yerine gözaltına alınma ve eğer yabancı iseler tutuklanma ve/veya sınır dışı edilme riskiyle karşı karşıya kalabilmektedir. **Türkiye**'nin Hatay, Adana ve Gaziantep illerindeki polis memurlarının, Suriyelileri dilencilikten caydırmak için tutuklama ve ailelerinden ayrı düşmüş çocukların sınır dışı edilmesi veya mülteci kamplarına götürülmesi gibi tehditlere başvurduğu bilinmektedir (TR17; Toplantı TR24; TR29).

Ürdün'de ARRD Adli Yardım STK'sının Direktör'üne göre fuhuşa karışan mülteci kadınlar ve genç kızlar genellikle Ürdün makamlarınca potansiyel insan ticareti mağdurlarından ziyade, suç işlemiş kişiler olarak görülmektedir.

Bu durumun ışığında, fuhuş anlamında istismara uğramış birinin, Adli Yardım için başvuruda bulunması halinde, mülteciyi insan ticareti mağduru kategorisine alma şeklinde bir savunma geliştirme yoluna gidilmemektedir. Zira insan ticaretiyle mücadele kanunu henüz çok yetersiz olup, davayı kaybetme olasılığı yüksektir. Bunun yerine, bu kişiler davalı açısından daha ciddi bir koruma sağlayabilecek BMMYK Hukuk Birimi'ne yönlendirilmektedir. Yöneticinin bildiği kadarıyla insan ticareti şüphesiyle BMMYK'ya yönlendirilen vakalardan hiçbiri, mahkemeye insan ticareti vakası olarak sunulmamıştır (JO24).

Suriye ve Ürdün'de olduğu gibi **Irak**'ta da fuhuşa karışan kadınlar ve genç kızlar genellikle Ceza Kanunu'nun fuhuş ile ilgili fıkrası kapsamında yargılanmakta olup, hâkimler ve polis bu kişilerin insan ticareti mağduru olabileceğinden haberdar değildir (IQ17). Irak'ta mülakat yapılan bir diğer kişi, insan ticareti vakalarına yönelik bir yönlendirme sisteminin bulunmayışı ve genellikle kayıtdışı çalışan ve işgücü istismarına uğrayan kişilerin istismar mağduru olarak görülmek yerine, 28 sayılı İkamet Kanunu kapsamında para cezasına çarptırılması gibi sorunların mevcut olduğunu dile getirmiştir. İnsan Ticareti mevzuatı, insan ticaretine maruz kalan kişiler için geçici bir oturma izni ve diğer destek unsurlarını sağlasa da pratikte bunlar uygulanmamaktadır (IQ16). Kürdistan Özerk Bölgesi'ndeki Suriyeli mülteci kadınlarla yapılan odak grubu görüşmelerinde BM Kadın teşkilatı cinsel istismara uğradığını belirten kadınların *"başka konularda şikayetlerini dile getiren ailelerin Suriye'ye geri gönderildiğini bildikleri"* için daha fazla ayrıntı vermekten kaçındıklarını ortaya koymuştur (BM Kadın, 2014: 6-7).

4.8 Göç Alternatiflerinin Eksikliği

Avrupa Birliği'ne yasal yollardan girişin önündeki kısıtlamalar da Suriyeli mültecileri daha büyük ölçüde insan ticareti karşısında savunmasız kılmakta ve göçmen kaçakçılarının yaptığı insan hakları ihlalleri ve bölge dışına kaçma sırasında başka tehlikelerle karşı karşıya bırakmaktadır. Mülakat yapılan bir kişinin de vurguladığı üzere, '*mülteci hakkını tanımak ve yerleşim olanağı sağlamak yerine bu ülkeler sınırlarını korumak için daha kısıtlayıcı tedbirler getirmektedir*' (TR38). Suriyeli mültecilerin Avrupa Birliğinde Sözleşme'ye tabi mülteciler olarak tanınma hakkı bulunmasına rağmen AB ülkelerine yasal yollardan ulaşmaları mümkün olmadığı için **mülteciler yolculuk için insan kaçakçılarının hizmetlerine başvurmak zorunda kalmaktadır.**

Türkiye'deki bazı Suriyeli mülteciler, bilhassa kendi alanlarında çalışamayan nitelikli Suriyeliler, sığınma başvurusunda bulunmak üzere AB ülkelerine gitmeye karar vermekte (TR38; TR50) ve bu bağlamda hayati riskler içeren seyahat yöntemlerine başvurmaktadır. Mülakat yapılan kişilerden biri insan ticareti yapan kişilerin insan ticareti zincirinin bir halkası olduğunu varsaymaktadır. Zira Avrupa'ya kaçak yollardan götürülen insanlar ticari amaçlarla cinsel istismara veya başka insan ticareti biçimlerine maruz kalabilmektedir (TR38). Bu kişiler Avrupa'ya karadan veya denizden ulaşmak için göçmen kaçakçılarına kişi başına 1.000-2000 ABD Doları ödemektedir (Oruç, 5 Ağustos 2015).

Ağustos 2015'ten bu yana Türk makamları Ege Denizi üzerinden yasadışı geçişleri kontrol altına alabilmek için yeni uygulamaları yürürlüğe koymuştur. Örneğin İzmir valiliği özellikle yasadışı yollardan Türkiye'den ayrılmayı amaçlayan Suriyeli mültecileri tespit edebilmek ve bunları kamplara gönderebilmek için kentin girişinde kontrol noktaları tesis etmiştir (Yıldırım, 12 Ağustos 2015). Ülkenin güneyindeki bir liman kenti olan Mersin de göçmen kaçakçılarının deniz yoluyla sınırdan geçiş yaptığı merkezler arasında sayılmaya başlanmıştır (Toplantı TR40; TR38).

Frontex'in *Yıllık Risk Analizi* 2015 raporuna göre Eylül 2014'ten bu yana gittikçe artan oranda yük gemileri Türkiye'den İtalya'ya insan ticareti amacıyla kullanılmaktadır. Raporda aynı zamanda Mersin'in AB'ye kaçak yollardan götürülen Suriyelilerin Türkiye'den ayrıldığı önemli bir merkez olarak bahsi geçmektedir.

"Türkiye'nin güneydoğu kıyılarındaki Mersin, Adana ve Hatay gibi illerde çeşitli noktalardan [...] hareket eden balıkçı tekneleri açıkta bekleyen yük gemilerine mültecileri götürmektedir. [...] Bu ise suç örgütlerinin

yerinden edilmiş ve savunmasız Suriyeli aileleri istismar ederek ve riske atarak diğer suç faaliyetlerini finanse edebildiği anlamına gelmektedir” (Frontex, 2015: 21).

Lübnan da Avrupa’ya ulaşmaya çalışan Suriyeliler açısından bir transit geçiş noktası olabilmektedir (Sherlock ve Malouf, 14 Kasım 2013). Genellikle Lübnan’dan Avrupa’ya uzanan göçmen yolu, Suriye vatandaşları açısından Türkiye üzerinden geçiş, Türkiye’den vize almakta zorlanan Suriye’den gelen Filistinli mülteciler açısından ise havayoluyla Sudan’a, oradan da karayoluyla Libya’ya gitmek şeklinde şekillenmektedir.

Iraklı ülke içinde yerlerinden edilmiş kişilerin savunmasızlığı ise araştırma kapsamında mülakat yapılan bir kaynağa göre, bu kişilerin AB, ABD veya Kanada gibi bölge dışında ülkelere göç etme isteğinden etkilenmektedir.

Bu yöndeki istekler yasadışı yollardan göç etmeye çalışma sonucunu doğurmaktadır. İnsan ticareti şebekeleri bu durumdan yararlanmakta ve Iraklıları bölge dışına 5-10.000 ABD Dolarına varan büyük meblağlar karşılığında bölge dışına kaçırmaktadırlar. Araştırma kapsamında mülakat yapılan bir kaynak, bu Iraklıların birçoğunun vardıkları ülkelerde kaçakçılar veya işletme sahipleri tarafından istismara maruz kaldığını bildirmiştir (IQ12).

4.9 Ev Sahipliği Yapan Toplumlar Üzerindeki Etkisi

Suriye’deki çatışmanın barışçı yollardan çözüme kavuşması pek mümkün görünmediği için mültecilerin kısa vadede geri dönmesi de ihtimal dâhilinde değildir. Bu durum Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak’taki ev sahipliği yapan toplum üzerinde de etkisini göstermektedir. **Lübnan bu durumdan özellikle etkilenmektedir**, zira nüfusuna oranla Suriyelilerin ve Suriye’den gelen Filistinli mültecilerin miktarı son derece yüksektir. Benzer bir tablo yerel nüfusa kıyasla yüksek sayıda Suriyeliye ev sahipliği yapan Türkiye’nin güneyi ve güneydoğusundaki bazı bölgelerde, Irak’ın Kürdistan Özerk Bölgesi’nde ve ayrıca Ürdün’ün kuzeyinde de görülmektedir. Bu durum **yerel işgücü piyasası, tüketici ürünlerinin fiyatları, siyasi sorunlar ve güvenlik sorunları ve yardım politikaları açısından belirli sonuçlar doğurmaktadır** olup bu sonuçlar da Türk, Lübnan, Ürdün ve Irak toplumunun ve diğer mülteci ve göçmenlerin insan ticareti karşısında daha fazla savunmasız hale gelmesine neden olmaktadır. *Forced Migration Review* (2014: 19) dergisinde yayınlanan bir makaleye göre komşu ülkelerde Suriyeli mültecilere ev sahipliği yapan toplulukların

Suriyelilerin varlığından faydalanma potansiyelinin yanında belirli risklerle karşı karşıya olması da söz konusudur.

Suriyeliler arasında **Türkiye**'ye gelmeleri sonrasında gözlemlenen nüfus artış hızının Türkiye'nin genelindeki nüfus artış hızından yüksek olmasından dolayı bu gruplara ev sahipliği yapan kentlerde ve kasabalardaki işgücü piyasası ve sosyal tablo önemli ölçüde değişmiştir. Örneğin Kilis'in nüfusu 2013'e gelindiğinde yüzde 30 artmış olup, Gaziantep ve Şanlıurfa gibi daha kalabalık kentlerde nüfus artış oranı yüzde 6'yı aşmıştır (AFAD, 2013). Dahası Türkiye'nin güneyindeki mevcut sağlık tesislerinin de yüzde 30-40 ek hasta yükü ile karşı karşıya kaldığı tahmin edilmektedir (BMMYK, 2014b).

Lübnan'daki yerel toplum da **gıda fiyatlarında artış**la karşı karşıyadır. Bu artış da artan talebin yanı sıra Suriye'den gelen kaçak malların yerel ekonomiye verdiği zarardan kaynaklanmaktadır. Barınma alanında artan talep de kiralari artırmaktadır (World Vision, 2013). Uluslararası insani yardım kuruluşu World Vision (2013) tarafından Suriyeli mültecilere ev sahipliği yapan yerel topluluklar arasında organize edilen odak grup çalışmaları ve mülakatlar, Lübnanlı kadınların ve genç kızların istismar ve erken evlilikle karşı karşıya kalan Suriyelilere sempatiyle baktıklarını göstermektedir. Ancak aynı kaynaklar, toplumun çok sayıda savunmasız mülteciye ev sahipliği yapmasından kaynaklanan 'ahlaki bir çöküntü' yaşadığı yönündeki endişelerini de dile getirmektedir.

Türkiye'de Akçakale, Viranşehir ve Urfa'nın merkezi gibi Suriyeli nüfusun yoğun bir biçimde bulunduğu yerlerde Türk vatandaşlarına daha az ücret ödenmesine, işlerini kaybetmelerine veya iş bulamamalarına neden olduğu düşünülen **ucuz işgücü** bir gerilim kaynağı haline gelmiştir (TR08; TR22). ORSAM araştırma kuruluşu tarafından Suriyeli mülteciler konusunda hazırlanan bir rapor da özellikle kayıtdışı sektörlerde Suriyeli mültecilerin gelişinden sonra işgücü arzındaki artıştan ötürü ücretlerde ciddi bir düşüşün meydana gelme ihtimalini doğrulamaktadır (Öztürkler ve Göksel, 2015).

Türkiye'de olduğu gibi **Lübnan**'da da Suriyeli mülteciler ülkenin en yoksul bölgelerinden bazılarında yoğun bir biçimde bulunmaktadır. İşgücü pazarındaki arzın ani bir biçimde artması hem Lübnanlı hem de Suriyeliler açısından ücretleri aşağıya çekmiştir. Geçmişte yetersiz kalan eğitim ve sağlık hizmetleri artık daha da sıkıntılı bir hal almıştır. Loveless'a göre mülteciler ve onlara ev sahipliği yapan topluluklar arasında, **çoğu Lübnanlının tüm yardımın Suriyelilere tahsis edildiğini** düşünmesi gibi nedenlerden ötürü gerilim artmaktadır (Loveless, 2014). World Vision (2013) tarafından yayınlanan bir rapor ev sahipliği yapan

toplumun üyelerinin Suriyelilerin vergi ödemek zorunda olmadıklarını, yemek kuponu ve kalacak yer konusunda destek aldıklarını ve bu nedenle Lübnanlılardan daha düşük ücretlere çalışabildiklerini düşündüğünü vurgulamıştır. Çalışma kapsamında mülakat yapılan birçok kişi de işverenlerin Suriyelileri ciddi biçimde istismar edebilme imkânının Lübnanlılar açısından Suriyelilerle rekabet ettikleri bir pazarda iş bulmayı güçleştirdiğini, bunun da Lübnan halkı açısından işsizlik oranlarını artırdığını dile getirmiştir. Ancak resmi işsizlik rakamları 2012'deki yüzde 6,2 düzeyinden 2013'te sadece yüzde 6,5'e yükselmiştir.⁶⁴

Mültecilere ev sahipliği yapan bölgelerde iş bulmanın mülteci krizinden önce de zor olduğu dikkate alındığında, bugün ucuz işgücünün iş aramayı daha da rekabetçi bir hale getirdiği söylenebilir (Loveless, 2014). Suriye'deki krizden önce de yoksul bölgeler olan (LB36) ve krizden sonra çok sayıda mülteciye ev sahipliği yapan Akkar ve Trablus gibi yerlerde Suriyelilerle iş için rekabet etmek ciddi bir sorun haline almıştır ve Lübnan'dan çocuk işçiliğin artmasına yol açmasından endişe edilmektedir. Yine de bu endişeleri destekler nitelikte istihdam ve işgücü pazarıyla ilgili resmi istatistikler bulunmamaktadır. Ev sahipliği yapan topluluklar üzerindeki bu tür etkilere rağmen Thibos (2014) Bekaa'daki Lübnanlı işçilerin halen Suriyelilerin iki katı gelir elde ettiğini, ancak maaşların asgari ücretin altında kaldığını vurgulamaktadır. Her ne kadar bu araştırma kapsamında mülakat yapılan kaynakların hiçbirisi Lübnanlıların bozulan ekonomik tablo nedeniyle insan ticaretine maruz kaldığına şahit olmamışsa da, gelecekte böyle bir durumun ortaya çıkabilmesi riski yine de endişe yaratmaktadır.

Türkiye'nin Adana kentinde mülakat yapılan bir kaynak, ilin iç göçlerden de ciddi biçimde etkilenmiş olmasından dolayı oradaki Suriyelilerin topluma entegrasyonunun kolay olduğu yorumunda bulunmuştur (TR07). Öte yandan Suriyelilerin gelmesi ev sahipliği yapan topluluklar arasında mezhepler arası ilişkilere dair endişeleri uyandırmış görünmektedir. Bunlara örnek olarak yerli nüfusun üçte birinden fazlasının Nusayri Arap kökenli olduğu Hatay ili gösterilebilir (Memişoğlu ve Ilgıt, 2015). Ağustos 2014'te Türk bir ev sahibinin Suriyeli mülteci kiracısı tarafından öldürülmesi sonrasında Gaziantep'te Suriyeli mültecileri hedef alan şiddet olayları ve protestolar gerçekleştiği bildirilmiştir.⁶⁵ Araştırmaya girdi sağlayan kaynakların ikisi ev sahibinin kiracının karısı veya kızına cinsel mahiyette tekliflerde bulunduğu için kiracı tarafından öldürüldüğü yönündeki iddiaları dile getirmiştir (TR32; TR36).

64 Bkz.: www.tradingeconomics.com/lebanon/unemployment-rate, erişim tarihi 11.11.2015.

65 www.almonitor.com/pulse/tr/originals/2014/08/kutahyalı-syrian-refugees-under-attack-turkey-gaziantep.html, erişim tarihi 01.09.2015.

Suriye ve **Lübnan** arasındaki siyasi bağlantılar dikkate alındığında Suriye'deki krizin hâlihazırda Lübnan'ı etkileyen mezhep ayrılıklarını daha da artırdığı söylenebilir. Özellikle ülkenin kuzeyinde Sünni/Nusayri gerilimi dikkat çekerken Bekaa Vadisinde de Sünni ve Şii gruplar arasında çatışmalar olmuştur (Van Vliet ve Hourani, 2012). Temmuz 2013'ten Nisan 2014'e kadar Lübnan'da bomba yüklü araçlarla veya suikast bombacıları ile onüç saldırı gerçekleştirilmiş olup (Thibos, 2014), iç savaşın sona ermesinden bu yana en büyük şiddet olayı Kasım 2015'te DAESH'in üstlendiği bombalı eylemlerde Beyrut'ta 40'tan fazla kişinin öldürülmesi olmuştur. Özellikle Sünni ve Nusayri nüfusun birlikte yaşadığı kıyı şeridinin Akkar bölgesinde bazı durumlarda siyasi nedenlerle ilişkilendirilen adam kaçırma eylemlerine rastlanmıştır. Hudut kapılarındaki bağlantıları sayesinde Esad rejimiyle bağlantıları güçlü olan militanlar sınırı nispeten kolaylıkla geçebilmekte ve insanları Suriye'ye kaçırabilmektedir (LB39).

Suriye'deki krizin tetiklediği mezhep gerilimlerinin yanı sıra Suriyeli ve Lübnanlı topluluklar arasındaki gerilim de hem siyasi hem de ekonomik saiklerle artış göstermektedir. İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch) Ağustos 2014'te, Lübnanlı askerlerin Nusra Cephesine bağlı militanlarca öldürülmesi sonrasında Lübnan vatandaşlarının Bekaa Vadisindeki Arsal'daki çatışmaları takip eden dönemde şiddet eylemlerini artırdıklarını ifade etmektedir (Human Rights Watch, 2014b). Mülteciler ülkenin güneyinde siyasi görüşlerini dile getirmekten genel olarak çekinmektedir. Bunun nedeni de bölgede mültecilerin Hizbullah, Lübnan makamları ve diğer grupların sıkı kontrolü altında olmasıdır (LB19).

Yine de mülakat yapılan kaynaklardan biri, Lübnan hükümetinin birinci Krize Müdahale Planını hazırlamasından sonra, Lübnanlıların devletin onları 'unuttuğu' yönündeki endişelerinin azalmasıyla durumun biraz düzeldiği gözlemini dile getirmiştir. Bu bağlamda **uluslararası toplumun yardım programlarında savunmasız Lübnanlılara da eğilmeye başlamasıyla görülen strateji değişikliği kayda değer bir rol oynamıştır** (LB42). Yine de OCHA ve REACH 2014 sonu itibarıyla Suriye'den gelen mülteci akışı nedeniyle 170.000 ila 200.000 Lübnanlı ailenin yoksulluk sınırının altında kalmış olduğunu tahmin etmektedir (OCHA ve REACH, 2014).

Failler

Suriye'nin Dera vilayetinde çiftliklerde çalışan Suriyeli ülke içinde yerinden edilmiş aileler ve kişiler çiftlik sahipleri ve tarlalardaki işçilerin yönetimini sağlayan bazı shawish diye anılan kişilerce istismar edilmelerinin yanında, atölyelerde

de istismarla karşı karşıya kalmaktadır. Aracılık yapanlar genellikle mağdurlarla aynı topluluktan gelen ve işçileri nerede bulabileceklerini bilen kadınlar ve erkeklerdir. Çiftlik sahiplerinin temsilcileri ayrıca okullara ve ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin Dera vilayetindeki kırsal alanlarda yaşadığı yerleşimlere giderek gündelik işçi temin etmektedirler. Bir ailenin tümü aynı çiftlikte çalıştığında çiftlik sahibi genellikle sadece yetişkinlerin ücretlerini ödemektedir. 15 yaşın altındaki çocuklar çiftliklerde ailelerine ek bir ödeme yapılmadan çalışmaktadır. Çiftlik sahipleri çocukların işi gereğince yapabilecek yaşta olmadığını iddia etmektedirler (SY12).

Lübnan'da tarımda istismar amacıyla insan ticaretine çiftlik sahipleri de karışmakta olup birçok durumda bu faaliyetler Lübnanlı toprak sahibi ile gayriresmî çadır yerleşimin Suriyeli *shawish*'i arasında yapılan bir mutabakata dayanmaktadır (LB21).

Birçok durumda *shawish* kendi toplumundan insanların maruz kaldığı istismarcı iş sözleşmelerinden sorumlu olup yardım kuruluşlarının çadır yerleşime erişiminin olup olmayacağına karar verme yetkisi de genelde *shawish*'e aittir. İş koşulları genellikle Suriyelilerin çadır kentinin bulunduğu arazinin sahibi ile *shawish* arasında mutabakatla belirlenir. Ancak *shawish*'in Suriyelilerin uğradığı istismardaki rolü hakkında genel söylemlere ulaşmak doğru olmayacaktır. Zira yerleşimden yerleşime bunların oynadığı rolde farklılıklar bulunmakta olup hepsi topluma karşı istismarcı yaklaşımlar içinde yer almazlar. Bu kişiler Suriyeli veya Lübnanlı olabilecekleri gibi bazı durumlarda 2011 öncesinde hâlihazırda Lübnan'da çalışan ve tarım arazisinin sahibinin zaten tanıdığı bir Suriyeli de olabilir (LB21). Suriyeli eğitimli kadınların topluluk adına *shawish* olarak faaliyet gösterdiği durumlar da bildirilmiştir (LB23).

Suriyeli topluluklara konaklama amacıyla arazi kiralayan çiftlik sahipleri de arazide konaklayanları istismar sayılabilecek şartlar altında çalışmaya zorlamak amacıyla tahliye tehditlerine başvurabilmektedir. Tarım arazilerinin sahipleri ayrıca arazilerinde yaşayan ve çalışan Suriyelilerin Lübnan'ın başka bir bölgesinde yine aynı arazi sahibinin mülkiyetinde olan bir başka araziye, tarımsal çalışmanın gerekleri ve mevsimlere göre gitmeye zorlayabilir (LB39). *Shawish* genellikle tarım arazisinde yapılan iş için ödenen maaşlardan bir yüzde alır (LB21; LB27; LB39). Bu da *shawish*'in topluluk adına kirayı avans olarak ödediği ve dolayısıyla grubun üyelerini borç ile kendisine bağladığı bir durumu ortaya çıkarabilmektedir (LB27). Tarım işçilerinin ücretlerinin ne kadarının *shawish*'e gittiğini bilmek her zaman mümkün olmasa da, mülakat yapılan kaynaklardan biri Suriyeli işçilere genellikle beş saatlik iş için 8.000 LBP (5,30 ABD Doları) kadar bir ücret ödendiğini, bununsa ancak 5-6.000 kadarının işçiye gittiğini, kalanın *shawish*'e ödendiğini ifade etmiştir (LB21).

2014'te **Ürdün** CTU tarafından tespit edilen 9 işgücü istismarına yönelik insan ticareti vakasına karışan toplam 16 şüpheliden 15'i erkek, biri ise kadındır (İnsan Ticaretiyle Mücadele Birimi, Çalışmalar ve İstatistikler Dairesi, Ürdün Hükümeti, Haziran 2015). Suriye ve Lübnan'da olduğu gibi, Suriyelileri Ürdün'de tarım sektöründe işgücü istismarı için insan ticaretine maruz bırakanlar, büyük çiftlik sahipleri ve araçlar ("*shawish*" veya "*moraqeb*") olup, bunlar Ürdünlü ve Suriyeli erkek ve kadınlar oluşmaktadır.

Ürdün Hükümetinin Suriyeli Mülteciler İşleri Müdürlüğü (SRAD) **Zaatari Mülteci Kampındaki uyuşturucu kaçakçılığı** vakasını soruşturmuş olup (JO06) araştırmaya girdi sağlayan kaynakların bazıları, Ürdün'e ve/veya Suriye'ye uyuşturucu ve silah sokmaya yönelik organize insan ticareti faaliyetlerinde bulunurken Ürdün güçleri tarafından yakalanmış olan ve tutuklu bulunan bazı Suriyeli mültecilerden bahsetmiştir (JO17; JO13). Öte yandan bu mültecilerin profili hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılammış olup bunların Suriye'deki çatışmada taraf olan silahlı grupların üyeleri mi, küçük ölçekli suçlular mı, yoksa uluslararası suç örgütleri tarafından Suriye ve Ürdün'de silah ve uyuşturucu kaçakçılığı yapmak için kullanılan insan ticareti mağduru kişiler mi olduğu net değildir.

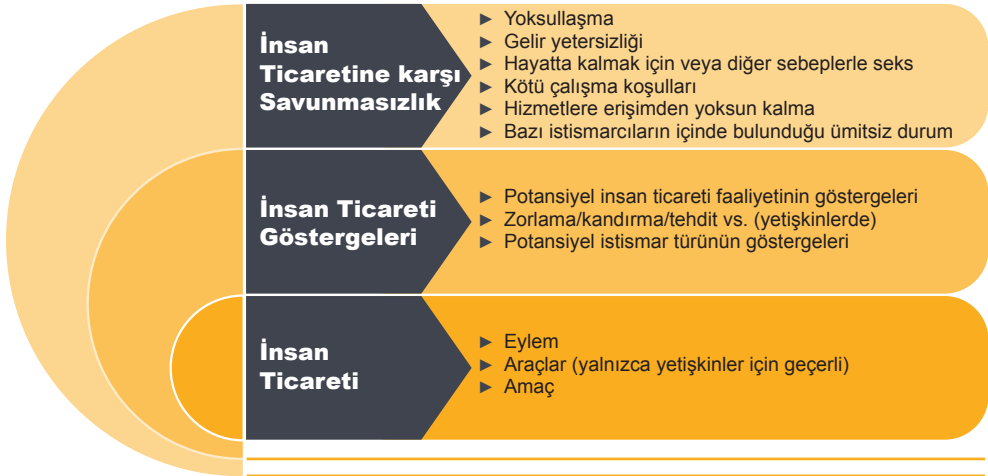
Bir önceki bölümde analiz edildiği üzere, savaştan etkilenen insanları insan ticaretine karşı daha savunmasız hâle getiren savaş ve mülteci krizinin etkileri, bazı gerçek insan ticareti vakalarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Öte yandan, aşağıda Bölüm 5.2'de de ortaya konulduğu gibi, bu durum incelenen ülkelerde yönetimlerin savaş ve mülteci krizinden doğan insan ticareti tespitlerinde önemli bir artış olduğunu göstermemektedir. Bu çalışmada kullanılan araştırma yönteminin doğası ve incelenebileceklerin sınırı, her durumda sadece devlet yetkililerince belirlenebilecek tüm bu muhtemel insan ticareti vakalarının insan ticareti olarak kesin bir biçimde sınıflandırılmasına imkân tanımamıştır. Bu sebeple, bu bölümde, çocuklarla ilgili vakalarda insan ticareti eylemi ve amacı, yetişkinlerle ilgili vakalarda ise insan ticareti eylemi, aracı ve amacı tespit edildiyse, **kuvvetli ihtimal insan ticaretinin gerçekleştiği kabul edilerek mağdurların korunabilmesi ve tacirlerin sorumlu tutulabilmesi adına söz konusu vakalar ortaya konup analiz edilmiştir.**

Bu bölümdeki incelemeler, zorla evlilik (Bölüm 5.3.2), çocuk işgücü istismarı (Bölüm 5.3.4) ve silahlı çatışmalarda istismar (Bölüm 5.3.7) gibi çeşitli insan ticareti biçimlerinde de geçerli olan ve BM Uyuşturucu ve Suç ile Mücadele Ofisi (UNODC, 2013), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO, 2009) ve ilgili uluslararası yasal çerçeveler tarafından geliştirilen çeşitli insan ticareti göstergeleri aracılığıyla yapılmıştır. UNODC'nin İnsan Ticareti Göstergeleri El Kitabı'nda belirtildiği üzere:

“Göstergelerin tümü [...] her bir insan ticareti vakasında mevcut değildir. Herhangi bir göstergenin mevcut olup olmaması, insan ticaretinin gerçekleşip gerçekleşmediğini kanıtlamamasına rağmen, söz konusu göstergelerin varlığı soruşturma yapılması gereğini ortaya koymaktadır.” (UNODC, 2013).

Bu kavramsal çerçeve, aşağıda Şekil 6'da verilmiştir. Belli başlı vakalarda insan ticareti karşısında savunmasızlığın ne şekilde gerçek vakalara ilişkin göstergeler ortaya koyduğunu anlayabilmek için Şekil 6, bir önceki bölümün başında verilen Grafik 5 ile birlikte değerlendirilmelidir. Bu sayede, incelenen her bir ülkenin ilgili aktörleri tarafından yapılacak daha ileri soruşturma ile beraber, insan ticareti suçu tespit edilebilir. İnsan ticareti göstergeleri barındıran bu tür olayların çoğunda az sayıda rapor ve soruşturma bulunduğundan, bu bölümde incelenen bilgilerin bir kısmı zaruri olarak anekdotlar içermektedir.

Şekil 6: İnsan Ticareti Vakaları Göstergeleri

Not: Geçerli göstergelere ilişkin daha fazla bilgi için, bakınız: UNODC (2013). İnsan Ticareti Göstergeleri ve ILO (2009). İnsan Ticareti Operasyonel Göstergeleri

5.1 İnsan Ticareti Güzergâhları

2011 yılından bu yana, incelenen ülkelerde resmî olarak insan ticaretine maruz kaldığı tespit edilen kişiler, genel olarak Suriye, Kuzey Afrika, Güney ve Güneydoğu Asya ve Doğu Avrupalıdır. Öte yandan, Lübnan, Ürdün, Irak ve Suriye’de de bu ülkelerin vatandaşı olan kişilerin, ülke içinde insan ticaretine maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Ev sahibi ülke içerisindeki Suriyeli mülteciler, Suriye’den ayrılmadan önce olmaktan ziyade, söz konusu ülkede başlayacak şekilde sık sık önemli coğrafi hareket olmaksızın ülke içerisinde insan ticaretine maruz kalmaktadır. Bunun anlamı, Bölüm 4’te de gösterildiği üzere, yerinden edilmenin, insan ticareti karşısında savunmasız hâle gelmede önemli bir rol oynadığıdır. Bu çalışma kapsamında görüşülen kişiler tarafından bildirilen, bir kişinin, istismar edilmek üzere ev sahibi bir ülkeye götürülmesi amacıyla insan ticareti sürecinin Suriye’de başlatıldığı vakaların sayısı çok daha azdır. **Suriye** içerisinde de, ülkesinde yerinden edilmiş ve çatışmadan etkilenen diğer insanlar, genel olarak ülke içerisinde insan ticaretine maruz kalmaktadır. Öte yandan, bölge dışında ortaya çıkan birçok insan ticareti güzergâhı, büyük ölçüde Suriye’deki savaş tan etkilenmeden varlığını sürdürmüştür.

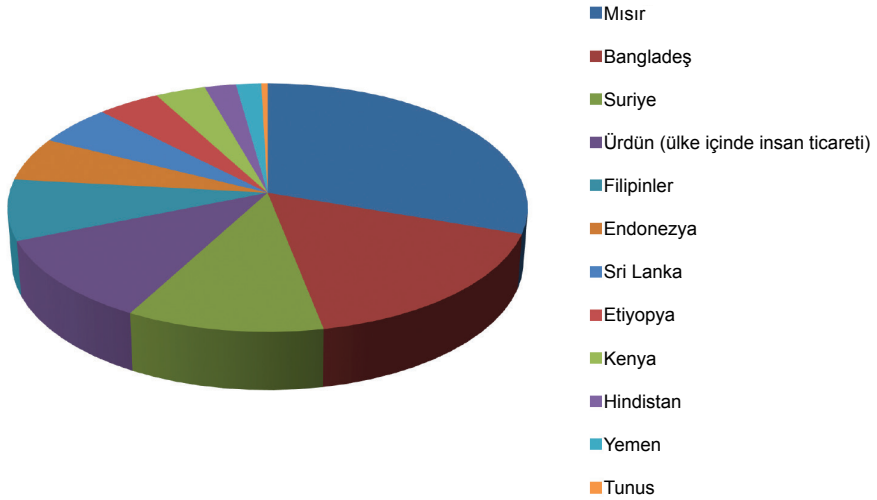
Türkiye'deki yetkililer tarafından 2009-2013 yılları arasında tespit edilen insan ticareti olaylarının çoğu, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan, Azerbaycan, Rusya ve Gürcistan olmak üzere temelde Bağımsız Devletler Topluluğu menşeli ülkelerinden cinsel istismar amacıyla sınır ötesine götürülme şeklinde devam etmiştir (ICMPD, 2013). ABD Dış İşleri Bakanlığı İnsan Ticareti Raporuna göre; Türkiye 2014 yılında Orta Asya ve Doğu Avrupa ile birlikte Suriye'den başta cinsel istismar amacıyla potansiyel insan ticareti mağdurlarını tespit etmiştir (ABD Dış İşleri Bakanlığı, 2015).

Lübnan'da kaçırıldığı resmen tespit edilen mağdurların çoğu Suriyelidir. Bölüm 2'de de ortaya konulduğu üzere, Lübnan'da 2010 ve 2012 yılları arasında tespit edilen mağdurların kökenleri şu şekildedir: Suriye'den kırk, Doğu Avrupa'dan altı, Lübnan'dan altı, diğer Orta Doğu ve Kuzey Afrika (MENA) ülkelerinden altı ve diğer ülkelere üç kişi (UNODC, 2014a). 2011 ve 2012 yılları arasında, uyruk bazında Suriyeliler 35 kişiyle başta olmak üzere, toplamda 54 kişi yetkililer tarafından insan ticareti mağduru olarak tespit edilmiştir. Diğer mağdurların uyrukları arasında başta Lübnan (ülke içinde insan ticareti), Ukrayna ve Moldova yer almaktadır (ISF verileri, alıntı: ICMPD, 2013a). Suriyeli erkeklerle zorla evlendirilerek veya sahte evliliklerle Suriye'den Lübnan'a fuhuş yaptırılmak suretiyle istismar edilmek için götürülen bazı Suriyeli kızların durumları, Lübnanlı yetkililerin dikkatini çekmiştir (LB05; LB48). Suriyeli kadın ve kızlar, hem savaştan önce, hem de savaş esnasında cinsel istismar amacıyla Halep'ten Lübnan'a götürülerek insan ticaretine maruz bırakılmış (LB23), bu bağlamda Suriyeli bir kız, geçici evlilik yoluyla Lübnan'a kaçırılarak seks işçiliğine zorlanmak suretiyle cinsel istismara uğratılmıştır (LB45). Birden fazla kaynakla doğrulanamasa da, silahlı çatışmada bir tür istismar biçimi olarak bir kızın müttefik silahlı gruplarla iletişim kurmak için Suriye ve Lübnan arasında gidip gelmeye zorlandığı bildirilmiştir (LB29).

2009-2013 yılları arasında **Ürdün**'de Ürdünlü Kadınlar Birliği tarafından desteklenen insan ticareti mağdurlarının çoğu, büyük ölçüde bölge dışından gelen kişilerdi: Bangladeş (20), Doğu Asya (7) ve diğer Güney Asya ülkeleri (6) ile Orta Doğu'nun diğer bölgelerinden 9 kişi (UNODC, 2014a). Öte yandan, genel anlamda kaçırıldığı tespit edilen kişilerin sayısının arttığı düşünülecek olursa, İnsan Ticaretiyle Mücadele Birimi'nin (CTU) faaliyete geçmesinden bu yana, 2013 ve 2014 yılları arasında, Ürdün'de hem Suriye hem de Mısır'da insan ticaretine maruz bırakıldığı resmî olarak tespit edilen mağdurların sayısında büyük bir artış görülmüştür. Tespit edilen kişilerin büyük çoğunluğu Mısır, Bangladeş, Suriye ve Ürdün'den (ülke içinde insan ticareti); diğer mağdurlar ise, diğer Güney Asya ülkeleri, Güneydoğu Asya, Doğu Afrika, Yemen ve Tunus'tandır (bakınız aşağıda Şekil 7). Milliyet açısından 2013

ve 2014 yılları arasındaki mağdurların arasında: 69 Mısırlı erkek; 38 Bangladeşli kadın; 24 Suriyeli kadın ve 1 Suriyeli erkek; 15 Ürdünlü erkek ve 10 Ürdünlü kadın; 14 Filipinli kadın ve 4 Filipinli erkek; 13 Endonezyalı kadın; 12 Sri Lankalı kadın; 10 Etiyopyalı kadın; 8 Kenyalı kadın; 5 Hindistanlı erkek ve 1 Tunuslu erkek yer almaktaydı – ayrıca bakınız aşağıda Şekil 7 (İnsan Ticaretiyle Mücadele Birimi, İstatistiki Çalışmalar Departmanı, Ürdün Hükümeti, Haziran 2015).

Şekil 7: Ürdün’de Tespit Edilen Mağdurlar, 2013-2014

Kaynak: İnsan Ticaretiyle Mücadele Birimi'nin sağladığı rakamlar esas alınmıştır: İstatistiki Çalışmalar Departmanı: Ürdün Hükümeti, Haziran 2015.

Suriye’den ev sahibi ülkelere göçmen kaçakçılığı yapan kişilerin, aynı zamanda insan ticaretine de karıştığına dair vakalar bildirilmiştir. Araştırma kapsamında bilgi veren bir kişi, hem savaşın ilk yıllarında Ürdün’ün batısında Tal Shihab ve Tiba’da gayriresmî Sınır Geçiş Noktalarından (BCP) geçişi sağlayan kaçakçılar, hem de çatışmanın sonraki dönemlerinde insanları Suriye’nin doğusundaki çölden Ruwashid’e götüren Suriyeli Bedeviler olmak üzere, Suriye’de ülke içinde hareketi yönetenlerin ve kaçakçıların, suistimal ve istismarlarına ilişkin birçok ihbar almıştır. Bazı Suriyeli mülteciler, insan ticareti veya ulaşım için ödeme yapmayı reddettiklerinde, Ruwashid’e götürülmeleri için ellerindeki tüm paraları, silahla tehdit edilerek Suriyeli Bedevilere vermeye zorlandıklarını bildirmişlerdir. Alınan ifadelere göre, rakip Suriyeli Bedevi gruplar, Ruwashid güzergâhı için birbirleriyle yarışmakta ve diğer Suriyeli Bedevi grupların mültecilerle yapacakları muhtemel ticareti engellemek için, Suriyeli mültecileri fidye için kaçırmaya başlamışlardır (JO11).

Bir vakada, Suriyeli bir kadın, bu çalışma kapsamında görüşülen bir kişiye, Ürdün'e geçme karşılığında Suriye, Tal Shihab'ta bir göçmen kaçakçısıyla cinsel ilişkiye girmeye zorlandığını doğrudan bildirmiştir. Suriyeli kadın, 2013 yılının ortalarında Ürdün'de insan ticaretine maruz bırakılmış; kaçak yolculuğu için yeterli parası olmadığı için, kaçakçı, kadını ödeme olarak cinsel ilişkiye ikna ederek Ürdün'e ulaştırma karşılığında istismar etmiştir. Görüşülen kişi, bunun gibi pek çok vaka olduğunu, fakat Suriyeli mülteci kadın ve kızların maruz kaldıkları suistimali, kendi toplulukları içerisinde damgalanmaktan korktukları için yetkililere bildirmekten çekindiklerini düşünmektedir (JO11).

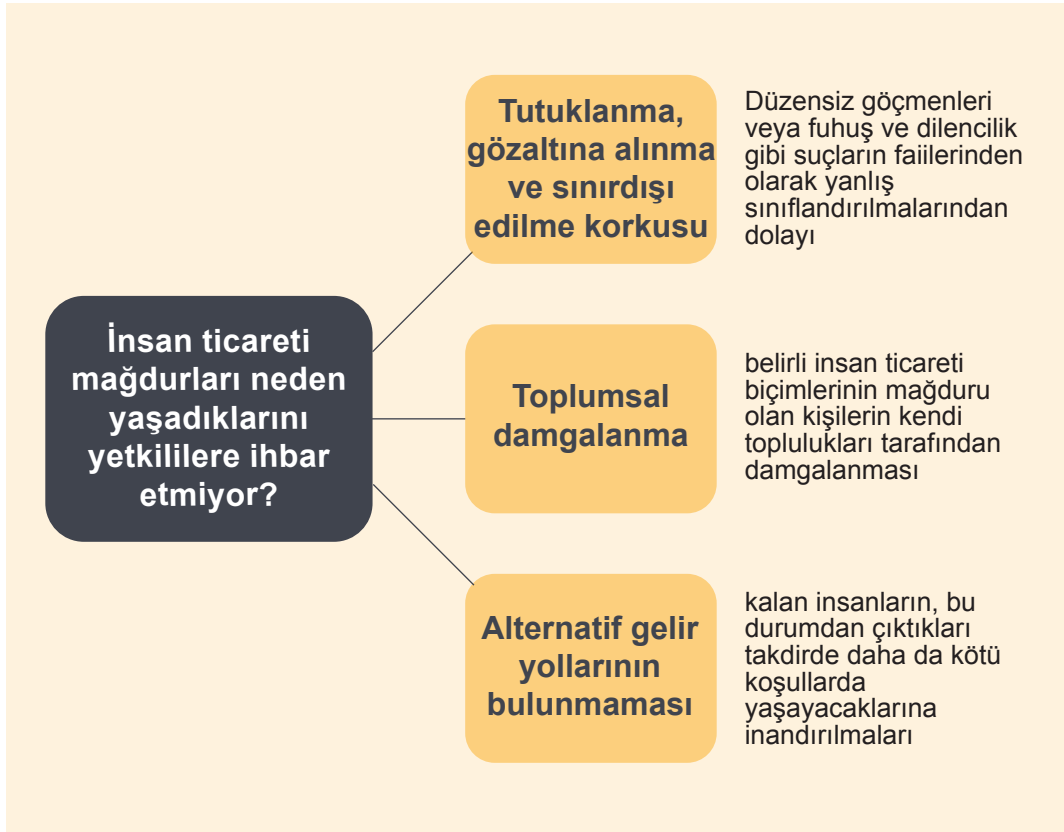
Bu araştırma kapsamında görüşülen başka bir kişi, Suriye'de pasaportlarına el koyan göçmen kaçakçılarının yardımıyla, bir ailenin kamyon içerisinde Suriye-Lübnan sınırından geçtiğine birinci elden şahit olmuştur. Lübnan'a ulaştıklarında, kaçakçılarla üzerinde anlaştıkları borcu ödeyebilmek için borç esareti altında istismar edilmişlerdir. Görüşülen kişi, bu durumu hem emek hem de cinsel istismar amaçları açısından "yaygın bir olgu" olarak tanımlamıştır (LB33). Daha çok Suriye ve Lübnan kökenli Filistinlilerin kullandığı, Sudan'a uçakla geçip Libya üzerinden AB ülkelerine giden düzensiz göç güzergâhı, Sudan ile Libya arasındaki Batı Çölü'nde ihbar edilen çok sayıda organ kaçakçılığı vakasından da anlaşılacağı üzere, aynı zamanda organ kaçakçılığının da merkezi olmuştur (LB18).

5.2 İnsan Ticaretinin Boyutu

ÇBoyutuen ülkelerdeinde , 2011 yn ülkelbaşlarından bu yana gerçekleştirilen insan ticaretinin ulaştığı boyut sorusu, bu çalışmanın temelinde yatmaktadır. **Yetkililer tarafaşlarından bu yana gerçekleştirilen insan ticaretinin ulaştığı boyut soruslgiler, Suriyeiler tarafaşlasöz konusu beş ülkede gerçekleşen insan ticareti ülkearından bu yana gerçekleştirilen insan ticaretinin ulaştığı boyut soruslgiler, lışmanın temelinde yatmaktadır. kamyon içerisinde Suriye-Lübnan smamen farklı bir resim çizmektedir.** Buradaki uyarı niteliği taşıyan nokta, resmî istatistiki verilerin dışında söz konusu araştırmalar aracılığıyla tespit edilen tüm muhtemel insan ticareti vakalarının güvenlik güçlerince veya devlet sosyal hizmetleri tarafından gerçek vakalar olarak belirlenmemiş olmasıdır. Yine de, sorumlu yetkililerin şu ana kadar dikkatini çekmeyen büyük orandaki insan ticareti vakalarına ışık tutmak üzere, yetişkin ve çocuk kaçakçılığı suçlarının gösterge ve unsurları, insan ticareti araştırma metotlarına göre analiz edilmiştir.

Yetkililerin müdahil olmamasına ilişkin pek çok sebep mevcuttur. Suriye’de ve daha az oranda Irak’ta savaşın sebep olduğu zaruret ile Suriye Devleti’nin parçalanması ve ülke içerisinde hukukun üstünlüğünün yok olması, güvenilir bilgi toplamayı had safhada sorunlu bir süreç hâline getirmiştir. Özellikle kaçakçılığa karşı kanunların çıkarılması ve diğer yasal ve kurumsal reformlar sonucunda araştırılan ev sahibi ülkelerde insan ticareti mağdurlarına ilişkin veri toplama ve tespit süreci bazı vakalar bağlamında başlangıç aşamasından bu yana iyileştirilmiş olsa da, hâlen zorluklar mevcuttur. Yukarıda Bölüm 2.3’te değinilen kaçakçılığın boyutlarına ilişkin veri ile bilgilerin eksik ve kısmi olmasının temel sebepleri burada da geçerlidir.

Bunlara ek olarak, araştırma kapsamında bilgi veren pek çok kişiye göre, insan ticareti mağdurlarının durumlarını yetkililere bildirmeme veya hükûmet kuruluşlarından yardım istememelerinin altında yatan temel sebepler arasında aşağıdakiler yer almaktadır:

Dünyanın diğer bölgelerinde olduğu gibi, suça ve özellikle insan ticaretine ilişkin resmî istatistikler, söz konusu olgunun gerçekliğini tamamen yansıtamamaktadır.

BM Uyuşturucu ve Suç ile Mücadele Ofisi'nin (UNODC) *Küresel İnsan Ticareti Raporu 2014*, 2010-2012 yılları arasında Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesinde yapılan insan ticareti üzerine bilgi vererek, Bölüm 2.2'de de belirtildiği üzere, yetkililerce yapılan resmî tespitler üzerine güzergâh ve insan ticareti biçimlerine ilişkin bilgi vermektedir. **Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesinde, göreceli olarak daha düşük oranda bölge içi insan ticareti ve iç kaçakçılığın tespit edilmiş olması** dikkate değerdir. Ayrıca, yetkililer **çok az sayıda insan ticaretine maruz bırakılmış çocuk ve tespitin yapıldığı ülkenin vatandaşı olan fail tespit etmiştir:**

“Bu alt bölge içerisinde suçu ispat edilen kişilerin sadece yüzde 11’i suça hükmedilen ülkenin vatandaşıdır; bu oran, Orta Doğululardan ziyade, Kuzey Afrikalılardan oluşmaktadır” (UNODC, 2014: 82).

Bu durum, yetkililerin daha çok yabancı suç faillerini ve yetişkin mağdurları tespit etmeye odaklandığını göstermektedir. UNODC raporu kapsamındaki diğer tüm bölgelerde, tespit edilen tüm mağdurların sadece yüzde beşi çocuktur ve çok daha yüksek bir oran (yüzde 37,5) ise yetişkin erkeklerden oluşmaktadır (UNODC, 2014).

Çatışmanın patlak vermesinden önce, 2011’de **Suriyeli** yetkililer ulusal çapta insan ticaretiyle mücadele stratejisi (ABD Dış İşleri Bakanlığı, 2009; 2010) uygulamaya başlamış olsalar da, rejim tarafından insan ticaretiyle ilgili herhangi bir resmî rakam paylaşılmamıştır. Süregelen çatışma ve insani yardım kuruluşlarının erişimini kısıtlayan durumlar, bu sayıyı belirlemede ve Suriye içerisindeki yerlerinden edilmiş kişilerin insani ihtiyaçlarını takipte zorluk yarattığı gibi (Charron, 2014), insan ticaretine ilişkin bilgi ve veri toplamada da engel teşkil etmektedir.

Türkiye’de araştırmaya katılan kişiler, Suriyeli mültecileri insan ticaretine karşı savunmasız hâle getiren unsurların varlığına (4.bölüme bakınız) rağmen, Suriyelileri kapsayan insan ticareti vakalarının çok azının resmi kayıt altına alındığını ve mülteci krizi başladığından beri insan ticaretine maruz bırakılan Suriyelilere barınma yardımı yapılmadığına işaret etmişlerdir (TR01; TR49; TR50; TR51). Bir STK olan İKGV’ye göre, Ocak 2015’te bu araştırma kapsamında kendilerine danışıldığında, Suriyeliler arasında insan ticareti olaylarını kuruluşa bildiren olmadığı için, bu grup açısından insan ticareti olaylarını değerlendirmeleri oldukça zor olmuştur (TR37). Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM)’den uzmanlar, Suriyeli mültecilerin gelişlerinden bu yana

insan ticareti olaylarında artış gözlemlenemediklerini belirtmişlerdir. GİGM il memurları ve emniyet teşkilatı, medya veya STK raporlarında bildirilen şüpheli Suriyeli mülteci kaçakçılığı olaylarını araştırmaktadır, fakat soruşturmalar sonucunda herhangi bir insan ticareti olayı tespit edilememiştir (TR41).

Esasen, Türkiye’de bu araştırmaya katılan birçok kişiye göre, 2010 yılından bu yana insan ticareti mağduru olarak tespit edilen kişilerin sayısında oldukça keskin bir düşüş yaşanmıştır (TR01; TR37; TR45; TR46; TR49; TR50). Özellikle yetişkin ve çocuk işgücü istismarı, cinsel istismar ve çocukların zorla evlendirilmesinden başka insan ticareti biçimleriyle ilgili genel bilinçsizlik de tespit edilen mağdur sayısının düşük olmasına sebep olmaktadır (TR37; TR44; TR45; TR46; TR47; TR49; TR50; TR51). Kaçırıldığı tespit edilen Türklere ilişkin herhangi bir veri yoktur (ICMPD, 2013). Çocuk ve yetişkin işgücü istismarı, dilencilik ve yasa dışı evlat edinme gibi insan ticareti biçimleri oldukça nadir görülürken, Türkiye içinde insan ticareti konusunda genel bir bilgisizlik vardır (TR45; TR46; TR47). İnsan ticareti (TIP) suçu konusunda bilgi sahibi olmayan Türk hâkim ve savcılar, Ceza Kanunu’nun 80. Maddesine (insan ticareti) dayanan davaları açmaya isteksizdirler. Dolayısıyla, bir vaka kapsamında fuhuşa zorlama veya çocuk istismarı içeren unsurlar varsa, hâkimler 80. Maddenin ihlaline de yol açabilecek kanıtları soruşturmadan ziyade, genellikle faili (failleri), 227 (fuhuş) ve 103. (çocuklara cinsel taciz) Maddeler gereğince mahkûm eder (TR45; TR46; TR47).

Koruma sağlayan kurumların olmayışı da **Lübnan**’ın Kuzey Bölgesi’nde insan ticareti konusunda mahkeme kararı sayısının az olmasını etkileyen unsurlardan biri olabilir. Bu durum, özellikle sivil toplumun bilinçlendirilmesinin önemini ortaya koymaktadır. Buna ek olarak, insan ticaretiyle mücadele yasası göreceli olarak yeni olduğu için, yargı organlarının sürekli olarak eğitim görmesi de özel bir önem arz etmektedir (LB47).

Ürdün’de 2010’dan beri insan ticaretine ilişkin veriler daha sistematik olarak toplanmaktadır ve Ulusal İnsan Ticaretiyle Mücadele Komitesi, insan ticareti suçunun tespiti, soruşturulması, suça karşı dava açılması ve davanın hükme bağlanmasında her bir hükûmetin ve sivil paydaşların rolünü tanımlayacak kurumlar arası bir yönlendirme mekanizması geliştirmektedir (JO19; JO21). Buna rağmen, Ürdün hükûmeti, *“insan ticareti vakaları, polis ve çalışma denetim kurulundan, yargı sistemi ve sosyal hizmetlere geçtiği için, bu vakaları takip etmede zorlandığını kabul etmiştir”* (ABD Dış İşleri Bakanlığı, 2014: 1).

Irak’ta araştırma için bilgi paylaşan kişiler, genel olarak cinsel ve cinsiyete dayalı şiddete (CTCDŞ) karşı insanların seslerini yükseltmesiyle ilgili sosyal normlardan

dolayı, özellikle cinsel istismar amacıyla insan ticaretine maruz kalan kişilerin tespit edilme oranının muhtemelen düşük olduğunu belirtmişlerdir. Görüşülen kişilerden birine göre, Irak'ın Kürdistan Bölgesi'nde (KR-I) yaşayan insanlar, insan ticareti olaylarının ihbar edilmesinin herhangi bir iyileşme yaratmayacağına ve Suriyelilerin durumunda ise, onlar mülteci oldukları için hiç kimsenin onlara yardım etmeyeceğine inanmaktadırlar (IQ15). UN Women'a göre:

"KRI bölgesinde kadın ve kızlara karşı şiddet olaylarının yeterli sayıda ihbar edilmemesi, etkisiz veri toplama ve yönetimi, cinsiyete dayalı şiddetten (GBV) kurtulanların toplum tarafından damgalanması ve hayatta kalan kişilere yeterli hizmet sağlanamaması; GBV suçlarının yaygınlığına ilişkin kesin bilgiye ulaşmayı imkânsız hâle getirmektedir (UN Women, 2014: 3).

Savaşın başından beri **Suriye**'de gerçekleştirilen insan ticaretinin boyutunu gösteren bazı tahminler mevcuttur. Nisan 2015'te, Suriye İç İşleri Bakanlığı'nın Şam'da düzenlediği çalıştay esnasında gerçekleştirilen bir basın toplantısında, İç İşleri Bakanı Hassan Maruf, özellikle insan ticareti mağduru olan insanların Suriyeli olduğunun altını çizerek, çatışmanın başlangıcından itibaren insan ticaretinin arttığını belirtmiştir. Bakan, Suriye'de 2014 yılında, Suriyelilerle ortak bir suç ağında birlikte faaliyet gösteren kişilerin istismar ettiği, savunmasız ülke içinde yerlerinden edilmiş kişileri ve mültecileri de kapsayan tespit edilmiş yaklaşık 1.000 vaka olduğunu öne sürmüştür (Qiblan & Hammoud, 2 Ekim 2015). Dolayısıyla, Suriye'nin insan kaçakçılığı ve insan ticaretiyle mücadele kapasitesinin çoğunluğu, insan ticaretinden ziyade silah kaçakçılığına ayrıldığı ve devlet, ulusal topraklarının büyük kısmını ve resmî ile gayriresmî Sınır Geçiş Noktalarının kontrolünü kaybettiği için, Bakan'ın bu 1.000 rakamına nasıl ulaştığı çok açık değildir. Ancak Suriye hükümeti 2011 yılından bu yana insan ticaretinde artış olduğu gerçeğini kabul etmiştir (Torres, 2012; Charron, 2014; Al-Abed, 17 Temmuz 2014). Basın açıklamasında ise, rejimin silahlı kuvvetleri veya çatışmaya dâhil olan rejim yanlısı milisler tarafından işlenen insan ticareti suçlarından bahsetmemiştir.

Suriye içerisinde ve ülke dışına yapılan insan ticareti olaylarının bazıları, doğrudan çatışmanın kendisiyle alakalıdır. Suriye'de silahlı grupların üyeleri olan yüzlerce Suriyeli ve Suriyeli olmayan çocuğun ("yabancı savaşçı"), aile üyelerinin bilgisi ve/veya rızası dâhilinde veya dışında farklı silahlı gruplar tarafından alınıp çocuk asker olarak eğitildiklerine dair kanıt bulunmaktadır (Avaneesh, 16 Temmuz 2015; İnsan Hakları İzleme Örgütü, 15 Temmuz 2015). 2014 yılının ikinci yarısında, 3.500 ile 5.500 arasında Yezidi kadın ve kız insan ticaretine maruz bırakılmış ve

DAEŞ militanları tarafından seks köleliği, zorla evlendirme ve fidye için rehin alma gibi amaçlarla Suriye ve Irak'ta insan ticaretinde kullanılmıştır (*The Guardian*, 9 Haziran 2015; Callimachi, 3 Ağustos 2015). Ayrıca, bir araştırma raporuna göre, yaklaşık 62.000 yaralı Suriyeli sivil ve askerî personel, tedavi için Türkiye'deki hastanelere nakledilmek üzere sınırın ötesine gönderilmiştir. Buradaki hastanelerde, 15.600 kişinin organları alınmış ve bedenleri Suriye'ye geri gönderilmiştir (Blough, 8 Şubat 2014; Beri, 6 Nisan 2015; Qiblan & Hammoud, 4 Nisan 2015).

2011-2013 yılları arasında **Türkiye'de**, Ceza Kanunu'nun **80. Maddesi (insan ticareti) kapsamında verilen** toplam **292 hüküm**, fuhuşa ilişkin 227. Madde kapsamında verilen hükümlerin sayısından (50.665) ve 2009-2010 yılları arasında çocuk istismarına ilişkin 103. Madde kapsamında verilen hüküm sayısından (58.450) çok daha azdır. 2009-2013 yılları arasında, 80. Maddeye dayanarak verilen hükümlere göre, insan ticaretine maruz kalan insanların oranı yüzde 74 yabancı ve yüzde 26 Türklerden oluşmaktaydı (TR45). Bu fuhuş ve çocuklara cinsel taciz vakalarından kaçının insan ticaretinin unsurlarını kapsadığını bilmek mümkün olmasa da, Türkiye'de araştırmaya katılan birçok kişiye göre, bu vakaların bazılarının insan ticareti kapsamında olması olasılık dâhilindedir.

Türkiye'de resmen insan ticaretine maruz bırakıldığı olduğu tespit edilen yabancı insan sayısı 2011 yılında 82 kişiden, 2012 yılında 55'e ve 2013 yılına gelindiğinde ise 11'e düşmüştür (ICMPD, 2013). Resmen tespit edilmiş mağdurlara ilişkin veriler cinsiyete göre ayrıştırılmamış olmasına rağmen, muhtemel insan ticareti mağdurlarına ilişkin veriler, mağdurların büyük çoğunluğun kadın olduğuna işaret etmektedir. 2013 yılında, hiç bir erkek ya da erkek çocuğu muhtemel yabancı insan ticareti mağduru olarak düşünülmemiştir (ICMPD, 2013). Buna rağmen, tespit edilen insan ticareti mağdurlarının sayısında o zamandan beri artış gözlemlenmiştir (TR49).

2011 ve 2012 yılları arasında, Lübnanlı yetkililer tarafından toplam 54 insan ticareti mağduru tespit edilirken (ISF verileri, alıntı: ICMPD, 2013a); UNODC'ye göre, 2010 ve 2012 yılları arasında Lübnan'da 61 insan ticareti mağduru tespit edilmiştir. UNODC, insan ticareti soruşturması sayısını, 2011 ydılmıştır. UNODC, insan ticareti soruşturması sayısını 2012 yılları arasında Lübnan mağdurların ydılmıştır. UNODC, insan ticareti soruşturması sayısını 2012 kadın ve 5'i genç kız olup tümünün cinsel istismar için kaçırıldığı belirlenmiştir (UNODC, 2014a).

Aşağıda Tablo 9'da da gösterildiği üzere, **Ürdün'de 2014 yılında insan ticareti soruşturmaları, davaları ve hükümlerinin sayılarında belirgin bir artış görülmüştür**. O yıla kadar, UNODC verilerine göre, Ürdün Ulusal İnsan Ticaretiyle Mücadele Komitesi'nin 2011-2013 yılları arasında yayınladığı insan kaçaklığı

soruşturmalarının sayısı 58 ve bu dönemde soruşturulan insan sayısı 76 erkek ve 19 kadın olarak verilmiştir. Tespit edilen insan ticareti mağduru insanlardan 76'sı kadın ve 78'i erkektir (UNODC, 2014a). İnsan ticareti mağduru erkek sayısı, Ürdün'de 2011-2013 yılları arasında kadından daha çok sayıda erkeklerin mağdur olduğuna işaret ettiğinden olağan dışı olup, insan ticareti mağdurların çoğunluğunun kadın olduğunu gösteren uluslararası eğilimi alaşağı etmiştir. ABD Dış İşleri Bakanlığı, Kamu Güvenlik Teşkilatı'nın (PSD) verdiği bilgileri referans göstererek, Ürdün'de 2012 yılında 21 tane insan ticareti soruşturması kaydı olduğunu belirtmiştir: evde hizmetçilik için 3 kişi de dâhil 19 kişi zorla çalıştırılmak üzere ve 2 kişi de cinsel istismar için insan ticaretine maruz bırakılmıştır. Ürdün Adalet Bakanlığı, 2012 yılında hükme bağlanamayan 8 insan ticareti davasını kayıt altına almıştır (ABD Dış İşleri Bakanlığı, 2014).

Tablo 9: İnsan Ticareti İstatistikleri: Ürdün, 2014

Soruşturmalar	Davalar	Şüpheliler	Mahkûmiyetler
311	53	115 (91 male, 24 female)	28

Kaynak: ABD Dış İşleri Bakanlığı, 2015.

Ürdün İnsan Ticaretiyle Mücadele Birimi (CTU), 1 Ocak 2013 - 30 Haziran 2015 tarihleri arasında tespit ettiği ve soruşturmalarını yürüttüğü insan ticareti (TIP) suçlarına ilişkin derlediği detaylı istatistiki bilgileri bu çalışmada kullanılmak üzere paylaşma nezaketini göstermiştir. **2014 yılında tespit edilen 21 Suriyeli mağdur ve 11 şüpheliyle ve 2013 yılında tespit edilen 4 Suriyeli mağdur ve 4 şüpheliyle karşılaştırıldığında, 2015 yılının ilk yarısında hiçbir Suriyeli mağdur veya şüphelinin tespit edilmemesi dikkate değerdir.** Öte yandan, 2013 yılından önce istatistiki veri olmaması ve yetkililerin aktif tespit yapmamasına da bağlı olarak, bu vakalar Ürdün'de TIP suçlarına (JO21) istinaden Suriyeli mülteci krizinin etkisini açıklamak için yeterli değildir.

CTU'nun Araştırma ve İstatistik Departmanı Başkanı, ihtisas mahkemesinde davaların ortalama iki yıl sürdüğünü belirtmiştir. Başka bir deyişle, CTU'nun faaliyete geçtiği Ocak 2013'ten beri mahkemeye giden birçok davanın hâlâ adli süreci devam etmektedir. **Ürdünlü Cumhuriyet Savcısı, Ocak 2013'ten Haziran 2015'e kadar 272 mağdur (174 kadın ve 98 erkek) ve 191 şüphelinin olduğu 94 insan ticareti davası açmıştır.** 2013 - Haziran 2015 tarihleri arasında, insan ticareti mağduru çocuk tespit edilmemiştir (İnsan Ticaret ile Mücadele Birimi, Araştırma ve İstatistik Departmanı, Ürdün Hükûmeti, Haziran 2015). Eski İnsan

Ticaretiyle Mücadele Birimi Başkanı, 2013'ten beri Birimin TIP vakalarını tespit etme, soruşturma ve Cumhuriyet Savcısına intikal etme konusunda oldukça aktif çalıştığını belirtmiştir. Birim Başkanı bunun sonucunda tespit edilen vaka sayısının, Birimin operasyonlarını ulusal çapta genişletme kapasitesine paralel olarak gittikçe arttığını ve aynı zamanda, insan ticareti konusunda toplumsal bilincin de arttığını ifade etmiştir (JO21; JO18).

2014'ten itibaren gerçekleştirilen daha yoğun kampanya ve bilinçlendirme çalışmaları sayesinde, **Irak** Federal İçişleri Bakanlığı, insan ticareti vakaları almaya ve mahkemeye sevk etmeye başlamıştır. Bu vakaların içerisinde, seks ticareti ve Hintli ve Bangladeşli işçilerin istismar edilmek üzere insan ticaretine maruz bırakılması yer almaktadır. Öte yandan, Türkiye'de olduğu gibi, **resmen kayıt altına alınan insan ticareti vakalarından hiçbirinde Suriyeli mülteciler yoktur** (IQ17). Buna rağmen, **uluslararası bir STK olan Heartland Alliance**, 2014 yılı boyunca **Irak'ta ülke içinde yerlerinden edilmiş kişiler ve mülteciler arasında toplamda 29 insan ticareti vakası kaydetmiştir.**

Bu 29 vakadan 24'ü, büyük ölçüde dilencilikle çocuk işgücü istismarı için insan ticareti iken, diğer vakalar cinsel istismar amaçlı isan ticaretidir (IQ13).

2013 yılının ikinci yarısında KR-I bölgesinde Suriyeli mülteciler üzerine gerçekleştirilen alan çalışmaları temelinde UN Women, genç kızların zorla evlendirilme korkusu yaşadığı, kampların dışındaki kadınların işe gidip gelirken çalışanlar ve taksi şoförleri tarafından yüksek düzeyde cinsel tacize uğradıkları sonuçlarını çıkarmıştır. Ayrıca kampların hem içinde hem de dışında gerçekleşen fuhuş ve cinsel istismardan kadınların da genç kızların da haberdar olduğu belirlenmiştir (UN Women, 2014). Bu durum, Irak'taki BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından doğrulanmıştır:

“Alan ziyaretleri ve paydaşlarla yapılan görüşmeler, cinsel ve cinsiyete dayalı şiddetin (SGBV) Suriyeli mülteciler arasında temel korunma endişesi olduğunu doğrulamıştır. Özellikle aile içi şiddet, cinsel şiddet, zorla evlendirilme/çocukların evlendirilmesi, töre cinayeti, fuhuş, hayatını idame ettirme amaçlı fuhuş ve insan ticaretine karşı savunmasızlıkların altı çizilmiştir” (BMMYK, 2014a).

Buna ek olarak, ismini paylaşmak istemeyen bir uluslararası kuruluş, hangi oranlarda insan ticaretinin dâhil olduğu bilinmese de; cinsel istismar, cinsel taciz, aile içi şiddet ve erken evlendirilme (IQ15) gibi yaklaşık 1.000 CTCDŞ vakası tespit etmiştir. Irak'taki Kürdistan bölgesinde SGBV ve koruma programları üzerine

çalışan araştırmacılarla yapılan görüşmelerde, katılımcıların KR-I bölgesinde savunmasız insanların sayısı artıkça insan ticareti olaylarının devam edeceğini bekledikleri aşikârı (IQ07; IQ13).

5.3 İnsan Ticareti Şekilleri

İncelenen ülkelerde, **2011-2015 yılları arasında insan ticareti mağduru olduğu resmen tespit edilen insanların çoğu, cinsel istismar ve evde hizmetçilik amacıyla insan ticaretine maruz bırakılmıştır. Özellikle Türkiye ve Irak'ta cinsel istismar; Lübnan ve Ürdün'de evde hizmetçilik amacıyla insan ticareti gerçekleştirilmiştir.** Yukarıda da bahsedildiği gibi, çoğunlukla Suriye, Kuzey Afrika, Güney ve Güneydoğu Asya ile Doğu Avrupa ülkelerinden insanların kaçırıldıkları tespit edilirken; Lübnan, Ürdün ve Irak'ta da ülke içinde insan ticareti mağduru olan vatandaşlar tespit edilmiştir. Kadınların özellikle cinsel istismar ve evde hizmetçilik amacıyla insan ticaretine maruz bırakıldıkları tespit edilirken, erkekler daha çok emek istismarı amaçlarıyla insan ticareti mağduru olmuşlardır. Üzerinde çalışılan ülkelerde çok az sayıda çocuğun, etki eden dönem içerisinde kaçırıldığının resmî tespiti yapılmıştır.

İçişleri Bakanı'nın bahsettiği, 2014 yılında **Suriye**'de gerçekleşen tahmini 1.000 insan ticareti vakasından yaklaşık olarak 400'ü cinsel istismar amaçlıdır. Bakan'ın bahsettiği diğer insan ticareti şekilleri arasında: Suriyeli ülke içinde yerlerinden edilmiş kişiler ve aynı zamanda cinsel istismara uğrayan mülteci kadın ve kızların zorla evlendirilmesi; devlet dışı silahlı gruplar tarafından çocukların istismar edilmesi; Suriye'de DAESH'in kontrolü altındaki bölgelerde seks işçiliği ve Türkiye üzerinden İsrail'e organ kaçakçılığı yer almaktadır (Qiblan & Hammoud, 2 Ekim 2015). Yine de, yukarıda da bahsedildiği üzere, bu çalışma için yapılan araştırmalarla tespit edilen insan ticareti şekilleriyle karşılaştırıldığında, bunun Suriye'deki insan ticaretinin seçici ve siyasi amaçlı bir yorumlaması olduğu açıktır.

Türkiye'de 2011-2013 yıllarına ilişkin hükûmet verileri, birkaç işgücü istismarı amaçlı insan ticareti vakasına karşın, insan ticaretine maruz kaldığı resmî olarak tespit edilen kişilerin büyük çoğunluğunun cinsel istismar amaçlı olarak insan ticaretine maruz kaldığını göstermektedir. 2011-2013 yılları arasında tespit edilen 148 kişiden 145'i cinsel istismar, 3'ü ise emek istismarı için insan ticaretine maruz bırakılmıştır. Başka herhangi bir insan ticareti biçiminin mağduru olmuş hiç kimse tespit edilmemiştir (Yabancılar Dairesi ve Ulusal Polis Birimi'nden alınan veriler, referans: ICMPD, 2013).

Caritas **Lübnan** Göç Merkezi'nin insan ticaretine maruz kalan insanlar için sağladığı sığınma evi, 2011-2012 yılları arasında 60 cinsel istismar, 40 evde hizmetçilik ve zorla çalıştırılmak için 37 insan ticareti mağduru kişiye yardım sağlamıştır. Buna rağmen, ISF'den gelen resmî istatistikler, 2011-2012 yılları arasında hem yetişkinlerin hem de çocukların sadece cinsel istismar için kaçırıldıklarını göstermektedir (ICMPD, 2013a). 2013 yılında ilk defa *ABD TIP Raporu*'nda Lübnan'a kaçan Suriyelilerin cinsel istismar için insan ticaretine maruz bırakıldıklarından bahsedilmiştir (ABD Dış İşleri Bakanlığı, 2013). 2014'te, Lübnan Adalet Bakanlığı'na göre, tespit edilen mağdur sayısı bakımından çocuk işgücü istismarı amacıyla insan ticaretinden sonra ikinci sırada gelen en yaygın insan ticareti şekli, fuhuş yaptırılarak cinsel istismar amacıyla yapılan insan ticaretidir (LB47).

Ürdün İnsan Ticaretiyle Mücadele Birimi, bu araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için detaylı ve bölümlere ayrılmış insan ticaretine ilişkin istatistiki bilgiler sağlayarak, insan ticareti şekillerini ve mağdur profillerinin iç yüzünü ortaya koymuştur. 2015 yılının ilk yarısında Ürdünlü Cumhuriyet Savcısı tarafından insan ticareti olarak değerlendirilen dokuz vakanın hepsi de evde hizmetçilik içindir. 34 evde hizmetçilik, 10 cinsel istismar ve 9 zorla çalıştırılma olmak üzere, 53 insan ticareti vakası konusunda savcılığa başvurulmuştur. 2013 yılı boyunca, 17 evde hizmetçilik; 4 işçi istismarı; 3 cinsel istismar ve 3 organ kaçakçılığı vakası gerçekleşmiştir (İnsan Ticaretiyle Mücadele Birimi, Araştırma ve İstatistik Departmanı, Ürdün Hükûmeti, Haziran 2015). Eski CTU Başkanı, Birimin kurulduğu Ocak 2013 tarihinden beri en çok ilgilendiği insan ticareti şekillerinin, ya göçmen ev hizmetçisi ya da diğer fabrikalarda çalıştırılan göçmenleri içeren evde hizmetçilik ve işçi istismarı amacıyla gerçekleştirildiğini belirtmiştir (JO21).

CTU'nun istatistiki bilgilerine göre, 2013 ve 2014 yılları arasında CTU tarafından tespit edilen ve Cumhuriyet Savcılığı'na bildirilen insan ticareti fail ve mağdurlarının tümü yetişkin olarak görünmektedir. 2013 ve 2014 yılları arasında Ürdün'de tespit edilen mağdurların cinsiyet dağılımı şu şekildedir: 104 kadın ve 32 erkek evde hizmetçilik; 58 erkek ve yedi kadın işçi istismarı; 48 kadın ve bir erkek cinsel istismar ve yedi erkek organ kaçakçılığı için insan ticaretine maruz kalmıştır (İnsan Ticaretiyle Mücadele Birimi, Araştırma ve İstatistik Departmanı, Ürdün Hükûmeti, Haziran 2015).

Nisan – Eylül 2015 döneminde **Irak** İnsan Ticaretiyle Mücadele Merkezi Komitesi (CCCT)'ne iletilen ve bu çalışma için paylaşılan insan ticareti vakalarının değerlendirmesi, çocukların satılmak için kaçırıldığı vakaların ve organ kaçakçılığı vakalarının ağır bastığını göstermektedir – bakınız aşağıda Bölüm 5.3.10. Bazı organ kaçakçılığı veya organların alınması vakalarında, insan ticaretinin de söz konusu olup olmadığı açık değildir (IQ17).

Tacirlerin uyruk, cinsiyet, meslek ve eonusu olup olmadığı açık değuyruk, cinsiyet, meslek ve eitesi (CCCT)tesi (CCCT)lmadığı açık değildir (IQ17). İnsan ticaretinin türü ile belirli bir meslek, cinsiyet veya uyruk arasında bağlantı görölmektedir. Çnsan ticaretinin türü ile belirli bir meslek, cinsiyetinsan ticareti nsan ticardan marbantolan kiicaretinin türü ile belirli bir meslek, cinsiyet veya .

Türkiye için faillere özgü bilgi bulunmazken; araştırmaya katılanlar, insan tacirlerinin değişen profilleri ve operasyon yöntemlerinin, hem tacirlerin hem de mağdurların tespit süreçlerini daha da zorlaştırdığını belirtmişlerdir (TR01; TR37; TR49; TR51). Farklı insan ticareti şekillerinde kullanılan araçlar ve izlenen yöntemler aşağıda irdelenirken; mağdurların şikâyet etmelerini önlemek amacıyla onlara başta daha yüksek ücret ödeme veya para verme; mağdurlara her seferinde başka insan tacirlerinin eşlik etmesi; sık sık mağdurların bir şehirden diğerine geçirilmesi ve aile üyelerinin kaçırılması veya öldürülmesi tehdidi gibi, fizikselden çok psikolojik şiddet kullanılmasıyla, genel olarak 2011'in başlarından bu yana bu unsurların değişiklik gösterdiği kabul edilmektedir. Söylenenlere göre, tacirler pasaportlara el koyma veya kişiyi hürriyetinden yoksun bırakma gibi yöntemlere daha az başvurmaktadır (TR01; TR37; TR49; TR50; TR51).

Yine de, Antalya Aile Danışmanları Derneği'nden (AADD) bir sosyal hizmetler çalışanına göre, neredeyse tüm vakalarda, insan tacirleri; Türkiye'li tacirleri, insan ticareti mağduru kişinin menşe ülkesinden tacirleri ve mağdurları çeşitli noktalara ulaştıran ve tacirlerle mağdurlar arasında aracılık yapan birçok kolaylaştırıcı kişiyi de içeren karmaşık organize ağlar kurarak çok daha güçlü ve zengin hâle gelmiştir.

Bazı insan tacirleri, istismarın gerçekleştiği otellerin sahipleri olduğundan ve insan ticareti mağdurlarının detayları otel kayıtlarına alınmadığı için, bu kişilerin tespit edilmesi zordur. Görüşülen bu kişiye göre, bazı tacirler adli takibattan kaçınmak için insan ticaretine ilişkin yasal çerçeveye ilgili derinlemesine bilgi de edinmişlerdir (TR51).

Lübnan'daki faillere ilişkin olarak, UNODC insan ticareti kapsamında soruşturulan kişilerin sayısını 2011'de 11 erkek ve cinsiyeti tespit edilemeyen 8 kişi; 2012'de ise 7 erkek, cinsiyeti tespit edilemeyen 9 kişi ve 1 kadın olarak belirlemiştir (UNODC, 2014a).

Ürdün'de CTU tarafından 2013 ve 2014 yıllarında kayıt altına alınan toplam 168 insan ticareti şüphelisinden 106'sı Ürdünlü erkek, 12'si Ürdünlü kadın, 11'i Suriyeli erkek, 8'i Bangladeşli kadın, 7'si Bangladeşli erkek, 6'sı Mısırlı kadın, 4'ü Suriyeli kadın, 4'ü Sudanlı erkek, 3'ü Sri Lankalı kadın, 2'si Hindistanlı erkek, 1'i Suudi Arabistanlı erkek, 1'i Filistinli kadın, 1'i Kenyalı kadın, 1'i Endonezyalı kadın ve 1'i

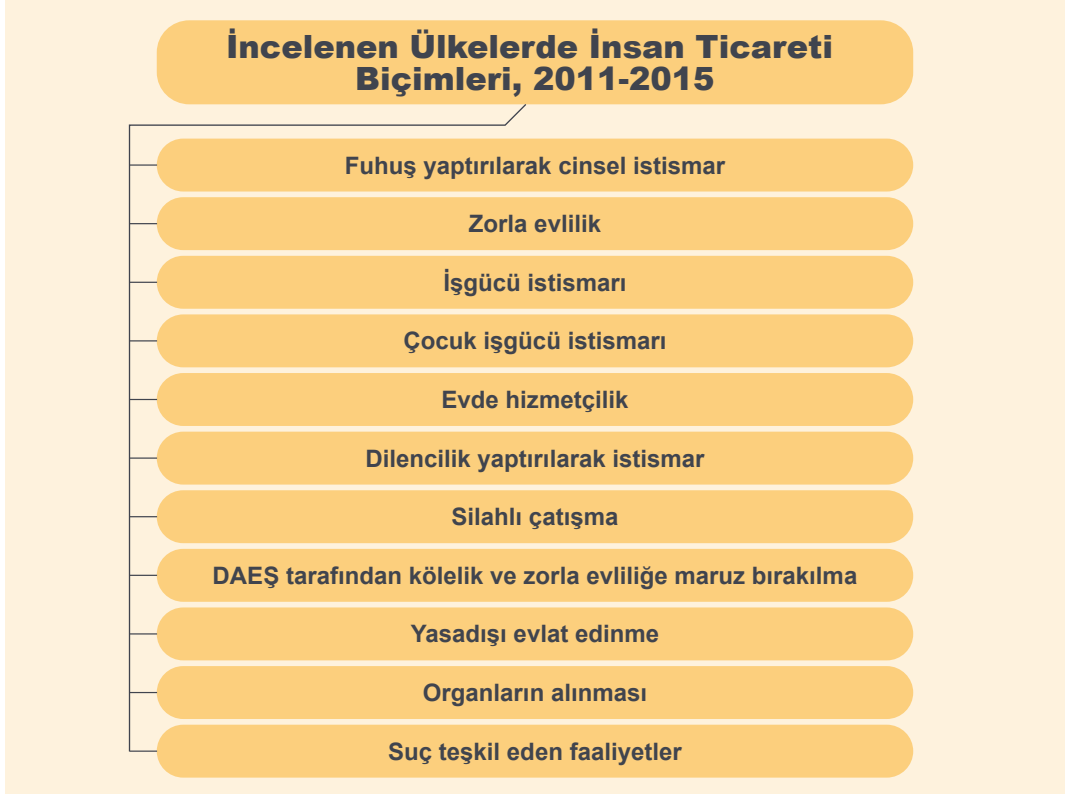
de Filipinli kadındır. 64'ü 41 yaşından büyük, 58'i 31-40 yaş arasında ve 46'sı da 18-30 yaş arasındadır (İnsan Ticaretiyle Mücadele Birimi, Araştırma ve İstatistik Departmanı, Ürdün Hükûmeti, Haziran 2015).

Bununla birlikte, yetkililer tarafından tespit edilen insan ticareti mağdurları ve şüpheli insan tacirlerine ilişkin istatistiklerin ötesinde, hükûmet yetkililerinin dikkatini çekmemiş, yetişkin ve çocukların istismarı ve insan ticareti vakaları ile ilgili bu çalışma için elde edilen ve incelenen bilgi ve veriler bulunmaktadır. Araştırma bulgularına dayanarak, incelenen ülkelerde aşağıdaki insan ticareti biçimleri tespit edilmiş olup, her biri bu çalışma kapsamında sırayla ele alınmıştır.

- Fuhuş kapsamında cinsel istismar
- Zorla evlilik
- İşçi istismarı
- Çocuk işçi istismarı
- Evde hizmetçilik
- Dilencilik yaptırarak istismar
- Silahlı çatışmalarda istismar
- DAESH tarafından seks işçiliği ve zorla evlilik
- Yasa dışı evlat edinme
- Organların alınması
- Suç teşkil eden faaliyetlerde istismar

Bu insan ticareti şekillerinin çalışma kapsamında incelenme sıraları, göreceli yaygınlıklarını yansıtmamaktadır. Ancak, verilen bu sıra, tespit edilen her bir insan ticareti biçimi üzerine bu araştırma sayesinde ulaşılabilen veri ve bilgilerin miktarını yansıtmaktadır.

Şekil 8: İncelenen Ülkelerde İnsan Ticareti Biçimleri, 2011-2015

5.3.1 Fuhuş Kapsamında Cinsel İstismar

İncelenen ülkelerde Suriyeli kadın ve kızlar cinsel istismar amaçlarıyla insan ticaretine maruz bırakılmıştır. İncelenen diğer ülkelerde olduğu gibi, Suriye’de de fuhuş yasa dışıdır ve fuhuş yaptırılma suretiyle istismar edilen kadın ve kızlar, gözaltına alınma ve/veya Suriyeli yetkililer tarafından sınır dışı edilme riskiyle karşı karşıya kalmaktadır (Harroff-Tavel & Nasri, 2013). Araştırmaya katılanların, kadınların profillerine ve isteyerek mi seks işçiliği yaptıklarına yoksa kaçakçılar ve istismarcılar tarafından mı zorlandıklarına ilişkin daha detaylı bilgi verememesine rağmen, köken olarak Suveyda valiliğinin kırsal bölgeleri, Haseke valiliğinin Qamishli ilçesi ve Şam’ın kırsal bölgelerinden (Rif Dimashq) olan kadınların fuhuş yaptığını bildirmişlerdir (SY05; SY08; SY09).

Öte yandan, araştırmaya katılan bir kişi, Suriye’de Dera vilayetinde yoksul ailelerden veya ülke içinde yerlerinden edilmiş kişilerden oluşmuş topluluklardan 18-25 yaş aralığındaki Suriyeli kadınların yardım eli uzatıyor gibi görünen evli bir çift tarafından kaçırılıp, daha sonra çiftin evinde fuhuş yapmaya ikna edilerek cinsel istismara uğratıldıklarını belirtmiştir. Genç kadınlar ve aileleri, Dera bölgesindeki yerel okullarda diğer Suriyeli ülke içinde yerlerinden edilmiş kişilerle birlikte konaklamışlardır (SY12).

Komşu ülke **Türkiye**’nin, Suriyeli mülteci topluluklarının yoğun olarak toplandığı Hatay ve Şanlıurfa illerinde de Suriyeli kadın ve kızların cinsel istismar için insan ticaretine maruz bırakıldığı bildirilmiştir. Kamplarda kalan ve kalmayan Suriyeli mültecilerin cinsel istismar için kaçırıldığı iddiaları, Türk yetkililerce doğrulanmasa da, Türk medyasına da sık sık yansımaktadır (Acarer, 18.01.2015; 04.05.2015; Alp, 10.04.2014; Evin, 27.01.2014; 28.01.2014).

Suriyeli mülteci krizinin başlamasından bu yana, Hatay’daki seks endüstrisi büyümüş ve Yenişehir ilçesi gibi Hatay’ın izbe yerlerinde yeni açılan ve Suriyeliler tarafından işletilen kahvehaneler ve nargile kahveleri; insan tacirleri ile çoğunluğu Suriyeli olan kadın satıcıları ve seks müşterileri arasında, Suriyeli kadınlar (ve muhtemelen genç kızlar) ile seks için fiyat pazarlığının yapıldığı yerler olmuştur. Hatay’da kiralar yüksek olabildiği için, araştırmaya katılan bir kişi, **bölgede bazı ev sahiplerinin, eğer kadın fuhuşa rıza gösterirse maddi kazanç karşılığında evlerini ücretsiz kullanım için sunduklarını belirtmiştir** (TR21). Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen bir görüşmede, bir STK saha çalışanı, karısını fuhuşa zorlayan bir Suriyeli mülteciden bahsederken (TR26), Suriye’de de eşlerini seks için sattığı varsayılan ve *‘eşlerini satan adamlar’* olarak atfedilen kişilerle ilgili benzer iddialar da ortaya atılmıştır (TR11; TR13).

Başka bir STK saha çalışanına göre, Şanlıurfa’daki tek gece kulübünde yapılan gözlemler temelinde, birkaç yıl önce burada seks işçileri ve fuhuş kapsamında istismar edilen kadınların çoğunluğu Rus ve Ukraynalı iken, şu an neredeyse tamamı 20’li yaşlarının başındaki Suriyeli kadınlardır. Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerden, Türkiye’deki kamplardan mültecilerin cinsel istismar amacıyla insan ticaretine maruz kalmasına ilişkin ilk elden bilgi elde edilememesine rağmen, görüşmeye katılan bir kişi, insan ticareti ve cinsel istismar söylentileri sebebiyle Suriyeli mültecilerin bazı mülteci kamplarına, özellikle de Türkiye’deki en eski ve şu anda en büyük çadır mülteci kampı olan Şanlıurfa’daki Akçakale’ye gitmek istemediklerini belirtmiştir (TR12).

Türk erkekler ile Suriyeli kadın ve kızların çok eşli evlilikleri de gözlemlenmiş (TR21) olup, zorla evliliklerin de, kadın ve kızların istismar edilmesi için yaptırılma olasılığı mevcuttur. Çalışma kapsamında bilgi veren bir kişi,

“Suriyelilere elbette ki iyi niyetten uzak bir biçimde evlilik vaadi veren ve sonunda bir istismar türüne yol açan kötü niyetli insanlardan oluşan bir ağın” (TR08) varlığından bahsetmiştir.

Aynı katılımcı, kızının geleceğini garanti altına alacağını düşünerek, kızıyla evlenmek isteyen bir adama rızasını veren Suriyeli mülteci babanın durumunu paylaşmıştır. Evlilikten bir kaç gün sonra, **kocasının üzerinden bir takım ticari cinsel istismar teklifleri yaptığı için**, kız kaçıp babasının evine geri dönmüştür (TR08).

Suriye’de evlenen ve daha sonra fuhuş yaptırılarak cinsel istismar amacıyla Lübnan’a getirilen Suriyeli kızlar, **Lübnanlı** yetkililerin dikkatini çekmiştir. Söz konusu failler, yardım istemeye kalkıştırlarsa, bu kızların karıştığı cinsel istismarı Suriye’deki ailelerine ifşa etmekle tehdit etmişlerdir (LB05; LB48). **Bu vakalarda ya nizami ya da zorla evlilikler yapılmışsa da, temel istismar amacı, fuhuşa zorlayarak cinsel istismardır** (bakınız aşağıda Zorla Evlilik bölümü). 2011’den önce başlayan ve devam eden süreçte, Suriyeli kızlar Halep’ten Lübnan’a cinsel istismar için götürülerek insan ticaretine maruz bırakılmışlar (LB23) ve bu vakalardan birinde, Suriye’de insan ticaretine maruz bırakılan bir kızın, geçici evliliklerle Lübnan’a götürülüp fuhuşa zorlandığı bildirilmiştir (LB45). Bazı durumlarda, istismar edilmeye başladıkları zaman zaten Lübnan’da olan Suriyeli kadın ve kızlar, fuhuşa zorlandıklarında kendi yaşadıkları bölgelerden uzaklaştırılmışlardır (LB23).

Lübnan’da Suriyelilerin cinsel istismar amacıyla kaçırıldıkları diğer vakalar arasında, Lübnan’da bir STK olan Himaya (LB22)’nin verdiği bilgilere göre, tek seferlik 5.000 LBP (yaklaşık 3 ABD doları) karşılığında kızları kaçıran Suriyeli bir adam yer almaktadır. Ayrıca, Saleh’e göre, 2014’te Lübnan Dağı’nın etrafındaki Wadi al-Zaina’da yazlıklarda ve ülkenin kuzeyindeki Kfar Abida’da Suriyeli kadın ve kızları cinsel istismar için kullanan iki tane suç ağı ISF tarafından çözülmüştür. Lübnan Dağı’nda, Suriyeli bir adam ve Lübnanlı eşi dört kadını cinsel olarak istismar ederken, Kfar Abida vakasında aralarında genç kızlar da bulunan altı mağdur cinsel istismara uğramıştır (Saleh, 13 Mart 2014). Teyit edilmemiş ifadeler, kökeni Suriye olan bazı yalnız Suriyeli ve Filistinli kadınların, hem Akkar hem de

Filistinli mülteci kampı olan Ayn al-Helwe’de cinsel istismar karşılığında konaklama hizmeti aldıklarına işaret etmektedir LB34; LB37). Ancak bu bilgiyi diğer kaynaklarla doğrulamak mümkün olmamıştır.

Türkiye’de Şanlıurfa ilinde olduğu gibi, fuhuş kapsamında istismar edilen Suriyeli kadınlar, savaştan önce Doğu Avrupalı ve Kuzey Afrikalı kadınların seks işçiliği yaptığı ve cinsel olarak istismar edildiği Lübnan’daki gece kulüplerinde ve turistik alanlarda görülmektedirler.

Öte yandan, gece kulüplerinde fuhuş suretiyle cinsel olarak istismar edilen Suriyeli kadınlar ve savaştan önce buralarda çalışan diğer uyruktaki kadınlar arasındaki fark, Suriyeli kadınların “sanatçı” vizesine sahip olmamalarıdır; bu sebeple Suriyeli kadınlar Genel Güvenlik Müdürlüğü’nün koruması altında değildir. Söylenenlere göre, bu kadınlardan alınan seks hizmeti, Doğu Avrupalı kadınlardan alınan hizmetten daha az maliyetlidir (LB32). Ticari cinsel istismar olayları, genellikle Beyrut’un kuzeyindeki Jounieh’teki gece kulüplerinde gerçekleşmektedir. Görüşmeye katılanlar, aynı zamanda Trablus’taki genelev (LB17) söylentilerinden bahsetmişler, fakat bu bilginin doğrulanması mümkün olmamıştır. Sahil bölgesindeki turistik alanlarda, Körfez Arap Ülkelerinin İşbirliği Konseyi ülkelerinden birçok turistin tatillerini Lübnan’da geçirdiği yaz aylarında daha çok ticari cinsel istismar yaşanmaktadır (LB23). Esasen, Lübnan’daki fuhuş sektörü, girişte de belirtildiği gibi, Lübnan’da genelevlere lisans çıkarılmamasından dolayı fuhuş fiilen yasak olmasına karşın, birçok kişiye sehven fuhuşun yasal olduğunu düşündürtecek kadar kolay ulaşılabilir bir alandır (Jabbour, 2014).

Bazı Suriyeli erkek ve genç erkek çocukları da Lübnan’da fuhuş yaptırılarak cinsel olarak istismar edilmektedir. Lübnan’da LGBT topluluğuyla işbirliği içinde çalışan bir STK olan Mosaic, 2011’den beri karşılaştıkları cinsel istismar vakalarının yaklaşık olarak yüzde 80’inin Suriyelilerden oluştuğunu ve bunlardan yüzde 90’ın Kürt Suriyelileri kapsadığını belirtmiştir. Aynı STK’ya göre, fuhuşa karışan Suriyeli erkek ve genç çocukların kendileri genellikle homoseksüel değildir (LB17).

Lübnan’da fuhuş kapsamında cinsel istismara uğrayan erkek ve genç erkek çocuklarının sayısı artmıştır: fuhuşa karışan veya fuhuş yaptırılarak istismar edilen erkek ve genç erkek çocuklarıyla çalışan STK’lar, şu anda “binlerce erkeğin” fuhuş yaptığını tahmin etmektedir (Du Verdie, 14 Şubat 2014). Buna ek olarak, şu anda fuhuş yapan veya fuhuşa zorlanarak istismar edilen erkekler, 2011’den önce bu durumda olan erkeklere göre çok daha kötü ekonomik koşullardan gelen insanlardır. Savaştan önce, Lübnan’da çok daha az sayıda LGBT bireyler ikamet ettiği ve bu bireyler iş bulma konusunda daha az zorluk yaşadığı için, fuhuş yapmaları çok

daha düşük olasılıktaydı (LB32). Körfez Arap Ülkelerinin İşbirliği Konseyi'ne ait ülkelerden erkek turistler, Lübnan'a homoseksüel fuhuş müşterilerinin büyük kısmını oluşturduğu için, bu tür cinsel istismarda artış veya düşüşler ve dolayısıyla söz konusu cinsel istismarın bu seks turistleri için göreceli çekiciliği de Lübnan'da yaşanacak siyasi huzursuzluktan etkilenmiş olabilir (Du Verdie, 14 Şubat 2014).

Esasen, 2011, 2012 ve 2013 ABD *TIP Raporlarında* Lübnan'da cinsel istismar sebebiyle zorla veya erken evlilik ve Lübnan içerisinde seks ticareti yollarıyla insan ticaretine maruz bırakılan Suriyeli kadın ve kızlardan bahsedilmiştir (ABD Dış İşleri Bakanlığı, 2011; 2012; 2013).

En güncel *2015 TIP Raporu*, Suriyeli ve Lübnanlı çocukların ticari cinsel istismar için, Suriyeli kadınların ticari cinsel istismar için ve LGBT mültecilerin cinsel istismar amaçlarıyla kaçırılmasından bahsetmektedir (ABD Dış İşleri Bakanlığı, 2015). Yine de, *TIP Raporlarının* tüm fuhuş şekillerini cinsel istismar olarak sınıflandırdığını belirtmek gerekir.

Haziran 2015'te bu çalışmanın saha araştırması gerçekleştirilirken, bazı Suriyeli kızların cinsel istismar amacıyla insan ticaretine maruz kaldığı vakalarının tespit edilmiş ve Savcıya intikal etmiş olmasına karşın, Ürdün İnsan Ticaretiyle Mücadele Birimi'nin (CTU) cinsel istismar amacıyla çocuk kaçakçılığının boyutları ve dinamikleri üzerine sahip olduğu veriler sınırlıydı (JO21; JO18). Bu çalışma kapsamında mülakata katılan kişiler, aynı zamanda Ürdün'de geçici muta nikâhları (JO26; JO17; JO21; JO18, ayrıca bakınız aşağıda Zorla Evlilikler bölümü) yoluyla ya da gece kulüpleri ve genelevlerde fuhuş yaptırılarak istismar edilen Suriyeli genç kadın ve kız vakalarıyla da karşılaştıklarını bildirmişlerdir (JO12; JO17). İhbar edilen cinsel istismar amacıyla insan ticareti vakalarında, mağdurlar mülteci kamplarında veya kamp dışında yaşayan 16-17 yaşlarındaki Suriyeli kızlar ve 18-35 yaş arasındaki kadınlardı. Bazı kızlar, Amman, İrbid ve Mafraq bölgelerinde aileleriyle, özellikle de anne ve kardeşleriyle yaşamaktadır. İnsan ticareti mağduru kadınlar genellikle yalnızdırlar ya da eşleri ölmüş olduğu için, eşleri Suriye'de olduğu ve Ürdün'e gelemedikleri için veya eşleri tarafından boşanmış oldukları için hanenin kadın reisi olan kişilerdir (UNICEF & Save the Children, 2015).

Diğer bazı kızlar, çoklu istismar amaçlarıyla insan ticareti yapmak suretiyle yetişkin erkek müşterilerle zorla geçici evlilikler yaptıran bir kadın tüccarı tarafından cinsel olarak istismar edilmektedir. Görüşülen bir kişi tarafından detaylı bir biçimde bildirilen bir vaka aşağıda Zorla Evlilik bölümünde ele alınmıştır (JO26). Tespit edilen diğer mağdurlar, kadın tüccarları tarafından kiralanen özel evlerde daha sistemli bir şekilde ticari sekse zorlanmıştır. Kadınların bazıları zaten ticari seks

işçileri, bazı kadın ve genç kızlar ise Suriye’de yerlerinden edilmeden önce cinsel istismara uğruyordu. Diğer kadın ve kızlar, ilk defa Ürdün’de ticaret amaçlı seks işçiliği veya cinsel istismara maruz kalmıştır (JO13; JO17).

Hâkimler ve polis memurları, ilgilendikleri vakaların bir kısmının insan ticareti vakası olabileceğinin farkında olmadıklarından, çoğu vaka Ceza Kanunu’nun fuhuşa ilişkin paragrafı altında kovuşturulur ve bu nedenle genel anlamda Irak’ta fuhuşun, Suriye’deki çatışmaların başlangıcından bu yana arttığı düşünülmektedir (IQ17). Suriyeliler arasında cinsel istismar ve fuhuşun, özellikle KR-I bölgesinde arttığı bildirilmiştir.

İncelenen diğer ülkelerde olduğu gibi, Irak’tan bu araştırmaya katılan kişiler de, Suriye’de insanları fuhuş yaptırarak cinsel olarak istismar eden söz konusu ağların çoğu, komşu ülkelere taşınmıştır (IQ04; IQ12).

2013 yılının ikinci yarısında Irak’ın Kürdistan Bölgesi’nde (KR-I) Suriyeli mülteciler üzerine yapılan saha araştırmasına dayanarak, UN Women hem kamplarda hem de kamp dışında kadın ve kızların fuhuşa karıştığına ve cinsel istismara uğradığına dair farkındalık olduğu sonucuna ulaşmıştır (UN Women, 2014). Bu durum, Suriyeli mülteciler için cinsel şiddet, fuhuş, “hayatını idame ettirme amaçlı fuhuş” ve insan ticareti risklerine ve diğer CTCDS biçimlerine dikkat çeken saha ziyaretleri ve paydaşlarla görüşmeler aracılığıyla BMMYK tarafından da kanıtlanmıştır (BMMYK, 2014a). UN Women’in araştırması kapsamında gerçekleştirilen yedi odak grup görüşmesinde, Suriyeli kadınlar:

“kamplarda ve kamp dışında ticaret veya hayatını idame ettirme amaçlı fuhuş yapan kadınlar ve genç kızlar tanıdıklarını ifade ettiler. [...] Suriyeli kadınların seks işçiliği amaçlarıyla kaçırıldığı endişelerine dair teyit edilmemiş söylentilerden de bahsedilmiştir” (UN Women, 2014: 6-7).

2015 *TIP Raporu*, devlet yetkilileri, suç çeteleri ve kendi aile bireyleri tarafından Irak’ta cinsel istismar için insan ticaretine maruz kalan Suriyeli kadın ve kızlar ile Iraklı ülke içinde yerlerinden edilmiş kişilerden bahsetmektedir. *TIP Raporu* özellikle Bağdat, Basra ve Irak’ın güneyindeki diğer illerde otel ve genelevlerde Suriyeli mülteci ve KR-I bölgesinden Iraklı ülke içinde yerlerinden edilmiş kadınların cinsel istismarı için kurulmuş bir insan ticareti ağından bahsetmektedir. *Rapora* göre: “İddialara göre bazı Iraklı emniyet görevlileri, rüşvet alarak açıkça fuhuş yapılan yerlerde seks ticaretine olanak tanımış veya seks ticareti yapıldığına dair işaretleri görmezden gelmiştir” (ABD Dış İşleri Bakanlığı, 2015). Buna rağmen, bu

Çalışma kapsamında görüşme gerçekleştirilen bir Iraklı federal hkmet yetkilisine göre, ülkede otel ve turistleri izlemekten sorumlu turizm polisiyle beraber çalışan bir grup, bu olayları soruşturmak üzere atanmıştır. Bu soruşturma kapsamında, Suriyeli mültecilerin cinsel istismara uğradığı veya Basra'daki otellerde seks işiliğı yaptıklarına dair hiçbir tespitte bulunulmamıştır(IQ16).

Iraklı kadın ve kızların da, hem Irak'ta, hem de Suriye'de cinsel istismar için kaçırıldıkları bildirilirken, Iraklı erkek ve erkek çocuklarının eş cinsel fuhuşla cinsel istismarının Lübnan'da artık yaygın olmadığı düşünülmektedir. Iraklı erkek ve erkek çocuklarının cinsel istismarı artık tartışılmıyor, çünkü Iraklı LGBT bireylerin çoğu BMMYK tarafından güvenli bir üçüncü ülkeye yerleştirilmişlerdir (LB17). Hem Suriye'de savaşın çıkmasından önce hem de savaşın başlangıcından itibaren, 2003'te Amerika'nın liderliğinde Irak'ın işgal edilmesinden sonra Suriye'ye kaçan Iraklı mülteci kadın ve kızlar da ticari cinsel istismar amacıyla insan ticaretine maruz kalmışlardır.

Araştırmaya katılan bir kişiye göre, bu kadın ve kızlardan bazıları, Irak'ta yaygınlaşan çatışmadan veya Bağdat'taki şii Müslüman milislerin zulmünden kaçan Sünni ailelerden gelirken, diğerleri Nuri Al-Maliki (Irak Başbakanı, 2006-2014) rejimi tarafından aranan kişiler oldukları için Irak'tan kaçmışlardır.

Diğer Iraklı mülteci kadın ve kızlar Iraklı Hristiyanlar, Sbiiler (Yahya Peygamber'in öğretilerini takip eden Mandeianların bir dalı), Keldaniler (Keldani Katolik Kilisesi'nin Süryani yandaşları) ve hayatları Irak'taki birtakım paramiliter ve terörist gruplarca tehdit edilen Yezidiler gibi azınlıklara dhildirler(SY09). 2015 ABD *TIP Raporuna* göre, Basra'dan bir istihbarat şubesi yetkilisi, 2014'te

Bu alışma kapsamında Irak Federal Hkmeti'nden görüşülen bir kişinin detaylı olarak bildirdiği bir uluslararası insan ticareti vakasında, **Iraklı bir kadın ve iki kızı, Birleşik Arap Emirlikleri'nden Dubai'ye cinsel istismar amacıyla insan ticaretine maruz bırakılmıştır.** Kadın ve kızları, cinsel istismarın gerçekleştiği genelevden kaçmayı ve polise gitmeyi başarmış; polis tarafından bir sığınma evine yerleştirilmişlerdir. Oradaki yetkililer, kadın ve kızlarının ülkelerine iade ettirilmesi süreciyle ilgilenen ve bu araştırma kapsamında bilgi veren kişiyle, Irak'ta bir sığınma evinde misafir edilmeleri için iletişime geçmiştir. Buna rağmen, sığınma evi yöneticisi, finansal problemler nedeniyle sığınma evi içişleri Bakanlığı tarafından güvenlik altına alınmadığını ileri sürerek, kadın ve kızı Irak'taki sığınmağa kabul etmemiştir (IQ17)

Iraklı bir kızı, Irak'ın dışına cinsel istismar için kaçırma suçuna karışma ile itham edilmiştir (ABD Dış İşleri Bakanlığı, 2015).

Biriktirdikleri tükenen ve Suriye'de çalışma izni olmayan Iraklı mülteci aileleri, temel olarak insani yardım kuruluşlarının finansal ve aynı yardımlarına bağlı olarak yaşamaktadır. Iraklı mültecilerin bu savunmasızlıkları, aralarında 12 yaşında olanlar bile bulunan genç kızların ve 18-35 yaş arasındaki Iraklı genç kadınların, aileleri ve Suriyeli gece kulübü sahipleri tarafından istismar edilmesine yol açmıştır. Araştırma kapsamında görüşülen bir kişi, Suriye'de seks endüstrisinde Iraklı kadın ve genç kızların sayısının arttığını ifade etmiştir (SY09).

Bu araştırmaya katılan kişiler, Iraklıların ülke içinde insan ticaretine maruz bırakılmasına ek olarak, **Lübnanlı kadınların, Lübnan içerisinde bir aile bireyi tarafından fuhuş yaptırılarak cinsel olarak istismar edildiğini** ve yoksulluk ya da aile içi şiddet sebepleriyle savaşın başından beri fuhuş yaptıklarını gözlemlemişlerdir (LB30). Lübnanlı bir kız, çocuk cinsel istismarı görüntüleri (pornografi videoları) alınarak istismar edilmiş, bir erkek çocuğu ise ailesinin kira masraflarını karşılamak için iki adam tarafından cinsel istismara uğramıştır (LB31).

Buna ek olarak, Beyrut'un güneyinde Filistinli mülteci kampı Shatila'ya yakın bir yerde bulunan Sabra'da, iki kez çocuk kaçırma teşebbüsü olduğu bildirilmiştir (LB11).

Suriyeli ve Iraklıların dışında, incelenen ülkelerde 2011'den bu yana **diğer milletlerden mağdurlar da cinsel istismar amacıyla insan ticaretine maruz bırakılmıştır**. Kaçırılma olayları, savaş başladığından bu yana büyük ölçüde değişiklik göstermeksizin devam etmiştir. Lübnan ve Türkiye'de olduğu gibi, Suriye'de de genellikle 20'li yaşlardaki çoğunluğu Doğu Avrupa ve özellikle Rusya, Ukrayna, Belarus ve Moldova kökenli genç kadınlar eğlence sektöründe iş fırsatları vaadiyle kandırılarak fuhuş yaptırılmak üzere insan ticaretine maruz bırakılmışlardır. Bazıları, Suriye'de cinsel istismara uğramaya devam etmektedir (Harroff-Tavel ve Nasri, 2013). Yukarıda da bahsedildiği üzere, 2009-2013 yılları arasında Türkiye'de tespit edilen insan ticareti mağdurlarının çoğu, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan, Azerbaycan, Gürcistan ve Rusya'dan cinsel istismar amacıyla insan ticaretine maruz kalan kadınlardır. Ayrıca, 2010-2014 yılları arasında yaşları, cinsiyetleri ve milliyetleri belirtilmemesine rağmen, birçok çocuğun fuhuş suretiyle cinsel istismar amacıyla insan ticaretine maruz bırakıldığı tespit edilmiştir (ICMPD, 2013; TR01; TR41; TR51).

2011'den bu yana, yabancı (Suriyeli olmayan) kadınlara çıkarılan **Lübnanlı** “sanatçı” vizelerinin sayısı düşmüştür⁶⁶ ve bu da, “sanatçı” vizesi altında çalışan yabancı kadınların yerini Suriyeli kadınların aldığını gösteren bir kanıt olabilir. Buna rağmen, bu düşüş, Suriyeli kadınların giderek daha fazla istismar edilmesine ilişkin sebeplerden ziyade, “sanatçı” vizesi ile Lübnan’a göç etmeyi planlayan kadınların istismara karşı savunmasızlığıyla ilgili farkındalığın artması, Lübnan’ın bazı bölgelerinin giderek daha güvensiz hâle gelmesi ve göçmen kadınlar için, Arap Körfez ülkeleri gibi başka ülkelerde eğlence sektöründe iş imkânlarının ortaya çıkması gibi nedensel unsurlara da bağlı olabilir. Suriye krizi, patronlarından ve kafala sisteminden (bakınız aşağıda Ev İçi Hizmet bölümü) kaçan ve Lübnan’da yasa dışı olarak yaşamaya başlayan göçmen ev hizmetçilerinin cinsel istismarını etkilememiştir. 2011’den beri bildirilen vakalar arasında, turistik bir alanda Etiyopyalı ve Filipinli kadın tüccarı haline gelen Etiyopyalı bir kadın (LB23) ile Bangladeşli kadın tüccarların işlettiği insan ticareti ağında istismar edilen Bangladeşli kadınlar yer almaktadır (LB33).

Irak’taki görüşülen bir kişinin bildirdiği iki vakada, Suriyeli olmayan yabancı kadınlar, KR-I bölgesinde fuhuş yaptırılarak istismar edilmektedir (IQ12). 2015 ABD TIP *Raporuna* göre, İran, Çin ve Filipinli kadınlar cinsel istismar amacıyla Irak’ta insan ticaretine maruz bırakılmışlardır (ABD Dış İşleri Bakanlığı, 2015).

Faillerin Profilleri

Suriye’de araştırmaya katılan bir kişi, Suriyeli kadınların ve kızların genellikle ya babaları ya da eşleri tarafından istismar edildiğini söyleyerek, nadiren kendi özgür iradeleriyle fuhuş yaptıklarına inandığını belirtmiştir (SY09). Aynı zamanda, incelenen diğer ülkelerde olduğu gibi, **Türkiye’de de istismar eden ya da** Genel Güvenlik Müdürlüğü’nden doğrudan Lübnan Ülke Araştırmacısına iletilen bilgi.

sömüren kişinin bir aile bireyi olması oldukça yaygındır. Türkiye’de bir STK çalışanı, bir Suriyeli mültecinin karısını fuhuşa zorladığını ve komşuları bunu duyunca apartmandan kovulduklarını söylemiştir (TR26). Öte yandan, Türkiye’de araştırmaya katılan başka bir kişi, cinsel istismar uygulayan kadın tüccarlarının değişik profillerde olabileceğini söyleyerek, örneğin kendisine bir keresinde Hatay’ın merkezinde bir ayakkabı boyacısının yaklaşıp şöyle dediğini ifade etmiştir:

⁶⁶ Bu çalışmanın bulguları yayınlanmamıştır.

“bana Suriyeli kadın ve kızların resimlerini gösterdi. Sonra dedi ki, ‘bunların hepsi Suriyeli, birini ister misin?’” (TR25).⁶⁷

Bazı Lübnanlı kadın tüccarları, aracılarn Suriyelileri iyi bildiğini ve bağlantı kurabileceklerinden hareketle, cinsel istismar amacıyla Suriyeli kadın ve kızların kaçırılmasında Suriyeli aracılarnla çalışmaktadır (LB31; LB32). Bazı katılımcılar, shawish (çiftliklerde gözetmen) adı verilen kişilerin, hem seks müşterileriyle bağlantı kurma, hem de finansal kazancın bir kısmını alma suretiyle Suriyeli kadın ve kızların cinsel istismarında rolü olabileceğini öne sürmüşlerdir (LB22; LB18). Cinsel istismar vakalarında, Lübnanlı olmanın insan tacirine daha yüksek fiyat isteme hakkını verdiği varsayıldığı için, Suriyeli insan tacirleri Lübnanlı tacirlerle çalışmayı faydalı bulmaktadır (LB48). “Sanatçı” vizeli göçmen kadınlar ve “kaçak” göçmen ev hizmetçileri gibi başka vakalarda, bu kişiler kendi milletlerinden kadın tüccarları tarafından fuhuşa zorlanmıştır.

Lübnan’da, krizden önce eş cinsel fuhuş yapan bazı Suriyeli ve Lübnanlı erkeklerin, şu anda Suriyeli erkek ve erkek çocuğu tüccarı olduklarından bahsedilmiştir (LB17; LB32). Erkek ve erkek çocuklarını istismar eden Lübnanlılar, genellikle kendileri de Beyrut ve Lübnan Dağı’nda yaşayan fuhuş müşterisi olduklarından, diğer müşterilere kolaylıkla ulaşp anlaşma yapabilmektedirler. Fuhuş yapan homoseksüel erkek ve cinsiyet değiştirmiş kadınlar için, ortak bir oda veya dairede çalışmak yaygın olduğundan dolayı, kadın tüccarları için tek seferde birçok erkek ve cinsiyet değiştirmiş kadına onları istismar etme amacıyla ulaşmak kolaylaşmaktadır (LB32).

Ürdün’de kaçakçıların profiline ilişkin daha detaylı istatistiki bilgiler elde edilmiştir. 2014 yılında Ürdün İnsan Ticaretiyle Mücadele Birimi tarafından 10 vakada toplam 33 cinsel istismar amacıyla insan ticareti şüphelisi kaydedilmiş olup, şüphelilerden 7’si kadinken, 26’sı erkektir (İnsan Ticaretiyle Mücadele Birimi, Araştırma ve İstatistik Departmanı, Ürdün Hükûmeti, Haziran 2015). Suriyeli kızların ve genç kadınların İrbid’de ticari cinsel istismar amacıyla kaçırıldığı bildirilen bir vakada; insan taciri, savunmasız Suriyeli kızları ve genç kadınları fuhuş yaptırmak suretiyle istismar eden kırk yaşlarında Suriyeli bir kadındır (JO12).

İrak’ta araştırma kapsamında görüşülen kişiler, Suriye krizi başladığından beri fuhuş yaptırılarak istismar edilen bir kadının kocası veya başka bir aile üyesinin genellikle doğrudan veya aracılarnla dolaylı olarak bu istismarı gerçekleştirdiğini bildirmişlerdir (IQ15).

67 Arapça’dan tercümesi ülkeye ilişkin çalışmaları yürüten araştırmacı S. Özden tarafından yapılmıştır.

İzlenen Yöntem

Suriye’de Suriyeli, Iraklı ve diğer yabancı kadın ve kızların kaçırılması ve fuhuş yaptırılarak istismar edilmesi, taksi şoförleri, koruma görevlileri, genelev sahipleri ve bazen de bir veya daha fazla Suriyeli mukhabarat (devlet istihbaratı) yetkilisinden oluşan **organize fuhuş ağları** aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Genelevler, genellikle Şam’ın dışında yaklaşık 3-5 kızın veya kadının cinsel olarak istismar edildiği veya seks işçiliği yaptırıldığı, Harasta ve Jaramana gibi bölgelerde yer alan özel evlerdir. Taksi şoförleri, Şam’ın şehir merkezinde ve genellikle Marjah Meydanı’nda fuhuş müşterisi arar ve bir müşteri bulduklarında da fiyat pazarlığı yapar, sonrasında taksi şoförü fuhuş müşterisini eve götürüp koruma görevlisine teslim eder. Daha sonra, koruma görevlisi müşteriden parayı alır ve müşterinin eve girmesine izin verir (SY09). Fuhuş müşterisi ve kadın satıcısı arasında aracılık eden taksi şoförlerinin rolü ise, Lübnan’da yabancı turistlerin sık sık taksi şoförlerine nerede seks işçisi bulabileceklerini sorduklarından dolayı aşikârdır (Nashed, 17 Mayıs 2014). Suriyeli genelev sahipleri, kızların ve kadınların tutuklanması ve gözaltına alınması durumunda serbest bırakılmaları için mukhabarat yetkililerine ödeme yaptıkları için, genel olarak Suriyeli güvenlik mekanizmasının koruması altındadırlar. Eğer bir kadın veya kız hamile kalırsa, kaçakçılar kadını, çoğu müşterisi Iraklı kızlar ve kadınlar olan ve yasa dışı kürtaj uygulayan bir doktora götürür (SY09).

Araştırmaya katılan başka bir kişi, Dera şehrinin hemen kuzeyindeki Da’el kasabasında genç Suriyeli ülke içinde yerlerinden edilmiş kadınların ticareti kapsamında muhtemel **savunmasızlık suistimalinden** bahsetmiştir. 18-25 yaşları arasında üç ülke içinde yerlerinden edilmiş kadın, Da’el’de onları evine davet eden ve sonra potansiyel seks müşterilerini telefonla arayıp evine çağırmaya başlayan evli bir çiftle tanışmıştır. Erkekler kadınlarla seks yapmak için para ödemiş ve elde edilen kâr ise kadınlar ve evli çift arasında paylaşılmıştır. Şiddet veya tehdit kullanıldığına dair kanıt olmasa da, görüşülen kişi bunun ülke içinde yerlerinden edilmiş kadınların ve kızların, Suriyeli ev sahiplerince savunmasızlık durumlarının suistimal edilerek cinsel istismara uğradığı birçok vakadan sadece bir tanesi olduğunu düşünmektedir (SY12).

Lübnan’da KAFA’nın görüştüğü bir fuhuş müşterisi, fuhuş yapan kadın ve kızlarla nasıl bağlantıya geçtiğini şu şekilde açıklamıştır:

“Telefonda [kadın tüccarıyla] bağlantıya geçerek, güzel bir kız istiyorum, diyorum ve sonra o bana: ‘Bende beş tane kız var, onları sana getireceğim ve istediğini seçebileceksin.’ [...] arabayla gelir, farları

çalıştırır, ben de istediğim kızı seçerim. Örneğin, ben kızı bir saatliğine istersem, benden 150 ABD doları ister, ben ödemeyi yapar ve kızı alırım [...] kız parasını ondan alır.” (Jabbour, 2014: 27).

Lübnan’da cinsel istismar amacıyla insan ticaretine maruz bırakılan Suriyeli kadınlar ve kızlar da genellikle **ülkeden ayrılmadan önce, zorla ya da sahtekârlıkla onları istismar edecek olan kişilerle evlendirilir**; bazen bu süreçte kadınların ve kızların kimlik belgelerine el konulur (LB48; LB05). Bu tür vakalarda çoğu zaman “eş” rolünde olan erkekler rol oynasa da, bu erkeklerin kadın suç ortakları da olabilir. Görüşülen bir kişi, Suriyeli kadınların kadın tüccarlarıyla olan ilişkilerini “olumlu değil” şeklinde tanımladıklarını bildirmiştir (LB30). Bu tanımlama, cinsel istismar mağdurlarıyla çalışan ve kadınların, kazançlarından çok yüksek bir pay alan kadın tüccarlarından, genellikle çok korktuğunu bildiren bir STK tarafından da doğrulanmıştır (LB46). Lübnan’da araştırmaya katılan ve cinsel istismar mağdurlarıyla çalışan başka bir katılımcının bahsettiği kadınları kontrol altında tutabilmek için kullanılan bir başka araç ise, kadın tüccarlarının, mağdurlarının savunmasızlıklarından daha iyi faydalanabilmek için, hayatlarının içine girip onları tanımasıdır (LB32).

Yetkililer tarafından soruşturulan özel bir ağ şu şekilde faaliyet göstermektedir: Suriyeli bir adam, Suriye’de Suriyeli bir kız veya kadınla evlenir, sonra onu Lübnan’a götürür ve çalışmak için uzağa gitmesi gerektiğini söyleyerek onu tanıdıklarının evine bırakır. Evde yaşayan kişiler, eşine söylemeyeceklerine dair söz vererek, kızı veya kadını fuhuşa zorlar. Eş geri geldiğinde, kadını Suriye’deki ailesine her şey anlatmakla tehdit eder ve ondan boşanır. Bu vakalarda, genellikle, kadın tüccarı kadının veya kızın kimlik belgelerine el koyar (LB05; LB48).

Fuhuşa zorlanan kadın ve kızların seks müşterileriyle temas kurmaları için talimat aldıkları bir diğer yöntemde ise, kadınların sokaklarda dilenci taklidi yapmasıdır (LB31). Ancak bu yöntem, Lübnan’da dilencilik yasak olduğundan (bakınız aşağıda Dilendirme yoluyla Sömürü bölümü) yasal cezalandırıcı tedbirlerle karşılaşma riskini taşımaktadır. Bu durumda, cinsel istismar mağduru olmanın yanında, kadınlar ve kızlar dilencilik suçuna da zorlanıyor olabilir (LB46). Lübnan’da bir STK olan KAFA’nın seks müşterileri üzerine hazırladığı raporda, müşterilerin bakış açısından insan tacirlerinin kullandığı kontrol araçları üzerine detaylı bilgi verilmiştir. Bir adam, kadın tüccarlarının kadınları veya genç kızları polise ihbar etmekle nasıl tehdit ettiğini, polisleri kendilerini desteklemeleri için nasıl rüşvet verdiklerini ve şiddetle tehdit ettiklerini anlatmaktadır (Jabbour, 2014).

Lübnan'da başka bir STK olan Mosaic ise, **cinsel istismara uğrayan erkeklerin ve erkek çocuklarının, "iş" bırakırlarsa**, kimliği veya gerekli belgeleri olmayan Suriyelileri Emniyet Genel Müdürlüğü'ne ihbar edecekleri gibi söylemlerle **tehdide maruz kaldıklarını** bildirmektedir. Bildirilen bir vakada, bir insan tüccarı, eş cinsel fuhuşa zorlanan Suriyeli erkeklerle kanun dışı yollarla Avrupa'ya seyahat edebilmelerini sağlayacağını söyleyip, görünürde bu sebep için pasaportlarını almıştır. Ancak sonradan bu Suriyelileri, taleplerini yerine getirmezlerse pasaportlarını geri vermemekle tehdit etmiştir (LB17). Araştırma kapsamında bilgi veren birçok kişi, cinsel hizmetlerin reklamları genellikle sosyal ağlar üzerinden yapıldığı ve müşterilerle ilk temas internet üzerinden yapılabildiği için, WhatsApp ve Facebook gibi sosyal ağların, cinsel istismarın organize edilmesinde önemli araçlar olduğunu ifade etmiştir (LB23; LB25). Erkek seks işçileri ve cinsel istismara uğrayan erkek ve erkek çocuklarıyla çalışan ve mülakat yapılan bir kişi, müşteri bulmak için haftada ortalama yedi-sekiz defa sosyal ağları kullandıklarını belirtmiştir (LB30).

Ürdün'de İrbid ilinde Suriyeli kızların ve genç kadınların ticari cinsel istismar için kaçırıldıkları bir vakada, Suriyeli bir kadın olan insan taciri, University Street'te bir banka ATM'sinin önünde durarak Ürdünlü, Suriyeli ve Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi'nden potansiyel seks müşterilerine kadın ve kızlar teklif eder. Fiyat pazarlığı yakınlardaki bir kafede, seks hizmeti ise genellikle mobilyalı bir dairede gerçekleşir (JO12).

Irak'ta bir uluslararası kuruluş tarafından tespit edilen birçok cinsel ve cinsiyete dayalı şiddet (SGBV) vakası, aile içinde çözüme kavuşturulmuş, çünkü kadın ve ailesi, **yetkilileri bilgilendirirlerse, ihraç edilip Suriye'ye geri gönderileceklerinden korkmuşlardır** (IQ15).

Suriye'nin Dera vilayetindeki Da'el kasabasında fuhuş yapan ve Suriyeli ülke içinde yerlerinden edilmiş kadınların durumunda ise, söylentilere göre fuhuş/seks müşterileri, **bir defalık seks hizmeti** için 2.000-3.000 SYP (**yaklaşık 10-15 ABD doları**) ödemektedir (SY12). Türkiye'de ise, medyanın bildirdiğine göre fiyat, 'yaşa ve güzelliğe bağlı olarak' 200-250 TL (yaklaşık 75-95 ABD doları)'dır (Evin, 27.01.2014). Buna rağmen, Hatay ilinde görüşülen bir kişi, Suriyeli

bir kadınla bir kez cinsel birlikteliğin 50 TL (yaklaşık 19-20 ABD doları) gibi çok düşük bir bedele satılabildiğini belirtmiştir (TR25).

Elde edilen bilgiler nazarında, Suriye krizi Lübnan'da seks sektöründe **fiyatların düşmesine yol açmıştır**; bazen sadece birkaç Amerikan doları ödenerek ya da öğle yemeği veya cep telefonuna kontör alma karşılığında cinsel birliktelikler

yaşanmaktadır (LB32). KAFA, fiyatların pazarlığa açık olduğunu ve yer, günün saati, cinsel ilişkinin türü ve seks işçisi/mağduru ve fuhuş müşterisi arasındaki aracı varlığına bağlı olarak değiştiğini bildirmektedir. Müşteriler, KAFA ile yaptıkları görüşmeden önce satın aldıkları son cinsel ilişki için, ortalama 150.000 LBP (**100 ABD doları**) olacak şekilde 40.000 ile 675.000 (yaklaşık 26-450 ABD doları) LBP arasında ücret ödediklerini söylemişlerdir. Ancak bu ücretler ekstra hizmetler için önceden kararlaştırılmış bedelleri de içermektedir. KAFA aynı zamanda sokak fuhuşu yapan iki kadınla görüşmüş, kadınlar 20.000 LBP ile 150.000 LBP (yaklaşık 13-100 ABD doları arası) arasında değişen fiyatlardan bahsetmişlerdir (Jabbour, 2014).

Seks işçiliği ve ‘Hayatını İdame Ettirme Amaçlı Fuhuş’

Cinsel istismar amacıyla insan ticaretinin unsurlarını ve göstergelerini kavramanın mümkün olduğu yukarıdaki vakaların dışında, incelenen ülkelerde **fuhuş yapan Suriyeli mülteci kadınların istismar edildiğine dair unsurların varlığının net olmadığı bilgilere** de ulaşılabilmektedir, ancak bu durumlarda insanların savunmasızlığı açık ve nettir. Araştırmaya katılan bir kişi, Türkiye’nin Hatay ilinde, özellikle dul kadınlar başta olmak üzere, Suriyeli kadınların fuhuş yaptığını ve Hatay’ın merkezinde bazı apartmanların Suriyeliler tarafından kiralanıp seks müşterilerini buralara götüren bir kişi aracılığıyla fuhuş için kullanıldığını belirtmiştir (TR25). Lübnan’da Bekaa Vadisi’nde belirli ‘seks çetelerinin’ ve Suriyeli kadınlarla buluşmak için kullanılan telefon numaralarının olduğu bildirilmiştir (Harvard Halk Sağlığı Okulu, 2014).

Ürdün’de bir STK olan ARRD Legal Aid tarafından takip edilen bir vakada, büyük bir ailenin reisi olan Suriyeli bir kadın Amman’da bir gece kulübünde tutuklanmış ve fuhuşla suçlanmıştır. Kadının ve ailesinin kaldığı evin sahibi, kadının fuhuştan tutuklandığını öğrenip, bütün aileyi evden çıkarması bu vakayı karmaşıklaştırmıştı. ARRD Legal Aid, kadın gözaltındayken, kadının çocuklarının evden çıkarılmaması için ev sahibi ile görüşme yapmak üzere atanmıştı (JO24). Kadının kaçırılıp ve/veya fuhuş yaptırılarak cinsel istismara mı uğradığı, yoksa kendi rızasıyla seks işçiliği mi yaptığı, vakanın sunulan detaylarına bakıldığında net değildi.

Ayrıca, Suriye’den Lübnan’a götürülen topluluklarla çalışan katılımcılar, şiddetli ekonomik zorluklar veya Suriyelilerin cinsel istismarı sonucunda ortaya çıkan **‘hayatını idame ettirme amaçlı fuhuş’** adını verdikleri durumla sıkça karşılaşmaktadırlar (LB28). Lübnan’da, kadınların yönettiği hanelere ve yalnız kadınlara kalacakları ayrı evler teklif edildiği vakalar bildirilmiştir ve bu vakalar,

kalacak yer karşılığında seks hizmeti verildiği endişelerini attırmıştır. Akkar'da, bir STK yalnız kadınların kaldığı binalardan birine sık sık girip çıkan erkekler gözlemlemiştir (LB37). Filistinli bir mülteci kampında ise, kadınlara, çadırlarda kalan yaşlı ve hasta insanlardan daha iyi kalacak yer teklifleri yapıldığı gözlemlenmiştir (LB34).

Cinsel istismar ve/veya 'hayatını idame ettirme amaçlı fuhuş' göstergeleri, bir mülteci topluluğunun **bazı kadınların insani yardım ve nakit para dağıtım süreçlerinde kayırıldığı** şikâyetinden (LB37) veya kadınların herhangi bir yardım almak için bir şehirden bir diğerine (örneğin, Akkar'dan Trablus'a) davet edilmesinden de anlaşılabilir (LB39). Söylenenlere göre, Lübnan'da kadın ve kızlar bir dükkâna borçlarını ödeyemedikleri için veya bir arazi sahibinin tarım alanında çalışmadıkları için de cinsel istismar mağduru olmuşlardır (LB28). Engelli kadın ve kızlarda cinsel suistimalin, cinsel istismardan daha sık gerçekleştiği düşünülmektedir. Özellikle zihinsel engelli kadın ve kızların daha savunmasız olduğuna inanılmaktadır (LB41). Cinsel istismar alanında faaliyet gösteren insan tacirleri, söylenenlere göre kendileri de kadınları cinsel olarak istismar edebilecekleri için, finansal faydaların yanı sıra, mağdurlarından başka faydalar da elde edebilir (LB17).

5.3.2 Zorla Evlilik

Bu araştırmanın bulgularından **üç farklı zorla evlilik kategorisi** tanımlamak mümkün olmuştur:

1. Zorla evlilik amacıyla insan ticareti (başka bir deyişle, temel amaç evliliğin kendisinden kâr etmektir)
2. Evliliğin cinsel istismarı kolaylaştırmak üzere kullanıldığı durumlarda cinsel istismar amacıyla insan ticareti
3. Erken evlilik

Zorla evlilik kadın ticaretinde cinsel istismarın temel ilkesi olan bir araç olarak kullanıldığı ve insan ticareti mağduru genç kız vakalarında ciddiyeti gittikçe artan bir durum olduğundan, **ikinci kategori**, yukarıdaki bölümde irdelenmiştir. **Üçüncü kategoride**, araştırma kapsamında karşılaşılan erken evlilik vakalarının tümü, çocuk kaçakçılığı vakaları olmadığı gibi, ceza adaleti açısından tüm gerçekliklerin belirlenebilmesi için tek tek vakaların incelenmesi gerekmektedir.

Zorla evlendirmek amacıyla insan ticareti şeklinde tanımlanan ilk kategori, incelenen ülkelerde açıkça görülmekte ve yaygın bir biçimde geçici evlilik (*muta nikâhı*) veya turist evliliği (*misyar*) diye bilinen yasa dışı ve gayriresmî evlilik biçimlerini kapsamaktadır. İncelenen ülkelerdeki olaylara benzer özellikler taşıyan Yemen'deki "turist evliliği" üzerine Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) son çıkardığı yayında, bu tip evlilik şöyle tanımlanmıştır:

"Yemenli bir kadın ve Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi'nde (GCC) yer alan ülkelere birinden bir adam arasında yasal birlik. Damat, sınırlı bir süre için evlenmek niyetindedir ve bu durum geline, gelinin ebeveynlerine veya Yemenli yetkililere açıkça söylenmez. Bu tür evlilikler genellikle Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi'nden (GCC) Yemen'i ziyaret eden çok sayıda turist olduğu yaz aylarında yapılır (IOM, 2014: V).

Araştırma kapsamında incelenen ülkelerde bu tür "turist" veya "geçici" evlilikler, kadın ve genç kızlarla yapılır, hiç bir zaman uzun vadeli evlilik olarak düşünülmez, aksine **seks turizminde** bir araç olarak kullanılır. Bu vakalarda, söz konusu ülkenin vatandaşları da olabilmelerine rağmen, "damatların" çoğu, Yemen'de olduğu gibi Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi (GCC) ülkelerinden gelen kişilerdir. Uluslararası Göç Örgütü'nün çalışması; geçici evliliğe, İslamiyet öncesi tarihlere dayanan ve o zamandan beri "İslam hukukunda meşruiyeti ve kültürel etkisi üzerinde harareti dini ve sosyal tartışmalara yol açan" bir uygulama olarak atıf yapar (IOM, 2014: VIII).

Bu mevcut çalışmada, incelenen ülkelerde ve Körfez ülkelerinde, Suriyeli mülteci kadın ve kızlarla cinsel ilişki kurmak için geçici evlilikler (**muta** veya zawaj al-nikah) ve turist evlilikleri (**misyar**) düzenlemek amacıyla "çöpçatanlık" hizmeti alan erkekler tespit edilmiştir (Abu Shama, 5 Eylül 2013; Kamal, 15 Aralık 2015). Yemen'de olduğu gibi, turist evliliklerin ilk bakışta insan ticareti olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği konusunda, Uluslararası Göç Örgütü'nün çalışması; "evliliğin" geçici doğasından dolayı, damat, çöpçatan, bazen de "gelinin" babası, başka bir vasi ve diğer aile üyeleri tarafından kadın ve kızların cinsel istismar amacıyla kandırıldığına işaret etmektedir.

Öte yandan, çalışma şu sonuca varmaktadır:

“kandırma ve varsa cinsel istismara katkıda bulunanların tespit edilmesi için her vakanın ayrı olarak incelenmesi gerekmektedir. Turist Evliliklerin insan ticareti olarak kabul edilmesi gerektiğini söyleyen bu araştırmamızın bulgusu, Yemen’de toplumun birçok katmanında fiilen tanınmıştır” (IOM, 2014: IX).

Giriş bölümünde de belirtildiği üzere, Suriye yasalarına göre Şeriat Kadısı (hâkim), eğer kız 15 yaşın altındaysa, evliliği onaylamayı reddetme yetkisine sahip olmasına karşın, genellikle ailenin rızası olduğu için Kadı erken evlilikleri de onaylar. Suriye’de, “zawaj bil wakala” (vekâleten evlilik) yasaldir ve özellikle damadın yurt dışında çalışan Suriyeli biri olup, yine de Suriye’de Suriyeli bir kadın veya kızla evlenmek istediği durumlarda **2011 yılından önce uygulanmaktaydı**. Şu anda, Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi’ne üye ülkelerden erkekler, Suriye elçilikleri aracılığıyla evliliğin yasal tarafıyla ve mahkeme süreçleriyle ilgilenen yasal temsilciler atamaktadır. Yasal süreçler tamamlandığında, kadın veya kız yeni eşinin yaşadığı ülkeye gönderilir (SY08).

Bazı erken evliliklerde, damatla gelin arasında çok az yaş farkı vardır: her ikisi de on sekiz yaşın altında olabilir veya gelin on sekiz yaşın altında ve damat on sekiz yaşına yakın olabilir. Diğerlerinde, gelin on sekiz yaşın altında, damat çok daha yaşlı olacak şekilde gelinle damadın arasında büyük bir yaş farkı olabilir. Bu farkın altını çizmek hayati önem teşkil eder, çünkü ailelerin kızlarını erken yaşta evlendirmelerinin sebepleri evliliğin ‘türüne’ göre değişiklik gösterebilir (LB17; LB25; Harvard Halk Sağlığı Okulu, 2014). **Çocuk gelin ve damat arasında büyük yaş farkı olduğunda, damatla çocuk gelinin ailesi arasında ciddi bir finansal alışveriş gerçekleşmiş olması daha yaygındır** (LB25).

Suriye’de erken evlendirilen ve zorla evlendirilmek üzere insan ticaretine maruz bırakılan ve bazıları 13-14 yaşlarında olan kızlar, genellikle kırsal alanda yaşayan yoksul geniş ailelerden gelmektedir. Ebeveynleri, çeyiz almak için ve ailede bir boğaz eksilsin diye kızlarını evlendirmektedir (LB25). Bu çalışma kapsamında görüşülen kişilerden bir kısmı, Suriye’de kırsal alanda görücü usulü erken evliliklerin kültürel ve dinî olarak kabul gördüğünü ve **suç ağlarından ziyade, Suriyeli kızın ailesinin erkek üyeleriyle damat arasında kararlaştırıldığını** belirtmişlerdir (SY03; SY08). Suriye’nin farklı yerlerinden 13 yaşında ve daha büyük yaştaki kızlar, Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi’ne üye ülkelerden yaşlı erkeklerle evlendirilmektedir. Bazı kadın ve kızlar, ilk önce aileleri tarafından zorla evlendirilerek istismar edildikleri ve daha sonra yabancı bir ülkede savunmasız bir durumdayken, eşleri tarafından

Lübnan'da, yerel STK'lar, Arap Körfez ülkelerinden (Suudi Arabistan, Kuveyt ve Katar) erkeklerin, evlilikleri gerçekleştiren şeyhlerin (Lübnanlı veya Suriyeli Müslüman dini liderler) yetkisi, Lübnan Devleti tarafından tanınmadığı için, nizami olmayan bir biçimde Suriyeli kızlarla evlenmek üzere Akkar bölgesine gittiklerine şahit olmuştur. Evlilikleri yasal olmadığı ve dolayısıyla kızların hiçbirinin vize alma imkânı olmadığı için bu vakaların hiçbirinde kızlar Körfez ülkelerine götürülmemiştir. Evlilikten birkaç hafta veya ay sonra boşanılır ve resmî evlilik olmadığı için erkekler için boşanmak yine çok kolaydır (LB36).

fuhuşa zorlanarak cinsel istismara uğradıkları için, birden fazla istismar türüyle karşılaşmaktadır (SY08).

Benzer şekilde, 'başlık parası' karşılığında Suriye'den Türkiye'nin güneyine getirilen 12-13 yaşlarındaki 'Suriyeli kızların' zorla evlendirildiğine dair şikâyetlerin üzerine, Batman Barosu tarafından 2011 yılında bir araştırma yapılmıştır.⁶⁸ Barodan bir yetkiliyle yapılan görüşmeye göre, bu durum savaştan önce de var olduğu için, bu vakaların sayısının giderek artmış olabileceği varsayılarak soruşturulmaları gerekmektedir (TR49).

Lübnan'da yaşayan Suriyeli toplulukların da, Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi'ne üye ülkelerden Lübnan'a Suriyeli kadınlarla evlenmek için gelen erkekler konusunda endişeli oldukları bildirilmiştir. Elde edilen bilgilere göre, bu vakaların sayısı, 2014'te düşmüş, çünkü Akkar'da kötüleşen güvenlik durumu Körfez ülkelerinden gelen erkeklerin cesaretini kırmıştır (LB36).

Suriye'de savaş çıktığından beri Ürdün'de Amman, İrbid ve Mafraq vilayetlerinde hem kamp içinde hem de dışında Suriyeli kadın ve kızlarla benzer şekillerde Ürdünlü ve Suriyeli insan tacirlerinden oluşan organize gruplar tarafından "turiş" evlilikleri yaptırıldığı aşikârdır. Bu araçlar, Suriyeli mülteci ailelerin ekonomik ve fiziksel güvensizliklerinden

faydalanarak, ebeveynleri kızlarını yasal belge olmaksızın Ürdün, Körfez Arap ülkeleri veya diğer ülkelerden yaşlı adamlarla evlendirmeleri için ikna etmektedir. Bu ayarlanmış, yasa dışı evliliklerin bazıları, sonradan yasallaştırılıp devam ettirilebilmektedir (Abu Shama, 5 Eylül 2013).

Öte yandan, diğer bazı evlilikler adalet sisteminin kapsamı dışında yapılır ve "kocanın" kaybolmasıyla birkaç ay sonra sona erer; genç bekâr anneler, ellerinde yasal nikâh cüzdanı olmadığından, babasız doğan bebeklerinin milliyetini belirlemek için mücadele eder (Kamal, 15 Aralık 2015).

Ürdün’de araştırmaya katılan bir kişi tarafından detaylı olarak anlatılan bir vakada, **mağdur, zorla evlendirilmek üzere insan ticaretine maruz bırakılan ve şiddetli cinsel istismara maruz kalan 17 yaşında Suriyeli bir kızdır.** Kız, 2013 yılında annesi ve kardeşleriyle beraber Suriye’de Dera vilayetinden Ürdün’e gelmiştir. Babası kayıp olan kızı, annesi Amman’ın zengin bölgesinde yaşayan tanıdık bir Suriyeli kadına emanet ederek kızın kardeşleriyle beraber Lübnan’a gitmiştir. Bu kadın, anlaşıldığı kadarıyla kızın annesinin rızasıyla, kızı para karşılığında 50 yaşından büyük, Suudi Arabistanlı bir adamla zorla evlendirmiştir.

“Düğünden” üç gün sonra, Suudi adam, yeni taşındıkları apartmandan kaybolmuş ve Suriyeli kadın kıza, eşinin onu boşadığını söylemiştir. Birkaç gün sonra, kız, zorla başka bir adamla evlendirilmiştir; sonrasında ise yaklaşık iki yıl içerisinde Ürdün’den ve Körfez Arap ülkelerinden erkeklerle yaklaşık on üç kez tekrar zorla evlendirilmiştir. Her bir “evlilik” ortalama bir ile üç gün arasında sürmüş, en uzun “evliliği” ise kızla yaklaşık bir ay geçiren ve daha sonra onu “boşayan” Ürdünlü bir adamla olmuştur (JO26). Yapılan evlilikler yasa dışıydı: evlilik akdi, şahitler, aracı ve damadın önünde şeyh tarafından yazılmış ve koca kızı boşamak istediğinde, aracı kişi, kızın önünde bu kâğıt parçasını yırtarak evliliği sonlandırmıştır (JO26; JO19; JO21).

Müşterilerin bakire gelin istedikleri her seferde, **insan tacirleri kızı**, Amman’da özel bir klinikte **kızlık zarı tamiri ameliyatı olmaya zorlamışlardır.** Yapılan evlilik ve boşanmalar yasa dışıydı: bir şahidin huzurunda geçerli olmayan bir evlilik akdi bir kâğıt parçasına yazılmış ve adam kızı boşamak istediğinde, o kâğıt basitçe tacirler tarafından yırtıp atılmıştı. Mağdur, Aralık 2014’te tespit edilmiş, Amman’da tacir mağdurları için hizmet veren bir sığınma evine götürülmüş ve burada yaklaşık iki ay boyunca jinekolojik ve psikiyatrik destek almıştır. Hem Suriyeli kadın, hem de Ürdünlü doktor, Ürdünlü yetkililer tarafından tutuklanıp yargıya sevk edilmiş, ve kızın annesi de ilk zorla evliliği düzenlediğinden dolayı, insan ticaretiyle suçlanmıştır (JO26).

Irak’ta araştırma kapsamında bilgi veren bir kişiye göre, erkekler Suriyeli mültecilerin yaşadığı yerlere genç bir gelin bakmaya geldiklerinde, yaklaşık 14 kızıdan oluşan bir grup, bir odaya toplanır ve erkekler kızların arasından seçimini yapar. Daha sonra, kızın ailesi parayı alır. Bu erkeklerin çoğu Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi’ne üye ülkelerden gelmektedir. Kızların bazılarının, bu evliliklerden kaçmak için aşırı dozda ilaç alarak intihar ettikleri bildirilmiştir. Söz konusu katılımcı, böyle zorla evlilik mağduru olan 14 yaşında bir kızın durumuna şahitlik etmiştir (IQ05).

Bu araştırma kapsamında, incelenen ev sahibi ülkelerin vatandaşlarıyla geçici evlilik veya turist evliliği olmaksızın zorla evlendirilen Suriyeli kız vakaları da bulunmuştur. Nitekim birçok meselenin arasında Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye gelişiyle birlikte erken ve zorla evlilikler üzerine toplumsal tartışmalar başlamıştır (TR33; TR35; TR46; TR47; TR49; TR50; TR51). Çöpçatanlar özellikle Türkiye'nin güneyi ve güneydoğusunda Antep, Kilis, Hatay, Urfa ve Batman illerinde yayginken, ülke çapında da ağlar kurup “müşteri” bulmaktadırlar. Suriyeli kadın ve kızların zorla evlendirilmesinde en çok istenen yaş aralığı 15-20'dir. Bir araştırma raporuna göre, Mardin'in Nusaybin ilçesinde bir benzin istasyonunda müşteriler için bekâr kadın ve genç kız kataloğu vardır. Suriyeli kadın ve kızların ifadelerine göre, çoğu durumda evlilikler çok uzun sürmemekte, sürse bile evde hizmetçiliği devam ettirmek için sürdürülmektedir (Mazlumder, 2014). Bu bilgi, Türk yetkililerce doğrulanmamıştır.

Aynı rapora göre, yerel yetkililer bu tür iki vakayla doğrudan ilgilenmişlerdir. İlkinde, bir “kadın” (yaş belirtilmemiş) bu benzin istasyonunda satılmış, fakat sonradan kaçıp yetkililerden yardım istemiş ve yetkililer kadını bir sığınma evine yerleştirmiştir. Diğer vakada, 16 yaşında bir kız, 60 yaşındaki bir adama satılmıştır; olay komşular tarafından polise ihbar edilmiş ve polis müdahale ederek kızı alıp bir sığınma evine yerleştirmiştir (Mazlumder, 2014). Bir uluslararası insani yardım kuruluşundan bir yetkili de, Türk bir adamla evlendirilip, sadece birkaç ay sonra ailesinin yaşadığı mülteci kampına geri gönderilen 16 yaşında bir Suriyeli mülteci kızdan bahsetmiştir. Kız, birkaç ay içerisinde yeniden evlendirilmiştir (TR28).

Türk Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, yakın geçmişte bir Suriyeli mülteci kızı, Çocuk Esirgeme Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün koruması altına almıştır. Kızın annesi ve amcası, kızı zorla evlendirip kuzeydeki Sinop ilinden güneydeki Mardin'e göndermiştir (TR46; TR47). 13 yaşında Suriyeli bir kızın durumu da Gaziantep'teki bir STK tarafından bildirilmiştir. Ev sahibi, kirayı ödeyemeyen anneye, para karşılığında kızıyla evlenmek istediğini söylemiştir.

Söz konusu STK'dan bu araştırma kapsamında bilgi veren kişiye göre, bu tür vakalar hemen Türk Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bildirilir, ancak birçok aile sosyal ve kültürel baskılar sebebiyle bu vakaları bildirmekten çekinmektedir (TR32).

Araştırma kapsamında Türkiye'den bilgi veren bir kişi ise, kendi deyişiyle “bölgede yaşayan erkekleri istismar eden Suriyeli kadınlara” dikkat çekmiştir. Görüşülen kişi, Türk erkeklerle evlenen ve bir hafta sonra düğünde topladıkları bütün altın ve paraları alarak eşlerini terk eden en az dört Suriyeli kadın vakasına şahitlik ettiğini

belirtmiştir. İddialara göre, kadınların Suriyeli eşleri, kadınları “kız kardeşleri” olarak tanıtmış, bir Türk erkek bulup evliliği ayarlamıştır (TR09). Bu tür vakalar, ‘yerel halkın istismar edilmesi’ şeklinde anlatılırken, bu durum kadınların kendilerini onların erkek kardeşleri olarak tanıtan erkekler tarafından istismar edilmesine de işaret ediyor olabilir, ancak buna dair bir kanıt bulmak mümkün olmamıştır.

Lübnan’da erken ve zorla evlilik alanında uzman olan kişilerle yapılan görüşmelerde, uzmanlar bu insan ticareti türünün, Suriyeli kızları en çok etkileyen tür olduğu üzerinde hemfikirler (LB27; LB07; LB10); en çok zorla çalıştırılanlar ise, Suriyeli erkek çocuklarıdır (LB27; LB31) - bakınız aşağıda Çocuk İşçi Sömürüsü bölümü. Lübnan’da ailelerin zorla evlendirmelerden kazanımları parasal ya da Türkiye, Gaziantep’te olduğu gibi konaklama gibi parasal olmayan faydalar olabilir. Örneğin, bir ev veya arazi sahibinin, konaklamalarına devam edebilmeleri için Suriyeli bir aileyi kızlarıyla evlenmek için zorladığı medyaya yansımıştır (Tomlinson, 15 Ocak 2014).

Suriye’de savaştan önce yapılan erken evliliklerin çoğu kâr amaçlı olarak düşünülmendiğinden, bu tür **kâr amaçlı evliliklerin** ortaya çıkmasında, Suriyelilerin maruz kaldıkları yerlerinden edilmeler de etkili olmuştur (Luca, 15 Kasım 2013). Zorla evlilik, Suriye’deki savaşın başlangıcından itibaren, Suriye kökenli Filistinlilerin arasında, eskiden Lübnan kökenli Filistinlilerin arasında olduğundan daha yaygın hâle gelmiştir (LB18). 2014 *TIP Raporu*, Lübnan’da zorla çalıştırılma ve cinsel istismara yol açabilecek şekilde erken evlendirilen Suriyeli çocukların sayısında artış olduğundan bahsederken, 2015 *TIP Raporu*, Lübnan’da zorla evlendirilmek üzere Suriyeli çocukların kaçırıldığına değinmektedir (ABD Dış İşleri Bakanlığı, 2014; 2015).

Suriyeli mülteci krizinin başlangıcında, Ürdün’deki BMMYK mültecilerin kamplardan **“kurtarma sistemi”** aracılığıyla özellikle Körfez ülkelerine kaçırılmasından endişe duyuyordu (JO17). 2013 Temmuz ayından önce, bir veya daha fazla Suriyeli kızını evlendirmek karşılığında, Suriyeli mülteci ailelerini kurtaran Ürdünlülerin olduğu bildirilmiştir (JO03; JO05; JO22).

Ürdün’de bu çalışma kapsamında görüşülen insani yardım sağlayıcıları, zorla evlendirmek amacıyla çocuk kaçakçılığı şeklinde gerçekleştirilen bazı Suriyeli kızların erken evlendirilme vakalarını tespit etmek için yeterli delil olduğunu öne sürmüşlerdir. Bunlar arasında, Ürdünlü sponsorlar tarafından mülteci kamplarından kurtarılma veya para karşılığında reşit olmayan kızlarını evlendiren Suriyeli aileler de yer almaktadır (JO07; JO05; JO12; JO22). Evlenmeye zorlanmış ve boşanmak isteyen pek çok Suriyeli kız ve genç kadın, Suriyeli mülteci kamplarında çalışan bir uluslararası kuruluşa başvurmuştur (JO05).

Bildirilen vakalardan bir tanesi, koruma için uluslararası bir kuruluşa başvurduğunda zaten iki kez evlendirilmiş olan 15 yaşında bir Suriyeli kızın vakasıdır. Kız, ailesi ve kardeşleriyle Zaatari Kampında yaşamaktaydı. Ablalarından biri evliydi. Kızların babası ise, evli olmayan diğer iki kız kardeşin karavandan ayrılmasına izin vermemektedir, çünkü bunu ailenin onurunu korumak ve 12-13 yaşlarında “evlenme çağında” olan kızlarının diğer erkekler tarafından tacize uğramalarına engel olmak için bir önlem olarak görmektedir. Baba, karavana hapsedilen kızlar için aktif olarak evlilik teklifleri arıyordu. Henüz evlenme çağına gelmedikleri için, sekiz ve dokuz yaşlarındaki diğer iki kızın okula gitmelerine izin veriliyordu.

15 yaşındaki kızı her iki kocasıyla da evlendiren babasıydı. Kız, Suriyeli bir adam ve daha sonra kırklı yaşlarının sonlarında, kızı kamptan kurtaran Ürdünlü bir adamla evlendirilmişti. İkinci kocası, kızı diğer Ürdünlü erkeklerle seks yapmaya zorlamış ve dolayısıyla ticari cinsel istismara maruz bırakmıştır. Kız, “kocas” da dâhil olmak üzere tekrar tekrar farklı adamlar tarafından tecavüze uğramıştır. Kız, kamptan kaçmayı başararak, bu çalışma kapsamında görüşülen kuruluşa gidip yardım isteyebilmiştir. Annesi kızı desteklemiş, fakat babası kızı şiddet uygulamış ve yardım arayışlarını engellemeye çalışmıştır. Bu sebeple, anne ve kızları, babadan ayrılarak farklı bir yere gönderilmiştir. Babanın yasal takibe alınıp alınmadığına dair kesin bilgi yoktur (JO05).

Benzer şekilde, UN Women raporlarında şunu belirtmektedir:

“normalde “uygun” görülmeyecek biçimde kadınların erken evlilikleri ve diğer evlilik türleri, Suriyeli mülteciler KRI bölgesine geldiklerinden bu yana artış göstermiştir” (UN Women, 2014: 7-8).

Irak'ta KR-I bölgesinin dışında yer alan Kerkük vilayetinde, Suriyeli mültecilerin, erkekleri getirmekten sorumlu bir aracı tarafından düzenlenen zorla evliliklerin mağduru olduklarına dair raporlar mevcuttur.

Bu evlilikler mahkemelerce kayıt altına alınmamış, fakat dini bir lider (şeyh) bu evliliklere gayriresmî bir biçimde şahitlik etmiştir (IQ08). 2015 TIP Raporunda, KR-I bölgesindeki mülteci kamplarında yaşayan Suriyeli kızların, Iraklı ve Suriyeli erkeklerle erken ve/veya geçici zorla evliliklere maruz bırakıldıkları ifade edilmiştir (ABD Dış İşleri Bakanlığı, 2015). Irak'ta araştırma kapsamında bilgi veren bir kişi, 2013'te Suriyeli mülteci kamplarını ziyaret ederken, kamplarda yaşayan yüzlerce kızın zorla evlendirildiği bilgisini aldığını paylaşmıştır (IQ17).

Bazı Suriyeli kız ve kadınlar, bir çeşit koruma veya yoksul ailelerine ödeme karşılığında **DAEŞ ve Nusra Cephesi gibi Suriye'deki çatışmaya müdahil**

olan İslami grup üyeleriyle de evlendirilmeye zorlanmıştır. (SY01; Qiblan & Hammoud, 2 Ekim 2015). Mağdurlar, genellikle Suriye’de ülke içinde yerlerinden edilmiş kişiler için yapılmış kamplarda veya Türkiye, Lübnan ve Ürdün’de mülteci olarak yalnız başlarına veya aileleriyle yaşayan, aralarında 12 yaşında olanlar bile bulunan, ülke içinde yerlerinden edilmiş kişiler veya mülteci kadın ve kızlardır. Suriye’de Dera vilayetinden bir kişi, bu vilayette Nüsra Cephesi savaşçılarıyla evlenmeye zorlanan 15-17 yaşları arasında birkaç tane kız olduğunu bildirmiştir. Bu kızlar, bu ilin farklı kırsal kesimlerinden gelen kişilerdir ve genellikle aileleri eğitime öncelik vermediğinden okullarını yarıda bırakmışlardır. Damat ise genellikle Nüsra Cephesi adına savaşan veya yerel Dera halkından bir kişidir. Dera’da, birçok ailenin evliliğe karşı tutucu bir yaklaşımı vardır ve kızların, ailenin erkek üyelerinin kararlarına karşı çıkma hakkı yoktur. Damat ve kızın veya genç kadının babası, evlilik akdini kız olmadan aralarında tartışır ve bir dini liderin huzurunda evlilik anlaşmasını imzalarlar (SY12).

Lübnanlı veya Suriyeli militanların, kızlarla cinsel istismar amacıyla zorla evlendikleri Lübnan, Bekaa Vadisi’nde, sadece birkaç saatliğine silahlı grup üyelerinin geçici ve nizami olmayan evlilikler yaptığı da gözlemlenmiştir. Kızın ailesi ve çadır kentin shawish’i bu evlilikler için para almıştır (LB22).

Failler

İncelenen ülkelerde zorla evlilik amacıyla insan ticareti yapan failler, genellikle eşler, babalar ve erkek kardeşler gibi aile üyeleridir. UN Women tarafından görüşülen bazı Suriyeli mülteci aileler, bazı durumlarda faillerin insani yardım kuruluşlarının personeli de olabileceğini söylemişlerdir (BM Kadın, 2014).

Görüşülen bir başka kişi, Ürdün’deki mültecilerden Özgür Suriye Ordusu’nun (FSA) Suriye’de Der’a vilayetinden Ürdün sınırına ulaşmaya çalışan Suriyeli ailelerin genç kadın ve kızlarını hedef aldıklarını duymuştur. Sınra ulaşmak için, bazı Suriyeli aileler Suriye içerisinde sınır bölgelerini kontrolü altında tutan FSA üyelerinden yardım istemek zorunda kalmıştır. Görüşülen bir kişiye göre, **bazen FSA üyeleri Suriyeli bir kadın veya kızı beğenmiş ve ailelere sınra ulaşırken yardım etmeleri karşılığında aileleri kızlarını kendileriyle evlendirmelerini zorlamışlardır.** Bu sayede, kızları veya aile üyeleri kadınlar Suriye içinde savaşçılarla kalırken, aileler yolculuklarına devam etmiştir (JO13).

Bazı durumlarda, zorla evlilikler gelin arayan erkekler ve gelin adaylarının babaları arasında aracılık yapan, genellikle daha yaşlı olan kadınlar tarafından organize edilmektedir.

Yukarıda da açıklandığı üzere, birçok kişiye göre, Suriyeli kırsal toplulukların çoğunda evlilikler suç örgütleri tarafından organize edilmez, fakat damat ile kadın veya kızın babası ve erkek kardeşleri arasında kararlaştırılır (SY03; SY08; SY12). Suriye’de ailenin erkek üyeleri, para karşılığında kızlarını yabancılarla evlendirip uzaklaştırmaya razı olur ve bazen de, damatlar, kızları ve genç kadınları fuhuşa zorlayarak cinsel istismar amacıyla insan ticaretinde kullanır.

Uluslararası Göç Örgütü, aynı zamanda Yemen’de yaptığı araştırmada şu sonuca ulaşmıştır:

“Genç, eğitimsiz ve kırsal alanda yaşayan yoksul ailelerden gelen kadınlar, Turist Evliliğini [...] genellikle pek çok ekonomik ve sosyal soruna çare olarak görmektedir. Bunun kısa vadede faydaları, genç kadının ve ailesinin onurunu korumak ve yoksulluktan kurtulmaktır. Böyle bir evliliğin uzun vadede faydası ise, Yemen dışında yasal ikametgâhı olan bir kişinin yakını olmak (ve vatandaşlık almayı ummak) ve meşru varisler dünyaya getirmektir” (IOM, 2014: VIII).

Aynı şekilde, Suriyeli mülteciler Ürdün’e belirli ölçüde birikimleriyle gelmiş, fakat zamanla birikimleri tükenmiş ve yoksul hâle gelmişlerdir. Bu aileler için, kızlarını evlendirmek, kızlarının güvenliğini garanti altına almak ve daha iyi yaşam koşulları sunmak için bir yöntem olarak görülmekteydi. Öte yandan, bir aile üyesinin bakımından da kurtulmuş oluyorlardı.

Ürdün’de Suriyeli mülteci kızların zorla evlendirilmek amacıyla insan ticaretine maruz bırakıldığı tespit edilen birçok vakada, tacirler yasal varis ve bakıcılar, aile üyeleri ve kızlarını evlendiren ebeveynlerdir (JO03).

Türkiye’de İzmirli bir sosyal hizmet çalışanı, 13 yaşında bir Suriyeli mülteci kızın, “yasal olarak evli” olduğunu gösteren Arapça belgelerini kendisine gösterdiğini ifade etmiştir. Bu kişiye göre, bu belge, kolaylaştırıcılar/insan tacirleri tarafından yargıdan kaçmak için düzenlenmiş bir belge olabilir (TR51).

Lübnan’da zorla evlendirme vakalarında, Suriyeli erkekler, Suriyeli kızlarla Suriye içerisinde evlenip, Lübnan’a getirerek tanıdıkları aracılığıyla ticari cinsel istismar amacıyla kullanmışlardır (LB48). Öte yandan, Lübnan’da Suriyeli kızları zorla evlilik kapsamında cinsel olarak istismar eden Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi

lkelerinden erkeklerin durumunda, Lübnan'daki tanıdıkları Lübnanlı veya Suriyelilere yardım sağlamak üzere Körfez Arap lkeleri tarafından finanse edilen bir dini kuruluşta alışan Suriyeliler olabilmektedir (LB36).

Suriyeli olmayan erkekler tarafından verilen çeyizler, aileler için oldukça yüksek bir mali teşvik oluşturmaktadır ve kızların ailelerinin eline geçen miktarlar **10.000 ABD dolarına** ulaşabilmektedir (UN Women, 2014). 2013 yılının sonlarına doğru Suriyeli mülteci kamplarında yapılan araştırmalar temelinde, UN Women aşağıdaki senaryoyu tasvir etmiştir:

“Ziyaret edilen dört kamptan ikisinde, Suriyeli olmayan erkeklerin kamplara gelip gelin “alışverişi” yaptıklarına dair söylentiler vardır. Bu tür alışverişlerin, çoğunlukla evlenmek isteyen erkekler ve kızın babası arasında tanıştırma görevi üstlenen kamptaki daha yaşlı kadınlar tarafından düzenlendiği ileri sürülmüştür. Bir kampta, bir kadının üç farklı zamanda bir kadın ve (Suriyeli olmadıklarını düşündüğü) bir erkek tarafından ziyaret edilmiş ve kendisine “kızlarından bir tanesini evlendirmek isteyip istemediği” sorulmuştur” (UN Women, 2014: 8).

Suriye içerisinde, evlilikler için yüksek bir mali teşvik mahiyetinde hediye olarak verilen kıyafetlere ve altın mcevherata ek olarak en az 300.000 SYP (yaklaşık **1.589 ABD doları**) eyiz olarak verilir. Öte yandan, bazı aileler kızlarına bakmak için karşılaştıkları finansal problemler veya evlilik çağında bir kızın aileyle birlikte yaşamasına karşı olan sosyal normlar sebebiyle, sadece kızlarının evlenip evden gitmesini temenni ettiklerinde, çeyiz talep etmezler (SY07; SY12).

Bir araştırma raporuna göre, **Türkiye**'de Mardin ilinin Nusaybin ilçesinde yer alan bir benzin istasyonunda, bekâr kadın ve kızlar 2.000 TL (yaklaşık 750 ABD doları)

Lübnan, Akkar'da belirli bir vakada, **Körfez Arap lkeleri İşbirliği Konseyi'ne ye ülkeler tarafından finanse edilen bu tür dini STK'ların rolü** olmuştur. Bu ülkelerden erkekler, STK'larla ve onlara bağlı dini liderlerle bağlantıya geçip yardım dağıtımı esnasında Suriyeli kızlar ve aileleriyle görüşmek üzere Akkar'a gitmişlerdir. Söz konusu erkek ve kızın ailesi arasında bir anlaşmaya varıldığında, Lübnan devletinin tanımadığı bir şeyh tarafından nizami olmayan bir misyar evliliği yapılır. Bu sayede, erkek evlilik kılıfı altında, genellikle birkaç hafta veya ay süreyle kızı istismar eder ve daha sonra kızı “boşayıp” Arap Körfezi'ndeki ülkesine geri döner (LB36).

karşılığında zorla evlendirilmek amacıyla satılmaktadır. Suriyeli mülteci kadın ve kızlarla evlilikleri ayarlayan aracılara, genellikle kızların yaşlarına bağlı olarak, yaklaşık 2.000-10.000 TL (**750-3.750 ABD doları**) ödenmektedir (Mazlumder, 2014).

Merkezi **Lübnan**, Akkar'da olan bir STK, Körfez Ülkelerinden gelen ve Suriyeli kızlarla "geçici evlilikler" yapan erkeklerin, evlilik bedeli olarak bazen **5.000 ABD dolarını** bulan miktarlar ödediklerini bildirmiştir (LB36). Irak'ta Suriyeli mültecilerin zorla evlendirilmek amacıyla kaçırıldığı bildirilen insan ticareti vakalarında, Suriyeli kızların aileleri yaklaşık **2.000-3.000 ABD doları** almıştır (IQ08).

5.3.3 İşçi Sömürüsü (Yetişkinler)

Suriye'de süregelen çatışmalar ve mülteci krizi, incelenen beş ülkede, Suriyeli ülke içinde yerlerinden edilmiş mülteci erkek, kadın ve çocukların, emek istismarı ve istismara açık çalışma şartlarında çalıştırma amacıyla kaçırılması vakalarının sayısında artışa yol açmıştır. Bazı durumlarda, çocuklar yetişkinlerle, genellikle yetişkin aile bireyleriyle birlikte istismar edilmiş veya istismara açık çalışma standartlarına maruz bırakılmıştır. Sadece çocuk işgücü istismarını ve çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerini içeren vakalar bir sonraki bölümde (5.3.4), yasal çalışma durumu ve çalışma koşullarına ilişkin konular ise yukarıda Bölüm 4.2'de incelenmiştir.

Sömürü Sektörleri

Tarım

Yetkililer tarafından doğrulanmasa da, Antalya'da yerel **Türk** halkı, narenciye tarlalarında çalıştırmak karşılığında, 30'dan fazla Suriyeli mültecinin evlerinde kalmasına müsaade etmektedir (TR51). Tarımda işgücü istismarının **Lübnan**'da da yaygın olduğu düşünülmektedir. Lübnan'da hem çocuk hem de yetişkin işgücü istismarının en çok gerçekleştiği alan tarımdır. Bu ülkede gerçekleşen tarımda işgücü istismarı, Suriye krizinin ortaya çıkmasından önce Suriyeli işçilerin tarım alanında istihdam edilip iş kanunu tarafından korunmaması bağlamında aynı özelliklere sahiptir. Bununla beraber, Suriye krizinden önce, Suriyeli işçiler genellikle Lübnan'a gönüllü ve herhangi bir zorlama veya işin ne olduğu ile ilgili aldatma olmaksızın göç ederken, şu anda Suriyeliler savaş sebebiyle yerlerinden

edilip Suriye'ye yakın zamanda geri dönüş imkânı olmaksızın Lübnan topraklarına kaçmaktadırlar. Bir başka fark ise, **2011 yılından önce Suriyeli göçmenler genellikle yetişkin erkek iken, kriz ortaya çıktığından beri tarım işçiliğinde istismar edilen kadın ve çocukların sayısında da artış olmuştur** (LB23).

Suriye Dera'da görüşülen bir kişi, bu bölgede yaşayan çiftlik sahibi yerel halkın, nasıl ucuz ve erişilebilir iş gücünü istismar ettiğini tarif etmiştir. Gündelikçiler genellikle fakir ailelerden gelen ve savaştan önce de aynı işleri yapan genç erkek, kadın ve çocuklar ile Şam, Humus ve diğer bölgelerden gelen, 8-40 yaş arasındaki ülke içinde yerlerinden edilmiş erkekler, kadınlar ve çocuklardır. Ülkesinde yerlerinden edilmiş topluluklar; okullarda, hükûmetin sağladığı konutlarda veya Dera'da ucuz özel konaklama yerlerinde kalmaktadır. Çoğu okuryazar olmasına karşın, birçok çocuk ve genç yetişkin ortaokul eğitimini tamamlayamamış ve Dera bölgesindeki tüm okul çağındaki çocuklara eğitim vermek için okul yerleri yeterli olmadığı için son zamanlarda eğitime erişimleri sınırlı kalmıştır. Çiftçilik işi çok yorucudur ve ücretler düşüktür, fakat birçok yerinden edilmiş kişinin gelir elde edecek başka alternatifi yoktur. Domates, patlıcan, brokoli ve diğer sebzelerin yetiştiriciliğini yaparak günde 8 saat kötü koşullarda günde sadece 5000 SYP'ye (yaklaşık 2.65 ABD doları) çalışmaktadırlar. İşçiler bazen yalnız başınadır, bazen de bir ailenin tüm bireyleri aynı çiftlikte çalışmaktadır (SY12).

Bazı Suriyeli mülteci aileleri ve yalnız ve ailelerinden uzak çocuklar da, Mafraqlı ve Ürdün Vadisi'ndeki (Agwar bölgesinde) **Ürdünlülerin** çiftliklerinde işgücü istismarına maruz bırakılmıştır (JO07; JO23).

Sezon veya çiftlik içerisindeki işler bittiğinde, tüm aile bireyleri, çadırlarıyla beraber, işçi ihtiyacı olan yeni çiftliklere taşınırlar. Sezonluk tarım işçileri olarak çalışan Suriyeli aileler, Der'a ve Şam'ın kırsal bölgelerinden gelen aileler olup, çoğu BMMYK'ye kayıtlıdır ve Ürdün İçişleri Bakanlığı tarafından verilen güvenlik imliklerine sahiptir. Bu kimlik sayesinde, ev sahibi ülkelerde yerel halkla beraber yaşayabilirler (JO07). Tarım alanında istihdam edilen Suriyeli ailelerin bazıları, Suriye'deyken de çiftçi olup, 2010 yılının sonunda ortaya çıkan krizin başlangıcından önce Ürdün'deki çiftliklerde sezonluk tarım işçisi olarak çalışmaya başlamışlardır. Diğer bir kısım aile ise, Suriye'de başka meslek ve sektörlerde çalışmış ve ancak Ürdün'e yerleştirildikten sonra çiftçilik sektöründe çalışmaya başlamışlardır.

Fabrikalar ve Hizmetler

Elde edilen bilgilere göre, **Halep ve Humus illerinden gelen ve Latakia'daki mülteci kamplarında yaşayan Suriyeli** ülke içinde yerlerinden edilmiş işçiler fabrikalarda istismar edilmektedir. Savaş çıktığından beri, pek çok fabrika sahibi, fabrikalarını ve makinelerini Halep'ten Latakia'ya taşımıştır. Suriyeli rejim güçlerinin denetimi altındaki bir bölgede, bu ülke içinde yerlerinden edilmiş kişiler aşırı düşük ücretlere çalışmaktadır. Enflasyon sebebiyle yetişkin bir insan için günlük gıda fiyatlarının yaklaşık olarak 1,000 SYP (5 ABD doları) olduğu bir ortamda, günlük yaklaşık 200 SYP (1 ABD doları) karşılığında çalışmaktadırlar (SY05).

Hem yetişkin hem de çocuk Suriyeli mültecilerin bir kısmı, Ürdünlü işverenler tarafından Amman ve İrbid gibi şehirlerde hizmet ve hazır yemek sektöründe istismara ve insan hakları suistimaline maruz kalmıştır. Suriye'nin farklı bölgelerinden gelen 18-50 yaşları arasındaki Suriyeli erkekler, bu sektörler kapsamında restoran ve fırınlarda şef ve garson; süpermarket ve dükkânlarda tezgahtar; ve oto yıkamacı olarak çalışmaktadır. Çalışma izni olmadan çalıştıkları için, Suriyeli mülteciler sık sık işverenlerin istismarıyla karşılaşmaktadır; bu işverenler Suriyeli mültecileri fazla çalıştırıp, onlara Ürdünlü çalışanlara ödenen ücretin üçte birini vermektedir. Bazı durumlarda, işverenler Suriyeli işçilerin maaşlarını ödememek için bir ay dolmadan onları işten çıkarmaktadır. Şayet işçiler şikâyet ederse, işçileri izinsiz çalıştıklarını polise ihbar etmekle tehdit etmektedirler. Bazı Suriyeli işçiler, istismar edilmeyi engellemek için işverenlerinden günlük ödeme yapmalarını istemiştir; böylece kandırılmadıklarından ve istismar edilmeyeceklerinden emin olabileceklerini düşünmüşlerdir (JO12).

Belirtilmemiş Sektör

Türkiye'de bu çalışma kapsamında görüşülen bir kişiye göre, yaklaşık 55 Suriyeli kadın ve kızın, Türkiye'nin güneydoğusunda Gaziantep'te **cinsel ilişki koşuluyla çalışmaya devam etmelerine izin veren işverenleri** tarafından cinsel istismar içeren işgücü istismarına maruz kaldığını bir STK'ya bildirmişlerdir.

Aralarında 13-14 yaşlarında kızların da bulunduğu bazı kadın ve kızlar, bunun sonucunda istenmeyen hamilelik yaşamış ve özel kliniklerde hamileliklerine son vermişlerdir. Devlet hastanelerine gitmekten ziyade, Gaziantep'te çalışma izni olmadan çalışan Suriyeli bir kadın jinekoloğa gitmeyi tercih etmişlerdir (TR38).

Türkiye'de araştırma kapsamında görüşülen kişiler, bazı yetişkin Suriyeli mültecilerin, işverenlerinden herhangi bir ödeme almadıkları için işgücü istismarını

bildirmek üzere STK'lara gittiğini ifade etmişlerdir (TR02; TR32). Ancak bu mülteciler yasa dışı çalıştığı için, ne STK'lar, ne de mülteciler durumlarını yetkililere ihbar etmiştir (TR02). Bu durum, Türkiye'de 2011 ve 2012 yılları arasında işçi istismarı amacıyla insan ticaretine ilişkin sadece üç yabancı mağdurun, 2013'te ise hiç bir mağdurun tespit edilmemesinin sebebini açıklayabilir (ICMPD, 2013).

Irak'ta KR-I bölgesinde özellikle imalat, tarım ve hizmet sektörlerinde işçi istismarı amacıyla Suriyeli mülteci erkek ve erkek çocukları insan ticaretine maruz kalmaktadır (IQ05). Görüşülen bir başka kişi, kimlik belgelerine el koyma, düşük veya hiç ücret ödememe, kötü muamele ve yetkililere ihbar etmekle tehdit içeren yedi işçi istismarı vakasıyla doğrudan ilgilenmiştir (IQ06).

Suriyeli mülteci işçilerin istismar edilmesinin yanında, bölge dışından gelen göçmenler de, krizin başladığı dönemdeki istismarla benzer özellikler göstererek istismar edilmeye devam etmektedir. İşgücü istismarına maruz kalan bir Afgan erkek mağdura (yaş belirtilmemiş) sığınma yardımı yapılması için, Türk Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na başvurulmuştur (TR47).

Ürdün'deki çiftliklerde istismar edilmek üzere kaçırıldığı iddia edilenler arasında Mısırlı ve Pakistanlı göçmenler de yer almaktadır. Bazı Mısırlı tarım işçileri insan ticaretine mağduru olmuş, istismar edilmiş, aşırı çalışma saatlerine maruz bırakılmış ve işçilerin pasaportlarına işverenler el koymuştur. Bazen, maaşlarını alamamışlar ya da çalışmaya başladıktan ancak üç dört ay sonra alabilmişlerdir (Tamkeen, 2014; JO23). Ürdün'de Nitelikli Sanayi Bölgelerindeki (QIZ) fabrikalarda işçi istismarı amacıyla Güney ve Güneydoğu Asya'dan (Filipinler, Hindistan ve Bangladeş) kadın ve erkeklerin de kaçırıldığına dair vakalar tespit edilmiştir (JO18; JO23). Çoğu vakada işçilerin dolaşım özgürlüğünü ihlal etme, pasaportlarına el koyma, ücretlerin ödenmemesi ve güvenli veya uygun olmayan çalışma ortamında aşırı çalışma saatlerine maruz bırakılma gibi durumlar söz konusu olmuştur. Vakaların bazılarında ise, işçiler aynı zamanda işverenleri tarafından fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kalmıştır (JO21; JO23). Aynı şekilde, Irak'ta bir benzin istasyonundan işçi istismarı amacıyla insan ticaretine maruz bırakılan Bangladeşli göçmenlerin ücretlerinin ödenmediğine ve kötü yaşam koşullarına maruz kaldıklarına dair bir vaka bildirilmiştir. Bu işçiler, daha sonra yardım almış ve ülkelerine iade edilmiştir (IQ17). Bir diğer vakada, Hintli göçmenler kaçırılıp bir inşaat alanında işgücü istismarına maruz kalmıştır ve daha sonra yardım alarak iade edilmişlerdir. Bu vakalarda yaşananlara, ücretlerin ödenmemesi ve kötü yaşam koşulları da dâhildir (IQ17). Irak hükümetinde görüşülen bir kişinin bir gruba ilişkin paylaştığı bilgi kapsamında, güney Irak'ta Basra vilayetinde çalışan ve fiziksel istismara uğrayan, maaşlarını alamayan ve pasaportlarına el konan Güney

ve Güneydoğu Asyalı (Malezya, Sri Lanka ve Bangladeş) düzensiz göçmenler olduğu tespit edilmiştir (IQ16). Uluslararası Göç Örgütü'nün Irak'ta tespit ve yardım ettiği kişiler arasında, 2011 yılının sonlarında Uluslararası Göç Örgütü'nün dikkatini çeken Türk taşeronlar tarafından Irak'ta istismar edilmek üzere insan ticaretine maruz bırakılan 80 Hindistanlı ve Bangladeşli göçmen grubu yer almaktadır. Bu kişilerin, serbest dolaşım özgürlükleri sınırlandırılmış, tıbbi bakıma erişimleri olmamış ve maaşları ödenmemiştir. Yaklaşık olarak aynı zaman zarfında, işçi istismarı amacıyla Bosna Hersek'ten Irak'a insan ticaretine maruz bırakılan 17 kişi, elçilikleri tarafından Uluslararası Göç Örgütü'ne bildirilmiş ve bu sayede pasaportlarını geri alarak Bosna Hersek'e geri dönüş için otobüs bileti almışlardır (Smith, Mart 2012). Filipinli bir adam, kendisine Türkiye'de iş vaadi verildiğini, fakat bunun yerine çalışmak üzere KR-I bölgesine götürüldüğünü ifade etmiştir (IQ12).

Failler

Suriye'nin Dera vilayetinde çiftliklerde çalışan Suriyeli ülke içinde yerlerinden edilmiş aileler ve kişiler, **çiftlik sahiplerince ve tarlalardaki işçilerin yönetimini sağlayan ve shawish diye anılan bazı kişilerce istismar edilmelerinin yanında**, atölyelerde de istismarla karşı karşıya kalmaktadır. Aracılık yapanlar genellikle mağdurlarla aynı topluluktan gelen ve işçileri nerede bulabileceklerini bilen kadınlar ve erkeklerdir. Çiftlik sahiplerinin temsilcileri ayrıca okullara ve ülke içinde yerlerinden edilmiş kişiler Dera vilayetindeki kırsal alanlarda yaşadığı yerleşimlere giderek gündelik işçi temin etmektedirler. Bir ailenin tümü aynı çiftlikte çalıştığında çiftlik sahibi genellikle sadece yetişkinlerin ücretlerini ödemektedir. 15 yaşın altındaki çocuklar çiftliklerde ailelerine ek bir ödeme yapılmadan çalışmaktadır, çünkü çiftlik sahipleri, çocukların bu işi gereğince yapabilecek yaşta olmadığını iddia etmektedirler (SY12).

Lübnan'da tarımda istismar amacıyla insan ticaretine çiftlik sahipleri de karışmakta olup birçok durumda bu faaliyetler Lübnanlı toprak sahibi ile gayriresmî bir çadır yerleşimin Suriyeli *shawish*'i arasında yapılan bir mutabakata dayanmaktadır (LB21).

Birçok durumda *shawish* kendi toplumundan insanların maruz kaldığı istismarcı iş sözleşmelerinden sorumludur ve yardım kuruluşlarının çadır yerleşime erişiminin olup olmayacağına karar verme yetkisi de genellikle *shawish*'e aittir. İş koşulları genellikle Suriyelilerin çadır kentinin bulunduğu arazinin sahibi ile *shawish* arasında mutabakatla belirlenir. Ancak *shawish*'in Suriyelilerin uğradığı istismardaki rolü hakkında genel söylemlere ulaşmak doğru olmayacaktır. Zira yerleşimden

yerleşime bu kişilerin oynadığı rolde farklılıklar bulunmakta olup hepsi topluma karşı istismarcı yaklaşımlar içinde yer almazlar. Bu kişiler Suriyeli veya Lübnanlı olabilecekleri gibi, bazı durumlarda 2011 öncesinde hâlihazırda Lübnan'da çalışan ve tarım arazisinin sahibinin zaten tanıdığı bir Suriyeli de olabilirler (LB21). Suriyeli eğitilmiş kadınların topluluğun *shawish*'i olarak faaliyet gösterdiği durumlar da bildirilmiştir (LB23).

Suriyeli topluluklara konaklama amacıyla arazi kiralayan çiftlik sahipleri de arazide konaklayanları istismar sayılabilecek şartlar altında çalışmaya zorlamak amacıyla tahliye tehditlerine başvurmaktadır. Tarım arazilerinin sahipleri ayrıca tarımsal çalışmanın gerekleri ve mevsimlere göre, arazilerinde yaşayan ve çalışan Suriyelileri Lübnan'ın başka bir bölgesinde yine aynı arazi sahibinin mülkiyetinde olan bir başka araziye gitmeye zorlayabilir (LB39). *Shawish* genellikle tarım arazisinde yapılan iş için ödenen maaşlardan bir yüzde alır (LB21; LB27; LB39). Bu da *shawish*'in topluluk adına kirayı avans olarak ödediği ve dolayısıyla grubun üyelerini borç ile kendisine bağladığı bir durumu ortaya çıkarabilmektedir (LB27). Tarım işçilerinin ücretlerinin ne kadarının *shawish*'e gittiğini bilmek her zaman mümkün olmasa da, mülakat yapılan kaynaklardan biri Suriyeli işçilere genellikle beş saatlik iş için yaklaşık 8.000 LBP (5,30 ABD Doları) ücret ödendiğini, bununla ancak 5-6.000 kadarının işçiye, kalanın *shawish*'e gittiğini ifade etmiştir (LB21).

2014'te **Ürdün** CTU tarafından tespit edilen dokuz işgücü istismarına yönelik insan ticareti vakasına karışan toplam 16 şüpheliden 15'i erkek, biri ise kadındır (İnsan Ticaretiyle Mücadele Birimi, Çalışmalar ve İstatistikler Dairesi, Ürdün Hükümeti, Haziran 2015). Suriye ve Lübnan'da olduğu gibi Suriyelileri Ürdün'de tarım sektöründe işgücü istismarı için insan ticaretinde kullananlar büyük çiftlik sahipleri ve aracılar ("*shawish*" veya "*moraqeb*") olup, bunlar Ürdünlü ve Suriyeli erkek ve kadınlar olabilmektedir.

LO'nun Amman'daki ofisinin Suriye Mülteci Krizine Müdahale Koordinatörü Mafraq'ta bir köyde yaşayan **otuzlu yaşlarında kadın bir Suriyeli shawish'ten** bahsetmiştir. Bu kişi Ürdün arazilerinde çalışmak için iş ayarladığı mültecilerle aynı topluluğun üyesi olarak yaşamını sürdürmektedir. Tarımla uğraşan camiada iyi tanınan bir kişi olup toprak sahiplerine düzenli olarak ziyaretlerde bulunmakta ve işçiye ihtiyaçları olup olmadığını sormaktadır. Daha sonra köydeki birkaç Suriyeli aileyi tarım arazilerindeki işlere yönlendirmektedir. Çiftliklerde çalışan Suriyeliler, bu Suriyeli aracının çiftliklerde çalışmak isteyen insanlar aradığını kendi yakınlarına duyurmakta ve daha fazla Suriyeli de aracıyla temasa geçerek iş olanaklarından yararlanmaktadır. Suriyeli aracı işe soktuğu her Suriyeli işçi için komisyon almaktadır. *Shawish* Suriye'nin Dera vilayetinde de rastlanan bir sistemi hayata geçirmektedir: Çiftliklerde çalışmak üzere Suriyeli mülteci aileler bulmak üzere anlaşmalar yapmakta ve ailenin çalışan çocukları için de tam ücret talep etmektedir. ILO araştırmacıları Ürdünlü toprak sahiplerine arazilerinde çocukları neden çalıştırdıklarını sorduklarında söz konusu Suriyeli kadın aracının bunu kendilerine şart koştuğu yanıtını almışlardır. Her bir Suriyeli aile için ortalama iki veya üç çocuk çiftliklerde ücret almadan çalışmaktaydı. Çiftliklerde çalışan çocukların günlük kazancı 3 ila 7JOD (4,25–10,00 ABD Doları) aralığındadır (JO07).

5.3.4 Çocuk İşgücü İstismarı

Çocuk istismarının 2000 tarihli BM İnsan Ticareti Protokolündeki ve konuyla ilgili diğer uluslararası ve ulusal mevzuatta yer alan tanımı iki unsurdan oluşmaktadır: bir edim (insanların işe alınması, nakliyesi, transferi, barındırılması ve kabulü) ve istismar amacı.

Çocuk işçiliğin en kötü biçimleri (WFCL) 1999 ILO WFCL Sözleşmesinde şu şekilde tanımlanmıştır:

“(a) çocukların satılması ve insan ticaretine konu edilmesi, borçla esaret altında tutulması ve toprağa bağlı köleliği, çocukların silahlı çatışmalarda kullanılmak üzere silahlı gruplara alınması da dâhil olmak üzere zorla veya cebren çalıştırılması;

(b) Bir çocuğun fuhuş, pornografik üretim veya pornografik performans için kullanılması, tedarik edilmesi veya sunulması;

(c) Bir çocuğun yasa dışı faaliyetlerde, özellikle de ilgili uluslararası anlaşmalarda tanımlanan şekilde uyuşturucu kaçakçılığı ve üretiminde kullanılması, tedarik edilmesi veya sunulması;

(d) Tabiatı veya gerçekleştirildiği şartlardan ötürü çocukların sağlığı, güvenliği veya ahlaki açısından zararlı olması muhtemel işler” (Madde 3).

Dolayısıyla iki olgunun hukuki tanımı arasında ciddi bir kesişmeden söz edilebilir. WFCL Sözleşmesi Madde 3(a) uyarınca, **çocukların insan ticaretine konu edilmesi bizzat çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinden biri olup, Madde 3(d) ise işgücünün istismarına yönelik olarak çocukların insan ticaretine konu edilebileceği durumları tanımlamaktadır.** Birden fazla ülkeyi kapsayan bu çalışmada uygulanan metodoloji, literatür taraması, veri toplama ve nitel mülakatlarda rastlanan çocuk işçiliğiyle ilgili durumlar arasında çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri ve çocukların insan ticaretine konu edilmesi arasında bir ayrım yapabilmek için vaka bazında ayrıntılı bir analize yer vermemektedir. Dolayısıyla bu bölümde çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri ile çocukların insan ticaretine konu edildiği durumlara işaret eden gelişmelere odaklanılırken, çocuk işçiliği konusu Bölüm 4.4'te ele alınmıştır. Yine de daha fazla irdelendiğinde çocuk işçiliğinin söz konusu olduğu bazı durumların da çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri ve/veya çocukların insan ticaretine konu edilmesi olarak tespitinin mümkün olduğu anlaşılmaktadır. Çocukların silahlı çatışmalarda kullanılması, ticari cinsel istismar amacıyla kullanılması ve çocukların cinsel istismarının görüntüleri (pornografi) de dâhil olmak üzere çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerine ve çocukların yasa dışı faaliyetlerde istismarına yönelik olarak insan ticaretine konu edilmesi bu bölümün ilgili diğer kısımlarında ele alınmıştır.

Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimleri ve Çocukların İşgücü Olarak İstismar Amacıyla İnsan Ticaretine Konu Edilmesi

Suriye'de çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerini ele alan yakın tarihli bir çalışmada, çatışmanın hanelerin geçim stratejilerini ciddi biçimde etkilediği ve bu durumun daha fazla sayıda çocuğun kendilerinin ve ailelerinin hayatta kalabilmesi için tehlikeli işlerde çalışması sonucunu doğurduğu ortaya konmuştur. Suriye içinde genellikle erkek çocuklar ve bazı durumlarda da kız çocuklar uzun saatler

boyunca tehlikeli bedensel işlerde istismar edilmekte, **fabrikalar** ve **makine atölyelerinde** çalışmakta, ağır yükler kaldırmakta, **çiftliklerde** tarım ilaçlarına ve zehirli kimyasallara maruz kalmakta, sağlıklarını, refahlarını ve gelişimlerini tehlikeye sokmaktadırlar (UNICEF, 2014). Suriye’de mülakat yapılan bir kaynak çocuk işçiliğinin birçoklarının gözünde savaştan önce de Suriye’de olumsuz bir durum olarak görülmediğini ve birçok ailenin çocuklarını yaz tatillerinde çalışmaya gönderdiğini belirtmiştir.

Öte yandan, **savaşın başlamasından sonra ve ekonomik kriz kötüleştikçe çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri, çocukların işgücü alanında istismarı ve dilencilik yoluyla istismarı da Şam’da ve ülkenin diğer yörelerinde daha gözle görünür bir sorun halini almıştır** (SY04).

Halep’ten tek başlarına ya da aileleri ile Suriye’nin Akdeniz sahillerindeki Tartous vilayetinde rejimin kontrolündeki alanlara gelen 13-17 yaş grubundaki Suriyeli ülke içinde yerlerinden edilmiş erkek çocuklar işgücü olarak istismara maruz kalmaktadır. Tartous’un yerel halkından birçok işçi *Shabiha*’ya (Nusayri milis kuvveti) katılmış olduğundan fabrikalarda ve atölyelerde bunların yerini alacak yeni işgücüne ihtiyaç duyulmuş, bu da Suriyeli ülke içinde yerlerinden edilmiş kişilerden sağlanmıştır. Tartous’lu 13-14 yaş grubundaki çocukların büyük kısmı okula devam ederken Halepli erkek çocukları fabrikalarda ve atölyelerde çalışmaktadır (SY08). 9 yaşındaki çocukların dahi tehlikeli bedensel işlerde çalıştırılması Suriye’nin doğusundaki Deyrizorvilayetinde özellikle kayda değer bir sorun olarak görülmekte ve burada okula gitmeyen çocukların çoğunun **ham petrolün filtrasyonunda ve jeneratörlerin çalıştırılmasında** görev aldığı belirtilmektedir (Save the Children ve UNICEF, Temmuz 2015).

Türkiye’de çocukların işgücü alanında istismarına yönelik belirli göstergelere Türkiye-Suriye Muhacir-Ensar Kardeşliği Derneğinin Şanlıurfa’da yaptığı saha çalışmasında rastlanmıştır. Dernek en az 200 Suriyeli mülteci çocuğun (cinsiyet belirtilmemiştir; 10-15 yaş grubu) **sokaklarda çalıştığını ve genellikle atık kâğıt, plastik ve diğer atıkların toplanması ile iştigal ettiğini** belirlemiştir. Bu çocukların daha sonra topladıkları atıkları her bir çocuğa bir günlük iş için 50 TL (19-20 ABD Doları) ödeyen Türk bir adama teslim ettikleri gözlemlenmiştir. Derneğin kendilerine destek vermeyi teklif etmesine rağmen çocukların anne-babaları onları çalışmaya göndermeye devam etmektedirler. Bunun nedeni de yetişkin bir Suriyelinin ortalama günlük kazancının üstünde bir gelir elde ettiklerinin düşünülmesidir. Dernek aynı zamanda 15 yaşın altındaki çocukların fırınlarda tehlikeli koşullarda ‘Suriye ekmeği’ yapmada çalıştırıldığını ve Şanlıurfa’da günde 10TL (yaklaşık 4 ABD Doları) kazandıklarını tespit etmiştir. (TR11).

2014'te **Lübnan**'da yargıya intikal ettirilen vakalar bazında çocukların çocuk işçiliği ve dilencilik amacıyla insan ticaretine konu edilmesi, mağdur sayısı bazında insan ticareti uygulamaları arasında en önde geleni olmuştur (LB47). Lübnan'a ilişkin olarak hazırlanan 2013 tarihli *Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimleri Raporu* **sokaklarda çalışan** çocukların insan ticaretine konu edilebildiği yönünde bulguların altını çizmiş ve ailelerinin ekonomik durumundaki sıkıntılardan ötürü Suriyeli mülteci akınının çocukların çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinde kullanılması üzerindeki etkisini vurgulamıştır (ABD Çalışma Bakanlığı, 2013). Öte yandan Beyrut sokaklarında çalışan çocuklara yardım sağlayan bir STK, bu araştırma için yapılan bir mülakatta, çocuk işçiliğinin unsurları, çocukların işgücü alanında istismarı ve/veya ebeveynleri veya velileri tarafından çocukların insan ticaretine konu edilmesi konusunda genelleme yapmanın güç olduğunu belirtmiştir. Söz konusu STK her bir vakanın kendine özel şartları olduğunu (LB11), dolayısıyla vaka bazında bir yaklaşım geliştirmenin gerektiğini ifade etmiştir.

2015 tarihli *TIP Raporu* da Lübnan'da zorla çalıştırılmak üzere Lübnanlı ve Suriyeli çocukların insan ticaretine konu edildiğini belirtmektedir (ABD Dışişleri Bakanlığı, 2015).

Lübnan'da çocukların **sebze ve meyve bahçelerinde zararlı kimyasallarla ilaçlama yapma da dâhil olmak üzer tehlikeli tarım işlerinde çalıştırıldığı** gözlemlenmiştir (LB09), ki bu çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri arasında sayılmaktadır. Gözlemlerde tarımda çalışan çocukların Bekaa Vadisi'nde günde 1 ABD Doları ya da haftada 15 ABD Doları (LB22; LB21), Akkar'da ise günde 500-1.000 LBP (yaklaşık 0,50 ABD Doları) gibi çok düşük ücretlerle çalışabildiği tespit edilmiştir (LB38). Belirli vakalarda tarımda çalışmaları bu çocukların çadırlarını kurdukları arazi için kira ödemekten istisna kılabilenmektedir. Altı yaşındaki çocukların dahi tarlalarda çalışırken görüldüğü bildirilmiştir (LB24). Bir STK çalışanı günde 24 saat boyunca işyerinde hapsedilen bir çocuğa şahit olmuştur. Bu çocuğun ücretleri doğrudan doğruya çocuğun ailesine ödenmekteydi. Söz konusu çocuk muhtemelen buharlardan ötürü tehlikeli bir iş olarak sınıflandırılabilir olan **mobilyaya cila uygulamadan** sorumluydu (LB27).

Ürdün'de de çocukların daha düşük maaşa razı olmasından yararlanan bazı işverenlerin bir yetiştikine ödeyecekleri ücretle birden fazla çocuğu işe alıp çalıştırabildiği bildirilmiştir. Bazı çocuklar ayda yaklaşık 50 JOD (70 ABD Doları) ücretle günde ortalama on saat çalışmaktadır (Gharaibeh ve Hoeman, 2003; UNICEF ve Save the Children, 2014). Türkiye ve Lübnan'da olduğu gibi Ürdün'de de Suriyeli çocukların **çiftliklerde** yaptığı işlerde son derece zorlu çalışma koşulları, uzun çalışma saatleri ve yeterli sağlık ve güvenlik tedbiri alınmaksızın çocukların

tarım ilaçlarına ve diğer kimyasallara maruz bırakıldığı bir ortam söz konusudur. Bir ILO analizinde incelenen çocukların yüzde 30'unun günde sekiz saatten fazla çalıştığı tespit edilmiştir. Bunlar son derece düşük ücretlerle çalıştırılmakta ve çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri arasında sayılan ağır işleri yapmaktalardı (ILO Ürdün, 2014). Bu çocukların bazıları sözlü taciz başta olmak üzere tacize de maruz kalmakta olup, bazı durumlarda kız çocukları erkek ve kadın çalışanların bir arada olduğu bir ortamda cinsel tacize de maruz kalmışlardır (JO07; JO15).

Çalışan Suriyeli çocuklar Ürdün'ün en büyük mülteci kampı olan Zaatarı Kampında bir dizi tehlikeli işle ve çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri ile karşı karşıya kalmış olup, bunlar arasında **malların kamp içinde nakliyesi, inşaatlarda kullanılan kumun yüklenmesi ve taşınması ve sokak satıcılığı** ve benzer işler sayılabilir. Bu işler çok düşük ücretli işler olup son derece kötü koşulları da beraberinde getirmektedir (UNICEF ve Save the Children, 2015). Kampın kurulmasını takip eden ilk birkaç ay içerisinde kampın güvenlik düzenlemeleri henüz oturmamışken çocukların kamp içine ve dışına doğru mal ve insan ticaretinde kullanıldığına dair haberler de ulaşmıştır (JO06; JO12). Çocukların fark edilmeden dolaşabilmesi, dolayısıyla daha rahat hareket edebilmeleri nedeniyle bazı Suriyeli ve Ürdünlü yetişkinlerin kamp sınırlarında mal ve malzeme kaçakçılığında çocukları kullandığı görülmüştür.

Bildirilen diğer istismar vakaları arasında Suriyeli 15-17 yaş grubundaki kız çocukların ve 18-30 yaş grubundaki genç kadınların Ürdün'ün Irbid kentindeki **kafelerde** çalıştırılması sayılabilir. Bu kafelerin işletmecileri, oraya kadınlarla ve kızlarla etkileşime geçebilmek için düzenli olarak gelen erkek müşterilere daha çekici geldikleri için Suriyeli kızları ve kadınları çalıştırmayı tercih etmektedir. Kafelerde çalışan Suriyeli kadınlar ve genç kızlar düşük ücretler ve güvensiz iş koşullarının yanı sıra erkek müşterilerin **sözlü ve cinsel tacizi** gibi bir dizi işgücü istismarı unsuru ile karşı karşıya kalmıştır (JO15; JO11).

Bunlara ek olarak Suriye'deki savaşın başlangıcından bu yana belirlenen çocuk işgücü istismarı vakalarında 6-16 yaş grubundan okulu terk etmiş ve yoksul, büyük, bölünmüş ailelerden ve aile reisinin kadın olduğu hanelerden gelen Ürdünlü, Filistin kökenli Ürdünlü ve Suriyeli çocukların mağdur olduğu UN Women (BM Kadın Birimi) tarafından ortaya konmuştur. Ailelerinden ayrı düşmüş ya da tek başına kalmış mülteci çocuklarsa, bilhassa istismar ve tacize karşı savunmasızdır (UN Women, 2013). Ürdün'deki Suriyeli çalışan çocukların çoğunluğunu erkek çocukları oluşturmakta olup bunların bazıları ilköğretimi tamamlamış ve okuma yazma bilen çocuklar olsa da, bir kısmı da hiç okula gitmemiş ve okuma yazma bilmeyen çocuklardır. Bazı Suriyeli çocukların yaptıkları işler çocuklar açısından

hem bedensel hem de psikolojik sakıncalar içermekte olup, bunun nedeni de gerek yorucu olmaları, gerekse çalıştıkları dönemde çocukların genellikle işverenleri veya diğer çalışanların elinde dayak, hakaret ve bazı durumlarda da cinsel tacize maruz kalmasında yatmaktadır. **Bazı iş ortamlarında çocukların ayrıca sigara, yasa dışı uyuşturucular ve alkol gibi sağlıkları açısından zararlı olabilecek alışkanlıklar edinebildikleri de görülmektedir** (JO15; JO06; JO12).

Bu araştırma için yapılan bir mülakatta İnsan Ticaretiyle Mücadele Biriminde İş Denetimleri Dairesi Başkanı gerek 2011 öncesinde gerekse sonrasında çok az sayıda çocuğun Ürdün'de işgücü istismarı amacıyla insan ticaretine konu edildiği vakanın bildirildiğini ifade etmiştir (JO18). Mülakat yapılan başka kaynaklarda bu tür çocuk istismarlarının insan ticareti olarak değerlendirilmediği ve dolayısıyla bu şekilde rapor edilmediğini, daha ziyade çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri olarak görüldüklerini belirtmiştir (JO13; JO23). Bir STK'nın raporuna göre, Ürdün İş Kanunu çocukların işe alınmasını ve tehlikeli işlerde istismara uğratılmasını yasaklamaktadır. Ancak İş Kanunu'nun ne de Ürdün Ceza Kanunu'nun ilgili maddelerinin çocukları tehlikeli işlerde çalıştırmanın ve uygun olmayan iş koşullarında düşük ücretle istismar etmenin ciddiyetine uygun caydırıcı ve yeterli cezalar öngörmediği dikkat çekicidir (Tamkeen, 2015).

5.3.5 Ev Hizmetlerinde Çalıştırma

Gerek Suriye'deki çatışmaların öncesinde, gerekse sonrasında GCC ülkelerinin yanı sıra

Sekiz yaşındaki bir Suriyeli erkek çocuğun işgücüne yönelik istismar amacıyla insan ticaretine konu edildiği bir vakada çocuğun, Ürdün'ün bir kentinde sebze ve meyve pazarında dükkânı olan Ürdünlü işverenin erkek çocuğu tarafından cinsel istismara maruz kaldığı bildirilmiştir. Çocuğun maruz kaldığı cinsel tacizden kimseye bahsetmemesini sağlamak amacıyla işveren ve oğlu çocuğu polise bildirmekle ve kendisinin ve ailesinin Suriye'ye geri gönderilmesi ile tehdit etmiştir. Bu çalışma bağlamında görüşülen psikoterapistler çocuğa terapi uygulamaya başladığında çocuk klinikten ayrılmış ve terapiyi tamamlamamıştır. Mülakat yapılan kaynak çocuğun ailesinin onu savunmasız bir konumda bıraktığını ve ailenin ihtiyaçlarını karşılama sorumluluğunu çocuğa yüklediğini düşünmektedir. Çocuğun annesinin de oğlunun istismara ve cinsel tacize maruz kaldığından haberdar olduğu ve onu korumak için elinden bir şey gelmediği anlaşılmaktadır (JO12).

Suriye, Lübnan ve Ürdün’de yabancı ev hizmetçilerinin göçü ve çalıştırılmasını düzenleyen kafala sponsorluk sistemine yönelik eleştiriler dile getirilmiştir. Örneğin 2013’te Lübnan, Ürdün, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri’ni kapsamak üzere gerçekleştirilen bir ILO Çalışmasında şunlar ifade edilmiştir:

“kafala (sponsorluk) sistemine dayanan yapı, temelinde sorunlar içermektedir. Bunun nedeni de işveren ve işçi arasında eşit olmayan bir iş dinamiği oluşturmaktadır” (Harroff-Tavel ve Nasri, 2013).

Anti-Trafficking Review dergisinde yakın zamanda yayınlanan bir makale de benzer bir sonuca varmakta ve kafala sistemi hakkında “göçmen ev hizmetçileri açısından son derece sakıncalı bir sistem. [...] Kafala zorla çalıştırma sonucunu doğurabilecek bir yapı halini alabilmektedir” değerlendirmesini yapmaktadır (Demetriou, 2015). Göçmen ev hizmetçilerine ilişkin olarak Irak’ta uygulanan ve göçmenlik statüsü muallakta kalanlar açısından muhtemel istismara karşı koruma sağlamaktan ziyade, onlar için para cezaları ve hapis sonucunu doğurabilen sistemde de benzer sorunlar tespit edilmiştir. Irak İçişleri Bakanlığı yakın zamanda bu duruma çözüm getirmeye yönelik bir genelge yayınlamıştır (IQ17).

Suriye’deki savaşın ve mülteci krizinin bu insan ticareti biçimine etkisi asgari düzeyde kalmış olup bu bağlamda insan ticaretine maruz kalan kişilerin benzer nitelikler ve profiller çizdiği görülmüştür. Bu amaçla insan ticaretine maruz kalan insanlar, Suriyelilerden ya da çalışmaya konu ev sahibi ülkelerin vatandaşlarından ziyade çoğunlukla bölge dışındaki ülkelerin vatandaşlarıdır. Öte yandan Türkiye’de ev işlerinde çalıştırılmak üzere insan ticaretinin ciddi bir sorun olmadığı görülmüştür.

Yine de **savaşın başlangıcından bu yana Suriye’de göçmen ev hizmetçilerinin insan ticaretine konu edilmesi devam etmekteyse de** (Lutz, 18 Mayıs 2013), savaşın böldüğü ülkedeki güvenlik durumundan dolayı bu alandaki tabloyu izleyebilmek artık daha güçtür. Suriye’de evde hizmetçilik amacıyla insan ticaretine konu edilen insanlar genellikle Güneydoğu Asya (Filipinler, Endonezya, Tayland ve Malezya) ve Doğu Afrika (Etiyopya ve Sudan) kökenli, 18-45 yaş grubundaki genç kadınlardır (Harroff-Tavel ve Nasri, 2013). Bu grup içinde Suriye içerisinde insan ticaretine maruz kalanlar, geldikleri ülkelerin bazılarının Bölüm 2’de de belirtildiği üzere evde hizmetçilik amacıyla Suriye’ye göç etmeyi yasaklamasından ötürü daha karmaşık yolların kullanılması nedeniyle genellikle kayıtlara geçmemektedir (Kane, 2011).

Suriye’de yürürlükteki kafala sisteminin işverenlere göçmen işçiler üzerinde tam bir kontrol sağlamaya yönelik unsurları arasındaki ülkeden ayrılma izni koşulu,

bu işçilerin iş akitlerini feshetme haklarını ellerinden almakta ve onları işgücü istismarı ve tacizin hâkim olduğu koşullara son derece açık bir hâle getirmektedir (SY13). ILO yakın dönemde Suriye Çalışma Bakanlığından Asyalı göçmen ev hizmetçilerinin sayısı ve maruz kaldıkları koşullar hakkında bilgi talep etmiştir. Bakanlık ILO temsilcilerine çatışmaların başladığı tarihte Suriye’de bulunan tüm göçmen ev hizmetçilerinin geldikleri ülkelere geri döndüğü bilgisini vermiştir. Ancak birçok uluslararası örgütün Suriye’de maruz kaldığı erişim kısıtlamaları nedeniyle ILO’nun bu iddiayı doğrulayabilme olanağının bulunmadığı belirtilmelidir (SY13).

Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu (ITUC) Suriye’nin Lazkiye vilayetindeki varlıklı bir Suriyeli ailenin ev hizmetçisi olarak Filipinli bir kadını işe aldığını bildirmiştir. Kadının işverenleri, kadının cep telefonuna ve pasaportuna el koymuş ve kendisine izin günü tanımamışlardır. Ayrıca Manila’da kadının işe girmesine aracılık eden kurumun söz verdiği tutarın yarısına tekabül eden aylık 200 ABD Doları kadar bir ücret ödemişlerdir. Çatışmalar başladığında kadının işverenleri çocuklarını da alarak ülkeden kaçmış ve Filipinli kadını başka iki Filipinli göçmen ile beş katlı bir villada kilitli bırakmışlardır. Göçmenler Şam’daki Filipinler elçiliği ile temasa geçememiş ve kurtarılmaları için yardım temin edememişlerdir. Kaçabilmek için üç kadının villanın duvarından aşağı atlaması gerekmiştir. Bu sırada kadınlardan biri kalçasını kırmıştır. Caddeye ulaştıklarında üç kadın elçiliğe gitmek için taksi bulmaya çalışmışlarsa da taksi şoförü onları yasa dışı göçmen olarak gözaltına alınıp tutuklanacakları bir karakola götürmüştür (Torres, 5 Ağustos)

Bu çerçevede, **Güneydoğu Asya ve Doğu Afrika kökenli birçok göçmen kadın elçilikleri tarafından ülkeden çıkarılamamış ve Suriye içinde mahsur kalmış olup**, birçokları Suriye makamları tarafından yasa dışı göçmen olarak gözaltına alınıp tutuklanmış ve aylarca tutuklu kalmışlardır. Bazıları elçilikleri ile iletişime geçememiş veya işverenleri veya iş bulma kurumları tarafından alıkonulan pasaportları olmadan ülkeden çıkarılamamıştır (SY03).

ITUC ile yaptığı bir görüşmede, Filipinler Dışişleri Bakanı Albert Del Rosario, artan şiddet olaylarının ortasında Filipinlilerin yerini tespit etmenin ve onları Suriye’den çıkarmanın zor olduğunu ifade etmiştir. Albert Del Rosario Suriye’de mahsur kalan Filipinlilerin ülkeden çıkarılmasının önünde, işverenlerinin göçmenlerin Suriye’den ayrılmak için gerek duydukları çıkış izinlerini imzalamak karşılığında göçmen işçileri işe almak için yaptıkları masrafları talep etmesinin de engel teşkil ettiğini de eklemiştir (Torres, 5 Ağustos 2012).

Lübnan'da Suriye'deki krizin genel itibarıyla evde hizmetçi olarak çalıştırılmak üzere insan ticareti üzerinde kayda değer bir etkisi olmadığı değerlendirilmiştir. Bu çerçevede Suriyeliler bu kategorideki diğer yabancı işçilerin yerini almamıştır (LB03). Suriyeli kadınlar genellikle Lübnan'a aileleriyle birlikte gitmekte ve dolayısıyla çalıştıkları evde tam zamanlı olarak yaşamaları beklenen ev hizmetçileri olarak çalışmaya uygun bir durumda olmamaktadırlar. Bu durumun kayda değer istisnaları arasında **varlıklı Suriyeli ailelerin Lübnan'a getirdiği Suriyeli olmayan ev hizmetçileri** ve eskiden göçmen ev hizmetçisi olan ancak Lübnan'a yasa dışı yollardan gelen ve özellikle temizlik sektöründe bağımsız olarak çalışan "kaçak" göçmen işçiler sayılabilir. Çoğu Lübnanlı ailenin aynı dili kullanmalarından ötürü temizlik için Suriyelileri işe almaya eğilimli olması, bu grubun gelir elde edebilme şansını olumsuz etkilemiştir (LB04).

Suriye kökenli Filistinli kız çocuklarıyla ilgili bir evde hizmetçilik vakası, Filistinlilerle çalışan bir Lübnan STK'sı tarafından bildirilmiştir. Kızlar Lübnanlı bir aile tarafından evde hizmetçilikte istismara uğramış ve evden ayrılmalarına izin verilmemiştir (LB18).

Bu çalışma bağlamında mülakat yapılan Suriyeli bir aktivist 2012'de bir Suriye hapishanesinde tutuklu kalmış ve **Suriyeli hapishane görevlilerinin geçmişte evde hizmetçilik yapan göçmen kadınları**, hapishanede hayatta kalmak için ihtiyaç duydukları para karşılığında **cinsel istismara maruz bıraktığına** şahit olmuştur. Yapılan mülakatta kendisiyle birlikte hapishanede kalan yüzlerce göçmen kadının maruz kaldığı cinsel istismarı şöyle anlatmıştır:

"Tutuklanarak [...] hapishanesine götürüldüğümde üç koğuşun yabancı ev hizmetçileri ile dolu olduğunu gördüm. Bunlar genellikle Etiyopya, Sudan, Malezya ve Tayland kökenliydi. Hepsi insan ticareti yoluyla buraya gelmişti. Körfez ülkelerinde çalışacaklarını sanarak gelmişlerdi, ancak insan ticareti yoluyla Suriye'ye getirilmişlerdi ve pasaportları bulunmamaktaydı. Suriye'de şiddet olayları başladığında hükûmet elçiliklerden vatandaşlarını ülkelere geri götürmelerini talep etmişti. Ancak elçilikler vatandaşlarının Suriye dışına götürülmelerinin maliyetini karşılamak istememiş ve onları otellere yerleştirmek de pahalı geldiği için polis karakollarında bırakılmalarına göz yummuştu. Vatandaş oldukları ülkelerin elçilikleri onların karakolda ve hapishanede olduğundan haberdardı ve bazen elçilikler hapishaneye yiyecek gönderiyordu. [...] Bazıları bir yıldır karakolda yaşamaktaydı. Hapishanede ise yiyecek ve giyecek alabilmek için fuhuş yapmak zorunda kalmışlardı. Yalnızca su

Ücretsizdi. Geri kalan her şey için ödeme yapmanız gerekiyordu. Rütbeli polis memurları, müşterileri getiren kadın satıcıları rolünü üstlenmişti. Kadın ve müşterisi ayrı bir odaya alınıyordu...” (SY03).⁶⁸

Ürdün’de 2009-2013 döneminde **İnsan Ticaretiyle Mücadele Ulusal Komitesi tarafından resmen belirlenen insan ticareti biçimleri arasında en yaygın olanı evde hizmetçilik için insan ticareti** olup belirlenen tüm vakaların 38’i bu alanda gerçekleşmiştir. Buna kıyasla 29 türü belirtilmemiş insan ticareti vakası, 18 zorla çalıştırma, 5 cinsel istismar ve 2 çocuk ticareti vakası görülmüştür (aktaran: UNODC, 2014a). Ayrıca Ürdün Savcılık Makamları tarafından 2015’in ilk yarısında yargıya insan ticareti vakası olarak intikal ettirilen dokuz vakada da dokuzu Bangladeş, üçü Filipinler, biri Sri Lanka, biri Etiyopya ve biri de Ürdün kökenli on beş kadının söz konusu olduğu, evde hizmetçilik amacıyla insan ticareti eylemleri söz konusudur (JO21).

İnsan ticaretine maruz kalan kişiler genellikle Güneydoğu Asya (Filipinler ve Endonezya), Güney Asya (Sri Lanka ve Bangladeş) ve Doğu Afrika (Kenya ve Etiyopya) kökenli kadınlar ve bazen de genç kızlar olagelmıştır. Dolayısıyla, Lübnan’da olduğu üzere Ürdün’de de bu tablo Suriye’deki savaştan ve mülteci akınından pek etkilenen bir istismar kanalı olmamıştır.

Ancak Tamkeen Fields for Aid adlı STK Ürdün’e 2005 ile 2014 arasındaki dönemde Katar, Irak ve Suriye’den gelen altı Endonezyalı kadına yardım etmiştir (JO23).

Irak’ta da STK’lar ve devlet kurumlarında çalışan kaynaklarla yapılan mülakatlarda referans alınan tarihten bu yana bu sektörde kayda değer bir değişim görülmemiş olup, bu alandaki mağdurların Güney ve Güneydoğu Asya ülkelerinden gelen ve yasa dışı göçmen statüsünden ötürü gözaltına alınan kadınlar olduğu ifade edilmiştir (IQ17). Dikkat çeken bir vakada Irak’ın Kürdistan Özerk Bölgesi’nde bir otelde iş vaadiyle getirilen yirmi Ganalı kadın söz konusudur. Bu kadınlar özel meskenlerde ev hizmetçisi olarak çalışmak durumunda kalmış ve istismara açık çalışma koşulları ve cinsel tacize maruz bırakılmışlardır. Bazı durumlarda bu kadınlara yiyecek verilmemiş ve kendilerini işe alan şirketler tarafından pasaportlarına el konulmuştur (IQ13).

⁶⁸ Arapça’dan tercümesi ülkeye ilişkin çalışmaları yürüten araştırmacı S. Özden tarafından yapılmıştır.

Evvelce Suriye’de bulunan kadınlar Ürdün’e sığınmacı statüsü talebinde bulunan ve Lübnan’daki duruma benzer biçimde ev hizmetçilerini de yanlarında getiren Suriyeli işverenlerinin yanında gelmiştir.

Ürdün’e gayriresmî sınır geçiş noktaları üzerinden girdikten sonra Suriyeli işverenleri Endonezyalı kadınları pasaportlarını vermeden terk etmiş ya da onları aracı ya da ev sahibi olan başka işverenlere devretmiştir. Ürdün’e Suriyeli işvereni ile birlikte gelen bir Endonezyalı kadın, işvereni Ürdün’den ayrıldığında işverenin erkek kardeşinin evinde ücretsiz ve pasaportunu geri almadan çalışmak zorunda kalmıştır. Tamkeen’in Direktörü çatışma ve krizden etkilenen ülkelerde evde hizmetçilik amacıyla insan ticaretine maruz kalan Endonezyalı kadınlarınkine benzer daha çok vaka olduğunu düşünse de bunların henüz tespit edilemediğini belirtmektedir (JO23).

Suriye’de savaşın başlangıcından bu yana, referans alınan tarihin öncesinde de olduğu gibi göçmen kadınlar genellikle iş bulma kurumları ve onların kaynak ülkedeki aracılığı tarafından kandırılmış ve gidecekleri ülke, işin niteliği, Suriye, Lübnan, Ürdün ve Irak’ta çalışma ve yaşama koşulları hakkında kendilerine yanlış bilgiler verilmiştir (Hamill, 2011; Harroff-Tavel ve Nasri, 2013; JO23; IQ13). Bu vakalarda insan ticaretine bulaşan bir başka kesim de göçmen kadınlara işveren, ev ya da işçi bulma kurumlarıdır.

Suriye, Lübnan, Ürdün ve Irak’taki ev sahiplerinin pasaportlara ve diğer seyahat belgelerine el koyduğu ve ayrıca bir dizi çalışma hakkı ihlalinde bulunduğu ifade edilmiştir. Bu ihlaller arasında aşırı çalışma saatleri ve dinlenme hakkının verilmemesi; küçük düşürücü yaşam koşulları; uygun kıyafetlere, yeterli gıda, su ve sağlık hizmetlerine erişimin bulunmaması; hareket ve dış dünyayla iletişim özgürlüğünün kısıtlanması; psikolojik, fiziksel, cinsel taciz tehdidi; resmî makamlara şikayette bulunma tehdidi; ücretlerin alıkonulması; ve Suriye örneğinde çatışmaların ortasında göçmen kadınların terk edilmesi sayılabilir (Harroff-Tavel ve Nasri, 2013; JO23; IQ13).

5.3.6 Dilencilik Yoluyla İstismar

BM Uyuşturucu ve Suç Dairesinin (UNODC) İnsan Ticareti Global Raporu dilencilik yoluyla istismarı “*zorla çalıştırma, cinsel istismar ve organların alınması dışında kalan istismar biçimleri*” kategorisinde sınıflandırmaktadır (UNODC, 2014). Öte yandan dilencilik yoluyla istismar yetişkinler bağlamında ele alındığında, genellikle zorla çalıştırmanın bir alt kategorisi

olarak değerlendirilmektedir.⁶⁹ Çocuklar söz konusu olduğunda ise insanların işe alınması, nakliyesi, transferi, barındırılması ve kabulü edimlerinden birinin dilencilik yoluyla istismar amacıyla gerçekleştirildiği hâllerde dilencililiği insan ticareti olarak sınıflandırmak mümkündür (Healy ve Piotrowicz, 2013).

Genel itibarıyla çalışmaya konu ülkelerde **dilencilik yoluyla istismarın muhtemel bir insan ticareti şekli olarak değerlendirilmesi yönünde bilinçlendirmeye gereksinim duyulmaktadır**. Giriş bölümünde de belirtildiği üzere çalışmaya konu ülkelerin büyük kısmında dilencilik bilfiil bir kabahat olarak değerlendirilmekte ve kolluk kuvvetleri ve diğer devlet kurumları istismara ilişkin bulguları irdelemek yerine dilenen insanları tutuklama yoluna gitmektedir. Türkiye’de konuyla ilgili çıkan gazete haberleri polisin kaç kişiyi dilenirken yakaladığını bildirmektedir: ‘*Polis yaşları 8 ila 13 arasında değişen 23 Suriyeli çocuk dilenciye yakaladı*’ (Milliyet, 22.02.2013) ve ‘*5 Suriyeli çocuk dilenci polisten kaçtı*’ (AktifAdana, 22.12.2014). Şanlıurfa’da Türkiye-Suriye Muhacir-Ensar Kardeşliği Derneği ‘çocukların dilenmekten caydırılması’ amacıyla zabıta ile işbirliği yapmaktadır. Zabıta sokaklarda dilenen Suriyeli çocukları tespit ettiğinde bu çocukları Derneğe götürmekte ve orada çocuklardan Türkçe ‘*Bir daha dilencilik yapmayacağıma söz veririm: Dilencilik yaparsam Türkiye’den sınırdışı edileceğim*’ yazan bir kâğıda imza atmaları ve parmak basmaları istenmektedir [bu kâğıt, ülke ile ilgili araştırmayı yapan araştırmacıya gösterilmiştir].

Mülakat yapılan Dernek yetkililerine göre bu yaklaşım sorunu “çözmeye” katkıda bulunmuştur (TR10; TR11).

Benzer biçimde Ürdün’de eşler ve ebeveynler dilencilik yaptıkları için tutuklanan karılarını ve çocuklarını hapisten çıkarmak için yasal vasileri sıfatıyla mahkemelere başvurmakta ve aile fertlerinin dilenmeye devam etmeyeceğini taahhüt etmektedir. Dilencilikle Mücadele Biriminin çocuklar ve yetişkinler arasında dilencililiği tespit etme ve durdurma yönünde yetkisi bulunmakla birlikte, Ürdün kanunları bir başka kişiyi dilenmeye zorlamayı da cezaya tabi tutmaktadır. Ancak söz konusu hükmün uygulanabilmesi için yeterli delil olması gerekmektedir ve birçok vakada çocuklar ebeveynleri ya da başka yetişkinler tarafından dilenmeye zorlandıklarını dile getirmemektedirler (JO20). Irak’ta da **dilencilik vakaları genellikle potansiyel insan ticareti biçimleri olarak değerlendirilmemekte** ve çoğu zaman Ceza Kanunu doğrultusunda ele alınmaktadır. Dilenirken yakalanan çocuklar genellikle çocuk esirgeme kurumlarına yerleştirilmekteyse de, oralardan da çoğunun kaçtığı görülmektedir (IQ17).

69 1930 ILO 29 no’lu Zorla Çalıştırma Sözleşmesi zorla çalıştırmayı “herhangi bir kişinin ceza tehdidi altında ve bu kişinin tam isteği olmadan mecbur edildiği tüm iş veya hizmetler” olarak tanımlamaktadır.

Suriye içinde dilencilik konusundaki bilgi ve bulguların sınırlı oluşunun ışığında, **rejimin ve muhalefetin kontrolündeki alanlarda dilenirken görülen ve sayıları gittikçe arttığı bildirilen kadın, çocuk ve engellilerin, insan ticareti ve istismara maruz kalan kişiler mi, yoksa olumsuz bir başa çıkma mekanizması olarak bireysel ya da ailesel bazda dilencilik yapan kişiler mi olduğunu belirlemek güçtür.** Save the Children ve UNICEF, yakın geçmişte (Temmuz 2015) yüz binlerce ülke içinde yerlerinden edilmiş Suriyeli çocuğun ve komşu ülkelerdeki mülteci çocukların okula erişiminin bulunmadığını ve çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri ve dilenmeyle iştilal ettiklerini ve birçoğunun da bu amaçla insan ticaretine maruz kalabileceğini belirten bir rapor yayınlamıştır.

Muhalefet yanlısı Al-Souria Net sitesine göre Esad rejiminin yayınladığı istatistikler ışığında Suriye’de esasen kadınların ve çocukların karıştığı dilencilik vakalarının sayısı, 2010’daki 2.000 rakamından 2015’te 5.000’e yükselmiştir. Ancak bu rakamların nasıl hesaplandığı ve belirlenen dilencilik vakalarının suç örgütlerince mi organize edildiği, düşük seviyede istismar içeren faaliyetler mi olduğu, yoksa bireysel ya da ailesel bazda girilen çözüm arayışları mı olduğu net değildir. Makaleye göre Suriye Sosyal İşler Bakanlığı çatışmaların başladığı tarihten bu yana ülkede dilencilik faaliyetlerinde ciddi bir artış olduğunu kabul etmektedir. Buna bir yanıt olarak çocukları, kadınları ve engellileri dilencilik yoluyla istismar eden kişi ve grupları belirlemek, tutuklamak ve cezalandırmak üzere ‘halk polisi’ adlı özel bir polis birimi oluşturulmuştur. Ancak söz konusu makalede bu vakalarla ilgili başkaca bir bilgiye yer verilmemektedir (Al Souria Net, 14 Nisan 2014).

2009-2013 döneminde **Türkiye**’de dilencilik yoluyla istismara yönelik herhangi bir insan ticareti mağduruna rastlanmamıştır (ICMPD, 2013). Her ne kadar dilencilik yoluyla istismar Türk Ceza Kanununun 80. Maddesinde bir insan ticareti şekli olarak açıkça tanımlanmamışsa da, Adalet Bakanlığından bir yetkiliyle yapılan mülakatta Türkiye’deki dilencilik vakalarının gereğince soruşturulması durumunda altından insan ticareti çıkabileceği görüşü dile getirilmiştir (TR45). **Türkiye’de dilencilik yoluyla istismar konusunda ayrıntılı bir bilgiye ulaşmak da mümkün olmamıştır.** Bu Çalışma için Türkiye’de yapılan araştırmalar sırasında istismar teşkil eden dilencilığe genel atıflara rastlanmıştır. Mülakat yapılan kaynaklar İstanbul’da insanları dilenmeye zorlayan bir mafyadan (TR12) ve ülkenin güney ve güneydoğusunda da benzer yapıların varlığından bahsetmişlerdir (TR08).

Ayrıca Nisan 2015’te gerçekleşen bir hadise medyada yer bulmuş ve bu haberlerde dilencilik yapan çocukların Şanlıurfa belediyesi binasının altında bir açık hava hapishanesini andıran bir yerde tutulduğunu gösteren videolar yer almıştır (Altun, 21.04.2015). Bu araştırma kapsamında yapılan bir mülakatta bu konu sorulduğunda

Şanlıurfa zabıtası istismar teşkil eden dilencilik vakalarından bahsetmiştir:

“Bu sorunlarla başa çıkabilmek için radikal tedbirler gerekmektedir. Bu son derece organize bir sorun haline gelmiş olup, Nizip’ten [Gaziantep] Urfa merkeze [Şanlıurfa] bazı Suriyelileri getiren bir şebeke bu kişileri gün boyunca burada dilenmeye zorlamaktadır” (TR09).

Lübnan’da bildirilen bir vakada Suriye’de ikamet eden bir Suriyelinin dokuz çocuğunu dilenmek üzere Lübnan’ın Bekaa Vadisi’ne gönderdiği, **onları ailenin yetişkinleri tarafından atılacak dayak tehdidiyle en az kişi başı 10.000 LBP (yaklaşık 7 ABD Doları) getirmeye zorladığı** belirtilmiştir. Çocukların en büyüğü söz konusu paranın Suriye’de bir bina inşaatı için kullanıldığını ifade etmiştir (LB09). Gerek Beyrut’ta, gerekse Trablus’da engelli çocukların da dilencilik amacıyla kiralandığı belirtilmişse de bu durumu başka kaynaklardan doğrulamak mümkün olmamıştır (LB11; LB41). 2015’te yayınlanan bir rapor Lübnan’ın başlıca kentleri dışında, özellikle de Bekaa Vadisi ve Akkar’da dilencililiğin yaygınlaştığını ortaya koymuştur (Save the Children, UNICEF ve ILO, 2015). Bu araştırma için yapılan mülakatlarda da bu husus teyit edilmiştir (LB09; LB36). 2014 ve 2015 tarihli *TIP Raporları* Suriyeli çocukların Lübnan’ın sokaklarında dilenmeye zorlandığını belirtirken 2015 tarihli Rapor Lübnanlı çocukların da bu durumla karşı karşıya kaldığını ifade etmiştir (ABD Dışişleri Bakanlığı, 2014; 2015).

Birçok çocuk dilencililiği vakasında insan ticareti unsurlarına rastlanması, çocukların temin edilip başka kişilerin faydalanması için dilencilik yaptırılarak istismara maruz bırakılması gibi durumlara rağmen, tıpkı çocuk işçiliği gibi çocukların dilencililiği de **Ürdün**’de çocuk ticaretinden ziyade çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri olarak yargıya intikal ettirilmektedir.

Dilencilik yapan çocuklar uzun saatleri evin dışında geçirmekte ve bazen **çocukların istenen miktarı kazanana kadar günlerce eve gitmesine izin verilmemektedir** (JO19; JO20). UN Women (BM Kadın Birimi) ve diğer kaynaklar işgücü istismarı ve dilencilik yoluyla istismar amacıyla çocuk ticaretinin Ürdün’de yüksek oranda görüldüğünü ve Suriyeli mülteci akını sonucunda daha da arttığını ifade etmektedir (BM UN Women, 2013). Ancak Ürdün İnsan Ticaretiyle Mücadele Birimi (CTU) tarafından sağlanan veriler işgücü istismarı ve dilencilik yoluyla istismar amacıyla çocuk ticaretine maruz kaldığı belirtilen herhangi bir mağdura değinmemektedir.

Ürdün Dilencilikle Mücadele Birimi Direktörü ve bu birimin personeli bazı dilencilik vakalarında istismar olarak değerlendirilebilecek unsurların bulunduğunu ve bunların insan ticareti olarak görülebileceğini belirtirler de, referans alınan

dönemde olduğu gibi bu vakaların Suriyelilerden ziyade Dom kökenli Ürdünlü ya da başka ülkelerden çocuk ve kadınlarla ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Bunlara istismar uygulayan kişiler arasında Ürdünlülerin yanında Suriyeli, Mısırlı, Iraklı ve Yemenli Dom/Ghajar kökenli kişiler yer almaktadır. Başka vakalarda ise uzuvları kesilmiş olan yetişkinler ve çocuklar kendi aile üyelerince dilencilik yoluyla istismara maruz bırakılmakta ya da organize şebekeler Ürdün'den Ürdünlü ve Filistinli mültecileri dilencilik yapacakları yerlere arabalarla götürmektedir (JO19; JO20). İrbid vilayetindeki Husun Kampındaki dilencilik şebekelerinin birinin başındaki kişi Ürdün kökenli Filistinli mülteci olup kırklı yaşlarının sonlarındaki bu adam 15 kadar çocuktan oluşan bir grubu kendi adına dilencilik yapmaya zorlamaktadır. Söz konusu adam çocukları sabah belirlenen çalışma yerlerine araba ile götürmekte ve gece de oradan almaktadır (JO11; JO12; JO15). İnsan ticareti yapan bu kişi her bir dilenci çocuğa günde yaklaşık 2JOD (2,80 ABD Doları) ödemektedir (JO11). Dilencilik yapan bir çocuk veya yetişkinin günlük hasılatı 50 ila 200 JOD (70-282 ABD Doları) civarındadır (JO20; JO19).

Suriyelilerin Ürdün'de dilencilik yaptığı durumlarda genellikle bu faaliyetlerin istismardan ziyade Suriyelilerin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntı kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Ancak mülakat yapılan bazı kaynaklar yine de Suriyeli kadın, çocuk ve engellilerin kocaları, babaları ve diğer erkek akrabaları tarafından insan ticaretine konu edilmesi ve istismara tabi tutulmasının söz konusu olduğunu ifade etmiştir. Sokaklarda dilencilik yaparken yetişkinler ve çocuklar otomobil çarpması ve tacize uğramak gibi bir dizi tehlikeye açık kalmaktadır (JO15; JO20; JO19).

Araştırma sırasında **Irak'ta** dilencilik yoluyla istismara ilişkin net bir bilgiye ulaşılamamışsa da 2015 tarihli *TIP Raporu* Iraklı ülke içinde yerlerinden edilmiş ailelerin çocuklarını dilenmeye ve başka zorla çalışma durumlarına zorlayan suç çetelerinden bahsetmektedir (ABD Dışişleri Bakanlığı, 2015). Suriye'deki krizin başlangıcından ve ayrıca 2014 ortalarında ülke içinde yerlerinden edilmiş kişilerin akışının hızlanmasından itibaren Kürdistan Özerk Bölgesi'ndeki uluslararası ve ulusal teşkilatlar da dilencilikte artış gözlemlemişlerdir.

Ancak, dilencilik vakalarını daha ayrıntılı biçimde ele alan ve istismar unsurlarının olup olmadığını irdeleyen bir araştırma bulunmamaktadır (IQ12).

5.3.7 Silahlı Çatışmada İstismar

Bu kısımda özellikle erkek çocukların silahlı çatışmada istismara maruz kalması konusu ele alınmaktadır. Bu konuda karşılaşılan vakaların birçoğu **çocukların silahlı çatışmada istismar amacıyla yapılanmalara dâhil edilmesine** işaret eden bulgulardan ötürü insan ticareti olarak değerlendirilebilir. Bu bölüm ilgili silahlı gruplar bazında alt bölümlere ayrılmış olup sonunda silahlı çatışmada muharebe dışındaki alanlardaki istismar vakalarına değinilecektir.

İnsan hakları örgütlerinin verdiği bilgiler ve bir dizi resmî belge çocukların Suriye'deki çatışmalarda rol alan farklı silahlı gruplarca silahlı çatışmada istismara yönelik insan ticaretine konu edildiği yönünde bulgular sağlamaktadır. Bu gruplar arasında Halep, Humus, Hama, Rakka, Dera vilayetlerinde faaliyet gösteren Nusra Cephesi, DAESH (İŞİD) ve Kürt Halk Koruma Birlikleri (YPG) sayılmaktadır (İnsan Hakları Konseyi, 16 Haziran 2014; İnsan Hakları İzleme Örgütü, 15 Temmuz 2015; Avaneesh, 16 Temmuz 2015; BM Genel Kurulu, 5 Şubat 2015). Eldeki belgelerin ve bu Çalışma için yapılan mülakatların ışığında **rejim güçlerinin ve müttefikleri olan milis kuvvetlerinin, Nusra Cephesinin ve DAESH'in neredeyse tümüyle erkek çocukları silahlı çatışmada istismara maruz bıraktığı, YPG'ninse hem erkek çocuklarını hem de kız çocuklarını istismar ettiği söylenebilir** (SY07; SY08; SY12; BM Genel Kurulu, 5 Şubat 2015; İnsan Hakları İzleme Örgütü, 15 Temmuz 2015; Pandey, 16 Temmuz 2015). Çocuklar gerek Suriye gerekse Irak'taki çatışmalarda asker, muhbir, cellat, insan kalkanı, intihar bombacısı olarak ve diğer yardımcı görevlerde istismara maruz bırakılmaktadır (BM Genel Kurulu, 5 Şubat 2015; İnsan Hakları Konseyi, 16 Haziran 2014).

Hükûmet Güçleri

Suriye'deki rejimin silahlı kuvvetleri çocukları saflarına katmıştır ve rejim tarafından yönetilen Devrimci Gençlik ve Öncü Kampları çocukların saflarına katılmasından ve eğitilmesinden ve onların çeşitli hükûmet yanlısı taburlarda görevlendirilmesinden sorumludur (Suriye Devrimi ve Muhalefet Güçleri Ulusal Koalisyonu, 5 Ağustos 2015). BM Genel Kurulu silahlı çatışma hız kazandıkça hükûmet güçlerinin çocukları muhalefet güçlerinin konumunu belirlemede muhbir ya da kontrol noktalarında bekçi olarak görev almaya zorladığını ve bu bağlamda onları misilleme ve cezalandırmaya karşı savunmasız bıraktığını ifade etmiştir (BM Genel Kurulu, 5 Şubat 2015).

Rejim yanlısı Şii milisler mezhep kökenlerini ve akrabalık ilişkilerini kullanmanın yanı sıra yetişkinleri saflarına katmak için parasal teşvikler ve güç kullanmaya da başvurmuştur. Benzer yöntemlerin çocuk askerleri saflarına katmada da kullanılmış olması mümkündür (ABD Dışişleri Bakanlığı, 2014).

Bu Çalışma bağlamında mülakat yapılan Irak makamları, Irak kanunlarının çocukların Irak hükûmet güçlerince askeri amaçla görevlendirilmesini yasakladığına işaret etmişlerdir ve medyada yer bulan haberlerde çocukların ailelerini DAEŞ ile mücadelede desteklediğini ve bazı durumlarda DAEŞ istilasına karşı canlarını ve evlerini savunduğunu düşünmektedirler (IQ16).

İslamcı gruplar

Suriye’de DAEŞ’in “Hilafetin Aslan Yavruları” programı kapsamında genellikle 14-17 yaş grubunda erkek çocuklar ve bazı durumlarda da 10 yaşında bile olabilen çocuklar Suriye, Irak ve Müslümanların çoğunlukta olduğu diğer ülkelerden örgütün saflarına katılmıştır. Bu çocuklar DAEŞ’in Kuzey Suriye ve Irak’taki İslami medreselerinde radikalleştirilerek kendilerine savaşmaları, esirleri öldürmeleri ve intihar saldırıları gerçekleştirmeleri karşılığında yüksek nakdi ve aynı yardımlar vaat edilmiştir. (İnsan Hakları Konseyi, 16 Haziran 2014; BM Genel Kurulu, 5 Şubat 2015; Avaneesh, 16 Temmuz 2015).

Rakka’da DAEŞ genellikle Orta Asya ülkelerinden gelen grubun yabancı üyelerinin erkek çocuklarını silahlı çatışmada istismar amacıyla saflarına katmışsa da, Rakka’nın yerel Suriyeli ahalisinden çocuklar da DAEŞ tarafından işletilen okullarda doktrine edilmektedir. Rakka’ya aileleriyle gelen yabancı savaşçılara ev ve paralı asker ya da yeni yerleşimci olarak maaş verilmektedir. DAEŞ’e mensup silahlı gruplar Rakka’nın önceki ahalisinin yerini almış ve önceki sakinleri Suriye’nin diğer yörelerinde ülke içinde yerlerinden edilmiş kişilerin hâline gelmeye ya da ülke dışına kaçmaya zorlamıştır. Bu kişilerin evleri yabancı savaşçılara ve onların ailelerine verilmekte ve ayrıca DAEŞ bünyesinde verdikleri hizmetlerden ötürü parasal ödeme de yapılmaktadır (SY04). Özellikle Orta Asya ülkelerinden erkek çocukların DAEŞ tarafından silahlı çatışmalarda istismar edildiği bazı durumlarda bu çocuklara ayda 400 ABD Dolarına varan maaşlar ödenmekte, bu da çocuklar ve ebeveynleri açısından cazip bulunmaktadır (Avaneesh, 16 Temmuz 2015).

Rakka, Deyrizor ve Kobani’de DAEŞ’in kontrolündeki alanlarda **okulların kullanımı, çocukları saflarına katmak için kilit bir strateji** olarak görülmektedir, çünkü en gençleri 13 yaşında olan yüzlerce Suriyeli Kürt ve yabancı erkek çocuk

eğitime erişim haklarından mahrum bırakılmıştır. Okullar askeri teşkilata katılma ve eğitim merkezleri hâlini almış ve buralarda erkek çocuklar rehineleri andıran şartlarda tutularak DAEş'in köktenci dinî görüş ve kuralları ile doktrine edilmekte ve çatışmalarda aktif rol almaya hazırlanmaktadır.

DAEş'in üst kademelerindeki komutanlar ve çocukları eğiten savaşçılar çoğu durumda çocukların ailelerinin rızası olmadan çocukların kaçıırılarak grubun saflarına katılmasından ve bunların çocuk askerler olarak istismara maruz bırakılmasından sorumludur (BM Genel Kurulu, 5 şubat 2015).

Irak'ta da DAEş ve her iki ülkede faaliyet gösteren diğer aşırı gruplar erkek çocukların ve genç erkeklerin silahlı çatışmada istismarına yönelik insan ticareti faaliyetlerinde bulunmuş, genç erkekleri ve erkek çocuklarını intihar saldırıları gibi terör eylemlerinde kullanmak üzere radikalleştirmiştir. Bu gruplar kandırma, radikalleştirme ve para teklif etme gibi yollarla genç erkekleri ve erkek çocuklarını saflarına katmakta ve daha sonra bunları eğitim almak üzere başka bir yere nakletmektedir. Kürdistan Özerk Bölgesi'ndeki makamlar DAEş ile bağlantılı çalışan ve Kürdistan Özerk Bölgesi'nde ABD'nin Erbil Konsolosluğuna saldırı gerçekleştirmek üzere gruba yeni üyeler katan bir grubu 18 Nisan 2015'te tevkif etmiştir (IQ12). DAEş'in Irak'ın kuzeybatısındaki Sinjar bölgesine yaptığı saldırıda ele geçirdiği Iraklı Yezidi genç erkekler ve erkek çocukları ölüm tehdidiyle, silahlı çatışmalarda istismara yönelik olarak eğitilmek ve DAEş ideolojisi doğrultusunda doktrine edilmek üzere askeri kamplara götürölmüştür (IQ14; IQ17).

Mülakat yapılan kaynaklardan biri yalnızca Dera vilayetinde bile **Nusra Cephesinin her yıl silahlı çatışmalarda istismar amacıyla 2.000 kadar erkek çocuğu saflarına kattığını tahmin etmektedir**. 10-17 yaş grubundaki bu çocuklar Nusra Cephesinin müfrezelerinde savaşmaları durumunda ciddi paralar ödeneceği vaadiyle gruba katılmaya teşvik edilmektedir. Bu çocuklar genellikle Dera'nın yerli ahalisi olan ya da şam, Humus veya başka kentlerden gelen Suriyeli ülke içinde yerlerinden edilmiş çocuklar olup, aileleri dört buçuk yıl süren çatışmaların ardından özellikle kuşatma altındaki alanlarda ve ülke içinde yerlerinden edilmiş kişilerin bulunduğu kamplarında sefalete düşmüş bulunmaktadır. Dera' kökenli silahlı çatışmalarda istismar edilen erkek çocukların birçoğu, ailelerinin komşu ülkelere kaçması nedeniyle Suriye'de yalnız olup, erkek çocuklar Dera'da ailenin evinin yağmalanmasını ve yıkılmasını önlemek için kaldığı anlaşılmaktadır. Bu tür insan ticaretinin diğer çocuk mağdurları ise hâlen ülke içinde yerlerinden edilmiş kişilere yönelik yerleşimlerde aile fertleri ile birlikte yaşamaktadır (SY12).

Nusra Cephesi komutanları, Dera'da Shajara gibi kırsal kesimlerdeki bazı katılımcı sağlayan sivillerle temas hâlinde olan alt kademelerdeki subaylara ve askeri eğitimcilere silahlı çatışmada istismar amacıyla Suriyeli erkek çocukları saflarına katma yönünde emir vermektedir. Söz konusu siviller erkek çocuklara evlerinin, okulların ya da kamu tarafından ülke içinde yerlerinden edilmiş kişilere sağlanan yerleşimlerin önünde yaklaşarak onları para karşılığında silahlı gruba katılmaya ikna etmektedir. Aynı bölgedeki genç erkekler ve erkek çocukları arasında kulaktan kulağa yayılan söylentiler de bunları silahlı gruba katılmaya ikna etmede kullanılmakta olup, erkek çocuklara rejim güçleriyle savaşa katılmaları durumunda iyi maaş ödeneceği söylenmektedir. Daha sonra bu çocuklar Dera vilayetinde Nusra Cephesinin kontrolündeki bölgede yer alan en büyük çocuk asker yetiştirme kampı olan Yarmouk Şehitler Kampı gibi çocuklara eğitim veren askeri tesislere gitmektedir.

12 yaşına yeni basmış çocuklar dahi iki ay boyunca silah kullanma eğitimi görerek yetişkin erkeklerle birlikte savaşmak üzere cepheye gönderilmekte ve ayrıca cephede aççılık, yaralıların taşınması ve su gibi ihtiyaçların temini gibi görevler üstlenmektedirler (SY12).

Birçok çocuk savaşırken öldürülmekte ya da kalıcı sakatlıklara maruz kalmaktadır. Bir kez grubun saflarına katıldıktan ve eğitim aldıktan sonra ailelerine geri dönmeleri mümkün olmamaktadır. Zira grubun dışına çıkmasına izin verilmeyen gizli askeri bilgilere sahip olmaktadır. Bu nedenle birliklerini terk eden erkek çocukların yakalanıp Nusra Cephesi komutanları tarafından öldürülme riski bulunmaktadır. Dera'da Nusra Cephesi müfrezelerinde çarpışan bir çocuk askere ödenen ücretler 25.000 ila 75.000 SYP (yaklaşık 132-397 ABD Doları) düzeyindedir (SY12).

Kürt gruplar

Çocukların çocuk asker olarak grubun saflarına katılması ve istismara tabi tutulması vakaları Suriye'nin **Kürt Halk Koruma Birlikleri (YPG) ve bağlantılı olduğu siyasi parti Demokratik Birlik Partisi (PYD)** kontrolündeki bölgelerinde kayıtlara geçmiştir. Söz konusu bölgeler Haseke vilayeti, Halep vilayetinin bir kısmı ve kuzey Suriye'de Kürtlerin kontrolündeki diğer bölgelerdir (İnsan Hakları İzleme Örgütü, 15 Temmuz 2015). BM Genel Kurulu'na (5 Şubat 2015) 14-17 yaş grubundan Suriyeli Kürt erkek ve kız çocukların Kobani'nin (Ayn Al-Arab) 2014 ve 2015'te DAESH'e karşı savunulması için başlattığı seferberlik kapsamında YPG saflarına katıldığı yönünde beyanlarda bulunulmuştur.

YPG'nin erkek ve kadın askere alma birimleri, bazen çocukların ailelerinin bilgisi ve onayı olmadan, bu çocukları saflarına katmış ve istismara maruz bırakmıştır. Bu çocuk askerlerin tam olarak bilinmeyen büyük bir kısmı yaralanmış veya öldürülmüştür (BM Genel Kurulu, 5 Şubat 2015). Çocuk askerleri çatışma sonrasında tekrar ailelerine gönderme yönünde bir taahhütte bulunmuşlarsa da YPG komuta kademesi 16-17 yaşındaki nispeten daha büyük çocukları saflarına katma ve bunlara keşif, kurye veya kontrol noktalarında silahlı güvenlik sağlama gibi 'muharip olmayan görevler' için eğitim verme yoluyla askeri işlevlerde istismara devam etmiştir. Bu çocukların rakip silahlı gruplarca yakalanma ve casus olarak görüldükleri için öldürülme riskleri söz konusudur (İnsan Hakları İzleme Örgütü, 15 Temmuz 2015).

Türkiye'de erkek çocukların silahlı çatışmada **Kürdistan İşçi Partisi (PKK) ile bağlantılı silahlı gruplarca** kullanıldığına dair haberler de söz konusudur (Sever ve ark. 2012). Türk güvenlik kuvvetlerinden kaynaklara dayanılarak Türk medyası tarafından verilen haberlerde PKK'nın 12-17 yaş grubunda yaklaşık olarak 2.000 kadar çocuğu Ağustos 2013 ile Ağustos 2015 arasında kaçırdığı ve saflarına kattığı dile getirilmektedir.

2013 ile 2015 arasındaki dönemde en az 410 çocuğun kaçarak Türk güvenlik kuvvetlerine teslim olduğu bildirilmiştir. PKK için savaşılan toplam 10.000 kadar çocuk asker bulunduğu tahmin edilmektedir (Çakmak ve Bulur, 20 Şubat 2015). Yine de bu çalışmaya Türkiye'den bilgi sağlayan kaynaklar silahlı çatışmada ya da terör eylemlerinde istismar amacıyla insan ticareti yapıldığı yönünde bir bilgi vermemişlerdir.

Diğer gruplar

Lübnan'da Suriye krizi çocukların silahlı çatışmalara karışmasına yönelik yeni ağlar oluşturmuş gibi görünmese de, bu insan ticareti türüne maruz kalanların sayısında krizden ötürü bir artış meydana gelmiştir. Suriye'deki savaştan önceki duruma benzer biçimde çocukların silahlı grupların saflarına katılmasında hâlihazırda bu grupların üyesi olan aile fertlerinin veya akranların rolü özellikle Tripoli (LB42) ve Bekaa Vadisi'ndeki Arsal gibi mezhep gerilimlerinden etkilenen alanlarda öne çıkmaktadır (LB24).

Lübnan'da Hizbullah yanlısı ve karşıtı gruplar arasındaki gerilimin yüksek seyrettiği Ayn al-Helweh'teki Filistinli mülteci kampında yeni grupların ortaya çıkışı söz konusu olmamıştır. Zira hâlihazırda orada bulunan gruplar kendilerine rakip gelmesine

izin vermemektedir. Suriye kökenli Filistinliler ve kampa sığınan Suriyeliler, içinde bulundukları zaaf ve Lübnan'a varmalarının ardından herhangi bir grupla bağlantı içinde olmamaları ve Ayn al-Helweh'teki silahlı grupların erkek çocukları saflarına katmalarının mutlak bir uygulama olması karşısında grupların onları saflarına katma riski ile karşı karşıya kalmaktadır. Silahlı bir grubun liderlerinden biri yirmili yaşlarının başında olup, ona bağlı savaşçıların tümü de ondan daha gençtir. Ayn al-Helweh'de 'şehitlerin' resimlerine bakıldığında birçoğunun 18 yaşından küçük olduğu görülmektedir. Ailelere genellikle erkek çocuklarının silahlı gruplara katılması karşılığında para verilmekteyse de tam olarak ne kadar para verildiği bilinmemektedir. Gruplar saflarına katma çabalarını 'eğitim programları' kisvesi altında saklasalar da erkek çocukların silahlandırıldığı görülmektedir (LB34).

Ülkenin güneyindeki Tyre kenti çevresindeki Filistinli mülteci kamplarında da kamptaki gruplar arasında artan gerilim nedeniyle erkek çocukların silahlı çatışmalarda artan oranda istismara maruz kaldığı bildirilmektedir. Güney Lübnan'da kampların dışındaki Hizbullah gibi grupların saflarına katılma oranlarında bir artış gözlemlenmemişse de, parti/milis teşkilatı ve diğer grupların nispeten daha büyük yaştaki çocukları hedef alan bir saflara katma sistemi bulunmaktadır (LB19).

UNICEF ve neyindeki Tyre kenti(Save the Children taraf mülteci kamplarında da kamptaki gruplar arasında artan gerilim nedeniyle e(UNICEF ve Save the Children, 2015).

Çocukların kaçırılması ve silahlı çatışmada "insan kalkanı, muhbir, bomba üreticisi ve intihar bombacısı" gibi görevlerle istismara konu edilmeleri de söz konusu olup, bazıları 8 yaşında bile olabilen ve kimileri zihinsel engelli olan çocuklar da bu çerçevede kullanılmaktadır (ABD Dışişleri Bakanlığı, 2015).

Silahlı çatışmada muharebe dışında istismar

Silahlı çatışma ile bağlantılı diğer istismar şekilleri arasında **kaçırma ve rehine alma ve zorla askeri amaçlarla çalıştırma sayılabilir**. Suriye'de gerek rejimin kontrolündeki alanlarda, Lazkiye ve Tartous kentlerinin varoşlarında, gerekse silahlı muhalif grupların kontrolündeki alanlarda ve Humus'tan Şam'a giden ana yol üzerinde bazı fidye alma amaçlı adam kaçırma vakaları bildirilmiştir. Bu vakalardaki mağdurlar genellikle rejimin silahlı güçlerinde görev yapan genç yaştaki yetişkin Suriyeli erkek muhripler olsa da sivillerin tüm ailelerinin kadınlar, çocuklar ve yaşlılar da dâhil olmak üzere fidye talebiyle ya da muhalif savaşçıların serbest

bırakılmasını sağlamak amacıyla kaçırıldığı yönünde haberler de gelmektedir (SY08; SY06; BM Genel Kurulu, 5 Şubat 2015). Bu fiillerde bulunan kişilerin adam kaçırma yoluyla çatışmaları finanse etmeye çalışan taraflar mı olduğu, yoksa savaşın etkisindeki ülkede güvenlik eksikliği ve hukuk devletinin işlemez hâle geldiği bir tablodan faydalanmak isteyen organize suç örgütleri mi olduğunu tespit etmek zor olmaktadır (BM Genel Kurulu, 5 Şubat 2015).

2013'te Humus, İdlib ve Dera vilayetlerinde muhalif savaşçıların akrabaları olan bazı kadın ve çocukların, yetişkin erkek akrabalarını teslim olmaya ya da tutuklu değiş tokuşuna zorlamak amacıyla rejime bağlı silahlı güçler tarafından kaçırıldığı yönünde bazı haberler alınmıştır. Humus'ta Suriyeli bir insan hakları aktivisti, gerek hükûmet yanlısı gerekse hükûmet karşıtı silahlı grupların insan ticaretine maruz bırakılan kadınların ya da fidyenin değiş tokuşu amacıyla sahte gayrimenkul ofislerini kullandığını bildirmiştir. Söz konusu aktivistten alıntı yapan Nasar (2013: 21) bu ofislerin kullanımıyla ilgili şunları yazmaktadır:

“para ve insanların değiş tokuşunu güvence altına almak amacıyla. İnsan ticaretine maruz bırakılan her kadın 5 erkek tutukluya, her bir erkek tutuklunun da 70.000 Suriye pounduna tekabül ettiği kabul edilmektedir. Bu ofisler ortaya çıkmadan önce kaçırma vakalarının birçoğu değiş tokuş sırasında mağdurun ölümü ile sonuçlanmaktaydı.”

Gerek rejimin kontrolündeki gerekse rejim dışındaki silahlı grupların kontrolündeki alanlarda rejime bağlı silahlı güçler ile Nusra Cephesi ve DAEŞ adlı silahlı muhalif grupların üyelerinin bu gibi adam kaçırma olaylarına karıştığı ifade edilmektedir (Nasar 2013; BM Genel Kurulu, 5 Şubat 2015).

2014 ortalarında Şam'da meydana gelen bir adam kaçırma vakasında 5 milyon SYP (yaklaşık 26.500 ABD Doları) tutarında fidye talep edildiği, ancak yetişkin bir erkek taksi şoförü olan rehinenin serbest bırakılması için ödenen fidye tutarının gerçekte 1,5 milyon SYP (yaklaşık **8.000 ABD Doları**) olduğu bildirilmiştir (BM Genel Kurulu, 5 Şubat 2015).

Talep edilen fidyenin rehinenin ailesinin tahmini varlık düzeyine bağlı olduğu ve bazı durumlarda 15 milyon SYP (yaklaşık 79.455 ABD Doları) gibi rakamlara çıkabildiği anlaşılmaktadır (SY08). ABD Hazine Bakanlığı tarafından ulaşılan verilere göre, sadece 2014'te DAEŞ kısmen ya da tümüyle kendi kontrolündeki bölgelerden geçerken ya da buralarda yaşarken insan ticaretine maruz bırakılan rehinenin ailelerinden fidye olarak en az 20 milyon ABD Doları almıştır (BBC, 8 Ekim 2015).

Bu kaçırma operasyonlarının nasıl yürütüldüğü aşağıda anlatılmaktadır:

“Haziran sonunda izinden dönmekte olan iki asker Tel Brak kontrol noktasında (Haseke) insan ticaretine maruz bırakılmıştır. Kısa bir süre sonra kendilerine İslami Cephe diyen bir grup aileyle temasa geçmiş, askerin hayatta olduğuna dair kanıtlar sunmuş ve yüksek bir fidye rakamı talep etmiştir. Ailenin grubun talebini karşılayacak rakamları temin etmesi mümkün olmayınca Temmuz 2014’te grup askerleri Rakka’da DAESH’e satmaya karar verdiklerini bildirmiştir. Daha sonra DAESH iki askerin infazını gösterdiği belirtilen bir video yayınlamıştır” (BM Genel Kurulu, 5 Şubat 2015).

Ayrıca, bu araştırma kapsamında mülakat yapılan kaynakların biri tarafından da teyit edilen yakın tarihli bir haberde, Suriye dışından müttefik savaşçılardan destek alan hükûmete bağlı askerlerin, Saida Zainab mülakat yapılan ve kendisi de Iraklı Yezidilerden olan bir kaynak gelişmeleri dikkatli bir biçimde kayda geçirmiş ve **DAESH’in Iraklı Yezidileri insan ticaretine konu etmesi** hakkında ayrıntılı bilgi vermiştir (IQ14). Yezidiler Pers Zerdüşt felsefesine dayanan sinkretik bir dine bağlıdır (Jalabi, 11 Ağustos 2014).da dâhil olmak üzere Şam’ın Kırsal kesimindeki muhtelif bölgelerde toplu taşımada kullanılan otobüsleri kontrol noktalarında durdurduğu bildirilmiştir. Haberde, yolcuların bazılarının otobüsten çıkararak çukurlar, tüneller ve siperler kazmak, kumdan bariyerler yapmak, kum torbaları doldurmak gibi ağır ve tehlikeli işlerde askeri amaçlara yönelik olarak zorla çalıştırıldığı belirtilmiştir.

Lübnan’dan bildirilen bir vakada ise Suriye ve Lübnan’daki **müttefik silahlı gruplar arasında mesaj taşımak üzere Suriye ve Lübnan arasında gidip gelmeye zorlanan bir kızdan** bahsedilse de bu haberi birden fazla kaynaktan doğrulatmak mümkün olmamıştır (LB29). Her ne kadar ABD *TIP Raporu* uluslararası kuruluşlardan gelen çocukların silahlı çatışmada istismar amacıyla Irak’ta “destek görevlerinde” grupların safına katılması hakkında “anekdot niteliğinde bilgilerden” bahsetse de ABD Dışişleri Bakanlığı bunları teyit ettirememiştir (ABD Dışişleri Bakanlığı, 2015).

5.3.8 Cinsel Kölelik ve Zorla Evlendirme (DAEŞ tarafından)

“Kölelik ya da köleliğe benzer uygulamalar” bu Çalışmanın birinci bölümünde ortaya konan insan ticareti tanımına kaynaklık eden BM İnsan Ticareti Protokolünün 3. Maddesinde açık bir biçimde istismar biçimleri arasında sayılmaktadır. Cinsel kölelik bir kişinin cinsel eylemlerde bulunmaya zorlanmak üzere esaret altında tutulması olarak tanımlanabilir. 2014 ve 2015'te DAEŞ, özellikle Irak'taki Yezidi nüfusu hedef alır biçimde kölelik, zorla evlendirme ve silahlı çatışmada istismarı da içeren çok ciddi insan ticareti uygulamaları gerçekleştirmiştir. Bunlar grubun Suriye'nin kuzeydoğusu ve Irak'ın kuzeybatısında askeri anlamda kaydettiği başarılar ve genişlemenin akabinde meydana gelmiştir. Silahlı çatışmada istismar vakaları bir önceki bölümde ayrıntılı bir biçimde ele alınmış olup, bu bölümde DAEŞ tarafından zorla evlendirme ve cinsel kölelik amacıyla yapılan insan ticareti uygulamalarına odaklanılacaktır. Irak'ta bu araştırma için

İŞİD, İSİS ve İSİL gibi adlarla da anılan DAEŞ aşırı bir Selefi Sünni silahlı grup olup Nisan 2013'te Irak'taki El Kaide cihatçı grubundan ayrılan bir fraksiyon olarak kurulmuştur. Üyeleri Vahabiliğin bir türüne bağlı olup, grup mali kaynaklarını esas itibarıyla Irak'taki petrol kuyularından

çalınan ham petrolün Türkiye ve Suriye'ye insan ticareti yoluyla getirilmesi, çalıntı tarihi eserlerin satışı ve rehinelere karşılık alınan fidyeler suretiyle temin etmektedir (IQ17; BBC, 8 Ekim 2015). Silahlı grubun büyüklüğü tam olarak bilinmemekle birlikte Ortadoğuda ve bölge dışında 20.000-32.000 kadar üyesi olduğu bildirilmektedir. 2014 ve 2015'te DAEŞ Irak ve Suriye'de geniş bölgelerin

DAEŞ'in liderleri Kur'an'ın ve şeriatın diğer unsurlarının, uyguladıkları şiddeti meşrulaştıran, hatta cinsel şiddeti dini açıdan faydalı ve erdemli bir olgu olarak teşvik eden bir yorumunu benimsemişlerdir. Kadınların ve genç kızların cinsel kölelik amacıyla insan ticaretine konu edilmesi ve satışı amacıyla DAEŞ yönetimi propaganda yayını olan *Dabiq*'in yayımlanması, DAEŞ Fetva Dairesi tarafından kapsamlı kılavuzların ve yönergelerin çıkarılması; DAEŞ tarafından işletilen dini mahkemelerin onayı da dâhil olmak üzere prosedürlerin tesisi; ve kadınların ve genç kızların satış gerçekleştirilene kadar esaret altında muhafazasına yönelik depolar ve 'showroom'lar' gibi unsurlar içeren kapsamlı bir yapının oluşturulması gibi iç politikalara dayanan bürokratik bir yapı oluşturmuştur (Callimachi, 13 Ağustos 2015).

kontrolünü ele geçirmiş olup Irak'ın başkenti Bağdat'tan Suriye'nin ortalarındaki Tadmour'a (Palmira) kadar uzanan bir alanda hâkimdir (BBC, 8 Ekim 2015).

Ağustos 2014'ün başlarında, **2.500-3.000 kadar Iraklı Yezidi DAES saldırısından kaçmak için Sinjar Dağına sığınmıştır.** Sinjar Dağı, Irak'ın kuzeybatısındaki Nineveh vilayetinde, Irak'ın Suriye ile olan sınırına yakın bir yerde bulunmaktadır (IQ14; SY01; Callimachi, 13 Ağustos 2015; ABD Dışişleri Bakanlığı, 2015). DAES militanları dağı kuşatmış ve oradaki insanları yiyecek ve ilaçtan mahrum bırakmıştır. Kuşatmanın ardından erkeklerin birçoğunun öldürüldüğü ve Yezidi dini azınlığa mensup 11-35 yaş grubundaki bekâr kadınların ve genç kızların kaçırma yoluyla evliliğe zorlanmak ve cinsel köleliğe maruz bırakılmak üzere insan ticaretine konu edildiği bir süreç başlamıştır. Mülakat yapılan kaynağın tuttuğu ayrıntılı kayıtlara göre 267'si kız çocuğu, 262'si erkek çocuğu, 760'ı kadın ve 340'ı erkek olmak üzere 1.629 kişi DAES'ten kurtarılabilmektedir. Toplam 1.137 kişi öldürülmüş ve toplamda 3.314 kişi insan ticaretine maruz bırakılmıştır (IQ14). Kürdistan Özerk Bölgesi'nden verilen istatistiklere dayanarak konuşan Irak Federal Hükümeti'nden bir kaynak ciddi bir bölümü insan ticaretine maruz kalan Iraklı Yezidilerden 773'ünün DAES saldırılarından sağ çıkabildiğini ifade etmiştir (IQ17).

99 Iraklı Yezidi ve 31 Iraklı Şabak'tan oluşan ve DAES'in elinden kaçabilen bir grup, işkence gördüklerini ve bazı kadınlar ve genç kızların tecavüz de dâhil olmak üzere çok ciddi psikolojik ve cinsel şiddete maruz kaldığını bildirmiştir (IQ14, Callimachi, 13 Ağustos 2015, *The Guardian*, 9 Haziran 2015). Ayrıca hayatta kalabilen erkekler ve erkek çocuklar da bir önceki bölümde anlatıldığı üzere silahlı çatışmalarda istismar edilirken kadınların ve genç kızların çoğu da DAES üyeleriyle zorla evlendirilmiştir.

Militanlar kadınları ve çocukları kamyon kasalarında yaklaşık 100'erli gruplar hâlinde taşıyarak bir kısmını Nineveh'te Tall Afer'e, bir kısmını da Musul'daki Badoush Hapishanesine götürmüştür. Kadınların ve genç kızların bazıları Musul'da DAES liderleri tarafından cinsel köleliğe maruz bırakılırken bir kısmı da yine cinsel kölelikte kullanılmak üzere Irak ve Suriye'de DAES kontrolü altındaki diğer bölgelere götürülmüştür (IQ14).

Kadınlar ve genç kızlar savaş ganimeti olarak görülmekte ve 'sabaya' (köle) olarak anılarak DAES'in kontrolündeki bölgelerde köle pazarlarında satılmaktadırlar. Bazı kadınların ve genç kızların bir savaşçı tarafından bir diğerine iki-üç bin dolardan bir paket sigaraya kadar değişen miktarlar karşılığında satıldığı bildirilmektedir (*The Guardian*, 9 Haziran 2015).

Suriye'den YPG'yi de içeren Kürt gruplar zaman içinde Sinjar Dağı ile Suriye sınırı arasında bir koridor açarak bazı Iraklı Yezidilerin Suriye topraklarına kaçmasına, sonra da Peshkhabour (IQ) – Khanik (SY) hudut kapısı üzerinden Kürdistan Özerk Bölgesi'ne dönmesine olanak tanımıştır (IQ14). DAESH elinde esaretten kurtulan bazı kadınlar ve genç kızlar intihar ederken bir kısmı da ailelerine dönmekten men edilmiş durumdadır. Birçokları ağır kan kaybı, cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve istenmeyen hamileliklerle karşı karşıya kalmıştır. Bu kadınların ve genç kızların çoğunluğu ağır travma yaşamış olsalar da henüz devletten herhangi bir psikolojik tedavi desteği ya da başka türlü bir yardım görmemişlerdir (IQ14; IQ17; Callimachi, 13 Ağustos 2015; the *Guardian*, 9 Haziran 2015). Araştırma kapsamında mülakat yapılan bir kaynak DAESH tarafından Irak'tan diğer ülkelere uluslararası insan ticareti yoluyla götürülen mağdurları da araştırmak gerektiğini dile getirmiştir (IQ17).

5.3.9 Yasa Dışı Evlat Edinme

Uluslararası Örgütlü Suçlara ilişkin BM Sözleşmesinin *Travaux Préparatoires* metni ve ek protokolleri yasa dışı evlat edinmenin 1956 tarihli Köleliğin Ortadan Kaldırılmasına Yönelik BM Ek Sözleşmesi Madde 1(d)'de tanımlanan şekliyle köleliğe benzer bir uygulama teşkil ettiği durumlarda İnsan Ticareti Protokolü kapsamındaki istismar şekillerinden bir diğeri olduğunu belirtmektedir:

istismara yönelik sınır aşırı insan ticaretine bir örnek, bu araştırma için mülakat yapılan Iraklı bir Yezidi tarafından dile getirilmiştir. **14 yaşındaki bir Iraklı Yezidi kız çocuğu** Sinjar bölgesindeki ailesinin elinden alındıktan sonra **DAESH üyeleri arasında cinsel istismar ve suistimal amacıyla birden fazla kez satılarak el değiştirmiştir**. DAESH üyeleri babasını ve abisini öldürmüş ve kız çocuğunu annesi ve ablalarından ayırarak 100 kadar başka kadın ve genç kıza birlikte Suriye'de Rakka'ya giden bir kamyonu bindirmiştir. Üç ay boyunca çok ciddi suistimal ve istismar gördükten sonra Koalisyon güçleri tarafından Rakka'da DAESH kuvvetlerinin bombalandığı bir sırada kaçarak ailesinin kalan üyeleriyle Kürdistan Özerk Bölgesi'nde buluşabilmiştir (IQ14).

“18 yaşından küçük bir çocuk veya gencin ebeveynlerinin biri ya da her ikisi veya velisi tarafından başka bir kimseye bir ödül karşılığında olsun olmasın, çocuğun ya da gencin kendisinin ya da çalışmasının istismarı amacıyla teslim edildiği her türlü uygulama veya düzenleme.”

Bu bölümde değinilen vakalarda, çocuğun çalışmasının istismarının yasa dışı evlat edinmenin amacı olup olmadığını belirleme bağlamında yeterli bilgi elde edilemediğini ifade etmek gerekmektedir. Yine de bunun gerçekleşme ihtimalinden dolayı ve çocukların satılmasını aşağıdaki biçimde tanımlayan BM Çocuk Hakları Sözleşmesinin Çocukların Satışı, Çocukların Fuhuşa Zorlanması ve Çocuk Pornosuna ilişkin Opsiyonel Protokolü kapsamında **kâr amacına yönelik yasa dışı evlat edinmenin** ele alınan bir husus olması dikkate alınarak bunlara bu çalışmada yer verilmiştir:

“Bir çocuğun herhangi bir kişi ya da kişilerce bir başkasına ücret ya da başka bir karşılık mukabilinde devredildiği her türlü fiil veya işlem”.

BM İnsan Ticareti Protokolünde istismar şekillerinin tam olmayan bir listesi verildiği için yasa dışı evlat edinme bağlamında çocukların satılması burada konuyla ilgili görülmektedir.

Çalışmaya konu ülkelerde mülakat yapılan kaynakların birçoğu yasa dışı evlat edinme amacıyla insan ticaretine maruz kalan çocuklarla karşılaşmamıştır. Ancak ebeveynlerinden ayrı düşmüş mülteci çocukların ve Suriyeliler arasındaki kayıtsız yeni doğumların kayda değer sayısı, bu çocukların yasa dışı evlat edinme amacıyla insan ticaretine karşı savunmasız olabildiğini düşündürmektedir. Bu savunmasız grupların durumu yukarıda Bölüm 4.3'te daha ayrıntılı biçimde ele alınmıştır.

Yasa dışı evlat edinme amacıyla insan ticareti gerçekleştiğine, özellikle bir ülkeden başka ülkeye doğru gerçekleştirilen evlat edinme vakalarına dair kanıtlar, bu çalışmaya yönelik araştırmalarda yalnızca Lübnan'da bulunmuştur. Türkiye'de mülakat yapılan kaynakların hemen hiçbirisi herhangi bir yasa dışı evlat edinme vakası duyduğunu ya da doğrudan doğruya böyle bir vakaya şahit olduğunu belirtmemiştir. Adalet Bakanlığında bir kaynağa göre **bu insan ticareti türü Türkiye'de önemine kıyasla en az araştırılan konulardan biridir** (TR45). Ayrıca **geniş ailenin dışında birisini evlat edinmenin, çalışmaya konu ülkelerde** ve Lübnan'daki Hristiyan topluluklar dışında pek yaygın olmadığı da belirtilmelidir. Ancak evlat edinmeyi engelleyen yasal düzenlemeler, bazı Müslüman topluluklardaki evlat edinme vakalarının birçoğunun yasa dışı ya da gayriresmî evlat edinme kabul edilmesi sonucunu doğurmaktadır (Stoughton, 2013).

Öte yandan yukarıda Bölüm 2’de de belirtildiği üzere Lübnan’da iç savaş döneminden kalma bir yasa dışı evlat edinmeye yönelik insan ticareti tarihçesi bulunduğunu da belirtmek gerekir. Lübnan’daki Hristiyan topluluklarda evlat edinmeye izin verilmektedir. Her ne kadar 2011 başlarından beri Lübnan’da yasa dışı evlat edinme olarak bildirilen vakaların sayısı az olsa da **bu araştırmaya bilgi sağlayan kaynaklar bu boyutta Suriye’deki krizden ötürü bir artış olabileceği yönünde endişelerini dile getirmiştir.** Yasa dışı evlat edinme sisteminin iç savaş döneminden kalan bazı unsurlarının bugün hala işlerliğini koruduğu düşünülmektedir ve bu durum mevcut tabloyla ilgili endişeler yaratmaktadır.

2015 başlarında medyada Bekaa Vadisi’nde bebek satan bir suç örgütü hakkında haberler çıkmıştır. Kadınlara ve genç kızlara hamile kalmaları ve doğumdan sonra bebeklerini satmaları karşılığında 10.000 ABD Dolarına varan tutarlar verildiği dile getirilmektedir. 2013 ve 2014’te Akkar’da **çeşitli grupların mültecilere çocuklarını satmaları yönünde tekliflerle gittiği** bildirilmiştir (LB38).

Bu araştırma sırasında Lübnan’da **yasa dışı evlat edinmeye yönelik belirli bir düzeyde talep olduğu** bilgisine ulaşılmıştır. Yasa dışı evlat edinme alanında çalışan bir STK olan Badael 2012’den 2015’e kadarki dönemde Lübnan dışından yedi çiftin Lübnan’dan ülkeler arası evlat edinmeye aracılık edebileceği ümidiyle STK’ya başvurduğunu bildirmiştir (LB06). 2015’te Bekaa Vadisi’nde faaliyet gösteren yerel bir STK, çocuklu boşanmış ya da dul erkeklerin yenidoğan bebeklerini ya da küçük yaştaki çocuklarını yüksek meblağlar karşılığında satmalarının talep edildiği dört vaka bildirmiştir (LB09). Cinsel istismar mağdurlarıyla çalışan bir başka STK da Lübnanlı ve yabancı çiftlerin STK’dan gayriresmî bir süreçle evlat edinmeye aracılık etmesi talebinde bulunduğunu ifade etmiştir (LB46). Benzer biçimde Türkiye’nin Adana ilinde faaliyet gösteren bir yerel insani yardım teşkilatından mülakat yapılan bir yetkili de bazı Türk ailelerin derneğe Suriyeli çocuk evlat edinme amacıyla başvurduğunu ancak derneğin bu konuya müdahil olmadığını dile getirmiştir (TR02).

Medya da 2015 başlarında Lübnan’da bir yasa dışı evlat edinme ajansının göçmen ev hizmetçilerini ülkelere geri dönmelerine yardımcı olmak ya da mali yardımda bulunmak karşılığında bebeklerini bırakmaya ikna ettiği yönünde haberler yapmıştır. Söz konusu vakada Lübnanlı iki doktorun da adı geçmektedir (Osseiran, 28 Ocak 2015). Ayrıca Lübnanlı bir STK, fuhuşa zorlanmış ve bebeklerini büyütme istemeyen ve onları satan kadınlardan bahsetmiştir (LB46).

Bu konuda faaliyet gösteren kaynaklar Lübnan’da yasa dışı evlat edinme vakalarının birçoğunda hâlihazırda kullanılan sistemin bir hastanenin de müdahil olduğu, ya da evdeki doğumlarda bir ebenin de rol aldığı bir süreç ihtiva ettiği konusunda

hemfikirdir (LB13; LB31). Hastaneler biyolojik anne yerine evlat edinen annenin adını kayıtlara geçirmekte ve söz konusu kadın doğum yapacakmış gibi hastanede kalmaktadır.

Bu süreçte rolü olan kişiler ve kurumlar arasında doktorlar, hemşireler, ebeler ve muhtarlar (doğum kaydını imzaladıkları için) sayılabilir. Evlat edinen çiftin Lübnanlı olmadığı ve çocuğun yurt dışına çıkabilmek için pasaporta ihtiyacının olduğu hâllerde gereken belgeler de Genel Güvenlik Teşkilatı tarafından düzenlenmektedir (LB06). Yasa dışı evlat edinmeye yönelik bir diğer süreç ise çocuk alım satımı yapan suç örgütleri üzerinden yürümektedir. Bu ikinci türde yürütülen süreçlerin bazıları Suriyeliler tarafından STK'lara bildirilmiştir, ancak insan ticareti yapan kişilerin çocukları yasa dışı evlat edinme amacıyla mı, yoksa organ ticareti gibi başka amaçlarla mı satın almak istedikleri tam olarak bilinmemektedir.

İnsan ticareti yapan kişi ve grupların, bebek satışı ve yasa dışı evlat edinmelerden ne ölçüde kâr elde ettiğine dair net bir veri bulunmamaktadır. Medyadaki bir haberde başka ülkelerden gelip Lübnanlı çocuk evlat edinenlerin yaklaşık olarak 75.000 ABD Doları ödediği ifade edilmiştir (Stoughton, 9 Eylül 2013). Ancak konuyla ilgili bir STK'ya göre Lübnan'daki Suriyeliler arasındaki söylentilere bakılırsa Suriyeli bir çocuğun fiyatının **1.500 ABD Doları** civarında olduğu söylenebilir. Suriyeli çocuklar ile göçmen ev hizmetçilerinin çocuklarının en ucuz grupta yer aldığı düşünülmektedir. Erkek çocukların fiyatının kız çocukların fiyatına göre daha yüksek olduğu bildirilmektedir (LB06).

Her ne kadar vakaların yasa dışı evlat edinme ile ilgili olup olmadığı bilinmese de, Irak İnsan Ticaretiyle Mücadele Merkezi Komitesi (CCCT) 2015'te çocuk satışı vakaları gerçekleştiğini kayda geçirmiştir. Gerek erkek gerekse kadınlardan oluşan 30'lu yaşlarındaki beş Iraklı yetişkinin bir çocuğun satışını kapsayan bir insan ticareti vakasına karıştığından şüphelenilmektedir. Başka bir vakadaysa biri 58 biri de 40 yaşındaki iki Iraklı kadının üç yaşındaki bir çocuğu satmaya çalışma şüphesiyle gözaltına alındığı bildirilmiştir. Bir Iraklı kadın ise evlilik dışı bir ilişkiden doğduğu belirtilen kendi çocuğunu satmaya çalışmakla suçlanmıştır (IQ17).

5.3.10 Organların Alınması

Çalışmaya konu ülkelerde organların alınması amacıyla insan ticareti yapıldığına dair pek bir kanıta rastlanmamıştır.

Lübnan'da organ ticaretiyle ilgili olarak dile getirilen endişeler genellikle söylentilere ve medyadaki haberlere dayanmaktadır. Mülakat yapılan kaynakların biri Suriyelilerin BMMYK nezdinde kayıtlı olmayan ve ameliyat olmak için Suriye'ye gidemeyen aile fertlerinin tedavi masraflarını karşılamak için kendi böbreklerini satmaya olumlu baktığı yönündeki söylentileri dile getirmiştir (LB07). Bir başka kaynak da çocuklu bekâr kadınlara ya da maddi sıkıntı içindeki ailelere bir çocuğun böbreği karşılığında belirli tutarlar teklif edildiği yönünde bazı bilgiler vermiştir (LB09).

Öte yandan **genellikle Avrupa'ya Sudan ve Libya üzerinden geçmek için göçmen kaçakçılarına başvuran Suriye kökenli Filistinlilerin** de Sudan'ın batısındaki çölde ve Libya'da kaçırılma riskinden ötürü organlarının alınması amacıyla insan ticaretine maruz kalması söz konusu olabilmektedir. Fidyeye ödenmemesi durumunda, bu kişiler organlarının alınması amacıyla insan ticareti mağduru olabilirler. Suriye'den gelen ve çocuğuyla seyahat eden bir Filistinli kadınla ilgili bir haberde kadının talep edilen 3.500 ABD Doları fidyeyi ödeyemediği ve sonrasında kaybolduğu (LB18) belirtilmişse de, bu vakayla ilgili daha fazla ayrıntıya ulaşmak mümkün olmamıştır.

Ürdün'de organların alınması amacıyla insan ticareti yapıldığı konusundaki rakamlara CTU'nun istatistiklerinde rastlansa da başka kaynaklar veya araştırma kapsamında mülakat yapılan kişiler bu

Türk makamları tarafından henüz doğrulanmamış bir araştırma raporuna göre **yaralı Suriyeliler** Suriye'de erişilemeyen tıbbi tedavileri sağlama gerekçesiyle sınırın ötesine, Hatay vilayetindeki, Antakya ve İskenderun'daki **Türk hastanelerine götürülmektedir**. Hastanede bu kişilerin organları Suriyeli araçlarının da yardımıyla Türk doktorlar tarafından alınmakta ve hastalar ölüme terk edilmekte, sonrasında da cenazeleri Suriye'ye geri götürülmektedir (Blough, 8 Şubat 2014). Karaciğer, böbrek ve kalp gibi organların da Türkiye'de organ nakli bekleyen hastalara satıldığı bildirilmektedir. Bu konudaki haberlerde Suriyeli yaralıların karşı karşıya oldukları risklerden haberdar olup olmadıkları ya da organlarının alınması karşılığında para alıp almadıkları belirtilmemektedir (Blough, 8 Şubat 2014; Beri, 6 Nisan 2015).

konuda herhangi bir bilgiye sahip değillerdir. Ürdün CTU birimi tarafından bu Çalışma bağlamında ortaya konulan istatistiklerde 2015'in ilk yarısında organların alınması amacıyla insan ticareti yapıldığına dair herhangi bir vakadan bahsedilmese de 2014'te CTU kayıtlarında bu şekilde beş vaka yer bulmuştur. Bunlarda dört erkek mağdur ve sekiz erkek failden bahsedilmektedir. 2013'te de birim üç erkek mağdur ve altı erkek failin karıştığı üç vakayı kayıtlarına geçirmiştir. İstatistiklerde bahsi geçen mağdurların tümü yetişkindir (İnsan Ticaretiyle Mücadele Birimi, Araştırma ve İstatistik Dairesi, Ürdün Hükümeti, Haziran 2015).

Irak İnsan Ticaretiyle Mücadele Merkezi Komitesine (CCCT) Nisan-Eylül 2015 döneminde iletilen ve bu Çalışma bağlamında hakkında bilgi verilen insan ticareti vakalarına bakıldığında organların alındığı vakalar göze çarpmakta olup bunların bazılarında organların alınması amacıyla insan ticareti yapıldığı ifade edilmektedir. 2014 ve 2015'te Kürdistan İnsan Hakları Bağımsız Komisyonu verilerine göre Irak'ın Kürdistan Özerk Bölgesi'nde organların alınması amacıyla ülke içinde insan ticareti yapılan iki vaka bildirilmiştir.

Bunların ilkinde abisi tarafından Kerkük'ten Erbil'e götürülen ve orada abisi ve birlikte çalıştığı bir çete üyesi tarafından böbreği alınan Iraklı bir çocuk söz konusudur. Diğer vakada ise içinde bulunduğu maddi sıkıntılar nedeniyle böbreğini satmak için Bağdat'tan Kürdistan Özerk Bölgesi'ne giden yetişkin bir Iraklının adı geçmektedir. Bir çete tarafından böbreği alınan bu kişiye daha sonra üzerinde anlaştıklarından çok daha düşük bir tutar ödenmiştir (IQ12).

Bazı organ ticareti vakalarında insan ticaretinin söz konusu olup olmadığı çok açık değildir. 24 ve 20 yaşlarındaki iki Iraklı adam, amcalarının organların alınmasına yönelik insan ticareti faaliyetlerinde bulunduğunu ve içlerinden birini tatil bahanesiyle İran'a kaçak olarak götürdüğünü iddia etmişlerdir. Başka bir vakada da aralarından biri doktor, biri laboratuvar teknisyeni, biri de aracı olan dört Iraklı adamın en az iki yıldır Bağdat'taki Al Karama Eğitim Hastanesinde organ ticareti yapan bir suç örgütüyle ilişkili olduğu şüpheleri dile getirilmiştir. Benzer bir biçimde 27 yaşındaki Iraklı bir adam, Bağdat'taki özel bir hastane olan Al Khayal'a böbrekler de dâhil olmak üzere çeşitli organların ticari amaçla sağlanmasında aracılık yapma şüphesiyle gözaltına alınmıştır. Başka vakalarda da kendi organlarını sattıklarından şüphelenilen kişilerden bahsedilmektedir: 36 ve 26 yaşlarındaki iki Iraklı erkeğin böbreklerini sattığı, birinin 7 milyon Irak Dinarı (yaklaşık 6.300 ABD Doları) aldığı belirtilirken, bir başka vakada da Filistinli bir adamın ve 22 yaşındaki bir Iraklının böbreklerini sattıklarından şüphelenilmektedir (IQ17).

5.3.11 Cürüm İşlemede İstismar

Benzer biçimde, çalışmaya konu ülkelerde silahlı çatışmada istismara maruz kalma dışında **cürüm işlemede istismara yönelik olarak insan ticareti yapıldığı yönünde ancak çok az miktarda bulguya rastlanmıştır**. Yine de beş ülkenin tümünde de fuhuşun yasak olduğu (Lübnan'da fiili bir yasak bulunduğu) ve Türkiye hariç ülkelerin tümünde dilencililiğin suç kabul edildiği ifade edilmelidir. Bu alanda ulaşılan delillerde, Suriyeli mültecilerin ve ülke içinde yerlerinden edilmiş kişiler dışındaki gruplar söz konusudur. Her ne kadar Suriyelilerin suça karıştığı bazı vakalar söz konusu olsa da, bunlarda istismarın bir etken olup olmadığını belirlemek mümkün olamamıştır.

Bu bağlamda bir istisna **yasa dışı uyuşturucu satışı amacıyla çocukların insan ticaretine konu edildiği** ve **Lübnan** medyasında yer bulan, Suriyeli çocuklar da dâhil olmak üzere çeşitli ülkelerden çocukların karıştığı bir olaydır (LB07). Ancak Lübnan Adalet Bakanlığından alınan verilere göre hırsızlık Suriyeli mahkûmların hüküm giydikleri suçlar arasında en yaygın olanıdır (LB50). Bu Çalışma bağlamında Lübnan'da mülakat yapılan ve savunmasız çocuklara yönelik bir sığınma evi işleten bir kaynak, Lübnan'dan gerek Lübnanlı gerekse Filistinli uyuşturucu kaçakçıları tarafından yasa dışı uyuşturucu satışı amacıyla istismar edilen çocukların söz konusu olduğu bazı vakalara rastlamıştır (LB31).

Ürdün Hükümetinin Suriyeli Mülteciler İşleri Müdürlüğü (SRAD) **Zaatari Mülteci Kampındaki uyuşturucu kaçakçılığı** vakasını soruşturmuş olup (JO06) araştırmaya girdi sağlayan kaynakların bazıları, Ürdün'e ve/veya Suriye'ye uyuşturucu ve silah sokmaya yönelik organize insan ticareti faaliyetlerinde bulunurken Ürdün güçleri tarafından yakalanmış olan ve tutuklu bulunan bazı Suriyeli mültecilerden bahsetmiştir (JO17; JO13). Öte yandan bu mültecilerin profili hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamış olup bunların Suriye'deki çatışmada taraf olan silahlı grupların üyeleri mi, küçük ölçekli suçlular mı, yoksa ulus-aşırı suç örgütleri tarafından Suriye ve Ürdün'de silah ve uyuşturucu kaçakçılığı yapmak için kullanılan insan ticareti mağduru kişiler mi olduğu net değildir.

Suriye'deki çatışmalar başlayalı dört yılı aşkın bir süre geçmiştir ve Suriye ve Irak, DAESH'e karşı çeşitli grupların mücadelesi bağlamında da ayrıca şiddet olaylarına sahne olmuştur. Bu Çalışmada ulaşılan araştırma bulguları, Suriye'deki savaşın ve mülteci tablosunun çalışmaya konu beş ülke olan Suriye, Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak'ta insan ticareti üzerindeki etkileri hakkında sonuçlara ulaşmak üzere değerlendirilmiştir. Bu Çalışmada çatışmalardan ve mülteci akışından en çok etkilenen beş ülkenin mültecilerin ve ülke içinde yerlerinden edilmiş kişilerin durumuna yanıt olarak ciddi çabalar sarf ettiği ortaya konmuştur. Ancak insan ticareti vakalarıyla insan ticaretine karşı savunmasızlığın niteliği ve boyutunu etkileyen birçok çeşitli etken bulunduğunu belirtmek gerekmektedir. Bu etkenler arasında yerinden edilen kitlelerin boyutu (Suriye içinde 6,6 milyon kişi ve komşu ülkelerde 4 milyon kadar kayıtlı Suriyeli mülteci) ve çalışmaya konu ülkelerin yasal, siyasi, altyapısal, güvenlik ve sosyo-ekonomik nitelikleri önemli bir role sahiptir.

Bu Çalışmada ele alınan savunmasızlıkların ve insan ticareti vakalarının bazıları 2011'den bu yana Suriye'de süren savaş ve mülteci hareketleri ile ilişkili iken, bazıları ise başka savaşlar ve mülteci hareketleriyle, ya da herhangi bir savaş ya da topluca yerinden edilme durumuyla karşılaşmamış ülke veya bölgelerle ilgilidir. Krizler bağlamında mülteciler, insan ticareti, göç konularındaki ve bağlantılı diğer hususlardaki devam eden mülahazalar, araştırmalar ve politika gelişmeleri de dikkate alınmış olsa da, bu raporda yer verilen Sonuçlar münhasıran bu Çalışma için yapılan araştırmaların bulgularına dayanmaktadır.

Somut öneriler de dâhil olmak üzere, insan ticareti ve insan ticaretine karşın savunmasızlığa ilişkin çözüm önerilerine dair araştırma bulgularının bizleri götürdüğü çıkarımlar projenin yayım aşamasında daha ayrıntılı bir biçimde ele alınacak ve analiz edilecektir (2016'nın ilk yarısı). Bunu yapmadaki amaç, çalışmaya konu ülkelerde ve uluslararası düzeyde bu konularda gereken uzmanlık düzeyinin katılımını sağlayabilmektir.

Araştırma ile varılan Sonuçlar çalışmaya konu ülkelerde söz konusu olan insan ticareti ve istismarın niteliği ve insan ticaretine karşı savunmasızlığa etki eden etkenler ile ilgilidir. Akabinde bu Sonuçlar bir sonraki bölümde dile getirilecek Önerilerin zeminini oluşturacaktır. Sonuçlar, Çalışmada uygulanan yapı doğrultusunda sunulmuştur.

İstismar ve İnsan Ticareti

➡ Varılan en önemli sonuçlardan biri, insan ticareti konusunda yaygın bir biçimde başvurulmuş örgütlü suç paradigmasının Suriye'deki çatışma bağlamında insan ticaretine konu olan ya da insan ticaretine karşı savunmasız insanların içinde bulunduğu durumu çok iyi açıklayamadığı yönündedir. Esasen çok ciddi istismar ve insan ticareti vakaları meydana gelmekte ve bunları son derece örgütlü suç ağıları gerçekleştirmekte ise de **en sık rastlanılan istismar şekli daha alt bir kademede, babalar, anneler, kocalar, ailenin diğer bireyleri, tanıdıklar ve komşuların karıştığı olaylarda göze çarpmaktadır**. Bu tablo özellikle aşağıdaki olgular bağlamında önemlidir:

- zorla evlendirme;
- zorla evlendirme yoluyla cinsel istismar;
- tarımda çocuk işgücünün istismarı; ve
- dilencilik yoluyla çocukların istismarı.

Her ne kadar aile üyelerinin bu istismar ve insan ticareti türlerine sıklıkla karıştığı bilinse de, aileleri insan tacirleri olarak yaftalamadan önce dikkatli bir analiz gerçekleştirilmelidir. Nitekim **ailelerin** ulusal ve uluslararası hukuk kapsamında **istismar ve insan ticareti olarak tanımlanabilecek bazı fiillerden başka hayatta kalmak için bir alternatifinin kalmadığı durumlar söz konusu olabilmektedir**.

➡ Çalışmanın 2. bölümünde de açık bir biçimde ortaya konduğu üzere savaş ve mülteciler bağlamında dikkat çeken birçok insan ticareti şekline 2011 öncesinde de rastlanılmaktaydı. Geçici nikâh (mutâ nikâhı) veya turist nikâhı (misyar) uygulaması zorla evlendirmeye yönelik insan ticareti ve zorla evlendirme yoluyla cinsel istismara yönelik insan ticaretinin bir tezahürü olarak savaştan önce de görülmekte idiyse de **bu uygulamaların rastlanma sıklığı ciddi miktarda artış göstermiştir**.

➡ Çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri, işgücü istismarına yönelik olarak çocukların insan ticaretine konu edilmesi, dilencilik yoluyla istismar ve cinsel istismar amacıyla insan ticareti çalışmaya konu ülkelerdeki kişileri savaştan önce de etkileyen insan ticareti biçimleri ise de, çoğu zaman sırf Suriyelilere ev sahipliği yapan ülkelerdeki Suriyeli nüfusunda 2011'den bu yana meydana gelen artış nedeniyle bile bunlara rastlanma oranında bir artış gözlemlenmiştir. Bilhassa cinsel

istismar bağlamında, **bölge dışından başka ülkelerin vatandaşı insanların bu amaçla insan ticaretine konu edildiği bir tablonun yerini Suriyeli kadınların ve genç kızların fuhuş yoluyla istismar edildiği yeni bir tablo almaktadır.**

Çocuk işçiliği ve çocukların dilendirilmesi bağlamında da **koşulların daha kötü hâle gelmesi ve çocuk haklarının ciddi ihlallerinin vukuu**, özellikle de işin ve dilenciliğin artık okulun tatil olduğu dönemlerle sınırlı kalmayıp düzenli olarak okula devam eden çocukları da kapsar hâle gelmesi söz konusudur. Bu vakalara rastlanma sıklığında da artış olmuştur.

➡ **Doğrudan doğruya savaşıla bağlantılı bazı insan ticareti şekilleri ortaya çıkmıştır.** DAES'in cinsel kölelik, zorla evlendirme ve silahlı çatışmada istismar amacıyla özellikle de Yezidiler bağlamında, ancak diğer grupları da etkiler mahiyette gerçekleştirdiği insan ticareti faaliyetlerinde ve Suriye'deki savaşın diğer taraflarının da zorla evlendirme ve silahlı çatışmada kullanma vakalarında bundan söz etmek mümkündür. Çatışmayla özellikle bağlantılı diğer insan ticareti türleri arasında ise fidye için adam kaçırma ve askeri amaçlarla zorla çalıştırma sayılabilir. Ayrıca savaş nedeniyle dul kalan kadınlar ve savaş nedeniyle artık ailelerinden yetişkin bir erkeğin eşlik etmediği diğer kadınlar ve çocuklar, bilhassa savunmasızdır. Söz konusu savunmasızlık, savaşın neden olduğu yüksek cinsel ve cinsiyete dayalı şiddetten ve özellikle işgücü piyasasında kadınlara karşı ayrımcılık yapılmasından ötürü daha da artmaktadır.

➡ Bu araştırmada ortaya konan birçok vakada **insan ticareti bizzat göç hareketiyle bağlantılı bir sınır aşırı olgu olarak ortaya çıkmasa da** bazı vakalarda sınır aşırı insan ticaretinden söz etmek mümkündür. Yine de genel itibarıyla rastlanan insan ticareti türleri bu nevi sınır aşırı yerinden edilme durumlarının ortaya çıkardığı savunmasızlıklardan bilahare yararlanmakta ve ülke içinde yerlerinden edilmiş kişilerin ve mültecilerin kendilerine ev sahipliği yapan topluluklar içinde bulunduğu dönemde insan ticareti süreci başlamaktadır. Bu da yerlerinden edilmiş kişilerin bulunduğu bölgede veya aynı ülkenin değişik bölgeleri arasında, ülkenin sınırları içinde yapılan bir insan ticareti türü olarak değerlendirilmektedir. İnsan ticareti yapanlarsa her zaman yabancılar olmayabilmektedir. Bu kimseler insan ticaretine maruz kalan kişilerin istismar edildiği ülkeden olabileceği gibi, ev sahipliği yapan ülkelerdeki vakalarda insan ticareti süreci varış ülkesinde başlamışsa bile

Suriyeli, Körfez Arap Ülkeleri vatandaşları, ya da insan ticaretine maruz kalan kişilerin geldikleri diğer ülkelerin vatandaşları da olabilmektedir.

➔ Yine de **tüm insan ticareti biçimlerinin Suriye’deki krizden etkilendiğini söylemek doğru olmaz**. Nitekim birçoğu kadın olan göçmenlerin evde hizmetçilikte istismar amacıyla insan ticaretine maruz kalması da devam eden bir sorun olup mültecilere ev sahipliği yapan ülkelerdeki mülteci krizinden ancak çok küçük oranda etkilenmiştir. Bu küçük etki de nispeten varlıklı Suriyeli mültecilerin yanlarında göçmen ev hizmetçilerini de getirmesinden kaynaklanmıştır.

Yine de çatışmaların başladığı 2011’den bu yana Suriye içinde de bazı **göçmen ev hizmetçilerinin evde hizmetçilikte istismarı devam etmiş** ve bu kişiler vatandaşı oldukları ülkelerin elçiliklerince ülkeden çıkarılamamıştır. Bazı kadınlar Suriye’deki bir tutukevinde şiddet ve istismara maruz kalmıştır.

➔ İnsan ticareti yapanların ve istismarda bulunanların bu süreçteki çıkarları her zaman parasal olmayabilir. Bazı vakalarda bir yetişkin veya çocuğun aşağıdakiler gibi **aynı karşılıklar için** istismara maruz bırakıldığı görülmüştür:

- sponsorluk;
- bir mülteci kampından çıkabilme izni;
- fiziki koruma;
- ayni yardım;
- sınırdan göçmen kaçakçılığı;
- ülke içinde seyahate yardımcı olunması;
- bir güvenlik noktasından geçiş; veya
- barınma.

İnsani açıdan ortaya çıkan kriz tablosu kadınların ve genç kızların ‘hayatını idame ettirme amaçlı fuhuş’ ile karşılaştığı ve genellikle kadının veya genç kızın ihtiyaç duyduğu bir şeye erişimi kontrol eden birisinin (bir erkeğin) kadını veya genç kızı erişim elde edebilmek için kendisiyle cinsel ilişkiye girmeye zorlaması olarak nitelenebilecek bir süreci de doğurmuştur. Bunun yanında Suriye’nin bazı bölgelerinde insani yardımın dağıtımındaki ayrımcılık ve politize yaklaşımlar da belirli ülke içinde yerlerinden edilmiş grupların ve toplulukların istismar ve kötü muameleye maruz kalma riskini artırmıştır. Bu, aynı zamanda bu kişileri kızlarını savaşımlarla evlendirmek ya da kendilerinin ve ailelerinin hayatta kalabilmesi için

gereken maddi ve finansal desteğe erişim ve koruma temin etmek için silahlı gruplara katılmak gibi yollara sevk etmiştir.

➡ Bu Çalışmada elde edilen, savaş sonucunda çeşitli insan ticareti türlerinin tezahüründe ciddi rakamlara ulaşıldığına dair ampirik bulgulara rağmen istisnai durumlar dışında çalışmaya konu beş ülkede **Suriyeliler resmi makamlarca insan ticareti mağduru olarak nitelendirilmemektedir**. Nitekim yalnızca resmî insan ticareti istatistiklerine dayandırılan bir analiz yapılırsa, varılacak sonuç savaşın ve mülteci krizinin insan ticareti üzerindeki etkisinin göz ardı edilebilir düzeyde kaldığı yönünde olacaktır.

Bu durum aynı zamanda zorla evlendirme, silahlı çatışmada istismar ve dilencilik yoluyla istismar gibi belirli insan ticareti türlerinin ve insan ticaretinin genelinin tespitinde sınırlı bir perspektifin kullanılmasıyla da ilgilidir. İnsan ticaretiyle mücadele alanında faaliyet gösteren bazı kurumların ve konuyla ilgili diğer yapıların insan ticaretine ilişkin bilgi ve kapasite düzeylerinde Suriye'deki savaştan kaçanlar başta olmak üzere insanların maruz kaldığı insan ticareti vakalarını etkili bir biçimde belirlemeyi önleyen eksiklikler söz konusudur.

Ancak eksik bildirim düzeyinin altında yatan başka nedenler de vardır. Birçok durumda Suriyeliler yasal statülerinden ötürü suçları resmi makamlara bildirmeye çekinmekte olup, genç kızlar, kadınlar, LGBT topluluğunun üyeleri açısından sosyal normların onları cinsel istismar ve diğer cinsel ve cinsiyete dayalı şiddet hakkında konuşmaktan alıkoyduğu bir tabloda böyle bir yola başvurmak bilhassa güçtür. Suriyeliler genellikle ev sahipliği yapan ülkelerdeki hak ve görevlerinden haberdar değildir. Ayrıca çalışmaya konu ülkelerdeki kovuşturma makamları da insan ticaretini gerçekleştirenlere karşı yasal yollara başvurmak yerine insan ticaretine maruz kalan kişilere karşı fuhuş, dilencilik ya da militanlık suçlamasıyla süreçler başlatabilmektedir.

İnsan Ticareti Karşısında Savunmasızlığın Söz Konusu Olduğu Durumlar

➡ Ev sahipliği yapan ülkelerin hiçbiri Suriyelilere Sözleşme kapsamındaki mülteci statüsünü tanımamış olup, ya BM Mülteciler Sözleşmesini imzalamamışlardır ya da Suriyelileri kapsam dışında bırakan coğrafi sınırlamaları uygulamada tutmaktadırlar. Bu durumun sonucu olarak da ev sahipliği yapan ülkelerde Suriyeli mültecilere 2011'den bu yana tanınan hukuki statüler genellikle yetişkinlerin düzenli bir biçimde çalışabilmesine olanak tanımamakta ve bu da bu kişilerin ve çocuklarının istismara ve insan ticaretine açık bir hale gelmesi sonucunu doğurabilmektedir. Dolayısıyla insan ticaretine konu edilmeyi daha da kolaylaştıran ve insan ticaretini daha sık rastlanan bir olgu haline getiren bir olgu **çalışmaya konu ülkelerde hukuki statünün ve yasal çalışma izinlerinin yarattığı komplikasyonlarda yatmaktadır**. Çoğu zaman bu tabloya yeterli iş olmaması ve ev sahipliği yapan ülkelerde gelir elde etmeye yönelik diğer olanakların kısıtlılığı da eklenebilir. Suriye özelinde ise bu sorunlar had safhadadır.

Hukuki statü aynı zamanda çalışmaya konu ülkelerin bazılarında temel hizmetlere erişimi de etkilemekte ve bazı durumlarda ev sahipliği yapan ülke içinde hareketleri de kısıtlayabilmektedir. Bu durum özellikle güvenlik kontrol noktaları ve mülteci kamplarının girişindeki kontrol noktalarında ortaya çıkan bir olgudur. Suriyeli mültecilere yönelik oturma izinlerini düzenleyen sponsorluk programları da ev sahipliği yapan bazı ülkelerde bu kişilerin hukuki statüsünü etkileyebilmekte ve onları suistimale açık bir hale getirebilmektedir.

Dahası, ev sahipliği yapan bir ülkede ikametleri ya da çalışmalarına resmî olarak izin verilmeyen mülteciler tutuklanma, sınır dışı edilme ve diğer yaptırımlarla karşı karşıya kalma korkusuyla karşılaştıkları kötü muameleleri yetkili makamlara bildirmeye de çekinmektedir.

➡ Suriyelilerin büyük çoğunluğu **ülke içinde yerlerinden edilmiş kişilere veya mültecilere yönelik resmî kampların dışında yaşamakta olup bu da onların temel insani yardıma ve eğitim, barınma, meslek eğitimi ve sağlık gibi diğer hizmetlere erişimini etkilemektedir**. Araştırmamanın bulguları kamplar dışındaki Suriyelilerin bu nevi insani yardıma ve temel hizmetlere erişim sıkıntıları ve uluslararası yardım açısından genel itibarıyla daha az ilgi görmelerinden dolayı daha savunmasız bir durumda olduklarını ortaya koymaktadır.

➔ **Ev sahipliği yapan topluluklar da çalışmaya konu ülkelerdeki çatışmalardan ve neden olduğu yerinden edilme durumlarından etkilenmiş olup** bu durum özellikle daha yüksek oranda ülke içinde yerlerinden edilmiş kişi ve mülteciye ev sahipliği yapan bölgelerde dikkat çekmektedir: Suriye'nin kuzeyi, Türkiye'nin güney ve güneydoğusu, Lübnan'da Akkar, Bekaa Vadisi, Beyrut ve Lübnan Dağı; Ürdün'ün Kuzeyi ve Irak'ın Kürdistan Özerk Bölgesi (KR-I) (bkz. aşağıda Harita 5). Her ne kadar henüz insan ticareti oranlarında bu tablodan ötürü bir artışa rastlanmamışsa da mevcut durum bu bölgelerdeki kişileri insan ticareti karşısında daha savunmasız bir hâle getirebilmektedir.

Yerel nüfus üzerindeki etkiler de ev sahipliği yapan topluluklarla Suriyeli mülteci veya ülke içindeki yerlerinden edilmiş topluluklar arasındaki gerilimi artırabilmekte ve bu grupların işgücü piyasasında potansiyel ayrımcılığa maruz kalması ve temel hizmetlere erişimlerinin kısıtlanmasından dolayı savunmasızlıkları artırabilmektedir. Ev sahipliği yapan ülkelerde ilgililer bu tablonun farkında olup bu bölgelerdeki insani sorunları gidermek için ev sahipliği yapan toplulukları da kapsayan çabalar geliştirilmektedir.

Harita 5: Çalışmaya konu ülkelerde yerinden edilmiş Suriyelilerin yoğun biçimde bulunduğu bölgeler

➡ Çatışma ve mülteci krizi bağlamında **çocukların korunmasıyla ilgili çeşitli sorunlar** ortaya çıkmakta ve özellikle çocukların okula devam edememesi ve doğum kayıtlarının yapılamaması şeklinde tezahür eden sorunlar onları insan ticaretine karşı savunmasız hâle getirmekte ve bizatihi temel çocuk haklarının ihlalini teşkil etmektedir.

Suriyelilerin yoğun bir biçimde yaşadığı bölgelerdeki bazı **okullar** günde iki vardiya kullanılarak gereken ek okul kapasitesini sağlamaya çalışılmaktaysa da çalışmaya konu ülkelerin beşinde de eğitim sisteminin kapasitesinin sınırlarına varılmış olup, çocukların okula devamı boyutunda sıkıntılar yaşanmaktadır. Yetişkinlerin hukuki statüsünün bulunmayışı da çocuklarının eğitime erişimini etkileyebilmektedir. Dahası, Suriye’de bazı okullar silahlı grupların işgali altında olup çocuk asker yetiştirme ve eğitim alanlarına dönüştürülmüştür. Buralarda savaşa taraf olan gruplarca silahlı çatışmada istismar amacıyla çocukların insan ticaretine konu edilmesi söz konusudur.

Suriye’de ve Suriyelilere ev sahipliği yapan ülkelere **yenidoğanların kayıt altına alınması** için gereken idari süreç birçok aile açısından lojistik olanaklar ve/veya maliyet saikiyle gerçekleştirilebilirlik sınırlarının dışında kalmaktadır. Okula devam edemeyen çocuklar ve doğum kaydı bulunmayan çocuklar insan ticaretine, istismara ve başka çocuk hakları ihlallerine daha açık hale gelmektedir.

İnsanların Suriye’den kaçıışı bağlamında çocukların ebeveynlerinden ve onlara bakan diğer kişilerden ayrı düşmesi de mümkün olabilmektedir. Bazı çocuklar ev sahipliği yapan ülkelere **ebeveynlerinden ayrı düşmüş ya da tek başına kalmış çocuklar** olarak ulaşmaktadır. Bu duruma bir çözüm olarak ailenin aranması, ailelerin bir araya getirilmesi ve yetiştirici aile gibi çeşitli tedbirler uygulanmaktaysa da, her bir vakada çocuk açısından en iyi sürdürülebilir çözüm bulunana kadar bu çocuklar erkeklerse çocuk işçiliği, kızlarsa erken evlendirme başta olmak üzere istismar ve diğer çocuk hakları ihlallerine daha açık bir hâle gelmektedir.

➡ Suriyeli mültecilerin ve ülke içinde yerlerinden edilmiş kişilerin çalışmaya konu ülkelerdeki mevcut durumunu ve bu koşullarda yakın gelecekte iyileşme olması ihtimalinin zayıflığını dikkate alarak bazı mülteciler ve yerlerinden edilmiş kişiler bölge dışında, özellikle de Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkelere gitme yolunu seçmişlerdir. Hâlen çalışmaya konu beş ülkede bulundukları hâlde **ülke içinde seyahatlerine aracılık edenlere ve ülkeden ayrılabilmelerini sağlayan göçmen kaçakçılarına önemli tutarlar ödeme ihtiyacı ve muhtemelen bu kişilere borçlu kalmaları da insanları bu paraları temin etmek için riskli yollara başvurmaya**

itmekte ve onları insan ticareti karşısında savunmasız bir hâle getirmektedir. AB ülkelerinde sığınma talebinde bulunabilmek için çalışmaya konu ülkelerden ayrılanlar açısından güvenli ve yasal bir seyahat yolu bulunmamaktadır.

Çalışmaya konu ülkeler içindeki ve arasındaki yasal ve yasa dışı göç yolları ile AB'ye uzanan yasa dışı göç yollarının tümü AB'ye sığınmak isteyen Suriyeli ve Iraklı mülteciler, diğer ülkelerin vatandaşı olan ya da vatansız çocuklar, kadınlar ve erkekler açısından güvenlik ve emniyet riskleri teşkil etmektedir. **Ülke içinde hareket edebilmelerine aracılık ya da göçmen kaçakçılığı süreçlerinin insan ticareti süreçlerine dönüşebilmesi riski kayda değerdir.**

➡ Savaş ve neden olduğu yerinden edilme durumu **2011 öncesinde hâlihazırda hassas bir durumda olan ve savaş başladığında Suriye'de bulunan göçmenlerin ve mülteci gruplarının savunmasızlığını daha da artırmıştır.** Bu gruplar arasında şunlar sayılabilir:

- Suriye kökenli Filistinli mülteciler;
- Iraklı mülteciler
- Vatansız kişiler;
- Afganistan, Sudan ve Somali başta gelmek üzere çeşitli ülkelerden gelen mülteciler;
- Güney ve Güneydoğu Asya ve Doğu Afrika'dan gelen göçmen ev hizmetçileri.

Mültecilerin ve ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin korunmasına yönelik insani ve yasal tedbirler genellikle Suriye vatandaşlarını koruma amacını gütmekte olduğu için söz konusu diğer grupların ihtiyaçları çoğu zaman göz ardı edilmiştir. Bu durum, bu kimselerin de savaş nedeniyle yerlerinden edilmiş kimseler olmasına ve Suriyeli mülteci ve ülke içinde yerlerinden edilmiş kişiler ile benzer sorunlara maruz kalmasına rağmen gerçekleşmektedir.

Bu Çalışmanın vardığı genel bulgu **savaşın ve mültecilerin durumunun insan ticareti üzerindeki etkilerinde insanların temel ihtiyaçlarını karşılama imkânından yoksun kalmasının kilit rol oynadığı** ve bunun Suriyeli mülteciler açısından kalıcı çözümlerin bulunamamasında önemli bir unsur olduğu yönündedir. Söz konusu mülteciler Suriye'den geldikleri bölgede evlerini, işlerini ve okullarını terk etmiştir. Acil biçimde yeni evler, yeni gelir kaynakları ve çocukları için eğitim imkânları bulmak zorundadırlar. Şiddet ve aile üyeleri ve dostlarının kaybı nedeniyle

bir travma geçirmiş olmaları muhtemel olup fiziksel ve akli sağlıkları açısından da ihtiyaçları aciliyet arz etmektedir. Birçok durumda yasal haklarının bulunduğu hâllerde bile yeterli iş, konaklama imkânı ya da okul bulunamamakta ve sağlık gibi kamu hizmetlerine erişimde ciddi kapasite sorunları yaşanmaktadır. Suriye ve Irak'ta silahlı grupların kontrolündeki bölgelerde ve savaş geçiren bölge ve devletlerde yaşayan birçokları kendilerini insan ticaretine karşı koruyacak tedbirleri alabilmek bir yana dursun, temel ihtiyaçlarını karşılama bağlamında dahi ciddi sıkıntılar çekmektedir.

Temel ihtiyaçlar arasında güvenli bir biçimde yaşayabilmek hakkı ve geleceğe yönelik plan yapabilmek de yer alır. Savaş devam ettiği sürece bunların hiçbirisi Suriye içinde mümkün olmadığı gibi mültecilere ev sahipliği yapan ülkelerde de ciddi sorunlar teşkil etmektedir. Sorunun tüm bu boyutları insanların insan ticaretine karşı savunmasız hâle geldiği durumlara katkıda bulunmakta ve gerek doğrudan doğruya, gerekse insan ticaretine katkısı üzerinden insan haklarının ciddi ihlallerini teşkil etmektedirler.

Savaşı sona erdirmeye yönelik kapsamlı ve kararlı girişimleri uygulamaya koymak hâlen en önemli ve acil öneri olsa da bir yandan da uygulaması en zor olanıdır. Yine de siyaset belirleyicilerin, uygulayıcıların ve hepsinden önemlisi Suriye halkının savaşın kısa vadede bitmeyebileceğini kabul etmesi gerekmektedir. Savaşın bitmesini beklerken bir yandan insan ticaretinden etkilenenlerin sayısını artıracak bazı etkenler de hâlihazırda etkilerini göstermektedir. Bunlara ek olarak savaş uzadıkça insanların birikimleri veya varlıklarının satışından elde ettikleri gelirler de tükenmektedir ve 'yardımda bulunanların yorulması' olarak adlandırılacak süreç, insani yardım amaçlı fonların yetersiz kalması sonucunu doğurmaktadır; dolayısıyla bu gruplar insan ticareti ve diğer hak ihlalleri karşısında daha savunmasız hâle gelmektedir. Yalnızca bu sorunları ele almada bu bilgilerden yararlanarak gelecekteki insan ticareti vakalarının ihtimalini azaltmamız mümkün olabilir.

İnsan ticareti, mülteciler, göç ve çocukların korunmasına yönelik politikaların korumaya erişime nazaran nasıl algılandığı boyutunda bir paradigma değişimine gereksinim duyulmaktadır. Bir yandan politika yapanlar ve uygulayanlar kendilerini farklı alanlarda belirli konularda çalışan gruplar olarak görebilseler de bu politikalardan etkilenen insanlar da her zaman tek bir açık ve net kategoride yer almayabilmektedir. Bu insanlar bu ayrımların oluşturduğu kendilerine benzer gruplar içinde değerlendirilebilmekte ve bu da onların korumaya erişimini etkilemektedir. Suriye içinde ve Suriye'den gelen yerinden edilmiş kişilerin temel ihtiyaçlarını ve güvenliğini sağlamaya yönelik

abalar bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Orta vadede de geçici çözümlerin uygun olmadığı ve Suriye’den kaçan insanların gelir elde etme ve elzem hizmetlere erişim hakkının güvence altına alınması suretiyle savaş korkusu taşımadıkları bir ortamda, insan ticareti ve istismara karşı güven içerisinde kendileri için yeni bir yaşam kurabilmeleri mümkün kılınmalıdır.

Aşağıda neriler başlığı altında da belirtildiği üzere, **insan ticareti yapan gruplar ya da istismarda bulunan kimselerin bu savunmasızlıkları insan haklarını ihlal ederek kâr veya fayda elde etmek amacıyla tespit ettiği gibi, politika yapanların ve uygulayanların da bu savunmasızlıkları olumlu bir şekilde tespit etmesi mümkündür**; böylece insan ticareti, istismar ve diğer olumsuz durumları engellemek amacıyla bu savunmasızlıklar azaltılabilir. Bu da durumdan etkilenen insanların dayanma gücünü artırmaya yardımcı olabilir, onlara ‘kötünün iyisinin’ de ötesinde alternatifler sunabilir, ve şiddet ve yerinden edilme olgusu ile daha iyi başa çıkabilmeleri için gerekenleri sağlayabilir.

Bu araştırmada ulaşılan bulgulardan yola çıkarak çalışmaya konu ülkelerde insan ticareti ve insan ticaretine karşı savunmasızlığa çözüm olarak aşağıdaki öneriler sunulmaktadır. Bunların bazıları Suriyeli mültecilere ev sahipliği yapan diğer ülkeler açısından ve çatışmanın genelinde ortaya çıkan insan ticareti durumları bağlamında da önemlidir. **Mümkün olan durumlarda Suriyeliler ve krizden etkilenen topluluklar önerilerin uygulamaya konmasında doğrudan bir rol üstlenmelidir. İlgili hâllerde çalışmaya konu ülkelerde ev sahipliği yapan topluluklar da vurgulanan savunmasızlıklar bazılarında etkilenmeleri nedeniyle girişim ve politikaların odağında yer almalıdır.**

İnsan ticaretiyle mücadele kapasitesinin Suriye ve Irak'ta devam eden savaş ve onunla bağlantılı çatışmalardan etkilenmesi ve ev sahipliği yapan toplulukların Suriye'den kaçan büyük grupların gelişiyi başa çıkmakta zorlanması nedeniyle bu Öneriler büyük ölçüde insan ticareti riskini ele almaktadır. Bunun yanı sıra, gerek insan ticareti mağduru olduğu belirlenen, gerekse mağduriyeti tespit edilemeyen kişilerin ve ayrıca çalışmaya konu ülkelerde ve ötesinde insan ticaretine karşı savunmasız diğer insanların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik **kısa, orta ve uzun vadede alınacak tedbirleri** ortaya koymaktadır.

Dolayısıyla bu Önerilerin odağında esasen **insan ticaretinin önlenmesi ve insan ticareti karşısında savunmasızlıkların giderilmesi yatmaktadır.** Bu ise **etkilenen grupların istismara ve insan ticaretine** ve diğer hak ihlallerine karşı daha dirençli bir hale getirilmesi yönündeki çabaları vurgulamaktadır. Yine de insan ticaretine maruz kalan insanların korunması ve insan ticareti yapan grupların yargılanması da ele alınan konular arasında yer bulmakta ve bu alandaki Öneriler de dile getirilmektedir.

Aşağıda belirtilen Öneriler araştırmanın bulgularına yanıt verme bağlamında **mümkün olan tüm çözümlerin bir listesi olarak değerlendirilmemelidir.** Bu Çalışmanın yayımlanması sonrasında araştırma bulguları ve öneriler de yayımlanacak ve araştırma katılımcıları ve çalışmaya konu ülkelerdeki ve başka bölgelerdeki ilgili diğer paydaşlarla tartışılacaktır. Belirli konularda uzmanlarla istişarelerde bulunulacak ve Öneriler bir dizi yayım çalıştay üzerinden sağlanan uzmanlık girdisi ve geribildirim ışığında uyarlanacak ve genişletilecektir. Dolayısıyla burada dile getirilen Önerilerin henüz son hâlini almadığı ve ancak 2016 ortasında son şeklinin verilebileceği düşünülmelidir.

Öneriler	Uygulayacak Kurumlar:
1. Alt düzeyde insan ticaretinin ele alınması	
Kısa Vade: Aile fertleri ciddi bir suç olan insan ticaretine karışan kişiler olarak değerlendirilmeden önce ailelere ciddi savunmasızlık ve çaresizlik durumlarından çıkmada destek verilmelidir. Savaşta etkilenen insanlara istismarda bulunma veya istismara uğrama döngüsünün dışında uygulanabilir alternatifler sunulmalı ve bu çerçevede hayatı idame ettirme, gelir elde etme, barınma, sağlık ve eğitime erişim imkânları sağlanmalıdır. Toprak ve mal sahipleri ve diğer servis sağlayıcılar gibi istismara karışan aile dışından kimseler soruşturmaya konu edilmeli ve aşağıda 11. öneride de belirtildiği üzere yaptırımlarla karşı karşıya bırakılmalıdır.	Ulusal makamlar; Uluslararası kuruluşlar; Bağışta bulunanlar
Orta ila Uzun Vade: İnsan ticaretiyle mücadele strateji ve politikalarının oluşturulması sırasında savunmasızlıklara odaklanılmalı ve savunmasız grupların dayanıklılığını artıracak inisiyatifler geliştirilmelidir. Bu ise savunmasız grupları istismar, şiddet ve diğer olumsuzluklardan korumaya ve onlara yardımcı olmaya yönelik bir bilgi bankası oluşturmak üzere her bir bağlamda savunmasızlıklarla ilgili faktörlerin somut delillere dayalı bir değerlendirmesini gerektirir.	Ulusal makamlar; Uluslararası kuruluşlar; Bağışta bulunanlar; Araştırma camiası
2. Mültecilerin konu olduğu insan ticareti vakalarının belirlenmesi	
Kısa Vade: Potansiyel insan ticareti vakalarının belirlenmesi çalışmaya konu ülkelerde ve bölge dışında bu kimselere ev sahipliği yapan diğer ülkelerde proaktif tarama süreçleri üzerinden mülteci kayıt prosedürlerine eklenmelidir. Mültecilerle ve ülke içinde yerinden edilmiş kişilerle doğrudan muhatap olan yetkililer, kurumlar ve teşkilatlar da dâhil olmak üzere ilgili tüm merciler potansiyel insan ticareti vakalarını belirleyebilmek ve yetkililere bildirmek için gereken eğitimi almalıdır. Mülteci sorunları ile ilgilenen kamu kuruluşları ve özel kurumlar potansiyel insan ticareti vakalarını tespit edebilmek için gereken eğitimi almalıdır. Belirlenen insan ticareti vakalarının yargıya intikal ettirilmesi için gereken kapasite ilgili savcılar ve adli makamlar çerçevesinde güçlendirilmelidir.	Ulusal makamlar; Uluslararası kuruluşlar; Uluslararası ve ulusal STK'lar; Bölge dışındaki devletler

Orta ila Uzun Vade: İlk etapta yerinden olma dışında uzun vadeli savunmasızlıkları da kapsar biçimde insan ticaretini ve insan ticaretine karşı savunmasızlığın gün ışığına çıkarmaya yönelik olarak savaş ortamı da dâhil olmak üzere insani krizlerde kullanılacak belirli göstergeler geliştirilmelidir. Uluslararası ve ulusal insani yardım personeli bu göstergelerin kullanımı ile ilgili olarak eğitilmeli ve kriz sırasında ilgili makamlara potansiyel insan ticareti vakalarının bildirilmesine yönelik mekanizmalar oluşturulmalıdır. Bu gibi vakaların yargıya intikal ettirilmesine yönelik kapasite insan ticaretine yanıt mahiyetindeki cezai yargı sistemine entegre edilmelidir.

Ulusal makamlar;
Uluslararası kuruluşlar;
Uluslararası STK'lar;
Bağışta bulunanlar

3. İnsan ticareti mağduru mültecilere korunma sağlanması

Kısa Vade: İnsan ticaretiyle mücadelede rolü olanlar mültecilerin sorunlarını anlayabilecek ve mültecilerle savunmasız diğer gruplar arasında potansiyel insan ticareti mağdurlarını belirleyebilecek şekilde eğitilmelidir. Ulusal insan ticaretiyle mücadele stratejileri, ilgili makamlara bildirme mekanizmaları ve girişimleri halihazırda mevcut ve yürürlükte ise insan ticaretine maruz kalan kişilerin mülteci, ülke içinde yerinden edilmiş kişi veya kayıtsız göçmen olabileceği dikkate alınarak gözden geçirilmelidir.

Ulusal makamlar;
Uluslararası kuruluşlar;
Uluslararası ve ulusal STK'lar; Bölge dışındaki devletler

Orta ila Uzun Vade: Mevcut mevzuat ve uygulamadaki insan ticareti, mülteci, göç ve çocuk koruma konularını bağımsız politika alanları olarak gören yaklaşım terk edilmelidir. Savunmasız kişilerin hukuki statülerinin belirlenmesinde korunma ihtiyaçlarına göre öncelik tanınmalıdır.

Ulusal makamlar;
Uluslararası kuruluşlar;
Uluslararası STK'lar;
Bağışta bulunanlar

4. Yasal çalışma olanağı tanınması ve hukuki statünün düzenli bir temele oturtulması

Kısa Vade: Suriyeliler ve krizden etkilenen diğer gruplar çalışmak için gereken yasal izinleri alabilmeli, geçim sağlamaya ve mesleki eğitime yönelik programların hedef kitesine dâhil edilmeli ve tutuklanma veya sınır dışı edilme riski olmadan ülke içinde hareket edebilmelerine olanak tanınmalıdır. Politika ve uygulamalar savunmasız kız çocuklarının, erkek çocuklarının, kadınların veya erkeklerin sorunlarını ve acil korunma ihtiyaçlarını önceliklerle ele almalı ve ikamet statülerindeki küçük çaplı ihlalleri ancak ikinci planda değerlendirmelidir. İstismar, kötü muamele ve insan ticareti mağdurlarına durumlarını bildirme ve yasal yollara başvurma olanağı sağlanmalıdır.

Ulusal makamlar

Orta ila Uzun Vade: Ev sahipliği yapan ülkelerde orta ila uzun vadede mülteci statüsünün verilmesine ilişkin mekanizmalar mültecilerin geleceklerini planlayabilmesini, hak ve ödevlerini anlayabilmesini ve sosyal hizmetlerin ve işgücü piyasasının genel yapısına tedrici biçimde entegre olabilmelerini sağlamalıdır. Ancak aşağıda 18. Öneride de belirtildiği üzere, çalışmaya konu ev sahibi dört ülkedeki kapasitenin artık sonuna gelinmiş olduğundan dolayı, bu ancak ev sahipliği yapan ülkelere ve toplumlara uluslararası camiadan yatırım yapılması ve bazı mültecilerin bölge dışında yeniden iskânına hız verilmesi ile mümkün olabilir.

Ulusal makamlar;
Uluslararası kuruluşlar; Bölge dışındaki devletler

5. Yeterli finansman ve yardımın adil biçimde dağıtılmasının teminat altına alınması

Kısa Vade: Yetkili makamlar, kuruluşlar ve teşkilatlar Suriye’de ve komşu ülkelerde ihtiyaç içindeki gruplara gerek kamplarda gerekse kamp dışında gıda ve gıda dışı yardımı adil bir biçimde dağıtmayı teminat altına alacak düzenlemeler yapmalı ve bu dağıtımın savunmasız insanlardan yararlanacak biçimde istismar edilmemesini sağlamalıdır.

Uluslararası kuruluşlar;
Uluslararası ve ulusal STK’lar;
Ulusal makamlar

Orta ila Uzun Vade: Uluslararası kuruluşlar ve bölge dışından devletler savaşın devam ettiği süre boyunca yardımların sürdürülebilirliğini temin etmeli ve 'bağışta bulunanların yorulması' olarak nitelendirilebilecek duruma karşı finansman sağlama kampanyaları gerçekleştirmeli ve ev sahipliği yapan ülkelerde gerekli altyapıyı geliştirmek ve mültecilerle ev sahipliği yapan toplulukların istihdamını artırmak amaçlı büyük ölçekli yatırımlara yönelik olanakları finans piyasaları üzerinden irdelemelidir.

Uluslararası kuruluşlar; Bağışta bulunanlar

6. Çocukların doğum kaydının yapılmasının sağlanması

Kısa Vade: Savaşın başlangıcından bu yana Suriye'de doğan çocuklar, ev sahipliği yapan ülkelerde Suriyeli mültecilerin dünyaya getirdiği çocuklar ve doğum kaydı bulunmayan diğer tüm çocukların bunlara mümkünse Suriye'de, mümkün değilse ev sahipliği yapan ülkelerde doğum kaydına kavuşturulmasına yönelik özel programlar kapsamına alınması gerekmektedir.

Ulusal makamlar;
Uluslararası kuruluşlar

Orta ila Uzun Vade: Suriye'de şiddetin sona ermesi ve Suriyeli mültecilerin ülkelerine dönebilmesi durumunda hâlen kayıt altına alınmamış çocukların doğum kaydı işlemlerine öncelik tanınmalıdır.

Ulusal makamlar;
Uluslararası kuruluşlar

7. Çocukların okula gitmesinin sağlanması

Kısa Vade: Çocukların temel eğitim hakkını temin altına almak ve çocuk işçiliği ve çocukların dilenciliği uygulamalarından uzak tutulmasını sağlamak amacıyla düzenli biçimde okula erişimi acilen temin edilmelidir. Çocukların ebeveynlerinin de çocuklarının çalışmasını gerektirmeyen gelir elde etme ve çocuklarına okula güvenle gidip gelebilme olanağı sağlama yöntemlerine erişimi desteklenmelidir.

Uluslararası kuruluşlar;
Uluslararası ve ulusal STK'lar;
Ulusal makamlar

Orta ila Uzun Vade: Okul eğitimi yarıda kesilmiş ve çocuk işçi olarak çalışmak, erken evlilik yapmak ya da dilencilik yapmak durumunda kalan çocukların okula dönmesi durumunda sıkıntılar yaşayabileceği eğitim sistemleri kapsamında dikkate alınmalıdır. Bu çocukların rehabilitasyonu ve akranlarını yakalayabilmesi amacıyla özel okul-bazlı programlar geliştirilmelidir.

Ulusal makamlar;
Uluslararası kuruluşlar; Bağışta bulunanlar

8. Doğrudan savaşıla bağlantılı insan ticareti biçimlerinin ele alınması

Kısa Vade: İnsani yanıtların planlanmasında savaşıla bağlantılı insan ticareti türlerinin dikkate alınmasının yanında silahlı çatışmada istismara yönelik olarak artan savunmasızlıklar de tarafların tümünün çocuk askerleri saflarına katmasının aktif bir biçimde yasaklanması yoluyla azaltılmalıdır. Savaşta yaralananlara fiziksel ve zihin yetilerini geri kazanma bağlamında gereken sağlık hizmetleri, onları insan ticaretine karşı savunmasız bırakmadan sağlanmalıdır. Iraklı Yezidilerin haklarının ciddi biçimde ihlal edildiği kabul edilmeli ve bu ihlallerden etkilenenlere yaşadıkları büyük travmadan kurtulabilmeleri için gereken koruma ve rehabilitasyon hizmetleri derhal sağlanmalıdır. Bu insan ticareti vakaları adli makamlarca yargıya intikal ettirilmelidir.

Uluslararası kuruluşlar; Ulusal makamlar; Savaşın tarafları

Orta ila Uzun Vade: Suriye ve Irak'ta devam eden çatışmalardaki çeşitli silahlı gruplarca silahlı çatışmada istismar edilen Suriyeli ve diğer çocukların yeniden entegrasyonunu sağlamaya yönelik programlar uygulanmalıdır.

Uluslararası kuruluşlar; Bağışta bulunanlar

9. Kamplar dışındaki mültecilere ve ülke içinde yerlerinden edilmiş kişilere yönelik yardımın ve diğer hizmetlerin artırılması

Kısa Vade: Suriyelilerin büyük çoğunluğu ülke içinde yerlerinden edilmiş kişiler veya mültecilere yönelik resmî kampların dışında yaşamakta olup bu da onların temel insani yardıma ve eğitim, barınma, meslek eğitimi ve sağlık gibi diğer hizmetlere erişimini etkilemektedir. Dolayısıyla mülteci ve ülke içinde yerlerinden edilmiş kişilerin yaşadığı kamplar içinde ve dışında gıda yardımı, gıda dışı yardımlar, nakit desteği, sağlık ve barınma hizmetleri ile gelir elde etme imkânlarına yönelik olanaklar geliştirilmelidir.

Uluslararası kuruluşlar; Ulusal makamlar

Orta ila Uzun Vade: Resmî ülke içinde yerlerinden edilmiş kişiler veya mülteci kamplarında yaşamayan yerlerinden edilmiş kişilerin ihtiyaçlarının, insani krize ve yardım ile diğer hizmetlerin sağlanmasına yönelik planlama kapsamına dâhil edilmesi sağlanmalıdır.

Uluslararası kuruluşlar; Uluslararası STK'lar; Bağışta bulunanlar

10. Ülke içinde insan ticaretinin insan ticaretiyle mücadele politika ve inisiyatifleri kapsamına alınması

Kısa Vade: Çalışmaya konu ülkelerdeki insan ticaretiyle mücadele inisiyatifleri sınır aşırı insan ticaretinin yanı sıra ülke içindeki insan ticareti vakalarını da önleme, belirleme ve ele almaya olanak tanıyan bir biçimde tasarlanmalı ve uygulanmalıdır. Kimlik tespiti, bilgiye erişim, göçmenlik durumunun resmi zemine oturtulması, rehabilitasyon ve yeniden entegrasyona yönelik prosedürler sınır aşırı insan ticareti mağdurlarının olduğu kadar ülke içinde insan ticareti mağduru olanların da ihtiyaçlarına göre düzenlenmelidir. Adli yargı prosedürleri de ülke içindeki insan ticareti vakaları bağlamında yargılama ve tanık koruma mekanizmaları sunulmalıdır.

Ulusal makamlar;
Ulusal ve
uluslararası STK'lar

Orta ila Uzun Vade: Ulusal yönlendirme mekanizmaları, bilinçlendirme kampanyaları, eylem strateji ve planları ve yargılama gibi insan ticaretiyle mücadele politikalarının araçları ülke içindeki insan ticareti vakalarının görmezden gelinmesini önlemelidir.

Ulusal makamlar

11. İstismara yönelik uygulamalarla mücadele amaçlı yaptırımların uygulanması

Kısa Vade: 'Hayatını idame ettirme amaçlı fuhuş' ve elzem mallara ve hizmetlere karşılık olarak uygulanan diğer istismar ve kötü muamele şekillerinin azaltılması amacıyla kolluk kuvvetleri ve sınırdaki yetkililer, insani yardım personeli, mal ve arazi sahipleri, askeri personel, hizmet sağlayıcılar ve diğer kişiler arasında yolsuzlukla ve istismara yönelik uygulamalarla mücadele bağlamında etkili yaptırımlar ve bağlayıcı davranış kuralları uygulamaya alınmalıdır.

Ulusal makamlar;
Uluslararası ve
ulusal STK'lar;
Uluslararası
kuruluşlar

Orta ila Uzun Vade: Gücü elinde bulunduran kimselerin savunmasız kişileri istismar edebilmesini engellemek amacıyla kanunların uygulanmasındaki sıkıntılar ve belirli yolsuzluk uygulamaları giderilmelidir. Bu tür istismar durumlarını içeren insan ticareti vakalarının yargılanması sağlanmalıdır.

Ulusal makamlar;
Uluslararası ve
ulusal STK'lar;
Uluslararası
kuruluşlar

12. İşgücü istismarının tespiti ve ele alınması

Kısa Vade: İşçi haklarının ihlal edildiği durumlar aktif bir biçimde belirlenmeli ve bu ihlallerde bulunanlar kolluk ve yargı teşkilatları tarafından sorumlu tutulmalıdır. Bu bağlamda iş müfettişleri ve insan ticareti alanında yetkili kolluk kuvvetlerinin işgücü istismarı konusunda eğitilmesine yönelik programlar ve bu alandaki göstergelerin geliştirilmesi ve uygulanması önemlidir. İş müfettişlerinin özellikle işgücü istismarı ve insan ticaretinin gerçekleştiğine dair emarelerin olduğu sektörlerde işyerlerini denetleyebilmek için yeterli kaynağı bulunmalıdır.

Ulusal makamlar;
Uluslararası
kuruluşlar

Orta ila Uzun Vade: İş müfettişleri, savcılar, adli makamlar ve diğer insan ticaretiyle mücadele paydaşlarının işçi hakları alanındaki kötü muameleler, işgücü istismarı ve işgücü istismarı amacına yönelik insan ticareti faaliyetlerinin belirlenmesi ve yargıya intikal ettirilmesi ile, mağdurların korunması amaçlı tedbirler hakkında eğitilmesi için müfredat hazırlanmalı ve kapasite oluşturma programları geliştirilmelidir.

Ulusal makamlar;
Uluslararası
kuruluşlar

13. Cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet riskinin azaltılması ve cinsiyet temelli ayrımcılıkla mücadele

Kısa Vade: Özellikle aile reisi oldukları durumlarda kadınların işgücü piyasasına erişimini kolaylaştırmaya ve teşvik etmeye yönelik eğitimler ve diğer programlar uygulanmalıdır. Mültecilere tanınan barınma olanaklarının çocukların ve kadınların güvenliğini ve özel hayatlarını muhafaza etmek için yeterli olması sağlanmalıdır. İşyerinde ayrımcılık ve cinsel tacize karşı yaptırımlar uygulanmalıdır. CTCDŞ programları erkek çocuklarının, erkeklerin ve LGBT topluluğunun üyelerinin de kadınlar ve genç kızlar gibi cinsel ve cinsiyete dayalı ayrımcılık ve şiddete maruz kalabileceğini dikkate almalıdır.

Ulusal makamlar;
Uluslararası
kuruluşlar

Orta ila Uzun Vade: Erkekler, kadınlar ve çocuklara yönelik olarak cinsiyete dayalı ayrımcılığın ve cinsel ve cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi amaçlı eğitim ve bilinçlendirme programları uygulanmalı ve bu konular okullarda ve meslek eğitiminde müfredatın bir parçası haline getirilmelidir. Kız çocuklarının eğitimi ve kadınların meslek eğitimi de teşvik edilmelidir. Geleneksel ve dinî liderler, birçok toplumdaki kamuoyu görüşü üzerinde etkili oldukları için cinsiyete dayalı ayrımcılık ve CTCDŞ konularındaki eğitim oturumlarında rol almalıdır.

Ulusal makamlar;
Uluslararası
kuruluşlar; Bağıшта
bulunanlar

14. Ev sahipliği yapan toplumların savunmasızlıklarının ele alınması

Kısa Vade: Ev sahipliği yapan toplumlar da çalışmaya konu ülkelerdeki savaş ve yerinden edilme durumlarından etkilenmiştir. Bilhassa yerlerinden edilmiş kişilerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde, mülteciler ve ülke içinde yerlerinden edilmiş kişilere yönelik insani yardım ve diğer hizmetler ve girişimlerde ev sahipliği yapan toplumların savunmasız üyelerine de yer verilmelidir. Bu, yerlerinden edilmiş kişilerle bu bölgelerin ahalisi arasındaki ilişkileri geliştirmeye de katkıda bulunacaktır.

Uluslararası kuruluşlar;
Uluslararası ve ulusal STK'lar

Orta ila Uzun Vade: Ev sahipliği yapan toplumlar sürecin en başından itibaren kriz planlamasına dâhil edilmeli ve bu gruplara yerlerinden edilmiş kişi akışı ve hakları hakkında bilgi verilmelidir. Ayrıca yerlerinden edilmiş kişilerin ev sahipliği yapan toplumlara kıyasla daha ayrıcalıklı bir konumda olduğu yönündeki algılardan kaynaklanan gerilim ve düşmanlıkları engelleme yoluna gidilmelidir.

Uluslararası kuruluşlar;
Uluslararası ve ulusal STK'lar

15. Toplum düzeyinde önleme programlarının uygulanması

Kısa Vade: Çeşitli insan ticareti biçimleri ve ilgili suistimaller karşısında savunmasız durumda olan gruplara ve bunlara ev sahipliği yapan toplumlar ile mülteci camiasına yönelik önleme programları ve bilinçlendirme kampanyaları düzenlenmelidir. Dilin sorun olduğu durumlarda her iki toplumdan kültür elçilerinden destek alınmalıdır.

Ulusal makamlar;
Yerel makamlar;
Uluslararası kuruluşlar

Orta ila Uzun Vade: Bilinçlendirmeye yönelik programlar gerek ev sahipliği yapan toplumlara gerekse mültecilere yönelik olarak tasarlanmalı ve mültecilerin gelmesini takip eden dönemde endişelerin ve amaçların paylaşıldığı bir ortamı güçlendirmek için söz konusu gruplar arasında dilsel, kültürel ve dinî farklılıkları da dikkate alarak çaba sarf edilmelidir.

Uluslararası kuruluşlar;
Uluslararası ve ulusal STK'lar;
Ulusal makamlar

16. Göçmen işçilerin göçünü ve istihdamını düzenlemek amacıyla *kafala* sistemlerinde reform yapılması

Kısa Vade: Hâlen Suriye’de bulunan göçmen ev hizmetçilerinin durumu acilen değerlendirilmeli ve çözüme kavuşturulmalıdır. Bu kişilerin menfaatleri dikkate alınarak geldikleri ülkeye geri dönebilmesi veya üçüncü bir ülkede güvenle iskânı için gereken işlemler yapılmalıdır. İnsan ticaretine maruz kalmış göçmen işçilere yasal hakları ve başvurabilecekleri çareler hakkında bilgi verilmeli ve failer yargıya intikal ettirilmelidir.

Uluslararası kuruluşlar;
Uluslararası STK’lar;
Göçmenlerin geldiği ülkelerin hükümetleri

Orta ila Uzun Vade: Suriye, Lübnan ve Ürdün’de uygulanan *kafala* sistemleri değiştirilerek göçmenleri birçok açıdan işverenlerine bağlı kılan bir sponsorluk sistemindeki istismar ve insan ticareti riskleri azaltılmalıdır.

Ulusal makamlar

17. Özellikle savunmasız gruplara yönelik olarak belirli tedbirlerin uygulanması

Kısa Vade: Suriye kökenli Filistinli mülteciler ile Iraklı mültecilerin yanı sıra diğer mülteci gruplar da eşit muamele sağlamak amacıyla Suriye vatandaşı olan mültecilere yönelik tedbir ve politikaların kapsamına acilen alınmalıdır. Özellikle Lübnan ve Ürdün’deki Filistinli mültecilere yönelik olarak uluslararası düzeydeki farklı yetki yapıları, bu kişilerin temel haklarına erişimini kısıtlamamalıdır.

Uluslararası kuruluşlar; Ulusal makamlar

Orta ila Uzun Vade: Bir savaş ortamından kaçan herkesin kaçtıkları ülkenin tabii vatandaşı olmayabileceği gerçeği insani yardım planlaması ve mülteci politikaları bağlamında dikkate alınmalıdır. Bu konuda özel yasal ve insani yardım tedbirleri uygulamaya konmalıdır.

Uluslararası kuruluşlar;
Uluslararası STK’lar;
Ulusal makamlar

18. Bölge dışında iskâna yönelik yasal kanallar ciddi ölçüde genişletilmelidir

Kısa Vade: AB Üyesi Ülkeler ve bölge dışındaki güvenli ülkelerin mültecilerin iskânı bağlamında kabul ettiği Suriyeli ve diğer etkilenen kişilerin sayısı ciddi ölçüde artırılmalıdır. Bölge dışına gitmeye yönelik diğer yasal kanallar da BMMYK nezdinde kayıtlı olmayan ancak uluslararası koruma ihtiyacı olan kişilere sunulmalıdır. Mültecilere iskân olanaklarının ve diğer yasal kanalların sunulması, onlara ev sahipliği yapan ülkelerin kaldırabileceğinden fazla bir yükü karşılayan altyapıları ve işgücü piyasaları açısından da faydalı olacaktır. Ayrıca Suriye'deki savaşın bir sonucu olarak, Türkiye'nin mutlak rakamlarla dünyanın en çok mülteciye ev sahipliği yapan, Lübnan'ın ise kişi başına düşen mülteci sayısı en çok olan ülke olduğu gerçeğini dikkate alacaktır.

Bölge dışındaki
ülkeler; Uluslararası
kuruluşlar

Orta ila Uzun Vade: Suriye'deki savaşın ve mülteci tablosunun dinamiklerinin komşu ülkelerdeki etkileri, komşu ülkelerin ve bölge dışındaki ülkelerin mültecilere ev sahipliği yapma kapasitesi doğrultusunda yeniden iskân kotalarını artırmak, gerektiğinde bölge dışında yerleşime yönelik yasal kanalları genişletmek bağlamında izlenmelidir.

Bölge dışındaki
ülkeler; Uluslararası

19. Araştırma bulguları ve önerilerinin yayımı, tartışılması ve yanıt bulması

Kısa Vade: Çalışmaya konu ülkelerde ve AB'ye ve diğer bölgelere giden Suriyeli mültecilerin göç yolları üzerindeki diğer geçiş ve varış ülkelerinde çalıştaylar ve diğer etkinlikler düzenlenerek bu Çalışmanın bulgularını ve Önerileri duyurmak ve bunları uyarlayarak ek öneriler geliştirmek yoluna gidilmelidir. Bu etkinlikler insan ticaretiyle mücadele, mülteciler ve göç alanındaki uzmanlar ile çocukların korunması ve kadın hakları alanındaki uzmanlar ve aktivistler de dâhil olmak üzere konuyla ilgili tüm aktörleri kapsamalıdır. Uluslararası kuruluşlar, uluslararası STK'lar ve bağışta bulunanlar nezdinde lobi faaliyetleri yapılarak bulgulara yanıt verilmesi ve önerilerin hayata geçirilmesi sağlanmalıdır.

Uluslararası
kuruluşlar; Ulusal
makamlar;
Araştırma camiası;
Uluslararası ve
ulusal STK'lar; Diğer
uzmanlar

Orta ila Uzun Vade: Bu araştırma kapsamında belirlenen insan ticaretine karşı savunmasızlıklar dikkate alınarak, çalışmaya konu dört ev sahibi ülke ile Suriyeli mültecilerin söz konusu olduğu diğer transit geçiş ve varış ülkeleri arasında bu grup içinde insan ticaretiyle mücadele ve insan ticaretinin önlenmesine yönelik ortak çalışmalar yürütülmelidir. Bu bağlamda insan ticaretine maruz kalan kişilere yönelik ulusaşırı yönlendirme mekanizmalarının tesisi ve/veya güçlendirilmesi ve ülke içindeki ve sınır aşırı insan ticareti vakalarının yargıya intikal ettirilmesi önem arz etmektedir.

Uluslararası kuruluşlar;
Uluslararası STK'lar;
Ulusal makamlar

Ek 1: Saha Araştırması

Suriye'ye ilişkin Mülakatların listesi

Mülakat Kodu	İsim ve Kurum	Unvan	Tarih	Yer
SY01	Anonim	-	13/03/2015	İstanbul
SY02	Anonim	-	11/03/2015	İstanbul
SY03	Anonim	-	12/03/2015	İstanbul
SY04	Anonim	-	12/03/2015	İstanbul
SY05	Anonim	-	14/03/2015	İstanbul
SY06	Anonim	-	14/03/2015	İstanbul
SY07	Anonim	-	15/03/2015	İstanbul
SY08	Anonim	-	30/03/2015	Beyrut
SY09	Anonim	-	31/03/2015	İstanbul
SY10	Anonim	-	01/04/2015	Beyrut
SY11	Anonim	-	02/04/2015	Beyrut
SY12	Anonim	-	12/10/2015	Amman
SY13	Hans van de Glind, ILO Bölge Ofisi	Senior Migration Specialist for Arab States	12/10/2015	Skype
SY14	Anonim	-	03/08/2015	Gaziantep
SY15	Anonim	-	04/08/2015	Gaziantep
SY16	Anonim	-	05/08/2015	Gaziantep
SY17	Anonim	-	06/08/2015	Gaziantep
SY18	Anonim	-	07/08/2015	Gaziantep
SY19	Anonim	-	08/08/2015	Gaziantep

SY20	Anonim	-	09/08/2015	Gaziantep
SY21	Anonim	-	05/08/2015	Gaziantep
SY22	Anonim	-	06/08/2015	Gaziantep

Türkiye'ye ilişkin mülakatların listesi

Mülakat Kodu	İsim ve Kurum	Unvan	Tarih	Yer
TR01	Anonim (odak grubu toplantısı), IOM Türkiye	İnsan ticareti ve göç uzmanları	02/06/2015	Skype kanalıyla
TR02	Anonim, Adana İnsani Yardım Derneği-ADYAR	Üye	27/02/2015	Adana
TR03	Anonim (odak grubu toplantısı), Suriyeli mülteci çocuklar için geçici eğitim merkezi	Öğretmenler	27/02/2015	Adana
TR04	Fazilet Aksu, Uçan Balon Gençlik ve Çocuk Derneği	Başkan	12/03/2015	Adana
TR05	Çiğdem Akça, Adana Kadın ve Çocuk Hakları Derneği	Başkan	12/03/2015	Adana
TR06	Anonim, Adana Barosu	Avukat	18/03/2015	Adana
TR07	Anonim, İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (MAZLUMDER)	Üye	19/03/2015	Adana
TR08	Anonim, Şanlıurfa (Eyyübiye İlçesi) Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü	Memur	10/06/2015	Şanlıurfa
TR09	Osman Geren, Şanlıurfa Sivil Toplum Kuruluşları İnsani Yardım Platformu	Platform Başkanı	10/06/2015	Şanlıurfa

TR10	Anonim, Suriye-Türkiye Muhacir Ensar Kardeşliği Derneği	Üye	10/06/2015	Şanlıurfa
TR11	Anonim, Suriye-Türkiye Muhacir Ensar Kardeşliği Derneği	Üye	10/06/2015	Şanlıurfa
TR12	Anonim, Hayata Destek, Şanlıurfa Ofisi	Alan koordinatörü	11/06/2015	Şanlıurfa
TR13	Anonim, Uluslararası Ortadoğu Barış Araştırmaları Merkezi, Şanlıurfa Toplum Merkezi	Alan koordinatörü	12/06/2015	Şanlıurfa
TR14	Anonim, IHH İnsani Yardım Vakfı, Şanlıurfa Ofisi	Alan yetkilisi	12/06/2015	Şanlıurfa
TR15	Anonim (Gözlem), Şanlıurfa Akçakale ve Harran AFAD Barınma Merkezleri	-	11/06/2015	Şanlıurfa
TR16	Anonim, Hatay Yardımlaşma Derneği-HAYAD	Başkan	27/05/2015	Hatay
TR17	Anonim, Hatay Yardımlaşma Derneği	Üye	27/05/2015	Hatay
TR18	Anonim, HAYAD Yardımlaşma Derneği	Tercüman	27/05/2015	Hatay
TR19	Anonim, Hatay-Suriye Dostluk ve Kardeşlik Derneği	Üye	28/05/2015	Hatay
TR20	Anonim, Hatay - Reyhanlı İlçe Belediyesi	Memur	28/05/2015	Hatay
TR21	Anonim, Hatay Yerel Gazetesi - Öncü	Gazeteci / Tercüman	28/05/2015	Hatay
TR22	Anonim, IHH İnsani Yardım Vakfı, Hatay ofisi	Bölge Koordinatörü	28/05/2015	Hatay
TR23	Anonim, IHH İnsani Yardım Vakfı, Hatay ofisi	Psikolog	28/05/2015	Hatay
TR24	Anonim (toplantı), Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü	Memur	29/05/2015	Hatay

TR25	Anonim, Hatay Sanayici ve İş Adamları Derneği	Üye	29/05/2015	Hatay
TR26	Anonim, Uluslararası STK	Alan yetkilisi	29/05/2015	Hatay
TR27	Anonim (toplantı), Gaziantep Büyükşehir Belediyesi	Memur	03/08/2015	Gaziantep
TR28	Anonim, Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı	Alan yetkilisi	03/08/2015	Gaziantep
TR29	Anonim, Mercy Corps, Gaziantep MALUMAT Toplum Merkezi	Proje koordinatörü	04/08/2015	Gaziantep
TR30	Anonim, Mercy Corps, Gaziantep MALUMAT Toplum Merkezi	Proje koordinatörü	04/08/2015	Gaziantep
TR31	Anonim (toplantı), Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü	Memur	05/08/2015	Gaziantep
TR32	Anonim, International Medical Corps	Proje yöneticisi	05/08/2015	Gaziantep
TR33	Anonim, Gaziantep İpek Yolu Kalkınma Ajansı	Memur	05/08/2015	Gaziantep
TR34	Anonim, İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (MAZLUMDER), Gaziantep Ofisi	Avukat	06/08/2015	Gaziantep
TR35	Esra Ercan, Kadın ve Demokrasi Derneği (KADEM), Gaziantep Ofisi	Başkan	06/08/2015	Gaziantep
TR36	Anonim, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (ASAM), Gaziantep Ofisi	Memur	06/08/2015	Gaziantep
TR37	Elif Özer, İnsan Kaynaklarını Geliştirme Vakfı (IKGV)	İnsan Ticareti Uzmanı	11/02/2015	İstanbul
TR38	Anonim, Uluslararası Mülteci Hakları Derneği	Avukat	13/02/2015	İstanbul

TR39	Anonim (toplantı), CARITAS	Göç uzmanı	12/02/2015	İstanbul
TR40	Anonim (toplantı)	Suriyeli mültecilere yönelik özel okul idarecisi	11/03/2015	Mersin
TR41	Anonim, İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Dairesi	İnsan ticareti ve göç uzmanları	01/10/2015	Ankara
TR42	Anonim, Çalışma Bakanlığı	Memur	01/10/2015	Ankara
TR43	Anonim, Çalışma Bakanlığı	Memur	01/10/2015	Ankara
TR44	Anonim (toplantı), Çalışma Bakanlığı	Memur	01/10/2015	Ankara
TR45	Anonim, Adalet Bakanlığı	Hâkim	01/10/2015	Ankara
TR46	Anonim, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü	Memur	01/10/2015	Ankara
TR47	Anonim, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü	Memur	01/10/2015	Ankara
TR48	Anonim, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)	Memur	02/10/2015	Ankara
TR49	Anonim, Kadın Dayanışma Vakfı	Sosyal hizmet görevlisi	02/10/2015	Ankara
TR50	Ömer Oğuzhan Demir, Global Politika ve Strateji Enstitüsü, Göç Çalışmaları Merkezi	Direktör	02/10/2015	Ankara
TR51	Güngör Çabuk, Antalya Aile Danışmanları Derneği	Sosyal hizmet görevlisi	03/10/2015	Telefonla
TR52	Anonim, Suriyeli mülteci çocuklar için geçici eğitim merkezi	Koordinatör	27/02/2015	Adana

Lübnan'a ilişkin mülakatların listesi

Mülakat Kodu	İsim ve Kurum	Unvan	Tarih	Yer
LB01	Anonim, Uluslararası örgüt	-	23/02/2015	Beyrut
LB02	Ghada Jabbour, KAFA	Kadın İstismarı ve Ticareti Birimi Başkanı	25/02/2015	Beyrut
LB03	Roula Hamati, ulusal STK	Araştırma ve Savunuculuk Yetkilisi	02/03/2015	Beyrut
LB04	Dennis Briones, Filipinler Büyükelçiliği	İkinci Katip ve Konsolos	11/03/2015	Beyrut
LB05	Anonim	Gazeteci	10/04/2015	Beyrut
LB06	Badael – Alternatifler	-	15/04/2015	Beyrut
LB07	George Ghali, ALEF- İnsan Hakları Hareketi	İzleme ve Savunuculuk Programı Yetkilisi	15/04/2015	Beyrut
LB08	Saja Michel, ABAAD	GBV Acil Durumlarda Önleme ve Yanıt Projesi Yetkilisi	23/04/2015	Beyrut
LB09	Rana Aoun ve Kristel Jarrouj	Yardım/ Sosyal hizmet görevlisi	24/05/2015	E-posta kanalıyla
LB10	Tamam Mroue, Handicap International	Misyon Yöneticisi	29/04/2015	Beyrut

LB11	Anonim, STK	-	04/05/2015	Beyrut
LB12	World Vision International	-	04/05/2015	Beyrut
LB13	Anonim	Bağımsız araştırmacı	06/05/2015	Beyrut
LB14	Anonim, STK	-	12/05/2015	Beyrut
LB15	World Vision International (2)	-	18/05/2015	Telefonla
LB16	Anonim, Uluslararası örgüt	-	14/05/2015	Beyrut
LB17	Charbel Maydaa, Mosaic	Direktör	20/05/2015	Beyrut
LB18	Raji Abdul Salam, STK		20/05/2015	Beyrut
LB19	Anonim	Yardım/ Sosyal hizmet görevlisi	21/05/2015	Beyrut
LB20	Lübnanlı Kadınlar Ulusal Komisyonu	-	21/05/2015	Beyrut
LB21	Anonim	Yardım/ Sosyal hizmet görevlisi	25/05/2015	Zahle
LB22	Himaya	-	26/05/2015	Zahle
LB23	Anonim	Yardım/ Sosyal hizmet görevlisi	26/05/2015	Zahle
LB24	Anonim	Yardım/ Sosyal hizmet görevlisi	26/05/2015	Zahle
LB25	KAFA	-	27/05/2015	Zahle
LB26	Anonim	Yardım/ Sosyal hizmet görevlisi	27/05/2015	Zahle

LB27	Alessandro Abate	Yardım/ Sosyal hizmet görevlisi	28/05/2015	Zahle
LB28	Anonim	Yardım/ Sosyal hizmet görevlisi	28/05/2015	Zahle
LB29	ABAAD	-	28/05/2015	Zahle
LB30	Nadia Badran, Soins Infirmiers et Développement Communautaire	Program Koordinatörü	01/06/2015	Beyrut
LB31	Maher Tabarani, Umut Evi	Direktör	02/06/2015	Beyrut
LB32	Anonim	Erişim programını koordine eden ak- tivist	03/06/2015	Beyrut
LB33	Noha Roukoss, Uluslararası STK	-	08/06/2015	Beyrut
LB34	Anonim	-	10/06/2015	Lübnan
LB35	Anonim, Yerel STK	-	15/06/2015	Beyrut
LB36	Anonim, Yerel STK	-	22/06/2015	Akkar
LB37	Anonim, Yerel STK	-	22/06/2015	Akkar
LB39	Anonim	Yardım/ Sosyal hizmet görevlisi	23/06/2015	Akkar
LB40	Anonim	Yardım/ Sosyal hizmet görevlisi	23/06/2015	Akkar
LB41	Anonim, Yerel STK	-	24/06/2015	Tripoli

LB42	Lübnan Yardım Konseyi	-	24/06/2015	Tripoli
LB43	Anonim	Yardım görevlisi	24/06/2015	Tripoli
LB44	Silvia Turati, Suriye'ye Yardım ve Uzlaşma	Öğretmen ve sosyal hizmet görevlisi	07/07/2015	Beyrut
LB45	Anonim	Yardım/ Sosyal hizmet görevlisi	08/07/2015	Beyrut
LB46	Anonim	Sosyal hizmet görevlisi	09/07/2015	Beyrut
LB47	Adalet Bakanlığı	-	03/08/2015	Beyrut
LB48	Anonim	-	04/08/2015	Beyrut
LB49	Anonim	-	14/08/2015	Beyrut
LB50	Adalet Bakanlığı	-	14/08/2015	Beyrut

Ürdün'e ilişkin mülakatların listesi

Mülakat Kodu	İsim ve Kurum	Unvan	Tarih	Yer
JO01	Anonim	Avrupa'da yaşayan akademisyen	20/03/2015	Amman
JO02	Anonim	Ürdün merkezli Uluslararası Yardım Kuruluşu	08/04/2015	Amman
JO03	Anonim	Ürdün'deki bir mülteci kampında kurulu Uluslararası Yardım Kuruluşu	09/04/2015	Amman

JO04	Dr. Nicola Pratt, Warwick Üniversitesi	Uluslararası Ortadoğu Siyaseti Uzmanı	08/04/2015	Amman
JO05	Anonim, Uluslararası STK	-	19/04/2015	Amman
JO06	Lucio Melandri, UNICEF	İnsani İşler Danışmanı	21/04/2015	Amman
JO07	Maha Kattaa, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)	Yanıt Koordinatörü, Suriye Mülteci Krizi	20/04/2015	Amman
JO08	Anonim	Ürdün merkezli Uluslararası Yardım Kuruluşu	22/04/2015	Amman
JO09	Anonim	Ürdünlü Bağımsız Araştırmacı	23/04/2015	Amman
JO10	Anonim	Uluslararası Yardım Kuruluşu	29/04/2015	Amman
JO11	Anonim	Uluslararası Yardım Kuruluşu	02/05/2015	Irbid
JO12	Anonim, Yerel STK	-	02/05/2015	Irbid
JO13	Anonim, Uluslararası örgüt	-	03/05/2015	Irbid
JO14	Anonim, Yerel STK	-	03/05/2015	Irbid
JO15	Anonim, Mülteci kampında faaliyet gösteren STK	-	04/05/2015	Irbid
JO16	Anonim	Ürdünlü Akademisyen	05/05/2015	Irbid

JO17	Karen Whiting, BMMYK	Kıdemli Koruma Yetkilisi	11/05/2015	Amman
JO18	Hassan Frajat, Çalışma Bakanlığı, İnsan Ticaretiyle Mücadele Birimi	Çalışma Denetimi Daire Başkanı	13/05/2015	Amman
JO19	Firas Abu Loha, Sosyal Kalkınma Bakanlığı, Sosyal Müdafaa Müdürlüğü	İnsan Ticaretiyle Mücadele Dairesi Başkanı	14/05/2015	Amman
JO20	Maen Ahmad Al-Qada, Sosyal Kalkınma Bakanlığı	Dilencilikle Mücadele Birimi Yöneticisi	19/05/2015	Amman
JO21	Dr. Emad Az-Zoubi, İçişleri Bakanlığı, Kamu Güvenliği Müdürlüğü	İnsan Ticaretiyle Mücadele Birimi Başkanı	26/05/2015	Amman
JO22	Maaïke van Adrichem, UNICEF	Çocukların Korunması Uzmanı	26/05/2015	Amman
JO23	Linda Al-Khalash, Tamkeen Yardım Tarlaları	Genel Müdür	03/06/2015	Amman
JO24	Samar Muhareb, ARDD-Hukuki Destek	Direktör	03/06/2015	Amman
JO25	Amjad Al Adarbeh, UNODC Ürdün	Proje Yöneticisi, Ürdün Ofisi Yöneticisi	23/06/2015	Amman
JO26	Zein Al-Abbadi, Aile Adalet Merkezi (<i>Dar Al- Wifaq Al-Usari</i>) ve İnsan Ticareti Mağdurları İçin Geçici Koruma, Sosyal Kalkınma Bakanlığı	Direktör	02/06/2015	Amman

Irak'a ilişkin mülakatların listesi

Mülakat Kodu	İsim ve Kurum	Unvan	Tarih	Yer
IQ01	Anonim, Uluslararası örgüt	-	08/03/2015	Erbil
IQ02	Shokr Yaseen Yaseen, KRG İçişleri Bakanlığı	Göç ve Yerinden Edilme Daire Başkanı	09/03/2015	Erbil
IQ03	Mohammed Bassam Al Nasser ve Alvina Samjawon, IOM Irak	Proje Yetkilisi ve Hijra Amina Projesi Program Yöneticisi	09/03/2015	Erbil
IQ04	Talar Kamal ve Karazan Abdul Fadel, Demokrasi ve İnsan Haklarını Geliştirme Merkezi (DHRD)	Hukuk Müşaviri ve Avukat	10/03/2015	Erbil
IQ05	Suzan Aref, Kadınların Konumunu Güçlendirme Örgütü (WEO)	Direktör	10/03/2015	Erbil
IQ06	Salah Sidiq, USAID Irak'ta Adalet Erişim Programı	Kuzey Bölge Direktörü	10/03/2015	Erbil
IQ07	Uluslararası örgüt	-	11/03/2015	Erbil
IQ08	Zeiad Shamo, Yazda Teşkilatı – Dohuk, KR-I	Gönüllü	11/03/2015	Erbil
IQ09	Afaf Al Mosawi, Irak Yerinden Edilme ve Göç Bakanlığı	Direktör ve CCCT Odak Noktası	20/05/2015	Skype kanalıyla
IQ10	Sarah Hussein Hassan, Uluslararası Aile Sağlığı Örgütü FHI 360	Program yetkilisi	31/05/2015	Erbil

IQ11	Mirawan Rihman, KRG Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı	-	31/05/2015	Erbil
IQ12	Tavga Rashid, Kürdistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu	Hukuk ve İnsan Haklarının Korunması Dairesi Direktörü	01/06/2015	Erbil
IQ13	Heidi Diedrich, Heartland Alliance	Ülke Temsilcisi	02/06/2015	Süleymaniye
IQ14	Hakem Qasem	Hâkim ve bağımsız araştırmacı	02/06/2015	Süleymaniye
IQ15	Anonim, Uluslararası örgüt	-	03/06/2015	Erbil
IQ16	Kamil Hashim, Irak Federal Hükümeti, İnsan Hakları Bakanlığı, Uygulama İzleme ve Hakların Korunması Genel Müdürü	-	30/09/2015	Skype kanalıyla
IQ17	Bushra Al-Obaidi, Irak Bağımsız İnsan Hakları Yüksek Komisyonu	Üye	29/10/2015	Telefonla
IQ18	Anne Hagood, UNDP	Program Analisti	08/03/2015	Erbil

Ek 2: Kaynakça

Abu Shama, Maha (5 Eylül 2013). “Early marriage and harassment of Syrian refugee women and girls in Jordan” *LIVEWIRE*. Uluslararası af örgütü insan hakları blogu. Erişim adresi: <http://livewire.amnesty.org/2013/09/05/early-marriage-and-harassment-of-syrian-refugee-women-and-girls-in-jordan/> , erişim tarihi 10/02/2015.

Acarer, Erk (4 Mayıs 2015). “En çok kadın o aştubaya gider”, *Cumhuriyet*. Erişim adresi: www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/226679/_En_cok_kadin_o_astubaya_gider_.html Erişim tarihi 15/09/2015.

Acarer, Erk (18 Ocak 2015). “Kamplardaki kadın ticareti”, *Cumhuriyet*. Erişim adresi: www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/188373/Kamplardaki_kadin_ticareti.html , erişim tarihi 15/09/2015.

AFAD (2013). *Syrian Refugees in Turkey 2013: Field Survey Results*. Ankara: AFAD.

AFAD (2014). *Türkiye’deki Suriyeli Kadınlar*. Ankara: AFAD.

Afanasieva, Dasha ve Ümit Bektaş (2 Ekim 2015). “No school for 400,000 Syrian refugee children in Turkey - official”, *Reuters*. Erişim adresi: <http://uk.reuters.com/article/2015/10/02/uk-mideast-crisis-turkey-education-idUKKCN0RW1WK20151002>, erişim tarihi 03/10/2015.

Afanasieva, Dasha ve Seda Sezer (21 Temmuz 2014). “Turkey hatching plan to clear Syrian beggars off Istanbul streets”. *Reuters*. Erişim adresi: www.reuters.com/article/2014/07/21/us-syria-crisis-turkey-refugees-idUSKBN0FQ15Q20140721 , erişim tarihi 15/09/2015.

Ajluni, Salem ve Mary Kawar (2014). *The impact of the Syrian refugee crisis on the labour market in Jordan: A preliminary analysis*. Beyrut: ILO.

Aktif-Adana (22 Aralık 2014). “Polisten kaçan Suriyeli dilenci çocuklar camiye sığındı”. *Aktif Adana*. Erişim adresi: <http://m.haberler.com/adana-polisten-kacan-suriyeli-dilenci-cocuklar-6797971>, erişim tarihi 15/09/2013.

Al Akhbar (16 Aralık 2014). “Lebanon arrests ISF sergeant for smuggling fugitives across border”, *Al Akhbar*. Erişim adresi: <http://english.al-akhbar.com/node/22902>, erişim tarihi 20/09/2015.

Al Jazeera (20 Temmuz 2009). “Poverty drives Iraq organ trade”. *Al Jazeera*. Erişim adresi: www.aljazeera.com/news/middleeast/2009/07/200972052636416787.html, erişim tarihi 01/11/2015.

Al-Abed, Tareq (17 Temmuz 2014). “Who controls Syrian border crossings?” *Al-Monitor*. Erişim adresi: www.al-monitor.com/pulse/security/2014/07/who-controls-syrian-border-crossings.html, erişim tarihi 10/10/2015.

Al-Hroub, Anies (2011). *UNRWA School Dropout in Palestinian Refugee Camps in Lebanon: A Qualitative Study*. Beyrut: Issam Fares Institute, AUB.

Al-Kilani, Saleh (2014). "A duty and a burden on Jordan"; *Forced Migration Review*. 47.

Allawi, Ali (2010). *Human Trafficking: Iraq – A Case Study*. Concord: University of New Hampshire School of Law.

Alp, Aysel (10 Nisan 2014). "Genç kızı olanlar kamplarda huzursuz", *Hürriyet*. Erişim adresi: www.hurriyet.com.tr/gundem/26195273.asp, erişim tarihi 15/09/2015.

Al-Souria Net (14 Nisan 2015). "Begging cases in Syria increased during the war", *Al-Souria Net*. Erişim adresi: <https://shar.es/1uT0il>, erişim tarihi 03/10/2015.

Altun, Fethi (21 Nisan 2015). "Belediye, dilenci çocukları demir parmaklık arasına kilitledi", *Zaman*. Erişim adresi: www.zaman.com.tr/gundem_belediye-dilenci-cocuklari-demir-parmaklik-arkasina-kilitledi_2290209.html, erişim tarihi 01/09/2015.

Uluslararası Af Örgütü (2014). *Struggling to Survive: Refugees from Syria in Turkey*. Londra: Uluslararası Af Örgütü.

Angel-Urdinola, Diego F. ve Kimie Tanabe (Ocak 2012). "Micro-Determinants of Informal Employment in the Middle East and North Africa Region." SP Tartışma Makalesi. Washington, DC: Dünya Bankası – Sosyal Koruma ve Çalışma.

Anglin, Andrew (17 Eylül 2014). "White Prostitution in the Middle East", *The Daily Stormer*. Erişim adresi: www.dailystormer.com/white-prostitution-in-the-middle-east/, erişim tarihi 05/10/2015.

Atauz ve ark. (2009). "Human Trafficking in Turkey: Findings from Northeastern Anatolia"; *Asian and Pacific Migration Journal*, 18:3: 419-440.

Avaneesh, Pandey (16 Temmuz 2015). "ISIS Child Soldiers: Over 50 Children Fighting For Militant Group in Syria Died in 2015", *IBT News*. Erişim adresi: www.ibtimes.com/isis-child-soldiers-over-50-children-fighting-militant-group-syria-died-2015-2010986, erişim tarihi 03/10/2015.

Avaneesh, Pandey (9 Haziran 2015). "ISIS Sex Slaves: Teenage Girls Being Sold For 'As Little As a Pack of Cigarettes'", *International Business Times*. Erişim adresi: www.ibtimes.com/isis-sex-slaves-teenage-girls-being-sold-little-pack-cigarettes-1958058#.VXfl-5DpNb0.facebook. erişim tarihi 10/06/2015.

Aziz, Jean (11 Mayıs 2015). "The battle at Qalamoun", *Al-Monitor*. Erişim adresi: www.al-monitor.com/pulse/originals/2015/05/syria-qalamoun-battle-army-hezbollah-isis-militants-qussair.html, erişim tarihi 23/10/2015.

Bales, Kevin (2007). "What Predicts Human Trafficking?"; *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*. 31:2: 269-279.

BBC (8 Ekim 2015). "What is "Islamic State"?" *BBC*. Erişim adresi: www.bbc.com/news/world-middle-east-29052144, erişim tarihi 15/10/2015.

Beri, Mohammed (6 Nisan 2015). "Organ trafficking emerges in Syria's Damascus." Erişim adresi: <http://aranews.net/2015/04/organ-trafficking-emerges-in-syrias-damascus/>, erişim tarihi 27/10/2015.

Beydoun, Khaled Ali (2006). "The Trafficking of Ethiopian Domestic Workers into Lebanon: Navigating through a Novel Passage of the International Maid Trade". *Berkeley Journal of International Law*. 4:3.

Blough, Les (8 Şubat 2014). *Organ Smuggling: Turkish Hospitals Traffic Injured Syrian Citizens' Organs*. Montreal: Global Research Organization.

Çakmak, Fatih ve Sertaç Bulur (20 Şubat 2015). "PKK criticized over 'child soldier' claims", AA. Erişim adresi: www.aa.com.tr/en/turkey/pkk-criticized-over-child-soldiers-claims/245168, erişim tarihi 07/11/2015.

Calandruccio, Giuseppe (2005). "A Review of Recent Research on Human Trafficking in the Middle East". *International Migration*. 43:1-2: 267-299.

Callimachi, Rukmini (13 Ağustos 2015). "ISIS enshrines a theology of rape: Claiming the Quran's support, the Islamic State codifies sex slavery in conquered regions of Iraq and Syria and uses the practice as a recruiting tool", *New York Times*. Erişim adresi: www.nytimes.com/2015/08/14/world/middleeast/isis-enshrines-a-theology-of-rape.html?_r=0, erişim tarihi 03/10/2015.

Çelik-Levin, Yasemin (2007). "The Effect of CEDAW on Women's Rights." Arat, Z.F. (ed.): *Human Rights in Turkey*: 187-201. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Çelik, Kadir (3 Eylül 2012). "Suriyeli sığınmacılar tarım işçisi oldu", *Radikal*. Erişim adresi: www.radikal.com.tr/turkiye/suriyeli_siginmacilar_tarim_iscisi_oldu-1099105, erişim tarihi 15/09/2015.

Chahine, Jessy (2003). "Child beggars exploited by organized gangs: 'It is a very hierarchical network'", *Lebanon Wire*. Erişim adresi: www.lebanonwire.com/0306/03063005DS.asp, erişim tarihi 20/09/2015.

Charron, Guillaume (2014). *Syria: Forsaken IDPs adrift inside a fragmenting state*. Geneva: Internal Displacement Monitoring Centre.

Chatelard, Géraldine (2003). *Iraqi Forced Migrants in Jordan: Conditions, Religious Networks and the Smuggling Process*. Tartışma Makalesi no. 2003/34. Helsinki: WIDER, Birleşmiş Milletler Üniversitesi.

Child Soldiers International (2008). *Child Soldiers Global Report 2008 - Syria*. Londra: Child Soldiers International.

CLDH (2013). *Syrian workers in Lebanon: An assessment of their rights and reality*. Beirut: CLDH.

Collier ve ark.. (2003). *Breaking the Conflict Trap: Civil War and Development Policy*. New York: Oxford University Press & Washington, D.C.: Dünya Bankası.

Collier, Paul (1999). “On the economic consequences of the war.” *Oxford Economic Papers*. 52:1: 166-183.

Collier, Paul (2003). *Breaking the Conflict Trap*. Washington, D.C.: Dünya Bankası.

Consultation & Research Institute (2015). *Children Living and Working on the streets in Lebanon: Profile and Magnitude*. Beyrut: Consultation and Research Institute.

Dakkak, Henia (2007). “Tackling Sexual Violence, Abuse and Exploitation.” *Forced Migration Review*. Özel Sayı: *Iraq’s Displacement Crisis: the Search for Solutions*: 39-40.

Danish Refugee Council (DRC) (2007). *Iraqi Population Survey in Lebanon*. Beyrut: DRC.

De Bel-Air, Françoise (2007). *State Policies on Migration and Refugees in Jordan*. “Migration and Refugee Movements in the Middle East and North Africa” için hazırlanmış tartışma makalesi. Kahire: Zorunlu Göç ve Mülteci Çalışmaları Programı, Kahire Amerikan Üniversitesi.

Demetriou, Daphne (2015). “‘Tied Visas’ and Inadequate Labour Protections: A formula for abuse and exploitation of migrant domestic workers in the United Kingdom”. *Anti-Trafficking Review*. 5: 69–88.

Di Bartolomeo, Anna, Fakhoury Tamirace ve Delphine Perrin (2010). *CARIM – Migration Profile: Jordan*. San Domenico di Fiesole: EUI.

Dosky, Pervian (17 Mart 2013). “My Broken Dream for Iraqi Kurdistan”, *The Guardian*. Erişim adresi: www.theguardian.com/commentisfree/2013/mar/17/broken-dream-iraqi-kurdistan, erişim tarihi 01/09/2015.

Dündar, Tuba ve Elif Özer (2012). *Human Trafficking in Turkey*. İstanbul: İnsan Kaynaklarını Geliştirme Vakfı (IKGV).

Du Verdieu, Paul (14 Şubat 2014). “Male prostitution on the rise in Lebanon”, *Al Jazeera*. Erişim adresi: www.aljazeera.com/indepth/features/2014/02/male-prostitution-rise-lebanon-201425114310918216.html , erişim tarihi 20/09/2015.

El Fegary, Enas (Temmuz 2015). “Regional cooperation in international migration: The case of the Arab Region”. *Migration Policy Practice: A Bimonthly Journal for and by Policymakers Worldwide*. V:3: 3-8.

Ertekin, Sümeyye (19 Kasım 2014). “Suriyeli çocuk annelere destek”, *Al Jazeera Turk*. Erişim adresi: www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/suriyeli-cocuk-annelere-destek, erişim tarihi 15/09/2015.

Evin, Mehveş (27 Ocak 2014). “Suriyelilerle evlilik ticarete dönüştü”, *Milliyet*. Erişim adresi: www.milliyet.com.tr/suriyelilerle-evlilik-ticarete-gundem/detay/1827612/default.htm, erişim tarihi 15/09/2015.

Evin, Mehveş (28 Ocak 2014). “Kamplarda korku hakim”, *Milliyet*. Erişim adresi: www.milliyet.com.tr

milliyet.com.tr/kampta-korku-hakim/gundem/ydetay/1828672/default.htm, erişim tarihi 15/09/2015.

Frontex (2015). *Annual Risk Analysis 2015*. Varşova: Frontex.

FWS (2010). *Kadın Ticaretiyle Mücadele*. Ankara: Kadın Dayanışma Vakfı (FWS).

Gatten, Emma (23 Mayıs 2014). “Thousands of Syrian babies becoming stateless”, *Al Jazeera*. Erişim adresi: www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/05/thousands-syrian-babies-becoming-stateless-20145111593252862.html, erişim tarihi 20/09/2015.

Gharaibeh, Muntaha ve S. Hoeman (2003). “Health hazards and risks for abuse among child labor in Jordan.” *Journal of Pediatric Nursing*. 18:2: 140-147.

Global Detention Project (Haziran 2014). *Lebanon Detention Profile*. Cenevre: Global Detention Project.

Goedert, Kyle H. (2011). *Iraq's Next Battle: Combating Sexual Slavery in Post-Conflict Iraq*. Michigan: University of Michigan.

Greenwood, Phoebe (25 Temmuz 2013). “Rape and domestic violence follow Syrian women into refugee camps”, *The Guardian*. Erişim adresi: www.theguardian.com/world/2013/jul/25/rape-violence-syria-women-refugee-camp, erişim tarihi 22/12/2014.

Haberler (5 Ekim 2015). “Erdoğan: ‘Türkiye’de doğan Suriyeli sayısı 60bini buldu”, *Haberler*. Erişim adresi: www.haberler.com/erdogan-turkiye-de-dogan-suriyeli-bebek-sayisi-60-7748804-haber/, erişim tarihi 06/10/2015.

Hamill, Kathleen (2011). *Trafficking of Migrant Domestic Workers in Lebanon: A Legal Analysis*. Beyrut: KAFA.

Harroff-Tavel, Hélène ve Alix Nasri (2013). *Tricked and Trapped: Human Trafficking in the Middle East*. ILO ve Heartland Alliance International işbirliği ile. Beyrut: ILO Arap Ülkeleri Bölge Ofisi.

Hartlaub, Heather (22 Eylül 2014). “Child Marriage Continues to Rise among Syrian Refugees”, *Muftah*. Erişim adresi: muftah.org/child-marriage-continues-rise-among-syrian-refugees/#.VfGOP5fk2zV, erişim tarihi 10/09/2014

Harvard School of Public Health (2014). *Running Out of Time*. Harvard: Harvard School of Public Health.

Hassan, Nihal (2007). “50,000 Iraqi Refugees’ Forced into Prostitution”, *The Independent*. Erişim adresi: www.independent.co.uk/news/world/middle-east/50000-iraqi-refugees-forced-into-prostitution-5333575.html, erişim tarihi 30/9/2015.

Hazaim H. (17 Mart 2013). “Around 160,000 Syrians work illegally in Jordan”, *Jordan Times*. Erişim adresi: www.jordantimes.com/news/local/around-160000-syrians-work-illegally-jordan%E2%80%99, erişim tarihi 30/6/2015.

Healy, Claire ve Ryszard Piotrowicz (2013). *Manual for Law Enforcement Organisations on Trafficking for the Purposes of Forced Begging*. Bükreş: DIICOT.

Hepburn, Stephanie (2014). "Displacement of Syrians: Implications for a Human Trafficking Crisis." The Trafficking Research Project. Erişim adresi: <https://thetraffickingresearchproject.wordpress.com/2014/02/07/displacement-of-syrians-implications-for-a-human-trafficking-crisis/>, erişim tarihi 10/01/2015.

Huda, Sigma (2006). *Report of the Special Rapporteur on the human rights aspects of the victims of trafficking in persons, especially women and children*. New York: BM İktisadi ve Sosyal Konseyi.

HUGO (2014). *Syrians in Turkey: Social Acceptance and Integration*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi.

Human Rights Council (16 Haziran 2014). *Oral Update of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic*. Rapor A/HRC/26/CRP.2. Cenevre: OHCHR.

Human Rights Watch (2013). *"It's Part of the Job": Ill Treatment and Torture of Vulnerable Groups in Lebanese Police Stations*. New York: Human Rights Watch.

Human Rights Watch (2014a). *Lebanon: Domestic Violence Law Good, but Incomplete*. New York: Human Rights Watch.

Human Rights Watch (2014b). *Lebanon: Rising Violence Targets Syrian Refugees* New York: Human Rights Watch.

Human Rights Watch (15 Temmuz 2015). *Syria: Kurdish Forces Violating Child Soldier Ban*. New York: Human Rights Watch.

Human Rights Watch (2015). *Unequal and Unprotected*. New York: Human Rights Watch.

Human Rights Watch (2010) *Without Protection: How the Lebanese Justice System Fails Migrant Domestic Workers*. New York: Human Rights Watch.

Hürriyet (29 Eylül 2015). "Türkiye'de Suriyeliler çocuklar için de okul zili çaldı", *Hürriyet*. Erişim adresi: www.hurriyet.com.tr/gundem/30189070.asp, erişim tarihi 02/10/2015.

Iaria, Vanessa (2014). "Sharing livelihoods: Syrian refugees and host communities in Jordan." PRIO Kıbrıs tarafından düzenlenen "Conflict in Europe, Europe in Conflict" konferansında sunulan araştırma, 28-29 Kasım 2014, Lefkoşa. Erişim adresi: <http://cyprus.prio.org/Events/Event/?x=41>, erişim tarihi 14/01/2015.

İçduygu, Ahmet ve Deniz Yüksek (2012). "Rethinking transit migration in Turkey: reality and re-presentation in the creation of a migratory phenomenon". *Population, Space and Place*. 18: 441-456.

ICMPD (2013). *Current Anti-trafficking Response in Turkey and the Way Forward*. Viyana: ICMPD.

ICMPD (2013a). *Trafficking in Human Beings in Lebanon: A Stock-Taking Report*. Viyana: ICMPD.

İlkkaracan, Pinar ve L. Ercevi Amado (2011). "Legal Reforms on Violence against Women in Turkey: Best Practices". Moha Ennaji ve Fatima Sadiq (ed.). *Gender and Violence in the Middle East*. UCLA Center for Middle East Development (CMED) Serisi. Oxon: Routledge.

ILO Jordan (2015) *Access to work for Syrian refugees in Jordan: A discussion paper on labour and refugee laws and policies*. Amman: ILO.

ILO (2004). *Gender, Education and Child Labour in Lebanon*. Beyrut: ILO.

ILO (2008). *Independent Evaluation of the ILO's Country Programme for the Hashemite Kingdom of Jordan*. Cenevre: ILO.

ILO (2009). *Operational Indicators of Trafficking in Human Beings*. Cenevre: ILO. Erişim adresi: www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_norm/@declaration/documents/publication/wcms_105023.pdf, erişim tarihi 14/11/2015.

ILO & UNICEF (2012). *National Study on Worst Forms of Child Labour in Syria*. Beyrut: ILO Arap Ülkeleri Bölge Ofisi.

ILO Ürdün (Şubat 2014). *Rapid Assessment (RA) on Child Labour, Agricultural Sector in Jordan / Mafraq & Jordan Valley (Ghor): Jordanian and Syrian Working Children*. Amman: ILO.

International Crisis Group (2014). *The rising cost of Turkey's Syrian quagmire*. New York: International Crisis Group.

Institute for Human Rights of the Bar Association (2014). *The crime of trafficking in persons in Lebanon - Practical Indicators*. Beyrut: Baro, İnsan Hakları Enstitüsü.

IOM (2015). *Addressing Human Trafficking and Exploitation in Times of Crisis: Evidence and recommendations for further action to protect vulnerable and mobile populations. Briefing Makalesi*. Cenevre: IOM.

IOM Irak (Eylül 2015). "Displacement Tracking Matrix". Erişim adresi: <http://iomiracq.net/dtm-page>, erişim tarihi 12/09/2015.

IOM (2008). *Migration in Turkey: A country profile*. Ankara: IOM.

IOM (2013). "Turkey statistics." IOM Counter-trafficking project website. Erişim adresi: www.countertrafficking.org/about.html, erişim tarihi 15/09/2015.

IOM (2014). *Pilot Study: Tourist Marriage in Yemen*. Sana'a: IOM.

IRC (2013). *Syria: A Regional Crisis*. New York: IRC.

IRIN (2006). “Child labourers operate in legal loophole, say rights workers.” IRIN Raporu. Erişim adresi: www.irinnews.org/report/27130/syria-child-labourers-operate-in-legal-loophole-say-rights-workers, erişim tarihi 23/10/2015.

IRIN Middle East (2 Temmuz 2006). “Jordan: For many students, summer break means begging”, *IRIN Middle East*. Erişim adresi: www.irinnews.org/printreport.aspx?reportid=27092, erişim tarihi 17/12/2014.

IRIN Middle East (27 Ocak 2009). “Jordan: Government adopts anti-human trafficking law”, *IRIN Middle East*. Erişim adresi: www.irinnews.org/report/82587/jordan-government-adopts-anti-human-trafficking-law, erişim tarihi 18/12/2014.

IRIN (20 Eylül 2012). “Indonesia: Domestic workers in Syria await repatriation”, *IRIN News*. Erişim adresi: www.irinnews.org/report/96348/indonesia-domestic-workers-in-syria-await-repatriation, erişim tarihi 06/10/2015.

IRIN (7 Mart 2006). “Lebanon: Child prostitution still taboo, despite laws”, *The Daily Star*. Erişim adresi: www.dailystar.com.lb/News/Lebanon-News/2006/Mar-07/8080-child-prostitution-persists-despite-laws.ashx, erişim tarihi 20/09/2015.

IRIN (2 Şubat 2009). “Syria: First shelter for trafficked people opens in Damascus”, *IRIN News*. Erişim adresi: www.irinnews.org/report/82686/syria-first-shelter-for-trafficked-people-opens-in-damascus, erişim tarihi 30/09/2015.

IRIN (17 Mart 2008). “Syria: New draft law targets sex traffickers”, *IRIN News*. Erişim adresi: www.irinnews.org/report.aspx?reportid=77311&Theme=CHI, erişim tarihi 10/01/2015.

IRIN (14 Aralık 2009). “Syria: Poverty fuels child labour among Iraqi refugees”, *IRIN* Erişim adresi: www.irinnews.org/report/87418/syria-poverty-fuels-child-labour-among-iraqi-refugees, erişim tarihi 30/09/2015.

Ittani, Fidaa (1 Nisan 2015). “Foreign Militias in Damascus and a New Demographic Transition”, *The Syrian Observer*. Erişim adresi: http://syrianobserver.com/EN/Features/28906/Foreign_Militias_Damascus_a_New_Demographic_Transition, erişim tarihi 03/10/2015.

ITUC (2008). *Internationally Recognised Core Labour Standards in Jordan*. Ürdün’ün Ticaret Politikalarının Değerlendirmesi Mahiyetinde DTÖ Genel Konseyine Rapor.

Jabbour, Ghada (2014). *Exploring the Demand for Prostitution: What Male Buyers Say About their Motives, Practices and Perceptions*. Beyrut: KAFA.

Jalabi, Raya (11 Ağustos 2014). “Who are the Yazidis and why is ISIS hunting them?” *The Guardian*. Erişim adresi: www.theguardian.com/world/2014/aug/07/who-yazidi-isis-iraq-religion-ethnicity-mountains, erişim tarihi 11/10/2015.

Ürdün Çalışma Bakanlığı (2009). *Labour Administration and Compliance in Jordan: A Multi-Stakeholder Collaboration*. Amman: Çalışma Bakanlığı.

Kahale, Salma (2003). *Exploratory Study on Foreign Domestic Work in Syria*. Şam: IOM.

Kamal, Mowafaq (15 Aralık 2015). “Marriage deals” happen outside of court records and end after months with a “missing husband” (زواج الصفقة» يتم بعقود خارج سجلات المحاكم»
(«زواج الصفقة» يتم بعقود خارج سجلات المحاكم»
Erişim adresi: www.alghad.com/articles/842344?s=2d1a8ef4ecc7fe7441a10c07bcc12fe5, erişim tarihi 10/02/2015.

Kane, June (2011). *People on the Move: Human Trafficking and Migration in Jordan, Lebanon and Syria*. CARIM RR 2011/4. San Domenico di Fiesole (FI): Robert Schuman Centre for Advanced Studies, European University Institute.

Kirişçi, Kemal (2000). “Disaggregating Turkish Citizenship and Immigration Practices”. *Middle Eastern Studies*. 36:3: 1-22.

Kirişçi, Kemal (1996). “Refugees of Turkish Origin: “Coerced Immigrants” to Turkey since 1945”. *International Migration*. 34:3: 385-412.

Kirişçi, Kemal (2014). *Syrian Refugees and Turkey’s Challenges: going beyond hospitality*. Washington, D.C.: Brookings Institute.

Kullab, Samya (2 Kasım 2015). “Lebanese law forces Syrian refugees underground,” *IRIN News*. Erişim adresi: www.irinnews.org/report/102181/lebanese-law-forces-syrian-refugees-underground, erişim tarihi 02/11/2015.

Arap Birliği (2008). “Arab Convention on Regulating the Status of Refugees in the Arab Countries.” *Refugee Survey Quarterly*. 27: 87-90.

Lübnan Adalet Bakanlığı (2008). *Trafficking in Lebanon*. Beyrut: Lübnan Adalet Bakanlığı.

Loveless, Jeremy (2013). “Crisis in Lebanon: Camps for Syrian refugees?” *Forced Migration Review*. 43.

Luca, Ana Maria (15 Kasım 2013). “Marriages of shame”, *NOW*. Erişim adresi: <http://now.mmedia.me/lb/en/reportsfeatures/520916-marriages-of-shame>, erişim tarihi 10/09/2015.

Lutz, Meris (18 Mayıs 2013). “Labor agencies trafficking migrant domestic workers into Syria”, *The Daily Star Lebanon*. Erişim adresi: www.dailystar.com.lb/News/Local-News/2013/May-18/217522-lebanese-agencies-trafficking-migrant-domestic-workers-into-syria.ashx, erişim tarihi 3/10/2015.

Lyon, Alistair (2007). “Iraqi refugees turn to sex trade in Syria”, *Reuters*. Erişim adresi: <http://uk.reuters.com/article/2007/12/31/feature-iraq-syria-idUKNOA13627620071231>, erişim tarihi 20/10/2015.

Mackreath, Helen (2014). “The role of host communities in north Lebanon”. *Forced Migration Review*. 20.

Manara Network (2011). *Country Profile of Lebanon: A Review of the Implementation of the UN Convention on the Rights of the Child*. Beyrut: Manara Network.

Mattar, Mohamed Y. (2011). "Human Rights Legislation in the Arab World: The Case of Human Trafficking". *Michigan Journal of International Law*. 33:1.

Mazlumder (2014). *Kamp dışında yaşayan Suriyeli kadın sığınmacılar: Raporu*. Ankara: Mazlumder Kadın Çalışmaları Grubu.

Memişoğlu, Fulya ve Aslı **İlgi** (2014). *Syrian Refugees in Turkey: An Analysis of Multifaceted Challenges, Players and Policies*. Conference Proceedings for the ASN Convention at Columbia University.

Micha, Alexandra, Iman Abou-Atta, Marie-Charlotte Macaud ve Sarah Barnes (2011). *Karamatuna: An Investigation into the Sex Trafficking of Iraqi Women and Girls*. Londra: SCE-ME.

Milliyet (22 Şubat 2013). "İstanbul'un ortasında Suriyeli çocuklar", *Milliyet*. Erişim adresi: www.milliyet.com.tr/istanbul-un-ortasinda-suriyeli-cocuk-dilenciler/gundem/gundemdeta/22.02.2013/1672064/default.htm, erişim tarihi 15/09/2013.

Minwalla, Sherizaan ve Scott **Portman** (2007). *Human Trafficking in Iraq: Patterns and Practices in Forced Labor and Sexual Exploitation: A report prepared by Heartland Alliance for Human Needs & Human Rights*. Süleymaniye: Heartland Alliance.

Minwalla, Sherizaan (2011). *Institutionalized Violence Against Women and Girls in Iraq: Laws and Practices*. Süleymaniye: Heartland Alliance.

Montgomery, Heather (2011). "Rumors of child trafficking after natural disasters. Fact, fiction or fantasy?" *Journal of Children and Media*. 5:4: 395-410.

Naharnet (29 Ocak 2015). "State Security Busts Kidnapping Gang Smuggling Syrians to Lebanon", *Naharnet*. Erişim adresi: www.naharnet.com/stories/en/165267, erişim tarihi 20/09/2015.

Nasar, Sema (2013). *Violence against Women, Bleeding Wound in the Syrian Conflict*. Kopenhag: Euro-Mediterranean Human Rights Network.

Nashed, Mat (17 Mayıs 2014). "To Be Raped or To Become a Prostitute in Beirut", *VICE*. Erişim adresi: <https://news.vice.com/article/to-be-raped-or-to-become-a-prostitute-in-beirut>, erişim tarihi 20/09/2015.

Ulusal İnsan Ticaretiyle Mücadele Komitesi (Ürdün) (2015). (اللجنة الوطنية لمنع الاتجار بالبشر) www.ahtnc.org.jo/ar/national-committee, erişim tarihi 10/01/2015.

Ulusal İnsan Ticaretiyle Mücadele Komitesi (2013). *Combating Human Trafficking in the Hashemite Kingdom of Jordan: 2009-2013*. Amman: Ulusal İnsan Ticaretiyle Mücadele Komitesi.

Suriye Devrim ve Muhalefet Güçleri Ulusal Koalisyonu (5 Ağustos 2015). *Depleted Regime Forces Recruiting Children*. Erişim adresi: <http://en.etilaf.org/all-news/news/depleted-regime-forces-recruiting-children.html>, erişim tarihi 10/10/2015.

NCFA ve Dünya Bankası (2004). *Jordan Country Study of Disadvantaged Children*. Amman: NCFA.

NRC (Nisan 2015a). *Legal Status of Refugees from Syria – Overview of the new entry and renewal regulations*. Beyrut: NRC Lübnan.

NRC (Nisan 2015b). *Legal Status of Refugees from Syria – Consequences of Recent Changes*. Beyrut: NRC.

NRC (2014). *The Consequences of Limited Legal Status for Syrian Refugees in Lebanon*. Beyrut: NRC Lübnan.

NRC (2015). *Birth Registration Update: The Challenges of Birth Registration in Lebanon for Refugees from Syria*. Beyrut: NRC.

NRC ve IRC (Kasım 2014). *No Escape: Civilians in Syria Struggle to Find Safety across Borders*. Oslo: Norwegian Refugee Council/London: International Rescue Committee.

OCHA (2004). *Guiding Principles on Internal Displacement*. 2. Baskı New York: OCHA.

OCHA (2015). “Syrian Arab Republic: Estimated people in need & IDPs per governorate (as of October 2015).” Erişim adresi: http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/estimated_pin_idps_per_governorate_151105.pdf, erişim tarihi 11/11/2015.

OCHA ve REACH (2014). *Informing Targeted Host Community Programming in Lebanon*. New York: OCHA & REACH.

Olwan, Mohamed (2011). *Trafficking in Persons in Jordan*. CARIM Analytic and Synthetic Notes. San Domenico di Fiesole (FI): CARIM.

Olwan, Mohamed (2006). *The Legal Framework of International Migration in Jordan. Analytic and Synthetic Notes - Legal Module*. CARIM- AS 2006/01. San Domenico di Fiesole (FI): Robert Schuman Centre for Advanced Studies, European University Institute.

Orhan, Oytun (2014). *The Situation of the Syrian Refugees in the neighbouring countries: findings, conclusions and recommendations*. Ankara: ORSAM.

Oruç, Ömer (5 Ağustos 2015). “İzmir becomes human smuggling center due to huge refugee presence” *Today’s Zaman*. Erişim adresi: www.todayszaman.com/anasayfa_izmir-becomes-human-smuggling-center-due-to-huge-refugee-presence_395618.html, erişim tarihi 18/08/2015.

Osseiran, Hashem (28 Ocak 2015). “Illegal adoption agency charged with child trafficking”, *The Daily Star*. Erişim adresi: www.dailystar.com.lb/News/Lebanon-News/2015/Jan-28/285558-illegal-adoption-agency-charged-with-child-trafficking.ashx erişim tarihi 20/09/2015.

OWFI (2010). *Prostitution and Trafficking of Women and Girls in Iraq*. Bağdad: OWFI.

Öztürk, Fahriye ve Hakan **Ardor** (2007). "Human Trafficking as a Field of Crime Industry: An Evaluation for Turkey". *Ekonomik Yaklaşım*. 18:62: 79-102.

Öztürkler, Harun ve Türkmen **Göksel** (2015). *The economic effects of Syrian Refugees on Turkey: A Synthetic Modelling*. Ankara: Centre for Middle Eastern Strategic Studies (ORSAM).

Özcebe, Hilal ve Burcu Küçük **Biçer** (2013). "An important female child and woman problem: child marriages." *Turkish Archives of Pediatrics*. 48: 86-93.

Pizzi, Michael (6 Ocak 2015). "In Syria's war refugees, Lebanon sees echoes of Palestinian crisis", *Al Jazeera America*. Erişim adresi: <http://america.aljazeera.com/articles/2015/1/6/lebanon-syria-refugees.html>, erişim tarihi 09/09/2015.

Price, Megan, Anita **Gohdes** ve Patrick **Ball** (Ağustos 2014). *Updated Statistical Analysis of Documentation of Killings in the Syrian Arab Republic*. Commissioned by the Office of the UN High Commissioner for Human Rights from the Human Rights Data Analysis Group.

Qiblan, Atab ve Jacqueline **Hammoud** (2 Ekim 2015). "Diffusion of trafficking in persons... the Syrian refugees and their most precious commodity"
«المثمن سلعتها السوريون واللاجئون بالبرش، التجار ظاهرة انتشار». Erişim adresi: <http://syriamoi.gov.sy/new/index.php?req=5612&nid=609>, erişim tarihi 3/10/2015.

Raad, Nada (20 Ocak 2003). "New Laws Needed to Halt Illegal Trade in Human Organs", *The Daily Star*. Erişim adresi: www.dailystar.com.lb/News/Lebanon-News/2003/Jan-20/38125-new-laws-needed-to-halt-illegal-trade-in-human-organs.ashx, erişim tarihi 9/09/2015.

Ray, Nilanjana (2008). *Vulnerability to Human Trafficking: A Qualitative Study*, Doktora Tezi: Washington University.

Reynolds, Sarnata ve Daryl **Grisgraber** (2015). *Birth Registration in Turkey: protecting the future for Syrian children*. Washington D.C.: Refugee International.

Sadek, George (Aralık 2013). *Legal Status of Refugees: Egypt, Jordan, Lebanon, and Iraq*. Washington, DC: The Law Library of Congress, Global Legal Research Center.

Saleh, Abbas (13 Mart 2014). "Syrian refugee girls exploited by prostitution networks", *Al-Monitor*. Erişim adresi: www.al-monitor.com/pulse/culture/2014/03/syria-refugees-minors-sold-prostitution-exploitation.html, erişim tarihi 05/01/2015.

Sarhan, Afif (2007). "Sex for survival", *Al-Jazeera*. Erişim adresi: www.aljazeera.com/news/middleeast/2007/08/2008525183626816642.html, erişim tarihi 30/09/2015.

Save the Children (2013). *Childhood under fire, the impact of two years of conflict in Syria*. Londra: Save the Children.

Save the Children Sweden (2011). *Child Rights Situation Analysis Lebanon*. Beyrut: Lübnan Ülke Ofisi, Save the Children İsveç.

Save the Children, ILO & UNICEF (2015). *Children Living and Working in the Streets in Lebanon: Profile and Magnitude*. Beyrut: Save the Children, ILO & UNICEF.

Schneider, F. ve F. Savaşan (2005). “The Size of Shadow Economies of Turkey (and of her Neighbouring Countries) Including an Informal Hiring and Sectoral Analysis of the Turkish Shadow Economy.” Erişim adresi: www.academia.edu/15004143/The_size_of_shadow_economies_of_turkey_and_of_her_neighbouring_countries_including_an_informal_hiring_and_sectoral_analysis_of_the_Turkish_shadow_economy, erişim tarihi 15.11.2015.

Sever, Murat ve ark. (2012). *Assessing the Identification Processes of Trafficked Persons in Turkey*. Ankara: UTSAM.

Shelley, Louise (2014). *Human Smuggling and Trafficking into Europe: A Comparative Perspective*. Washington, D.C.: Transatlantic Council on Migration.

Sherlock, Ruth ve Carol Malouf (14 Kasım 2013). “Rich refugees pay thousands to flee war-torn Syria in luxury”, *The Telegraph*. Erişim adresi: www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/10450787/Rich-refugees-pay-thousands-to-flee-war-torn-Syria-in-luxury.html, erişim tarihi 17/09/2015.

Sinjab, Lina (2007). “Prostitution Ordeal of Iraqi Girls”, *BBC News*. Erişim adresi: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/7119473.stm, erişim tarihi 30/09/2015.

Smith, Julia (Mart 2012). “Global Eye on Human Trafficking”; *IOM News Bulletin*, Sayı:1.

Stave, Erik ve Solveig Hillesund (2015). *Impact of Syrian refugees on the Jordanian labour market*. Cenevre: FAFO & ILO.

Steele, Abbey (2006). “Insecurity and Opportunity in Colombia: Linking Civil War and Human Trafficking.” Beeks, K ve Amir, D. (ed.). *Trafficking and the Global Sex Industry*. Oxford: Lexington Books.

Steinmayer, Vanessa ve Yuko Hamada (2011). “Turkey”. *Situation Report on International Migration in South and South-West Asia*. Bangkok: UN ESCAP.

Stoughton, India (9 Eylül 2013). “Closed Adoption System Helping Traffickers” *The Daily Star*. Erişim adresi: www.dailystar.com.lb/News/Lebanon-News/2013/Sep-09/230498-closed-adoption-system-helping-traffickers.ashx erişim tarihi 7/09/2015.

Sweis, Rana F. (8 Ekim 2014). “No Syrians Are Allowed Into Jordan, Agencies Say”, *The New York Times*. Erişim adresi: www.nytimes.com/2014/10/09/world/middleeast/syrian-refugees-jordan-border-united-nations.html?_r=1, erişim tarihi 21/02/2015.

Tamkeen (2015). *An Analytic Review of Jordanian Legislation Related to Anti-Trafficking*. Amman: Tamkeen.

Tamkeen (2011). *Domestic Plight: How Jordanian Laws, Officials, Employers, and Recruiters Fail Abused Migrant Domestic Workers*. Amman: Tamkeen.

Tamkeen (2009). *Doubled Alienation: Migrants' workers situation in Jordan*. Amman: Tamkeen.

Tamkeen (2014). *Forgotten Rights: The Working and Living Conditions of Migrant Workers in the Agricultural Sector in Jordan*. Amman: Tamkeen Fields for Aid and ARCS NGO.

Tatwir (2015). *Needs Assessment of Palestinian Refugees from Syria Survey Result*. Graz: Tatwir.

Terre des hommes (2011). *The Dom People and their Children in Lebanon*. Beyrut: Terre des hommes.

The Daily Star (30 Nisan 2015). "Palestinians demand end to Lebanon job restrictions", *The Daily Star*. Erişim adresi: www.dailystar.com.lb/News/Lebanon-News/2015/Apr-30/296402-palestinians-demand-end-to-lebanon-job-restrictions.ashx, erişim tarihi 7/09/2015.

The Guardian (9 Haziran 2015). "ISIS slave markets sell girls for 'as little as a pack of cigarettes', UN envoy says", *The Guardian*. Erişim adresi: www.theguardian.com/world/2015/jun/09/isis-slave-markets-sell-girls-for-as-little-as-a-pack-of-cigarettes-un-envoy-says, erişim tarihi 3/10/2015.

Thibos, Cameron (2014). *One Million Syrians in Lebanon: A Milestone Quickly Passed*. San Domenico di Fiesole (FI): Migration Policy Centre, European University Institute.

Today's Zaman (28 Ekim 2014). "Syrian refugees have to brave hard labour conditions in Turkey", *Today's Zaman*. Erişim adresi: www.todayszaman.com/business_syrian-refugees-have-to-brave-hard-labor-conditions-in-turkey_362858.html, erişim tarihi 15/09/2015.

Today's Zaman (5 Mayıs 2011). "PM says nearly half of Turkey's economy informal", *Today's Zaman*. Erişim adresi: www.todayszaman.com/business_pm-says-nearly-half-of-turkeys-economy-informal_242948.html, erişim tarihi 15/11/2015.

Tomlinson, Simon (15 Ocak 2014). "Syrian refugees forced to let Lebanese landlord marry their 14-year-old daughter because they cannot afford the rent". *The Daily Mail*. Erişim adresi: www.dailymail.co.uk/news/article-2539732/Syrian-refugees-forced-let-Lebanese-landlord-marry-14-year-old-daughter-afford-rent.html, erişim tarihi 10/09/2015.

Torres, Estrella (5 Ağustos 2012). "Syria: Domestic Worker Elena's Dramatic Escape Home to the Philippines: Thousands of migrant workers still trapped in the conflict", *International Trade Union Confederation News*. Erişim adresi: www.ituc-csi.org/syria-domestic-worker-elena-s?lang=en, erişim tarihi 03/10/2015.

Townsend, Jacob ve Christel Oomen (2015). *Before the Boat: Understanding the Migrant Journey*. Brüksel: Migration Policy Institute Europe.

Türk, Kübra ve Nuriye Çakmak (4 Nisan 2014). "İstanbul'daki Suriyeliler Gerçeği", *Yeni Şafak*. Erişim adresi: www.yenisafak.com/hayat/istanbuldaki-suriyeli-dilenciler-gercegi-633768, erişim tarihi 15/09/2015.

Türk Dışışleri Bakanlığı (2011). *Turkey on Trafficking in Human Beings*. Ankara: Dışışleri Bakanlığı.

UNDP in Lebanon (2012). "Overview". Erişim adresi: www.lb.undp.org/content/lebanon/en/home/mdgoverview/overview/mdg1.html, erişim tarihi 10/09/2015.

BM Genel Kurulu (5 Şubat 2015). *Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic*. Washington: BM Genel Kurulu.

BM (2012). *Report of the Commissioner-General of the United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East 1 January-31 December 2011*. Genel Kurul Resmi Tutanakları, Altmışyedinci Oturum Ek No. 13. New York: Birleşmiş Milletler.

BM Haber Merkezi (2 Temmuz 2015). "Syria's 'disastrous' conflict fuelling child labour and exploitation across region, warns new UN report", *UN News Centre*. Erişim adresi: www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=51328#.Vg-cMPmqkko, erişim tarihi 03/10/2015.

BM Kadın (2013). *Inter-Agency Assessment: Gender-based Violence and Child Protection among Syrian refugees in Jordan, with a focus on Early Marriage*. Amman: BM Kadın.

BM Kadın (2014). *We Just Keep Silent: Gender-based Violence Amongst Syrian Refugees in the Kurdistan Region of Iraq*. Erbil: BM Kadın.

UNDP, Ministry of Planning & Economic and Social Council (Ağustos 2012). *The Panoramic Study of the Informal Economy in Jordan*. Erişim adresi: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/admin/download.php?id=4235>, erişim tarihi 15/11/2015.

UNFPA (2014). *Child Marriage in Turkey: UNFPA Overview*. New York: UNFPA

UNHCR (2006). *Guidelines on International Protection: The application of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or 1967 Protocol relating to the Status of Refugees to victims of trafficking and persons at risk of being trafficked*. Cenevre: UNHCR.

UNHCR (25 Ağustos 2015). *Syria Regional Refugee Response Inter-agency Information Sharing Portal: Lebanon*. Erişim adresi: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=122>, erişim tarihi 18/11/2015.

UNHCR (2014a). *Syria Regional Response Plan: Iraq*. Cenevre: UNHCR.

UNHCR (2013). *Vulnerability Assessment of Syrian Refugees in Lebanon*. Cenevre: UNHCR.

UNHCR (2014). *Vulnerability Assessment of Syrian Refugees in Lebanon*. Cenevre: UNHCR.

UNHCR (2010). *Universal Periodic Review: The Republic of Lebanon*. Cenevre: UNHCR.

UNHCR, UNICEF ve WFP (2006). *Assessment of the Situation of Iraqi Refugees in Syria*. Şam: WFP.

UNICEF (2014). *A Study on early marriage in Jordan*. Amman: UNICEF Ürdün.

UNICEF (Eylül 2015). *Refugee and Migrant Crisis in Europe*. Erişim adresi: www.unicef.org/publicpartnerships/files/Refugee_and_migrant_children_in_Europe_-_Sept_2015.pdf, erişim tarihi 18/11/2015.

UNICEF (2011). *Regional Overview for the Middle East and North Africa: MENA Gender Equality Profile Status of Girls and Women in the Middle East and North Africa*. Kahire: UNICEF.

UNICEF (2013). *The State of the World's Children*. New York: UNICEF.

UNICEF (2011a). *Türkiye'de Çocukların Durumu Raporu*. Ankara: UNICEF.

UNICEF (15 Ekim 2010). *UNICEF workshop determines to tackle child labour problem in Syria*. Halep: UNICEF.

UNICEF ve Save the Children (2015). *Small Hands, heavy burden: How the Syria conflict is driving more children into the workforce*. Amman: UNICEF Regional Offices for the Middle East & North Africa and Save the Children Regional Offices for the Middle East and Eurasia.

UNODC (2014). *Global Report on Trafficking in Persons*. Viyana: UNODC.

UNODC (2014a). *Country Profiles - Global Report on Trafficking in Persons*. Viyana: UNODC.

UNODC (2013). *Human Trafficking Indicators*. Erişim adresi: www.unodc.org/pdf/HT_indicators_E_LOWRES.pdf, erişim tarihi 14/11/2015.

UNODC (2006). *Travaux Préparatoires of the negotiations for the elaboration of the United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols thereto*. New York: Birleşmiş Milletler.

UNRWA (2014). "Squandering Humanity: A New UN Economic Report on Syria". Erişim adresi: www.unrwa.org/newsroom/press-releases/squandering-humanity-new-un-economic-report-syria, erişim tarihi 19/01/2015.

UNRWA (1 Temmuz 2014). "Where We Work". Erişim adresi: www.unrwa.org/where-we-work/lebanon, erişim tarihi 18/11/2015.

ABD Çalışma Bakanlığı (2010). *Findings on the Worst Forms of Child Labour – Lebanon*. Washington, D.C.: ABD Çalışma Bakanlığı.

ABD Çalışma Bakanlığı (2011). *Findings on the Worst Forms of Child Labour – Lebanon*. Washington, D.C.: ABD Çalışma Bakanlığı.

ABD Dışişleri Bakanlığı (2009). *Trafficking in Persons Report*. Washington, D.C.: ABD Dışişleri Bakanlığı.

ABD Dışışleri Bakanlığı (2010). *Trafficking in Persons Report*. Washington, D.C.: ABD Dışışleri Bakanlığı.

ABD Dışışleri Bakanlığı (2011). *Trafficking in Persons Report*. Washington, D.C.: ABD Dışışleri Bakanlığı.

ABD Dışışleri Bakanlığı (2012). *Trafficking in Persons Report*. Washington, D.C.: ABD Dışışleri Bakanlığı.

ABD Dışışleri Bakanlığı (2013). *Trafficking in Persons Report*. Washington, D.C.: ABD Dışışleri Bakanlığı.

ABD Dışışleri Bakanlığı (2014). *Trafficking in Persons Report*. Washington, D.C.: ABD Dışışleri Bakanlığı.

ABD Dışışleri Bakanlığı (2015). *Trafficking in Persons Report*. Washington, D.C.: ABD Dışışleri Bakanlığı.

Uslu, Emre (29 Nisan 2012). "Child Soldiers in PKK", *Today's Zaman*. Erişim adresi: www.todayszaman.com/columnist/emre-uslu/child-soldiers-in-pkk_278988.html, erişim tarihi 18/11/2015.

Van Vliet, Sam ve Guita Hourani (2012). *Refugees of the Arab Spring: the Syrian Refugees in Lebanon April 2011 - April 2012*. Kahire: American University in Cairo.

Variyar, M. (24 Haziran 2015). "Syria: Yazidi Girl Infected with AIDS After Rape by ISIS Fighter; Disease Spreads to Other Members, Say Activists", *IBT News*. Erişim adresi: www.ibtimes.co.in/syria-yazidi-girl-infected-aids-after-rape-by-isis-fighter-disease-spreads-other-members-say-636887, erişim tarihi 11/10/2015.

Wansa, Sarah (14 Ağustos 2014). "A Judicial Blow to Lebanon's Sponsorship System: Employer Must Return Domestic Worker's Passport", *The Legal Agenda*. Erişim adresi: <http://english.legal-agenda.com/article.php?id=639&lang=en>, erişim tarihi 07/09/2015.

Watkins, Kevin (2013). *Education without Borders: A Summary*. Londra: A World at School.

WCRWC (2007). *Iraqi refugee women and youth in Jordan: Reproductive health findings. A snapshot from the field*. Research Report. New York: WCRWC.

Weiss, Fagen P. (2007). *Iraqi Refugees: seeking stability in Syria and Jordan*. Study by the Institute for the Study of International Migration (ISIM) and the Center for International and Regional Studies (CIRS). Washington, D.C.: Georgetown University.

Dünya Bankası (2015). "Syrian Arab Republic: Statistical data." Erişim adresi: <http://data.worldbank.org/country/syrian-arab-republic>, erişim tarihi 05/10/2015.

World Vision (2013). *Under Pressure: The Impact of the Syrian Refugee Crisis on Host Communities in Lebanon*. Beyrut: World Vision.

Yıldırım, Taylan (12 Ağustos 2015). “İzmir’de, Suriyeli mülteci akınına karşı önlemler alınıyor”, *Milliyet*. Erişim adresi: www.milliyet.com.tr/izmir-de-suriyeli-multeci-akinina-gundem-2100924, erişim tarihi 20/08/2015.

Young, Michael (2000). *Migrant Workers in Lebanon*. Beyrut: Lebanese NGO Forum.

Zaatari, Mohammed (8 Ekim 2013). “Human-smuggling ring busted in south Lebanon”, *The Daily Star*. Erişim adresi: www.dailystar.com.lb/News/Lebanon-News/2013/Oct-08/233940-human-smuggling-ring-busted-in-south-lebanon.ashx, erişim tarihi 20/09/2015.

Zetter, Roger ve Héloïse Ruaudel (2014). “Development and protection challenges of the Syrian refugee crisis”. *Forced Migration Review*. 47.

Savunmasızlıkların Tespiti

Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi, 2015

Altı buçuk milyonun üzerinde Suriyeli ölkeleri içinde yerinden edilmiş durumda iken Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak dört milyondan fazla Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Bunların arasında en savunmasız olan bazıları, en ciddi insan hakları ihlallerinden biri olan insan ticaretinden etkilenmektedir. Suriye'nin içinde ve dışında başka yerlere kaçan insanların savaş, insan ticareti ve istismar tehdidinden güvende yeni bir hayat kurabilmeleri gerekmektedir. Bu Çalışmada Suriye Savaşı'nın insan ticareti üzerindeki etkisi ele alınmakta ve buna nasıl müdahale edilmesi gerektiğine ilişkin zamanlaması isabetli olan tavsiyeler sunulmaktadır.